

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУЛІЧНОГО ПРАВА
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця
на правах рукопису

Шульгін Сергій Олександрович

УДК 343.98 : 343.131

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОЦІНКА ДОКАЗІВ СЛІДЧИМ І ПРОКУРОРОМ ПРИ ПРИЙНЯТТІ
ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.О. Шульгін

Науковий керівник –
Дроздов Олександр Михайлович,
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

АНОТАЦІЯ

Шульгін С.О. Оцінка слідчим і прокурором доказів при прийнятті процесуальних рішень на стадії досудового розслідування. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Науково-дослідний інститут публічного права. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Київ, 2021.

У дисертації проаналізовано теоретичні й практичні аспекти з питань поняття, видів та юридичних властивостей процесуальних рішень, що приймаються слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування. Наголошено, що з прийняттям діючого КПК України законодавцем було внесено суттєві зміни в правовий статус слідчих органів досудового розслідування та їх повноваження, і повноваження прокурора з прийняття процесуальних рішень у кримінальних провадженнях на стадії досудового розслідування. Вказане суттєво змінило правову концепцію суб'єктів досудового розслідування, не лише визначивши основною фігурою прокурора, як процесуального керівника з розслідування, але й наділивши його частиною повноважень з прийняття процесуальних рішень, що раніше належали слідчому, тим самим поклавши на прокурора основну відповідальність за повноту досудового розслідування та якість зібраних доказів.

Пропонується різновидами процесуальних рішень вважати: внесення відомостей до ЄРДР; постанову; письмові вказівки прокурора; клопотання прокурора, слідчого за погодженням з прокурором; письмове повідомлення про підозру; обвинувальний акт. Юридичною властивістю яких (залежно від різновиду) є наявність вступної, описової, мотивувальної, та резулятивної частини з прийняття правового рішення для досягнення завдань кримінального провадження. За своєю природою мотивувальна частина постанови є

результатом інтелектуальної діяльності слідчого, прокурора, що розкриває їх внутрішнє переконання, і приводить саме до цього, а не іншого правового висновку. Резолютивна частина повинна містити вичерпні правові висновки, зроблені слідчим, прокурором, які прямо витікають з її мотивувальної частини. Відсутність взаємозв'язку між мотивувальною та резолютивною частиною свідчить про дисбаланс між правовим висновком та мотивами його прийняття, і як наслідок ставить під сумнів законність усієї постанови.

Наголошено, що процесуальним спільним рішенням слідчого і прокурора є процесуальний акт, що оформлюється одним процесуальним документом у встановленій законом процесуальній формі, прийнятий та погоджений у межах процесуальних повноважень слідчого та прокурора, і який відповідає вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості, складений на підставі здійсненої оцінки наявних доказів, що покладені у його основу та спрямований на досягнення завдань кримінального провадження. Клопотання слідчого, з яким він з процесуальних питань звертається до прокурора за згодою, а потім до суду, є проміжним правовим рішенням, яке стає остаточним лише після погодження на це прокурора, чи отримання дозволу (ухвали) слідчого судді. Підстави обґрунтованості й вмотивованості клопотання носять «доказово-прогностичний» характер, однак ця «доказова прогностичність» повинна бути реальною, а не умовною та підтверджуватись матеріалами провадження, які до нього додаються, і на які прокурор зможе посилатись як обґрунтування клопотання під час його розгляду слідчим суддею.

Відзначено, що у кримінальному провадженні збирання (формування) доказів, їх перевірка, використання відбувається за двома процесуальними режимами (порядками). За першим, яким є режим досудового розслідування, докази збираються, оцінюються та використовуються з метою виконання завдань цієї стадії. На якій слідчий, прокурор оцінюють докази щодо можливості притягнення особи до кримінальної відповідальності, застосування до неї заходів забезпечення кримінального провадження, а також можливості доведення перед судом її винуватості. За другим, яким є режим судового

провадження, подані суду докази безпосередньо ним (за участю сторін) досліджуються, остаточно проводиться їх оцінка на предмет допустимості, належності, достовірності, достатності, і виноситься остаточно підсумкове рішення в рамках здійснення правосуддя. Слідчий, прокурор оцінюють докази з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності. І така оцінка здійснюється за їх внутрішнім переконанням, відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства щодо повноти, всебічності та неупередженості дослідження всіх обставин кримінального провадження. Водночас, на висновок оцінки про достатність доказів впливають вимоги, які закон висуває щодо прийняття таких процесуальних рішень, наприклад: закриття кримінального провадження, складання обвинувального акту, застосування заходів забезпечення кримінального провадження тощо.

Доведено, що на оцінку доказів слідчим, прокурором у прийнятті процесуальних рішень впливають як зовнішні, так і внутрішні аспекти. Перші не залежать від волі та поглядів слідчого та прокурора (рішення ЄСПЛ, судова практика тощо). Другі – це логічно розумові та психологічні процеси, які виникають в результаті розумової діяльності слідчого, прокурора та формуються в ході здійснення доказової діяльності.

Зроблено висновок про недостатність існуючої уваги законодавця до критеріїв внутрішнього переконання слідчого, прокурора, як правової категорії, на підставі якої, з дотриманням вимог закону, здійснюється оцінка доказів на предмет їх належності, допустимості, достовірності, достатності, та формується прийняття процесуального рішення, чи необхідність проведення процесуальної дії на стадії досудового розслідування. Окрім цього, за межами законодавчого поля залишилося й визначення самого поняття внутрішнього переконання, його структурних елементів, та правові механізми формування. У теорії кримінального процесу внутрішнє переконання досліджується залежно від компетенції визначених законом суб'єктів кримінального провадження. Виходячи з повноважень прокурора і слідчого, до основних складових елементів

внутрішнього переконання зі здійснення оцінки доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування слід віднести: 1) тверду впевненість у правильності власних висновків відповідно до вимог закону; 2) стан сформованого професійного знання у свідомості; 3) отриману в результаті пережитого та оціненого провадження внутрішню впевненість щодо правильності оцінки доказів та прийнятих рішень; 4) тверду впевненість у правильності своїх знань й висновків, що ґрунтуються на фактичному матеріалі; 5) вільне від думок інших осіб стійке і морально обґрунтоване ставлення до істинності отриманих результатів; 6) знання про об'єкт і обставини, що підлягають доказуванню, які на думку суб'єкта доказування є достовірними, значимими й достатніми. Виділено п'ять складових елементів внутрішнього переконання щодо оцінки доказів: правосвідомість; професійні знання; моральну обґрунтованість; внутрішню волю внутрішню впевненість у правильності зроблених висновків. Між тим, на формування внутрішнього переконання слідчого, прокурора впливає і момент, з якого вони починають приймати участь у кримінальному провадженні, з'являючись на певному етапі стадії досудового розслідування.

Доведено, що на відміну від судових стадій, за якими законодавець вимагає, щоб судові рішення було законним, обґрунтованим й вмотивованим, на стадії досудового розслідування вимоги кримінального процесуального законодавства щодо законності, обґрунтованості та вмотивованості прийняття слідчим і прокурором процесуальних рішень у кримінальному провадженні мають опосередкований характер.

Обґрунтовано, що рішення слідчого можна вважати законним, якщо дотримано наступні вимоги: 1) слідчий, який прийняв таке рішення, законодавчо уповноважений на його прийняття; 2) прийняття вказаного рішення передбачене законом; 3) рішення винесене за наявності визначених законом підстав, та з дотриманням передбачених умов; 4) прийняте рішення містить достатнє обґрунтування, яке не викликає сумнівів, та вмотивованість; 5) складений за результатами прийнятого рішення документ містить всі передбачені законом

реквізити.

Проаналізовано вимоги щодо клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та встановлено, що закон не вимагає їх обґрунтованості, однак майже до кожного з цих клопотань висуває свої індивідуальні вимоги, а саме – надати слідчому судді копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи такого клопотання. А у разі неналежного обґрунтування доводів, наступають правові наслідки у вигляді відмови у задоволенні такого клопотання. Водночас, значимість обґрунтування, та його результати напряму залежать і від рівня наведеної аргументації.

Зазначається, що належність доказу, як один з критеріїв їх оцінки, свідчить про наявність об'єктивного зв'язку отриманих відомостей з досліджуваними по справі фактами і обставинами, які у відповідності до визначених законом вимог встановлені з належного джерела, належним суб'єктом доказової діяльності, та за належною правовою процедурою, і за підсумками оцінки можуть не лише підтверджувати, але й спростовувати існування зазначених фактів чи обставин. Докази версії, яка не знайшла свого підтвердження, також залишаються належними доказом і не втрачають своєї належності, оскільки вони збираються, досліджуються та оцінюються за усіма правилами оцінки доказів у межах слідчої версії, яку слідство вважало правильною. До того ж, результати їх належності підтверджують істинність нового висновку, до якого дійшов слідчий, прокурор при прийнятті процесуальних рішень, відкинувши попередню версію як хибну. Спростування попередньої версії вказує на повноту і всебічність розслідування, та активну процесуальну діяльність слідчого прокурора у кримінальному провадженні.

Встановлено, що найчастіше обговорюваною у науці та практиці кримінального процесу властивістю доказів є допустимість. Правильне розуміння, з'ясування всіх складових елементів допустимості доказу з урахуванням законодавчих нововведень, які час від часу доповнюють, чи змінюють норми КПК, має суттєве значення як для розвитку доказового права в теорії кримінального процесу, так і правозастосовній діяльності уповноважених

на це законом суб'єктів.

Зазначено про необхідність передбачити в положеннях чинного КПК дослідчу (початкову) стадію кримінального провадження, оскільки після надходження заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, на етапі внесення відомостей до ЄРДР також відбувається дослідницьке пізнання обставин кримінального правопорушення у специфічній пізнавальній формі за усіма ознаками доказової діяльності, притаманній цьому етапу, та здійснюється оцінка слідчим, прокурором отриманих фактичних даних з прийняттям відповідного рішення. Під час такої діяльності слідчий та прокурор, залежно від обставин, що вказані у повідомленні, чи заяві про злочин не повинні одразу робити висновок, що вчинено кримінальне правопорушення, виходячи з оціночних категорій, які такому діянню надає заявник. А повинні, керуючись особистим переконанням здійснити відповідну перевірку, за результатами якої прийняти рішення. І якщо, за результатами перевірки у заяві, повідомленні відсутні відомості, що підтверджують факт вчинення кримінального правопорушення, повинні мати можливість відмовити у внесенні таких відомостей до ЄРДР. Хоча, законодавець такого процесуального рішення, як і дослідчої, початкової стадії кримінального провадження не передбачає. А положення чинного КПК не вимагають від слідчого перевірені дані та перевірені підстави для початку досудового розслідування, як це було раніше до 2012 року.

Доведено, що притягнення особи до кримінальної відповідальності є етапом стадії досудового розслідування, з початком якого у кримінальному провадженні з'являється нова сторона, яка має відповідні права та обов'язки. З'ясовано, що на певному етапі досудового розслідування (затримання особи за підозрою, наявність у матеріалах провадження достатніх доказів для повідомлення про підозру) у слідчого чи прокурора під час оцінки доказів логічно виникає ймовірне судження про вчинення правопорушення певною особою.

Наголошено, оскільки законом не визначено, яким чином здійснюється підрахунок часу у разі здійснення законного затримання на підставі ст. 207 КПК, то у цьому випадку час затримання особи повинен відраховуватись з моменту, коли

особа затримана на підставі ст. 207 КПК була передана уповноваженій службовій особі.

Зазначено, що визнання доказів достатніми для складання обвинувального акту тісно пов'язане з поняттям «межі доказування». При цьому на завершальному етапі розслідування вони визначаються інакше. У цей момент ймовірні висновки слідчого, прокурора повинні перетворитись у висновки достовірні. Інакше, під час судового розгляду усунути допущені на досудовому розслідуванні помилки та недоліки вже буде неможливо, а обсяг обвинувальних доказів може суттєво зменшитись, і внаслідок не доведення вини, підозрюваний уникне від покарання, на яке заслуговував.

Ключові слова: оцінка доказів слідчим та прокурором, законність, обґрунтованість, вмотивованість, внутрішнє переконання, належність, допустимість, достовірність доказів, прийняття процесуальних рішень слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані

основні наукові результати дисертації:

1. Шульгін С. Провокація (підбурювання) особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку *Вісник кримінального судочинства*. - 2017. - № 1. - С. 96-102.
2. Шульгін С. Поняття обґрунтованості підозри в кримінальному провадженні *Підприємництво, господарство і право* - 2019. - № 5. - С. 295-303.
3. Шульгін С. Винесення слідчим, прокурором постанови, не передбаченої КПК України (Текст) / С. Шульгін // *Підприємництво, господарство і право* - 2019. - № 6. - С. 292-295.
4. Шульгін С. Поняття процесуального рішення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування *Підприємництво, господарство і право* - 2019. - № 7. - С. 206-210.

5. Шульгін С. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора *Підприємництво, господарство і право* - 2019. - № 8. - С. 208-214.

6. Шульгін С. Роль та значення сумніву у внутрішньому переконанні слідчого, прокурора під час оцінки ними доказів у кримінальному провадженні *Підприємництво, господарство і право* - 2019. - № 9. - С. 251-256.

7. Шульгін С.О. Достатність доказів як підстава прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором *Право та державне управління* № 2 (35) том 2, 2019. С. 109-116.

8. Shulhin Serhii Written instructions of a prosecutor as a special form of his procedural decision in criminal proceedings. *Európska Veda. Vedecký časopis /European science : Scientific journal*, Ročník 4, 1/2020, Podhájaska, pp.105-109.

9. Шульгін С. Використання матеріалів контррозвідувальної діяльності як доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право* - 2020. - № 5. - С. 313-318.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Шульгін С.О. Взаємозв'язок як самостійна властивість доказів за КПК України. Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників : *матеріали X (ювілейної) Всеукр. наук. конф. студ. і асп. (Харків, 22 трав. 2019 р.)* / редкол.: О. В. Бабаєва, О. І. Бережний, І. Л. Беспалько та ін. – Харків : Юрайт, 2019. С. 77-79;

2. Шульгін С.О. Процесуальні рішення слідчого та прокурора, які містяться у протоколі *Materials of the XV International scientific and practical Conference Trends of modern science - 2019 , May 30 - June 7, 2019 Political science. History. Law. Public administration. Philosophy. : Sheffield. Science and Education*. С.-53-57.

3. Шульгін С.О. Правова природа повідомлення про підозру Правовезабезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : *матеріали постійно діючого наук.- практи. семінару, м. Харків, 23 трав. 2019 р.* / редкол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. – Харків : Право, 2019. – Вип. 10. С. 249-252.

SUMMARY

Shulgin S.O. Assessment by the investigator and the prosecutor of evidence during the adoption of procedural decisions at the stage of pre-trial investigation.

Qualifying scientific work as a manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.09 – criminal process and criminology; forensic examination; operational and investigative activities. – Research Institute of public law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation analyzes the theoretical and practical aspects of the concept, types and legal properties of procedural decisions taken by the investigator, prosecutor at the stage of pre-trial investigation. It was emphasized that with the adoption of the current CPC of Ukraine, the legislator made significant changes in the legal status of pre-trial investigation investigative bodies and their powers, and the prosecutor's authority to make procedural decisions in criminal proceedings at the pre-trial investigation stage. This significantly changed the legal concept of the subjects of pre-trial investigation, not only defining the main figure of the prosecutor as the procedural head of the investigation, but also giving him some parts of the powers to make procedural decisions previously owned by the investigator, there by placing on the prosecutor the main responsibility for the pre-trial investigation and the quality of the evidence collected.

It is proposed to consider the following types of procedural decisions: entering information into the unified register of pre-trial investigations; resolution; written instructions of the prosecutor; petition of the prosecutor, investigator in agreement with the prosecutor; written notice of suspicion; indictment. The legal property of which (depending on the variety) is the presence of the introductory, descriptive, motivational, and operative part of the legal decision to achieve the objectives of criminal proceedings. By its nature, the motivational part of the decision is the result of the intellectual activity of the investigator, the prosecutor, which reveals their inner convictions, and leads to this, and not another legal conclusion. The final part should

contain comprehensive legal conclusions made by the investigator, prosecutor, which follow directly from its motivating part. The lack of relationship between the motivational and operative parts indicates an imbalance between the legal conclusion and the reasons for its adoption, and as a result calls into question the legality of the entire decision.

It is noted that the procedural general decision of the investigator and the prosecutor is a procedural act, drawn up in one procedural document in the procedural form established by law, adopted and agreed within the framework of procedural powers investigator and prosecutor, and is responsible for the requirements of legality, validity and motivation, drawn up on the basis of an assessment of the available evidence underlying it and aimed at achieving the objectives of criminal proceedings. The petition of the investigator, with which he applies to the prosecutor for procedural issues with his consent, and then to the court, is an intermediate legal decision, which becomes final only after the prosecutor's consent or permission (decision) of the investigating judge.

It is noted that in criminal proceedings the collection (formation) of evidence, their verification, and use takes place in two procedural regimes (orders). According to the first, which is the pre-trial investigation regime, evidence is collected, evaluated and used to perform the tasks of this stage. On which the investigator, the prosecutor evaluates the evidence on the possibility of bringing a person to criminal responsibility, the application of measures to ensure criminal proceedings, as well as the possibility of proving his guilt before the court. According to the second, which is the mode of court proceedings, the evidence submitted to the court directly by him (with the participation of the parties) is examined, finally evaluated for admissibility, relevance, reliability, sufficiency, and a final decision in the administration of justice. The investigator and the prosecutor evaluate the evidence in terms of affiliation, admissibility, reliability, and the totality of the collected evidence - in terms of sufficiency. And such an assessment is made on their inner conviction, in accordance with the requirements of criminal procedure law on the completeness, comprehensiveness and impartiality of the study of all the circumstances of criminal

proceedings. At the same time, the conclusion of the assessment of the sufficiency of evidence is influenced by the requirements of the law for the adoption of such procedural decisions, for example: closure of criminal proceedings, indictment, application of measures to ensure criminal proceedings, etc.

It has been proved that the evaluation of evidence by investigators and prosecutors in making procedural decisions is influenced by both external and internal aspects. The former do not depend on the will and views of the investigator and the prosecutor (European Court of Human Rights decisions, case law, etc.). The second is logical mental and psychological processes that arise as a result of the mental activity of the investigator, prosecutor and are formed in the course of evidentiary activities.

The conclusion was made about the insufficiency of the existing attention of the legislator to the criteria of the inner conviction of the investigator, prosecutor, as a legal category, on the basis of which, in compliance with the requirements law, the evidence is assessed for their subject relevance, admissibility, reliability, sufficiency, and the adoption of a procedural decision is formed, in the need for procedural actions at the stage of pre-trial investigation. In addition, the definition of the very concept of inner conviction, its structural elements, and legal mechanisms of formation remained outside the legislative field. In the theory of criminal procedure, the internal conviction is investigated depending on the competence of the subjects of criminal proceedings defined by law. Based on the powers of the prosecutor and investigator, the main components of the internal conviction to assess the evidence in criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation should include: 1) firm confidence in the correctness of their own conclusions in accordance with the law; 2) the state of the formed professional knowledge in consciousness; 3) the internal confidence obtained as a result of the experienced and evaluated proceedings as to the correctness of the evaluation of the evidence and the decisions made; 4) firm confidence in the correctness of their knowledge and conclusions based on factual material; 5) free from the opinions of others, a stable and morally sound attitude to the truth of the results; 6) knowledge about the object and circumstances to be proved, which in the opinion of the subject of proof are reliable, significant and sufficient. There are five components

of internal belief in the evaluation of evidence: legal awareness; professional knowledge; moral validity; inner will inner confidence in the correctness of the conclusions. Meanwhile, the formation of the inner conviction of the investigator, the prosecutor is influenced by the moment from which they begin to participate in criminal proceedings, appearing at a certain stage of the pre-trial investigation.

It is proved that in contrast to the court stages, according to which the legislator requires that the court decision be lawful, reasonable and motivated, at the stage of pre-trial investigation the requirements of criminal procedure legislation on legality, validity and motivation of investigative and prosecutorial decisions in criminal proceedings.

It is substantiated that the investigator`s decision can be considered lawful if the following requirements are met: 1) the investigator who made such a decision is legally authorized to make it; 2) the adoption of the said decision is provided by law; 3) the decision is made in the presence of the bases determined by the law, and with observance of the provided conditions; 4) the decision contains sufficient justification, which is not in doubt, and motivation; 5) the document drawn up as a result of the adopted decision contains all the requisites provided by law.

The requirements for the request for the application of measures to ensure criminal proceedings were analyzed and it was established that the law does not require their validity, but almost each of these requests is subject to individual requirements, namely to provide the investigating judge with copies of materials substantiating the arguments. And in case of improper substantiation of arguments, there are legal consequences in the form of refusal to satisfy such a request. At the same time, the significance of the substantiation and its results directly depend on the level of the given argumentation.

It is noted that the ownership of the evidence, as one of the criteria for their assessment, testifies to the existence of an objective connection between the information received and the research on the case, facts and circumstances that are in accordance with certain law the requirements established from the proper source, by the appropriate subject of evidence and due process of law, and following the results

of the assessments, cannot only confirm, but also deny the existence of the specified facts or circumstances. Evidence of a version that has not been confirmed also remains relevant evidence and does not lose its relevance, as it is collected, examined and evaluated according to all the rules of evaluation of evidence within the investigative version, which the investigation considered correct. In addition, the results of their affiliation confirm the truth of the new conclusion reached by the investigator, the prosecutor in making procedural decisions, rejecting the previous version as false. The refutation of the previous version indicates the completeness and comprehensiveness of the investigation, and the active procedural activity of the investigating prosecutor in criminal proceedings.

It is established that the most frequently discussed property of evidence in the science and practice of criminal procedure is admissibility. Proper understanding, clarification of all components of the admissibility of evidence, taking into account legislative innovations that from time to time supplement or change the rules of the CPC, is essential for the development of evidentiary law in the theory of criminal procedure and law enforcement activities authorized by law.projects.

It is noted that it is necessary to provide in the provisions of the current CPC investigative (initial) stage of criminal proceedings, because after receipt of the application, notification of a criminal offense, at the stage of entering information into the unified register of pre-trial investigations inherent in this stage, and the assessment of the factual data obtained by the investigator, the prosecutor with the adoption of the relevant decision. During such activities, the investigator and the prosecutor, depending on the circumstances specified in the report or the statement of crime, should not immediately conclude that a criminal offense has been committed, based on the assessment categories provided by the applicant for such an act. And they must, based on personal conviction, carry out an appropriate inspection, based on the results of which to make a decision. And if, according to the results of the inspection in the application, the notification does not contain information confirming the fact of committing a criminal offense, they should be able to refuse to enter such information into the unified register of pre-trial investigations. Although the legislator does not

provide for such a procedural decision as well as the pre-investigation initial stage of criminal proceedings. And the provisions of the current CPC do not require from the investigator verified data and verified grounds for initiating a pre-trial investigation, as it was before 2012.

It has been proven that bringing a person to criminal responsibility is a stage of the pre-trial investigation, at the beginning of which a new party appears in the criminal proceedings, who has the appropriate rights and obligations. It was found that at a certain stage of the pre-trial investigation (detention of a person on suspicion, the presence in the materials of sufficient evidence to report a suspicion) the investigator or prosecutor during the evaluation of evidence logically makes a probable judgment about the offense.

It is emphasized, because the law does not specify how the time is calculated in case of lawful detention on the basis of Art. 207 of the CPC, in this case the time of detention of the person must be deducted from the moment when the person is detained on the basis of Art. 207 of the CPC was handed over to an authorized official.

It is indicated that the recognition of evidence sufficient for the preparation of an indictment is closely related to the concept of "the limits of proof". However, at the final stage of the investigation, they are determined differently. At this point, the probable conclusions of the investigator, the prosecutor must turn into reliable conclusions. Otherwise, it will be impossible to eliminate the mistakes and shortcomings made during the pre-trial investigation during the trial, and the amount of accusatory evidence may be significantly reduced, and as a result of failure to prove guilt, the suspect will escape the punishment he deserved.

Key words: assessment of the evidence by the investigator and prosecutor, legality, validity, motivation, inner conviction, affiliation, admissibility, reliability of evidence, procedural decisions made by the investigator, prosecutor at the stage of pre-trial investigation.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	18
ВСТУП	19
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ СЛІДЧИМ І ПРОКУРОРОМ ДОКАЗІВ ПРИ ПРИЙНЯТТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	28
1.1. Поняття, види та юридичні властивості процесуальних рішень слідчого і прокурора на стадії досудового розслідування	28
1.2. Поняття та сутність оцінки доказів на стадії досудового розслідування та її вплив на прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором	51
1.3. Внутрішнє переконання та його складові елементи в оцінці доказів і прийнятті процесуальних рішень слідчим та прокурором	75
Висновки до розділу 1	93
Розділ 2. КРИТЕРІЇ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ ТА ВПЛИВ НА ВЛАСТИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА	97
2.1. Законність, обґрунтованість та вмотивованість як елементи правових властивостей процесуальних рішень слідчого і прокурора	97
2.2. Належність, допустимість, достовірність, взаємозв'язок та сукупність доказів як критерії оцінки доказів слідчим та прокурором при прийнятті процесуальних рішень	113
Висновки до розділу 2	145

Розділ 3. ОЦІНКА ДОКАЗІВ СЛІДЧИМ І ПРОКУРОРОМ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	149
3.1. Оцінка слідчим і прокурором доказів на етапі внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань	149
3.2. Оцінка доказів на етапі притягнення особи до кримінальної відповідальності	161
3.3. Оцінка слідчим і прокурором доказів на етапі складання обвинувального акту	181
Висновки до розділу 3	196
ВИСНОВКИ.....	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	203
ДОДАТКИ	233

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄРДР –	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ГВП ГПУ –	Головна військова прокуратура Генеральної прокуратури України
ГПУ –	Генеральна прокуратура України
НСРД –	Негласні слідчі (розшукові) дії
СРД –	Слідчі (розшукові) дії
СБУ –	Служба безпеки України
КПК –	Кримінальний процесуальний кодекс України
КК –	Кримінальний кодекс України
ГСУ СБУ –	Головне слідче управління Служби безпеки України
ВС –	Верховний Суд
КСУ –	Конституційний Суд України
НПУ –	Національна поліція України
НАБУ –	Національне антикорупційне бюро
ЄСПЛ –	Європейський суд з прав людини
КМУ –	Кабінет Міністрів України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. За загальними вимогами положень чинного Кримінального процесуального кодексу України, досудове розслідування розпочинається з моменту надходження заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення слідчим, дізнавачем, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення, та внесенням про це відомостей до єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК). Без здійснення доказової діяльності, яка полягає не лише у збиранні, перевірці, але й в належній оцінці доказів, що сприяє прийняттю законних та обґрунтованих рішень, неможливо здійснити досудове розслідування і встановити всі обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та провадити його на всіх етапах швидко, повно, всебічно, надавши за результатами розслідування суду речові докази та відповідні матеріали для винесення підсумкового рішення у цьому провадженні.

На всіх етапах досудового розслідування слідчий, прокурор уповноважені оцінювати зібрані докази за своїм внутрішнім переконанням на предмет їх належності, допустимості, достовірності та достатності (ст. 94 КПК). Водночас, неправильна чи помилково здійснена слідчим, прокурором оцінка зібраних доказів та їх процесуальних джерел може призвести до прийняття незаконних процесуальних рішень, що потягне за собою порушення прав і свобод громадян, та не сприятиме виконанню завдань кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження (ст. 2 КПК).

Оцінка доказів є одним із важливих елементів е доктрині доказового права, і це пояснює той факт, що питання оцінки доказів не перестають привертати увагу вчених процесуалістів та практиків, особливо після введення законодавцем в положення кримінального процесу низки принципово нових норм щодо: визнання як доказу показання з чужих слів (ст. 97 КПК); умов і порядку визнання доказів недопустимими (ст. 87 КПК); проведення допиту

свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК); проведення дистанційного досудового розслідування (ст. 232 КПК); проведення спеціального досудового розслідування (гл. 24 КПК); здійснення кримінального провадження, яке містить відомості про державну таємницю (гл. 40 КПК) та міжнародного співробітництва під час кримінального провадження (розд. IX КПК). Без здійснення оцінки доказів у них реалізувати та впровадити вказані положення, не порушуючи засад кримінального процесу, вкрай складно.

Питання оцінки доказів у кримінальному провадженні у різні часи досліджували у своїх наукових працях Ю.П. Аленін, І.В. Басиста, М.І. Бажанов, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, В.А. Бондар, О.В. Брянська, В.В. Вапнярчук, Н.В. Глинська, І.В. Гловюк, К.П. Грішина, Ю.М. Грошевий, О.Д. Гринів, О.В. Гринюк, М.В. Деєв, А.Я. Дубінський, І.Г. Івасюк, О.В. Капліна, М.П. Климчук, Д.С. Кротков, Л.М. Лобойко, П.А. Лупінська, Ю.В. Манаєв, О.І. Марочкін, Д.А. Машукова, А.Б. Муравін, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, Н.В. Профатілова, Д.А. Скоромний, С.М. Стахівський, О.Ю. Татаров, В.О. Терентійов, А.Р. Туманянц, Л.Д. Удалова, В.М. Федченко, К.О. Чаплинський, В.І. Чорнобук, І.Л. Чупрікова, М.Є. Шумило та інші вчені, які внесли суттєвий і значний вклад в розвиток і вдосконалення доказового права та теорії кримінального процесу в цілому.

Втім окремі питання оцінки доказів так і залишилися недослідженими і є актуальними, особливо в світі новацій, які час від часу знаходять своє відображення в положеннях чинного кримінального процесуального законодавства України та потребують свого додаткового висвітлення і комплексного дослідження щодо оцінки доказів слідчим, прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування, і особливо на таких його етапах, як внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, притягнення особи до кримінальної відповідальності, завершення досудового розслідування. Все вказане потребує здійснення належного теоретичного аналізу з глибоким

осмисленням та відповідним дослідженням доказового права в рамках озвученої теми, і узагальнення отриманих результатів та їх систематизації, з метою вдосконалення кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики з оцінки доказів на стадії досудового розслідування. Зазначене й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження та свідчить про її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до положень: Тематики наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11.06.2020 № 454; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України № 5/2015); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 392/2020); Порядку взаємодії Генеральної прокуратури та МВС України щодо обміну інформацією з ЄРДР та інформаційних систем органів внутрішніх справ (спільний наказ ГПУ та МВС України № 115/1046); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, що затверджені на загальних зборах Національної академії правових наук України 03.03.2016 р.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення проблем оцінки доказів слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування, опрацювання найбільш важливих аспектів, пов'язаних із поняттям, сутністю такої оцінки, її ролі у прийнятті слідчим, прокурором процесуальних рішень, поняттям внутрішнього переконання, його значення для оцінки доказів та прийнятті процесуальних рішень, а також, оцінки доказів слідчим, прокурором на різних етапах досудового розслідування.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно вирішити такі *завдання*:

- визначити види та юридичні властивості процесуальних рішень слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування;
- обґрунтувати сутність оцінки доказів слідчим та прокурором на стадії досудового розслідування та з'ясувати чинники впливу на оцінку доказів у прийнятті процесуальних рішень слідчим, прокурором;

– розкрити сутність внутрішнього переконання слідчого, прокурора і його значення в оцінці доказів та прийнятті ними процесуальних рішень на стадії досудового розслідування;

– окреслити законність, обґрунтованість та вмотивованість як елементи правових властивостей процесуальних рішень слідчого і прокурора;

– обґрунтувати належність, допустимість, достовірність, взаємозв'язок та сукупність доказів як критерії оцінки доказів слідчим та прокурором при прийнятті процесуальних рішень;

– здійснити теоретичний аналіз оцінки доказів слідчим і прокурором на етапах внесення відомостей до ЄРДР, притягнення особи до кримінальної відповідальності, складання обвинувального акта та внести пропозиції з удосконалення правового регулювання зазначених етапів досудового розслідування.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні правовідносини, що виникають, змінюються або припиняються під час здійснення професійної діяльності слідчого, прокурора при оцінці доказів та прийнятті процесуальних рішень на стадії досудового розслідування.

Предметом дослідження – оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Методи дослідження. Методи дослідження обрано з урахуванням визначеної мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. В основу покладено діалектичний метод пізнання дійсності, розвитку явищ та процесів у взаємозв'язку та взаємообумовленості із загальнонауковими й спеціальними методами як засобами наукового пошуку. *Формально-логічні методи* використовувалися для опрацювання кримінальних проваджень, рішень слідчих, прокурорів, наукових положень, нормативних актів, що становлять предмет дослідження (підрозділи 1.1-1.3, 2.1-2.2). *Історико-правовий метод* дозволив проаналізувати хід розвитку уявлень про поняття внутрішнього переконання та сутності здійснення оцінки доказів на стадії досудового розслідування і

механізму прийняття процесуальних рішень слідчим, прокурором (підрозділи 1.1–1.3). *Системно-структурний метод* застосовувався при дослідженні етапів досудового розслідування, з'ясування сутності процесуальних рішень, які приймаються слідчим, прокурором, їх взаємозв'язку з оцінкою доказів та її результатами (підрозділи 2.1–2.2). *Порівняльно-правовий метод* застосовувався для порівняння механізмів оцінки доказів і прийняття процесуальних рішень за вітчизняним та зарубіжним кримінально-процесуальним законодавством й доктриною кримінального процесу (підрозділи 2.1-2.2, 3.2). *Соціологічний і статистичний методи* використано під час дослідження практики застосування кримінально-процесуальних норм шляхом вивчення матеріалів кримінальних проваджень, а також для анкетування слідчих та прокурорів у контексті предмета дослідження й узагальнення одержаних результатів (підрозділи 2.2, 3.1–3.3). Завдяки *методу синтезу* сформульовано висновки за темою дослідження.

Емпіричну основу дослідження становлять результати узагальнення оперативної, слідчої, судової, прокурорської практики за 2010–2020 рр. Опрацьовано матеріали 150-и кримінальних проваджень з проблематики дослідження (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Харківська області та м. Київ); дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури та МВС України за 2012–2020 рр.; зведені результати опитування 162-х працівників прокуратури та 221-о слідчого підрозділів Національної поліції України, Територіальних управління ДБР, Головної військової прокуратури ГПУ та Головного слідчого управління СБУ. Використано власний досвід роботи автора на прокурорсько-слідчих посадах прокуратур усіх рівнів, у тому числі військової прокуратури сил антитерористичної операції у 2015 році.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням у контексті прийняття слідчим, прокурором процесуальних рішень за результатами здійснення оцінки доказів та стадії досудового розслідування, в

ході якого отримано нові наукові висновки, та наукові підходи до раніше висловлених ідей, до найбільш суттєвих із яких слід віднести такі:

вперше:

– обґрунтовано висновок про необхідність прийняття окремого процесуального рішення у формі постанови про невизнання матеріальних об'єктів речовими доказами та їх повернення за умови встановлення, що такі докази не містять ознак, що притаманні речовим доказам, визначених ст. 98 КПК України;

– доведено доцільність визнання допустимими доказами матеріали перекладу на державну мову, що здійснені, отриманні з дотриманням вимог чинного законодавства, та в рамках міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні;

– аргументовано недоцільність виключення експерта з числа осіб, які зобов'язані дати показання слідчому, прокурору, адже показання експерта можуть більш детально пояснити, чому він дійшов до відповідного висновку, чому висновок відповідає або, навпаки, суперечить іншим матеріалам кримінального провадження, що дозволить слідчому, прокурору при оцінці висновку експерта погодитись або не погодитись із ним;

– обґрунтовано наукову позицію, що у разі надання свідком показань, під час допиту в порядку ст. 225 КПК України, з більш уточнюючими даними, ніж наданими слідчому, прокурору, в основу свого процесуального рішення слідчий, прокурор повинні покласти показання, надані слідчому судді, оскільки саме вони, виходячи з приписів ч. 4 ст. 95 КПК України, будуть досліджуватись під час судового розгляду. Доведено необхідність використання резервної копії технічних носіїв інформації, зафіксованої процесуальної дії у разі втрати оригіналу;

удосконалено:

– теоретичну концепцію щодо структурної побудови процесуального рішення слідчого, прокурора;

– наукову позицію щодо сутності внутрішнього переконання при оцінці

доказів слідчим, прокурором;

- механізм визнання доказів недопустимими на стадії досудового розслідування;

- питання використання у доказуванні преюдиції на стадії досудового розслідування;

- механізм набрання законної сили постанови слідчого, прокурора;

- низку змін і доповнень до чинного КПК України з питань стосовно: залучення до кримінального провадження підозрюваного (ст.ст. 42, 276-277); допиту експерта на стадії досудового розслідування (ст. 69-1, ч. 3 ст. 95); визнання прокурором доказів недопустимими (ст. 89); врахування преюдиції при оцінці доказів прокурором, слідчим, слідчим суддею, судом (ст. 90); постанови слідчого, прокурора (ст. 110); механізму виготовлення та використання у доказуванні резервних копій технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії; вирахування строків досудового розслідування під час складання обвинувального акта (ст. 219); визначеного порядку щодо повідомлення про підозру, зміни підозри та її доповнення (ст.ст. 278-279);

дістало подальшого розвитку:

- наукова позиція, що відсутність певної сукупності доказів виключає можливість здійснювати їх оцінку з точки зору достатності, а одного доказу (за відсутності будь-яких інших, які б могли його доповнити, підтвердити, або спростувати) недостатньо для обґрунтування певного правового висновку та, як наслідок, прийняття процесуального рішення;

- аргументація на підтримку точки зору, згідно з якою докази на стадії досудового розслідування повинні відповідати усім критеріям доказів та забезпечувати виконання завдань цієї стадії;

- запропоновані науковцями і практиками рекомендації щодо можливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій до внесення відомостей до ЄРДР, зокрема проникнення до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді; затримання особи на підставі ст. 208 КПК України; проведення освідування особи;

– положення щодо зміни у чинному КПК України назви Глави 22 «Повідомлення про підозру» на «Залучення до кримінального провадження як підозрюваного»;

– механізм подолання «конфлікту» слідчого і прокурора щодо визнання достатності доказів для прийняття процесуального рішення;

– способи подолання преюдиції, встановленої рішенням суду іншої юрисдикції.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації впроваджені та використовуються у:

– *нормотворчій діяльності* – для вдосконалення положень Кримінального процесуального кодексу України, при розробці відомчих нормативно-правових актів органів досудового розслідування, прокуратури з питань проведення окремих слідчих (розшукових) дій, НСРД, здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

– *науковій діяльності* – для подальшого дослідженні проблем оцінки доказів та процесуальних рішень на досудових стадіях кримінального провадження на базі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків та рекомендацій (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 20.11.2020 р. та Одеського державного університету внутрішніх справ від 24.11.2020 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Організація розслідування кримінальних правопорушень», а також підготовки підручників, лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведення практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 26.11.2020 р.);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення діяльності органів прокуратури, оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України, а

також взаємодії між слідчим і прокурором для підвищення якості й ефективності їх діяльності з проведення слідчих (розшукових) дій, оцінки доказів та прийняття процесуальних рішень.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації загалом, а також окремі її аспекти оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників» (м. Харків, 2019 р.), «Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Харків, 2019 р.), «Тенденції сучасної науки – 2019» (м. Шефїлд, Велика Британія, 2019).

Публікації. Основні положення і результати дисертації відображено у дванадцяти наукових публікаціях за темою дисертації, з яких: вісім статей – у наукових виданнях, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному періодичному виданні, три тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, та висновків), списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 260 сторінок, з яких 184 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 278 найменувань і займає 30 сторінок, додатки викладено на 28-и сторінках.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ СЛІДЧИМ І ПРОКУРОРОМ ДОКАЗІВ ПРИ ПРИЙНЯТТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1.1. Поняття, види та юридичні властивості процесуальних рішень слідчого і прокурора на стадії досудового розслідування

Питання реформування кримінального судочинства в Україні тривалий період часу викликало гострі дискусії. У парламенті реєструвалась велика кількість проектів нового КПК України, які неодноразово були об'єктом уваги як національних так і міжнародних інституцій, та у ніч з 12 на 13 квітня 2012 року у розпалі політичних спорів та дискусій Верховна Рада України прийняла новий Кримінальний процесуальний кодекс. Новий Кримінальний процесуальний закон докорінно змінив повноваження органів досудового розслідування, у зв'язку з чим виникла необхідність у зміні доктринальних підходів до діяльності слідчого та прокурора у кримінальному провадженні, зокрема на стадії досудового розслідування. Важливою новелою у новому КПК України стало запровадження критеріїв оцінки доказів при прийнятті процесуальних рішень з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку.

Разом з тим, реформа кримінального судочинства супроводжувалась реформуванням органів поліції, прокуратури та суду, у зв'язку з чим сьогодні, як ніколи, актуального значення для успішної боротьби зі злочинністю і вдосконалення досудового розслідування набувають розробки основних процесуальних, тактичних, психологічних проблем прийняття рішень слідчим та прокурором, які розкривають їх багатоаспектність, складність, що потребує подальшого дослідження цих питань з метою оптимізації діяльності по розслідуванню злочинів [16, с. 7]. та виконанню завдань кримінального провадження. При цьому варто погодитись з висловленою у науці думкою, що дії органів досудового розслідування з прийняття різних рішень у

кримінальному провадженні, можна розглядати, як процесуальну форму оцінки доказів [227, с. 490].

Варто мати на увазі, що за КПК України в редакції 1960 року ключовою фігурою на стадії досудового розслідування був слідчий, у зв'язку з чим науковцями проведено грандіозний об'єм досліджень його процесуального статусу, повноважень та процесуальних рішень. У той же час процесуальні рішення прокурора є менш дослідженими. Реформа кримінальної юстиції змінила акценти та основною фігурою й на стадії досудового розслідування став прокурор, до якого перейшла частина повноважень слідчого, а відповідно й можливості прийняття відповідних процесуальних рішень. За таких обставин рівень актуальності досліджень процесуальних рішень прокурора значно зріс.

КПК України не містить легального визначення рішення слідчого, прокурора. Законодавцем до процесуальних рішень взагалі віднесені усі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду, що не розкриває юридичної сутності рішення слідчого [123, с. 414]. Разом з тим значна частина норм КПК включає положення, які відносяться до прийняття слідчим процесуальних рішень і майже третина статей передбачає складання документів [в переважній більшості постанов], метою яких є процесуальне оформлення прийнятого слідчим рішення [95, с. 12]. Досліджуючи мотивування процесуальних рішень слідчим О.І. Марочкіним надано авторську дефініцію процесуального рішення слідчого, під яким автор розуміє виражений у встановленій законом процесуальній формі, спрямований на виконання завдань кримінального провадження правозастосовний акт, у якому слідчий, реалізуючи свою компетенцію, наводить вмотивовані висновки із фактичних, правових та етичних питань, які підлягають розв'язанню в цьому акті [116, с. 6]. А.Б. Муравін рішення слідчого визначає як направлений на досягнення завдань кримінального судочинства індивідуальний правозастосовний акт, винесений у межах його компетенції, який реалізує його повноваження, відображений у встановленій законом процесуальній формі та містить правові висновки з питань, які виникають в ході досудового слідства і наділений властивостями

законності, обґрунтованості, вмотивованості і справедливості [135, с. 8]. На думку Д.А. Машукової процесуальне рішення слідчого – це правовий акт, в якому слідчий, в межах своєї компетенції і у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку, висловлює у вигляді державно-владного веління про вчинення (або не вчинення) конкретних процесуальних дій, що обумовлено необхідністю досягнення завдань кримінального провадження і вимогами закону щодо ситуації, яка склалась [126, с. 194]. А.Я. Дубінський під процесуальним рішенням слідчого розуміє правовий акт, у якому слідчий, в межах своєї компетенції, в установленому кримінальним процесуальним законом порядку виражає у вигляді державно-владного веління висновки про виконання конкретних процесуальних дій, що обумовлене необхідністю досягнення завдань кримінального судочинства вимогами закону до фактичної ситуації, яка склалась [66, с. 12]. З точки зору Ю.В. Манаєва процесуальне рішення слідчого – це спрямовані на досягнення цілей кримінального судочинства правозастосовні акти, які відповідають вимогам законності, обґрунтованості і справедливості, виражені у встановленій законом процесуальній формі, містять обов'язкові для виконання владні волевиявлення про виконання певних дій і висновки з правових питань, які виникають в стадіях порушення і розслідування кримінальних справ. [110, с. 103]. При цьому науковець зазначає, що до процесуальних рішень слідчого відносяться тільки такі правозастосовні акти, які містять обов'язкові до виконання владні волевиявлення і висновки з питань, які виникають у процесі порушення і розслідування кримінальної справи. Аналіз процесуального законодавства дозволяє зробити висновок, що головне, визначальне у понятті процесуального рішення – його зміст і форма як письмового документу. Жодна з дій учасників провадження не оформлена у встановлену законом процесуальну форму, не породжує юридичних наслідків [112, с. 93]. С.М. Смоков вважає, що процесуальне рішення слідчого це правовий акт, в якому слідчий в межах своєї компетенції, у встановленому кримінально-процесуальним законом порядку, висловлює у вигляді державно-владного веління висновки про виконання (або

невиконання) конкретних процесуальних дій, що обумовлені необхідністю досягнення задач кримінального судочинства і вимогами закону з урахуванням фактичної ситуації [210]. Р.П. Чича під процесуальним рішенням слідчого розуміє процесуальний акт, що містить владне волевиявлення слідчого з правових питань, що виникають у ході кримінального провадження, яке оформлено у відповідній процесуальній формі [251, с. 228].

При цьому слід відмітити, що в науці кримінального процесу практично недослідженими є поняття процесуальних рішень прокурора. Здебільшого їх досліджували у контексті процесуального рішення взагалі, яке приймається на стадії досудового розслідування. Так, Н.В. Глинська пише, кримінально-процесуальне рішення - це виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовчий акт, в якому компетентні державні органи і посадові особи у встановленому законом порядку з метою вирішення правових і кримінологічних завдань кримінального судочинства, надають відповіді на питання, що виникли по справі, і виражають владне волевиявлення про дії або бездії, що впливають із встановлених на момент винесення рішення фактичних обставин справи і приписів чинного законодавства [33, с. 24]. На думку Н.В. Профатілової під процесуальним рішенням слід розуміти прийняте в досудових стадіях кримінального судочинства дізнавачем, начальником органу дізнання і підрозділу дізнання, слідчим, керівником слідчого органу, прокурором, в межах своєї компетенції, яке оформлюється у вигляді законної, обґрунтованої і вмотивованої постанови, а також обвинувального висновку (кту) і обумовлює проведення передбачених законом процесуальних дій [183, с.35]. М.П. Климчук пише, що під кримінально-процесуальним рішенням слід розуміти виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовчий акт, у якому компетентні державні органи і посадові особи у передбаченому законом порядку з метою вирішення правових і кримінологічних завдань кримінального судочинства, надають відповіді на питання, що виникли у справі, і виражають владне волевиявлення про дії або бездіяльність, які впливають з установлених на момент винесення рішення фактичних обставин справи і приписів чинного

законодавства [82, с. 58].

Вважаємо, що дослідження процесуального рішення прокурора виключно у контексті процесуального рішення на стадії досудового розслідування є неповним, оскільки прокурор є самостійним учасником кримінального провадження, наділений значно ширшими повноваженнями ніж слідчий, привласнення яких іншими органами не допускається. Разом з тим, приєднуємось до науковців які вважають, що поняття процесуального рішення неможна зводити виключно до письмового документу, у якому це рішення виражається, так як обмежується можливість виявлення його різновидів. [126, с. 195].

На нашу думку, процесуальними рішеннями слідчого і прокурора є: 1) внесення відомостей до ЄРДР; 2) постанова, 3) письмові вказівки прокурора, 4) клопотання прокурора, слідчого за погодженням з прокурором, 5) письмове повідомлення про підозру; 6) обвинувальний акт. При цьому вважаємо, що ключовими для стадії досудового розслідування є саме внесення відомостей до ЄРДР, письмове повідомлення про підозру та обвинувальний акт, у зв'язку з чим кожному з цих рішень присвячено окремий параграф цієї дисертації, де вони і будуть детально досліджені та проаналізовані. У цьому ж параграфі ми зупинимось на постанові, письмових вказівках прокурора, та клопотанні.

Рішення, які приймаються в ході кримінально-процесуальної діяльності, за формою можуть бути досить різноманітними. Найбільш поширеною формою їх закріплення є постанова [93, с. 27]. Відповідно до ч. 5 ст. 110 КПК України постанова слідчого, прокурора складається з трьох частин: вступної, мотивувальної та резолютивної. Закон визначає, що вступна частина повинна містити відомості про: місце і час прийняття постанови; прізвище, ім'я, по батькові, посаду особи, яка прийняла постанову. Аналіз законодавства та практики застосування КПК України щодо винесення слідчими і прокурорами постанов свідчить, що окрім назви процесуального акту (постанова, клопотання у його назві зазначається й завдання (ціль) для вирішення якого приймається процесуальне рішення (постанова про відмову в залученні як потерпілого,

клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів тощо).

Щодо вказівки на зазначення місця складання постанови, слід відзначити, що під ним треба розуміти населений пункт у адміністративних межах якого винесена постанова. Вважаємо, що часом винесення постанови є календарна дата її складання та підписання. У вивчених нами кримінальних провадженнях, досудове розслідування у яких проводилось ГВП ГПУ також встановлено, що під місцем винесення постанови деякі прокурори та слідчі вказували свій робочий кабінет, а також номер кримінального провадження та його правову кваліфікацію.

Зазначення посади особи, яка виносить постанову є важливим з точки зору її процесуальних повноважень щодо передбаченої законом можливості (процесуального повноваження) прийняття такого процесуального рішення, що дає змогу перевірити таке рішення з точки зору законності. Також досить часто на практиці у описовій частині постанови зустрічаються написання військових, спеціальних звань, класних чинів, службових осіб які виносять цю постанову. Наступною та найбільш важливою у структурі постанови слідчого, прокурора є мотивувальна частина, щодо якої закон висуває вимоги у вигляді зазначення відомостей про зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови; мотиви її прийняття, їх обґрунтування та посилення на відповідні положення закону. Слід відмітити, що у науці мотивувальну частину іноді називають описовою.

Як зазначає Н.В. Профатилова описова частина постанови повинна свідчити про те, що у розпорядженні особи, яка її приймає, була необхідна і достатня інформація, на основі якої встановлені обставини, передбачені у гіпотезі норми як умови прийняття рішень, у ній повинен бути викладений результат приймання рішення – встановлені у справі фактичні обставини, наведені докази, які привели до висновку про наявність (або відсутність) юридично значимих обставин. Ця частина рішення повинна мати фактичне і юридичне обґрунтування висновку, який викладається у резолютивній частині[183, с. 33]. При цьому вимога закону наведення у постанові мотивів її

прийняття та їх обґрунтування є непрямою вказівкою на її вмотивованість та обґрунтованість. Вважаємо, що мотивувальна частина постанови повинна також мати свою внутрішню побудову, яка полягає у послідовності, лаконічності та логічності викладення та обґрунтування мотивів прийняття цієї постанови, чітко формулювати мету прийняття та завдання які повинна вона вирішити. За своєю природою мотивувальна частина постанови є результатом інтелектуальної (розумової) діяльності слідчого, прокурора та розкриває їх внутрішнє переконання, що привело саме до цього, а не іншого правового висновку. Заключною частиною постанови слідчого, прокурора є резолютивна. КПК зазначає, що ця частина постанови повинна містити відомості про: зміст прийнятого процесуального рішення; місце та час (строки) його виконання; особу, якій належить виконати постанову; можливість та порядок оскарження постанови.

Оскільки саме резолютивна частина постанови породжує правові наслідки, у ній повинно бути чітко сформульований механізм її виконання, який не допускає подвійного чи розширеного тлумачення. Ця частина постанови повинна містити вичерпні правові висновки зроблені слідчим, прокурором, які прямо витікають із її мотивувальної частини. Відсутність взаємозв'язку між мотивувальною та резолютивною частиною свідчить дисбаланс між правовим висновком та мотивами його прийняття та як наслідок ставить під сумнів законність усієї постанови.

Щодо місця та часу виконання постанови слід відзначити, що на відміну від місця складання постанови яке вказується в описовій її частині, під місцем її виконання можна визначати за розсудом слідчого, прокурора конкретну адресу як місця її виконання. Для прикладу, у окремих кримінальних провадженнях, досудове розслідування у яких здійснювалось слідчими ГВП ГПУ під час проведення обшуків у порядку ч. 3 ст. 233 КПК як підстава для проникнення у житло чи інше володіння особи, служила відповідна постанова прокурора, яка окрім іншого містила вказівку на місце її виконання, зокрема номер квартири, будинку вулицю та населений пункт.

При визначенні строків виконання постанови, слідчий, прокурор перш за все повинні керуватись вимогами ст. 28 КПК України щодо розумності строків досудового розслідування. При цьому виходячи з принципу правової визначеності строк повинен формулюватись із вказівкою на конкретну дату, або проміжок часу, який має чітке закріплення у часі (протягом певного періоду від дня отримання постанови, не пізніше конкретної календарної дати).

Визначаючи суб'єкта виконання постанови слідчий, прокурор повинні врахувати ту обставину, чи її виконання відноситься до компетенції особи (органу) яким доручено виконання постанови. Зокрема, згідно п. 2.11.1. Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, зазначено, що у постанові слідчого, прокурора про проведення НСРД, зазначених у п. 1.17, зазначається орган, який буде виконувати цю слідчу дію [179].

Щодо можливості та порядку оскарження постанови слідчого і прокурора, вважаємо, у ній повинні бути вказані суб'єкти уповноважені розглядати відповідні скарги, строки та порядок подачі скарги на постанову. Постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку органу досудового розслідування чи прокуратури у якій обіймає посаду службова особа, яка її винесла, а також підписується цією особою. Вважаємо, що підписання постанови є правовим наслідком набрання нею чинності та свідченням того, що особа, яка прийняла постанову засвідчує її законність, обґрунтованість та вмотивованість, та несе відповідальність за її винесення.

У ході проведення досудового розслідування, для проведення окремих СРД, слідчому необхідно отримати дозвіл слідчого судді. Аналіз положень КПК дає підстави стверджувати, що рішення про проведення такої СРД приймається слідчим, прокурором, а слідчий суддя надає дозвіл на її проведення. При цьому, процесуальним документом, який ініціює отримання дозволу на проведення цієї СРД є клопотання. Як слушно з цього приводу зазначає М.В. Чорноусько для подання клопотання до слідчого судді необхідною є наявність у слідства фактичних даних, з огляду на які в його задоволенні існує обґрунтована потреба

і без якого подальший хід розслідування буде об'єктивно неможливим [254, с. 79].

КПК не містить «універсальних» вимог до клопотання, яке подається слідчому судді, натомість у законі конкретизовані вимоги до кожного клопотання, зокрема: про здійснення приводу (ст. 141), про накладення грошового стягнення (ст. 145), про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ст. 150), про відсторонення від посади (ст. 155), про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 160), про застосування запобіжних заходів (ст. 184), тощо. Це пояснюється тим, що кожне з них має різні правові наслідки щодо обмеження прав і свобод людини і громадянина, а тому кожне клопотання містить окремі, притаманні тільки йому, вимоги.

З огляду на викладене не можна погодитись з позицією В.І. Чернобука про те, що рішення слідчого, що викладені у клопотанні, не мають ознаки притаманної іншим рішенням - обов'язковості для виконання іншими посадовими особами і органами [253, с. 44], оскільки закон зобов'язує слідчого суддю розглянути це клопотання та прийняти відповідне рішення за результатами його розгляду. Подібної точки зору дотримується й Н.В. Глинська, яка пише, що хоча саме рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, проведення слідчої дії виносить суд, відповідне клопотання слідчого, прокурора також тягне певні правові наслідки як для суду, зобов'язаного розглянути таке клопотання і прийняти одне з передбачених у законі рішень, так і можливі несприятливі наслідки для особи, у відношенні до якої подібне клопотання порушується [33, с. 30].

Аналогічний погляд з цього приводу має й О.І. Марочкін, який пише, що хоча всі процесуальні рішення слідчий приймає одноособово, а в більшості випадків і самостійно, без попереднього чи наступного погодження з прокурором чи іншою посадовою особою, окремі такі його рішення набувають законної сили тільки після санкціонування їх прокурором або за згодою суду [121, с. 257]. Клопотання слідчого, з яким він звертається до прокурора за згодою, а потім до суду, це його рішення з правових питань, що виникли по розслідуваній справі, але

воно є проміжним. Остаточне рішення, обов'язкове для виконання, приймає слідчий суддя, який здійснює попереджуючий контроль з метою не допустити прийняття на досудовому слідстві незаконних та необґрунтованих рішень, які суттєво обмежують права і свободи громадян. [253, с. 44]. Побідну думку мають В.Д Берназ та С.М.Смоков які пишуть, що усі процесуальні рішення у стадії досудового слідства приймаються слідчим одноособово, крім рішень, що підлягають затвердженню, санкціонуванню чи погодженню з прокурором і судом. У цих випадках мають місце два послідовні акти прийняття рішення: спочатку особою, яка провадить розслідування, а потім особою, яка затверджує це рішення або висловлює згоду з ним, або яка виносить постанову щодо подання слідчого [16, с. 63].

З наведеного вбачається, що клопотання слідчого, прокурора адресоване слідчому судді є особливим видом процесуального рішення з відповідними ознаками та елементами, яке по суті є проміжним у механізмі реалізації окремої слідчої дії, має ініціативний характер щодо подальшого проведення досудового розслідування. Остаточне рішення у цьому випадку приймає слідчий суддя. При цьому вважаємо, що кримінальним процесуальним законом підстави обґрунтованості та вмотивованості клопотання носять «доказово-прогностичний» характер, однак ця «доказова прогностичність» повинна бути реальною, а не умовною та підтверджуватись матеріалами кримінального провадження які до нього додаються і на які прокурор буде посилатись як обґрунтування клопотання під час його розгляду слідчим суддею.

Разом з тим, перед направленням клопотання складеного слідчим до слідчого судді воно потребує погодження прокурора. Погодження прокурора - це письмовий реквізит на клопотанні слідчого щодо проведення останнім певних процесуальних дій [139, с. 66]. У той же час, у КПК відсутній механізм відмови у погодженні клопотання. П. 10.2. наказу Генерального прокурора України № 4гн від 19.12.2012 зобов'язував прокурора виносити постанову про відмову у погодженні клопотання з викладенням мотивів такого рішення. У новому ж наказі Генерального прокурора № 51 від 28.03.2019 [148], яким

затверджено порядок організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні такий механізм відсутній.

КПК значно змінив статус і повноваження прокурора у кримінальному провадженні, зокрема у стадії досудового розслідування поклавши на нього основну відповідальність за повноту досудового розслідування та якість зібраних доказів. Якісне виконання прокурором своїх завдань неможливе без ефективного механізму процесуального керівництва. Вказівки прокурора є важливим інструментом у здійсненні ним своїх повноважень, засобом реагування на виявлені порушення та способом усунення недоліків допущених слідчим.

Про важливість вказівок прокурора у кримінальному провадженні свідчить пріоритет його вказівок над вказівками керівника органу досудового розслідування, оскільки як зазначено у п. 3 ч. 2 ст. 39 КПК керівник органу досудового розслідування уповноважений давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора. Вважаємо такий підхід цілком справедливим, адже саме прокурор повинен буде затверджувати обвинувальний акт та надавати суду докази на його обґрунтування. З огляду на викладене, варто погодитись з думкою А.В. Спіріна, який зазначає, що вказівки прокурора не повинні перетворюватись на план розслідування, оскільки прокурор не повинен підміняти керівника органу досудового розслідування [214, с 156].

У відповідності до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК прокурор уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк СРД, НСРД, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення. З наведеного слідує, що закон не містить визначення вказівок прокурора, а лише вказує на право прокурора приймати таке рішення.

Подібним чином сформульовані повноваження прокурора щодо надання вказівок у процесуальних кодексах й інших країн, зокрема КПК Грузії (п. в) ч. 5 ст. 33 [70], КПК Республіки Білорусь (п. 6 ч. 5 ст. 34) [242] та КПК Російської Федерації (п. 4 ч. 2 ст. 37) [243].

Відсутній єдиний погляд на вказівки прокурора й серед науковців. Так, П.А. Лупінська під вказівками прокурора розуміє один з видів процесуальних рішень, які приймаються при здійсненні провадження у кримінальній справі. Свою думку авторка обґрунтовує тим, що як і процесуальні рішення, вони виносяться уповноваженими на це державними органами та посадовими особами в межах повноважень, виражають владні веління, підтверджують, змінюють, або припиняють кримінально-процесуальні відносини, підтверджують наявність, або встановлюють відсутність матеріально-правових відносин, приймаються в установленому порядку і закріплюються у визначеній формі [105, с. 51]. На думку Г.І. Пічкальової та О.С. Радутної вказівки прокурора є одним з різновидів документів прокурорського реагування [159, с. 91]. З точки зору В. Луцика та Т. Кордіяки письмові вказівки прокурора – це письмовий документ, у якому прокурор визначає для слідчого обов'язкові для виконання у кримінальному провадженні слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні й організаційні дії [106, с. 89]. О.Д. Гринів розглядає письмові вказівки прокурора як його процесуальне рішення, яке виноситься в межах здійснення процесуального керівництва розслідуванням справи з метою досягнення всебічності, повноти та об'єктивності досудового розслідування спрямована на усунення прогалин та не повноти слідства, допущених органом дізнання та досудового слідства, наділена ознаками імперативності і є обов'язковою до виконання [39, с. 272], [41, с. 211].

Слід відмітити, що закон, не визначає структури та змісту вказівок прокурора. У зв'язку з чим приєднуємось до поглядів науковців, які пишуть, що вказівки прокурора щодо будь-яких питань мають бути законними, обґрунтованими та вмотивованими і не суперечити вимогам закону [41, с. 272; 106, с. 89]. У вказівках зазначаються час і місце їх складання, прізвище, ім'я, по батькові посада прокурора, який їх надав, зміст обставин які є підставами для видання вказівок, їх мотиви, обґрунтування, посилення на положення КПК, зміст вказівок, місце та час їх виконання, можливість та порядок оскарження [41, с. 88; 106, с. 208].

Не визначеними також у законі є процесуальна форма вказівок прокурора. КПК встановлює, що обов'язковому виконанню підлягають тільки вказівки прокурора надані у письмовій формі. Прокурорсько-слідчою практикою вироблено їх наступну процесуальну форму і структуру. Так, вказівки прокурора оформляються у формі самостійного процесуального акту – вказівок, які виготовляються на офіційному бланку органу прокуратури. Проведений нами аналіз вказівок прокурора наданих у близько 90 кримінальних провадженнях, які розслідувались органами прокуратури, поліції та СБУ дають підстави виділити у їх структурі три частини – описову, мотивувальну та резолютивну. На наш погляд в описовій частині вказується орган досудового розслідування який здійснює досудове розслідування кримінального провадження, його номер та дату реєстрації у ЄРДР та правову кваліфікацію кримінального правопорушення.

Зміст мотивувальної частини вказівок прокурора впливає із завдань прокурора як процесуального керівника та завдань кримінального провадження загалом та повинен містити констатацію факту неповноти досудового розслідування, інших порушень чи недоліків.

У резолютивній частині вказівок містяться вказівки [вимоги] прокурора адресовані слідчому, які необхідно виконати у кримінальному провадженні, із обов'язковим зазначенням способу їх виконання. Таку ж точку зору щодо вказівок прокурора має В. Гречуха, який наступні їх елементи: адресат, найменування, місце та дата складення, стаття закону, у відповідності до якої надаються вказівки, обґрунтування прийнятого рішення, викладення конкретної вимоги та підпис [38, с. 41]. Також серед науковців відсутній єдиний підхід до процесуальної форми вказівок прокурора, Так, А.А. Слівчиков зазначає, що вказівки прокурора повинні мати форму окремої письмової вказівки або постанови [206, с. 57]. Аналогічної точки зору дотримується А.О. Кожевников, який вказує, що вказівки прокурора можуть бути як самостійним документом, так і частиною такого акту як постанова [83, с. 104].

На практиці трапляються випадки, коли прокурорами надаються вказівки, які містяться в їхніх постановках, наприклад про скасування постанови слідчого

про закриття кримінального провадження. Як правило, в таких постановках, прокурор зазначає підстави прийнятого ним процесуального рішення та наводить перелік СРД, які слідчим не виконані. В мотивувальній частині постанови прокурор констатує прийняте рішення про скасування постанови слідчого, однак з вивчених нами 20 постанов про скасування постанови про закриття кримінального провадження, тільки у резолютивній частині однієї містився перелік процесуальних дій, які потрібно виконати під час досудового розслідування.

У зв'язку з викладеним вважаємо, що було б правильним для єдності прокурорської практики на рівні галузевого наказу Генерального прокурора затвердити вимоги до вказівок прокурора та їх структури.

На нашу думку прокурор може дати вказівки про перевірку вже наявних доказів, закріплення їх іншими доказами та про усунення суперечностей між ними. Слушною з цього приводу є думка, що при наданні вказівок про проведення слідчих дій, спрямованих на здобуття доказів, прокурор крім вимог законодавства та судової практики розгляду певної категорії кримінальних проваджень повинен керуватись і власним досвідом використання доказів під час судового розгляду [217, с 127]. Аналогічного погляду дотримується й А.І. Палюх, який вважає що завданням вказівок є визначення належного напрямку розслідування, заповнення прогалин у доказовому матеріалі та усунення протиріч наявних доказів [153, с. 95].

Враховуючи викладене недолугими вбачаються такі вказівки як «вжити додаткових заходів до встановлення осіб, винних у вчиненні кримінального правопорушення», «активізувати досудове розслідування», тощо.

З метою більш повного дослідження вказівок прокурора вважаємо за необхідне дослідити їх види. Так, М. В. Черноусько зазначає, що вказівки умовно можна розділити на ті, що стосуються забезпечення прав учасників, гарантування змагальності сторін кримінального провадження, забезпечення повноти здійснення слідчих дій, забезпечення своєчасності здійснене слідчих дій, розумності строків розслідування кримінального провадження, забезпечення

здійснення доказування [254, с. 84]. А.В. Столітній вважає, що вказівки можливо поділити на: первинні (надаються вперше у кримінальному провадженні); додаткові (надаються вдруге, втретє і т.д. в одному кримінальному провадженні) [217, с. 126].

Погоджуючись з висловленою у науці думкою про необхідність встановлення чітких строків для виконання вказівок прокурора, варто виходити з того, що вказівка прокурора в кримінальному провадженні спрямована на реалізацію засади процесуальної економії, а тому виконання вказівки в конкретний термін забезпечуватиме швидкість та ефективність усього кримінального провадження [41, с. 210]. При чому варто відмітити, що встановлення конкретного строку виконання вказівок узгоджується з приписами ст. 28 КПК щодо його обов'язку прокурора забезпечувати розумні строки досудового розслідування.

Необхідно звернути увагу на той факт, що прокурорами у більшості випадків надаються вказівки, спрямовані на встановлення обставин кримінального провадження, які викривають підозрюваного, в той час як слідчий і прокурор повинні встановлювати обставини які також виправдовують його.

Проведений нами аналіз дає можливість виділити наступні риси притаманні вказівкам прокурора, зокрема: зрозумілість (конкретність); послідовність; своєчасність та обов'язковість. Зрозумілість (конкретність) означає, що вказівки повинні містити перелік конкретних СРД, які необхідно виконати та не допускати оціночних термінів (вжити заходів, активізувати, тощо). Під послідовністю у вказівках прокурора необхідно розуміти логічну впорядкованість СРД, які слід провести у кримінальному провадженні з метою досягнення максимального результату із зазначенням порядковості їх проведення. Своєчасність витікає з вимог закону щодо дотримання розумних строків досудового розслідування та необхідності своєчасності проведення СРД, зволікання з проведенням яких може призвести до втрати можливих доказів. Вимога обов'язковості вказівок прокурора виражена у законі, щодо обов'язку

слідчого їх виконувати.

З огляду на викладене, вважаємо, що під письмовими вказівками прокурора слід розуміти обов'язкове до виконання процесуальне рішення, оформлене окремим процесуальним актом або вказівками закріпленими у мотивувальній частині постанови, якими прокурор доручає слідчому провести СРД у кримінальному провадженні, як такі що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, здійснити оцінку, дослідження та аналіз доказів у ньому, усунути виявлені прокурором порушення закону, виконати інші необхідні процесуальні дії.

Проведений нами аналіз законодавства та практики застосування окремих положень КПК свідчить, що процесуальні рішення слідчого і прокурора можуть закріплюватись у не характерних для них за процесуальною формою документах – протоколах, це зокрема рішення: про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину (ч. 1 ст. 208); увійти до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді (ч. 3 ст. 233).

На наш погляд наведені процесуальні рішення слідчого та прокурора, відповідають усім характерним рисам притаманним процесуальним рішенням. Їх особливість полягає у тому, що вони не передбачають винесення окремого процесуального акту, однак у тексті протоколу необхідно вказувати у чому полягає необхідність прийняття цих процесуальних рішень.

Вивчення нами 10 кримінальних проваджень досудове розслідування у яких здійснювалось ГВП ГПУ та ГСУ СБУ у яких проводився огляд вилучених речей і документів засвідчив, що окремі слідчі та прокурори у протоколах оглядів вказують, що певні оглянуті речі та документи не мають значення для кримінального провадження, а тому підлягають поверненню власнику. На підставі такого протоколу відбувається повернення оглянутих речей і документів, що не мають значення для кримінального провадження. Вважаємо такий підхід не зовсім правильним, оскільки положення ст. 237 КПК якими врегульовано порядок проведення огляду, не містить спеціального припису про можливість повернення оглянутих речей, у зв'язку з чим вважаємо, що

повернення власнику (володільцю) речей і документів може здійснюватись на підставі постанови слідчого або прокурора, а тому вважаємо, що процесуальне рішення слідчого та прокурора може міститись тільки у протоколах затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину в порядку ст. 208 КПК України та проведення обшуку житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали на підставі ч. 3 ст. 233 КПК України.

Таким чином, на наш погляд затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину та проведення обшуку житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді є процесуальними рішеннями слідчого та прокурора, оскільки проведення таких процесуальних дій потребує ухвали слідчого судді (ст.ст. 12, 13, 183, 190, 235 КПК України), однак у виняткових випадках, закон надає слідчому і прокурору право прийняти самостійно такі рішення, про що повинно бути вказано у протоколі. При цьому для проведення такої процесуальної дії, спеціального процесуального рішення слідчого та прокурора (наприклад постанови) законом не передбачено.

Як справедливо зазначає А.Я. Дубінський класифікація процесуальних рішень слідчого, допомагає повніше з'ясувати їх внутрішню сутність, місце у ієрархії, приєє винесенню законних рішень і оптимальної їх реалізації (с.16-17) [66]. При цьому вчений пише, що кожне процесуальне рішення слідчого має безпосереднє завдання, обумовлене загальними завданнями кримінального судочинства [65, с.18]. На думку Д.С. Кроткова у кримінальному процесі є рішення, які можуть бути охарактеризовані як початкові в тому сенсі, що вони дають початок всьому провадженню або окремій стадії; проміжні рішення – це рішення, які приймаються по ходу провадження в межах однієї стадії та стосуються головним чином провадження процесуальних дій, необхідних для закінчення цієї стадії, або її закінчують та кінцеві рішення – це рішення, які закінчують провадження у справі в цій стадії і виражають сформоване переконання особи, або осіб, які виносять рішення [93, с. 75-76].

В.І. Чорнобук пропонує поділяти процесуальні рішення у кримінальному процесі на основні та допоміжні. До основних належать ті рішення, в яких

уповноважені на те органи і посадові особи дають оцінку сукупності зібраних доказів і на основі встановлених обставин відповідають на питання, чи мали місце подія чи склад злочину, винна чи ні особа у його вчиненні, до допоміжних можуть бути віднесені рішення про провадження слідчих дій, про обрання запобіжних заходів тощо [253, с. 52-53]. В юридичній літературі вказується на можливість поділу процесуальних рішень слідчого та прокурора на обов'язкові, тобто ті, які в обов'язковому порядку складаються по кримінальному провадженню і факультативні, прийняття яких залежить від обставин конкретної справи, хоча одне і те ж рішення, нерідко служить досягненню і обов'язкового факультативного завдання [126, с. 195]. А.Б. Муравін пропонує здійснити наступну класифікацію процесуальних рішень слідчого і прокурора: рішення, які формулюють обвинувачення (постанова про притягнення як обвинуваченого, обвинувальний висновок) і рішення, які вирішують його на стадії досудового розслідування (постанова про закриття кримінальної справи) [135, с. 5]. На думку О.І. Марочкина процесуальні рішення також можна класифікувати і з огляду на виконувані кримінально-процесуальні завдання: рішення, які виносяться слідчим, можуть визначати: 1) виникнення провадження по справі; 2) встановлення процесуального статусу учасників процесу; 3) дозволяти збирати докази; 4) реалізовувати гарантії прав осіб, які беруть участь у провадженні; 5) спрямовані на усунення обставин, які сприяли вчиненню злочину (подання слідчого) [122, с. 305].

Оскільки проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні неможливе без його попереднього планування, вважаємо заслугове на підтримку виділення таких видів рішень слідчого і прокурора як організаційні та тактичні. Організаційні спрямовані на створення умов і забезпечення здійснення роботи з розслідування, у тому числі реалізацію процесуальних і тактичних рішень, тактичне – це вибір способів і засобів досягнення як загальних, так і конкретних завдань проведеного розслідування [16, с. 88].

Зважаючи на правову природу процесуальних рішень слідчого, прокурора,

вважаємо, що вони які і будь-які юридичні правові акти наділені характерними (притаманними) тільки їм рисами. Так, А.Б.Муравін вважає, що процесуальні рішення слідчого наділені наступними характерними рисами: 1) являють собою правовий висновок з конкретного питання, яке виникає в ході досудового розслідування; 2) являються індивідуальними актами правозастосування; 3) являють собою юридичні факти, які породжують виникнення, зміну чи припинення кримінально-процесуальних відносин і підтверджують наявність чи відсутність матеріально-правових відносин; 4) виносяться в межах кримінально процесуальної компетенції; 5) реалізують процесуальні повноваження особи, які їх виносить та виконувани ним функції; 6) носять владний і обов'язковий характер; 7) відображають рівень пізнання (доказування) обставин справи, який досягнутий на момент прийняття рішення; 8) виражають внутрішнє переконання у правомірності цього рішення; 9) наділені властивостями законності, обґрунтованості, вмотивованості і справедливості [135, с. 8]. Аналогічні ознаки кримінальних процесуальних рішень наводить І.Г. Івасюк [74, с. 77]. На думку О.І. Марочкина процесуальні рішення слідчого, прокурора налічені такими властивостями: 1) приймаються спеціально уповноваженою на те посадовою особою при додержанні встановленої кримінально-процесуальним законодавством процедури й у відповідній процесуальній формі; 2) мають правовий характер і соціальне значення; 3) спрямовані на досягнення завдань кримінального судочинства; 4) покликані вирішувати процесуально-правові питання, що виникають по конкретній кримінальній справі [121, с. 256-257]. Погоджуючись з такою класифікацією характерних рис процесуальних рішень, для більшої їх повноти варто також додати запропоновану А.Я. Дубінським - виконуваність, під якою слід розуміти здатність і забезпечена можливість його виконання [66, с. 13].

Важливе місце у системі прийняття процесуальних рішень слідчим і прокурором займають підстави та механізм їх прийняття. Дослідження цих обставин дасть можливість виявити недоліки, які допускаються на практиці, проаналізувати їх та сформулювати пропозиції для їх усунення.

О.І. Марочкін зазначає, що підставою прийняття процесуального рішення те на чому ґрунтується кримінальне процесуальне рішення, чим воно пояснюється, виправдовується. Підставами їх прийняття є явища і предмети об'єктивної дійсності, що існують поза свідомістю правозастосувача й не залежать від його волі. Іншими словами, підстави є зовнішніми причинами, які спонукають правозастосувача діяти певним чином і визначають спрямованість цієї дії. При цьому науковець виділяє три види підстав прийняття кримінальних процесуальних рішень, зокрема: фактичні, правові та етичні підстави. З точки зору автора фактичні підстави - це дійсні, реальні події, явища й речі матеріального світу, існування та значення яких для кримінального провадження спонукає правозастосувача прийняти певне рішення. Правові підстави - це певні норми кримінального і кримінального процесуального законів та інших джерел кримінального процесуального права, які зобов'язують правозастосувача прийняти певне рішення або якими він повинен керуватися під час його прийняття. Етичні підстави прийняття рішень - це сукупність правил поведінки, норм моралі, які панують у суспільстві та оцінюють із морального боку діяльність правозастосувача зокрема приписи та заборони, які містяться в законі й обмежують можливість свавілля правозастосувача [120, с. 255-256; 116, с. 15]. Погоджуючись з такою класифікацією, вважаємо за доцільне також додати до цього переліку й організаційні підстави прийняття процесуального рішення під якими слід розуміти послідовність проведення СРД, з метою процесуального використання уже здобутих доказів при подальшому проведенні досудового розслідування, а також проведенні слідчих комбінацій для отримання максимального результату у запланованих слідчих діях та досягнення кінцевої мети – підтвердити або спростувати причетність особи до кримінального правопорушення.

Аналізуючи підстави прийняття процесуальних рішень слідчим, прокурором вважаємо ключовою серед них є наявність доказів. Як з цього приводу пише А.А. Отаров використання доказів як підстав прийняття процесуальних рішень у кримінальних справах повинно являти собою таку дію, при якій зібрані, перевірені

та оцінені докази відображаються у відповідних актах, з метою обґрунтувати висновки про встановлення наявності або відсутності фактичних обставин кримінальної справи [147, с. 9]. Вихідним положенням для визнання необхідності наявності доказів в основі будь-яких процесуальних рішень являється те, що усі відомості по кримінальній справі являються результатом кримінального процесуального пізнання, тобто доказування. За допомогою такого пізнання встановлюються і обставини, які служать основою будь-яких процесуальних рішень [183, с. 93].

Досліджуючи механізм прийняття процесуальних рішень у кримінальній справі Ю.М. Грошевий зазначає, що це складний комплекс взаємодії об'єктивних і суб'єктивних елементів кримінальної процесуальної діяльності в їх обумовленості не тільки фактичними обставинами кримінальної справи, але й особистісними характеристиками особи яка приймає рішення. При цьому автор об'єктивними елементами визначає нормативні приписи, фактичні обставини вчиненого злочину, сукупність доказів, установлення і дослідження по кримінальній справі, а суб'єктивними рівень професійної правосвідомості, соціальна спрямованість його особистості, особливості його психологічного стану і процеси пов'язані з розглядом кримінальної справи [54, с. 61].

Щодо об'єктивних елементів кримінальної процесуальної діяльності також слід звернути увагу, що механізм прийняття процесуального рішення можна розглядати як переробку нормативної і доказової інформації, формування ставлення до фактичних обставин вчиненого злочину в цілях винесення законного та обґрунтованого процесуального акту [54, с. 61]. Водночас прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень можливо лише тоді, коли вони ґрунтуються на перевірених та правильно оцінених відомостях, одержаних відповідно до вимог кримінально-процесуального закону [232, с. 88]. Приймаючи рішення у справі, слідчий, прокурор щоразу оцінює зібраний у справі матеріал на підставі свого внутрішнього переконання та йде до встановлення об'єктивної істини, організовуючи розслідування так, щоб закінчити провадження у справі в найкоротші строки [16, с. 70].

Не применшуючи значення суб'єктивних елементів кримінальної процесуальної діяльності у механізмі прийняття процесуальних рішень варто погодитись з позицією Д.С. Кроткова, що прийняття процесуального рішення – це психологічний процес, а поведінка людини не завжди логічна, іноді нею керує логіка, іноді почуття. Тому не дивно, що способи, які використовуються слідчим, прокурором для прийняття рішень, варіюються від спонтанних до високологічних. Прийняття рішення – це мисленнєвий процес, у якому найбільш повно виражається вольовий акт, який включає в себе появу у свідомості людини нових цілей, оцінок, мотивів, установок і сенсу[93, с. 20].

При цьому вважаємо, що дослідження механізму прийняття процесуальних рішень було б неповним без вивчення етапів його прийняття.

Так, В.І. Чорнобук виділяє два етапи прийняття рішення, зокрема перший, це, збір і оцінка інформації, яка приводить до висновку про наявність або відсутність обставин і ознак, необхідних для прийняття рішення і другий: прийняття рішення на підставі отриманої інформації [253, с. 53].

Найбільш повним, з нашої точки зору, та таким що заслуговує на підтримку є виділення трьох етапів прийняття процесуального рішення які пропонує Д.А Скоромний. Перший етап – з'ясування обставин справи. На цьому етапі особа, що приймає рішення, з'ясовує обставини справи шляхом сприйняття, аналізу та подальшого застосування початкової інформації. Найважливішим у роботі з інформацією є зменшення її надлишковості та перетворення до оптимального формату, що є необхідним для усунення перевантаження інших етапів[205, с. 222]. Другим етапом прийняття кримінальних процесуальних рішень є попередня підготовка рішення. У межах цього етапу проводиться виокремлення з усього масиву рішень тих, які найбільш імовірно можуть бути прийняті шляхом визначення критеріїв та обмежень для прийняття рішень, а також пошуку й оцінки альтернатив. Надалі суб'єкт правозастосування обирає найбільш оптимальний варіант вирішення ситуації[205, с. 225]. Третім і завершальним етапом є прийняття та оформлення рішення. На цьому етапі відбувається пошук і застосування належних норм

матеріального та процесуального права до конкретних обставин кримінального провадження шляхом змістовної оцінки та тлумачення таких норм права, оформлення результатів у вигляді правозастосовного акта, а також його подальше погодження з компетентними органами у випадках, визначених законодавством [205, с. 228].

У ході проведення досудового розслідування більшість процесуальних рішень, спрямованих на досягнення завдань кримінального рішення, які приймає слідчий потребують погодження прокурором після. Як вище зазначалось процесуальне рішення набирає законної сили після його підписання, однак процесуальні рішення слідчого, які потребують погодження прокурором набирають юридичної сили після такого погодження, у зв'язку з чим дослідження такого процесуального рішення яке оформлюється одним процесуальним актом потрібно здійснювати у комплексі з процесуальними рішеннями слідчого і прокурора.

Отже, слідчий самостійно може приймати у переважній більшості тактичні рішення, спрямовані на збирання та перевірку доказів. У зв'язку з цим вважаємо, що спільним рішенням слідчого і прокурора, яке оформлюється одним процесуальним документом є процесуальний акт, виражений у встановленій законом процесуальній формі, прийнятий та погоджений у межах процесуальних повноважень слідчого та прокурора, який відповідає вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості та на підставі здійсненої оцінки наявних доказів, що покладені у його основу та спрямований на досягнення завдань кримінального провадження.

1.2. Поняття та сутність оцінки доказів на стадії досудового розслідування та її вплив на прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором

Прийняття процесуального рішення являється важливим підсумком переробки інформації. Основним змістом діяльності слідчого, прокурора являється отримання, аналіз, обробка і фіксація інформації, використання її для прийняття процесуальних рішень в цілях вирішення завдань кримінального судочинства[95, с. 12]. Написанню будь-якого процесуального акту завжди передуює мислення слідчого, прокурора, оцінка ними доказів[130, с. 110].

Разом з тим, перш ніж перейти до дослідження поняття оцінки доказів на стадії досудового розслідування, хочемо коротко зупинитись на понятті доказів на цій стадії. Вважаємо це актуальним, оскільки останнім часом у науці кримінального процесу виникають гострі дискусії з приводу того, що на стадії досудового розслідування існують лише фактичні дані, які стають доказами після їх оцінки судом в стадії судового розгляду.

З цього приводу А.В. Панова пише, що закріплене в законодавстві поняття доказу стає таким лише на стадії остаточної оцінки судом, стосовно інших стадій провадження необхідно використовувати термін «інформаційний процесуальний аргумент». Лише після дослідження у змагальній процедурі надані сторонами кримінального провадження фактичні дані набувають значення доказів (за умови їх належності та допустимості, констатованої судом) [157, с. 14]. Аналогічної точки зору дотримується й Я.П. Зейкан, який зазначає, що під час обрання запобіжного заходу слідчий суддя зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини [136, с. 14], уникаючи при цьому терміну «докази». Прихильниця такого ж підходу О.В. Брянська пише, що на досудових стадіях кримінального судочинства докази – це фактичні дані, під якими необхідно розуміти відомості про подію злочину, яка мала місце в минулому; фактичні дані на основі яких встановлюються наявність чи відсутність суспільно-небезпечного

діяння, винуватої особи, яка вчинила це діяння та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи [22, с. 11].

У свою чергу вважаємо такий підхід не правильним та повністю згідні з різким, але об'єктивним твердженням К.В. Антонова і В.М. Тертишника, що концепція про те, що докази з'являються лише в суді, на перший погляд «блищить новизною» й може здатися багатообіцяючою, але блідне «при появі світла її величності логіки» та стає недієздатною. [7, с. 8]. та приєднуємось до науковців, які підтримують існування доказів на стадії досудового розслідування.

Так, М. Є. Шумило пише, що вітчизняний законодавець, зважаючи на те, що формування доказів у кримінальному провадженні відбувається у різних процесуальних умовах, висловився на користь запровадження поділу доказів у кримінальному провадженні на досудові та судові. Тому докази досудового провадження у КПК використовуються лише для вирішення завдань на стадії досудового розслідування, пов'язаним із розкриттям кримінальних правопорушень, встановленні та викритті осіб, що їх вчинили, застосування заходів процесуального примусу [273, с. 212; 274, с. 86]. Т.М. Мирошніченко з цього приводу пише, щоза результатами дослідження теоретичних і практичних питань оцінки доказів можна дійти висновку про попередній характер оцінки доказів на стадії досудового розслідування і остаточний - у судових стадіях кримінального провадження[127, с. 184]. Як правильно зазначає А.І. Палюх, що трактування змісту ст. 23 та 317 КПК не дають підстав стверджувати про те, що під час досудового розслідування сторони кримінального провадження збирають матеріали про джерела майбутніх доказів – носії даних про факти обставини, що підлягають доказуванню, а не докази. Під час досудового розслідування здійснюється збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення СРД та НСРД, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій [154, с. 315-316].

Оцінка доказів проходить на усіх етапах кримінального провадження. При цьому законом установлені загальні вимоги до оцінки доказів, єдині для усіх стадій кримінального процесу [8, с. 107]. Оцінку доказів на стадії досудового провадження проводить слідчий, прокурор [69, с. 28]. Вдалою з цього приводу є думка О. Смуригіна про те, що оцінка доказів у кожній стадії має свої особливості, обумовлені завданням стадії та специфікою здійснення у ній процесуальної діяльності [212, с. 105]. Слідчий, прокурор оцінюють докази щодо можливості притягнення особи до кримінальної відповідальності, застосування до неї заходів забезпечення кримінального провадження, а також можливості доведення перед судом винуватості особи. Суд же оцінює докази щодо винуватості особи та її засудження, або навпаки невинуватості та виправдання. При цьому критерії оцінки доказів однакові як на досудових так і судових стадіях. Ніхто не оспорує того факту, що судові рішення (вирок) має іншу юридичну природу та наслідки ніж рішення слідчого і прокурора, а тому відповідно оцінка доказів здійснюється із незначною відмінністю.

Вищевикладене дає нам обґрунтовані підстави лишатись прихильниками тези про існування доказів на стадії досудового розслідування, у зв'язку з чим вважаємо за можливе перейти до детального дослідження оцінки доказів на цій стадії. Недосконалість механізму регулювання оцінки доказів на стадії досудового розслідування пояснюється наданням законодавцем чітко вираженого пріоритету стадії судового розгляду кримінального провадження над досудовою. Однак вважаємо таку процесуальну несправедливість необхідно якнайшвидше усувати, оскільки саме на стадії досудового розслідування і відбувається збирання доказів, які в подальшому будуть досліджені судом, а в окремих випадках ця стадія може бути закінчена й шляхом закриття кримінального провадження. А тому для прийняття законного рішення за результатами проведення досудового розслідування закон повинен передбачати повний «набір інструментів» необхідний для здійснення оцінки доказів.

Законодавство України не містить визначення оцінки доказів. КПК вказує, що слідчий, прокурор оцінюють кожен доказ. Однак вважаємо, що розкриття

суті поняття оцінки доказів має надзвичайно важливе практичне значення.

Оцінка доказів – це розумова діяльність слідчого, прокурора і суду, яка полягає у тому, що вони керуючись законом та правосвідомістю, розглядають за своїм внутрішнім переконанням кожен доказ окремо і усю сукупність доказів, визначаючи їх належність, допустимість, достовірність для висновків у справі [227, с. 428]. На думку Г.М. Резніка під оцінкою доказів розуміється розумова діяльність суб'єктів доказування, спрямована на встановлення об'єктивної істини у кримінальній справі [186, с. 3]. З точки зору М.В. Деєва оцінку доказів можна визначити як складну розумову діяльність, що здійснюється слідчим, прокурором, судом і має на меті з'ясувати, чи містять джерела доказів достовірну та повну інформацію про досліджувану подію, чи зібрана ця інформація з додержанням вимог процесуального закону, чи має вона відношення до предмету доказування; чи достатньо встановлених у справі фактів для ймовірних версій або достовірних висновків про обставини, що складають предмет доказування; чи можуть слугувати зібрані у справі докази підставою для прийняття процесуальних рішень і проведення різних слідчих дій [60, с. 69]. Р.С. Белкін пише, що оцінка доказів – це логічний процес встановлення допустимості і належності доказів, наявності і характеру зв'язків між ними, з'ясування значення і шляхів використання доказів для виявлення істини [14, с. 66]. Оцінку доказів на стадії досудового розслідування О.О. Кіпер визначає як розумову, логічну діяльність, що пронизує всю систему процесуальних дій, здійснюваних слідчим, прокурором, слідчим суддею на основі власного внутрішнього переконання, яка ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, оцінки кожного доказу відповідно до таких ознак доказів як допустимість, належність, достовірність та достатність кожного окремого доказу та їх сукупності для формулювання висновків та прийняття процесуальних рішень [80, с. 102-103]. А.Р. Белкін оцінку доказів розуміє як логічний процес установлення наявності і характеру зв'язків між доказами, визначення ролі, значення, достатності і шляхів використання доказів для установлення

істини[13, с. 190]. Автори підручника теорії доказів у кримінальному процесі пишуть, що оцінка доказів – це здійснювана у логічних формах розумова діяльність слідчого, прокурора і суду, яка полягає у тому, що вони керуючись законом розглядають за внутрішнім переконанням кожен доказ окремо та всю сукупність доказів, визначаючи їх належність, допустимість і достовірність; висувають необхідні слідчі (судові) версії, вирішують чи достовірні вони, встановлюють чи є підстави для прийняття різноманітних процесуальних рішень і проведення слідчих (судових) дій; приходять до висновку про доведеність чи недоведеність окремих обставин справи і злочину в цілому з наведенням аналізу доказів у відповідних процесуальних актах[227, с. 337]. Ю.М. Грошевий поєднуючи оцінку доказів з оцінкою їх процесуальних джерел пропонує під ними розуміти розумову діяльність суб'єктів доказування з визначення допустимості та повноти процесуальних джерел, а також належності до справи наявних відомостей про факти, їх допустимості, достовірності та достатності для прийняття відповідних рішень[50, с. 65]. Аналогічний погляд на оцінку доказів та їх процесуальних джерел має й С.М. Стахівський [215, с. 136]. С.Ф. Денисюк замість терміну оцінка доказів використовує поняття «оцінювання доказів» під яким розуміє логіко-психологічний процес, під час якого у суб'єкта оцінювання формується уявлення (упевненість) щодо інформаційної значущості фактичних даних, тобто інформації, що міститься в її матеріальних носіях, а також щодо причинних зв'язків джерел інформації й достатності сформованого комплексу доказів для прийняття процесуального рішення[59, с.228]. Оцінка доказів, пише М.А. Погорецький, це розумова діяльність усіх суб'єктів доказування по визначенню належності, допустимості, достовірності й достатності фактичних даних та їх джерел для визначення можливості надання їм статусу певного доказу, а також отримання доказів. Хоча перевірка й оцінка є стадіями самого етапу доказування, за своїм змістом вони не збігаються. Якщо перевірка поряд з розумовою діяльністю передбачає здійснення пізнавально-практичних дій, то оцінка – діяльність винятково розумова, що полягає у сукупності логічно-пізнавальних операцій, виражених в оцінних судженнях про наявність факту

вчинення злочину, про причетність певної особи до його вчинення, про належність та допустимість використання тих чи інших фактичних даних як доказів у кримінальній справі, про достатність певних доказів для обґрунтування відповідних процесуальних рішень, тощо [161, с. 516]. На думку О.О. Кіпера під оцінкою доказів слідчим за своїм внутрішнім переконанням розуміють оцінку, яка: 1) відбувається при відсутності наперед установленого законом сили того чи іншого доказу; 2) незалежна від оцінки інших суб'єктів розслідування; 3) здійснюється при відсутності стороннього впливу, в тому числі осіб, які не беруть участі у процесі [80, с. 103].

Науковцями запропоновано значку кількість визначень поняття оцінки доказів, однак ми через обмеженість об'єму дисертаційної роботи не маємо можливості їх усіх процитувати та наводимо лише ті, які на нашу думку найбільш повно розкривають поняття оцінки доказів. При цьому заслуговують на увагу визначення цього поняття, які запропонували О.В.Брянська [22, с. 14], Т.Г. Нечаева [137, с. 14], В.Т. Нор [140, с. 133], О. В.Рибалка [187, с. 20], О. Смургін [212, с. 46], В.С. Соркін [213, с. 44], І.Л. Чупрікова [256, с. 17], К. С. Щур [276, с. 479] та інші. При цьому слід відмітити, що усі вказані науковці єдині у погляді, що оцінка доказів являється логічно-розумовим процесом кінцевою метою якого прийняття процесуального рішення.

Ю.Б. Пастернак досліджуючи питання оцінки доказів також визначає її структуру, яка складається з суб'єкта, об'єкта (обставин, які мають значення для вирішення справи), підстав (фактичних даних), стандарту (достатньої підстави). В силу відносно визначеного стандарту злочину як об'єкта оцінки основним її критерієм є внутрішнє переконання суб'єкта, яке проявляється у трьох формах: а) переконання щодо стандарту оцінки; б) переконання щодо підстав оцінки; в) нове переконання за результатами акту оцінки [158, с. 14]. При цьому оцінка доказів не зводиться до суто розумової роботи суб'єкта пізнання. Вона має внутрішню (логічну) та зовнішню (правову) сторони. Розумова діяльність завжди органічно «вплітається» в практичну діяльність зі збирання та перевірки доказів. За її допомогою в ході проведення процесуальних дій відбуваються

сприйняття, потім ретроспективне виявлення, розгляд і відбір відомостей, що мають значення у провадженні. Уже в ході збирання доказів формується їх допустимість, визначається належність та аналізується їх зміст [128, с. 125-126].

Не дивлячись на тісний взаємозв'язок перевірки і оцінки, повністю їх ототожнювати їх не можна, так як перша поруч із суцільно розумовою діяльністю, припускає також практичну – проведення слідчих чи процесуальних дій для об'єктивного підтвердження чи спростування відомостей про факти. Оцінка – завжди розумова діяльність, логічна операція, яка виражається в оціночних судженнях. Її результатом являється умовивід про наявність чи відсутність доказу, про доведеність чи недоведеність будь-якої обставини [79, с. 13].

Отже, збирання і перевірка доказів мають забезпечувальний характер щодо доказування і призначені підготувати для нього якісний матеріал. Після закінчення перевірки доказів починається їх оцінка. Вона є розумовою, логічною діяльністю особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду. Такий характер оцінки, природно, не дає змоги докладно врегулювати цю діяльність нормами права. Тому законодавець лише закріплює принципові вимоги до вказаного процесу - оцінку суб'єктами доказування доказів за своїм внутрішнім переконанням [187, с. 16]. При цьому як пише А.В. Заклюка оцінку доказів потрібно відмежовувати від перевірки доказів. Перевірка доказів у кримінальному провадженні передбачає аналіз, дослідження фактичних даних, які отримує слідчий під час досудового розслідування. Слідчий під час перевірки фактичних даних не може бути самостійним у вирішенні питання щодо результатів перевірки. Слідчий повинен розглянути клопотання захисника, потерпілого, підозрюваного щодо перевірки фактичних даних та визначити своє ставлення відносно їх оцінки, процесуального закріплення як доказів та відношення доказів до обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Перевірка фактичних даних тісно пов'язана з встановленням нових обставин, які свідчать про вину або невинуватість підозрюваного. Перевірка повинна здійснитися тільки шляхом проведення процесуальних, СРД та НСРД і тільки на підставі ухвали слідчого судді [69, с. 72].

У свою чергу М.М. Стоянов зазначає, що замість виокремлення перевірки та оцінки окремим елементом процесу доказування в кримінальних справах має виступати дослідження доказів, що становить собою здійснювану з дотриманням принципів кримінального судочинства розумову та практичну діяльність суб'єктів кримінально-процесуального доказування з визначення властивостей (характеристик) доказів та їх системи, формування на цій основі висновків з метою прийняття законних та обґрунтованих кримінально-процесуальних рішень [224, с. 5]. При цьому слід звернути увагу на положення ст. 23 КПК яка визначає безпосередність дослідження доказів. Так, у законі сказано, що суд досліджує докази безпосередньо. Таке формулювання закону фактично забороняє здійснювати безпосереднє дослідження доказів слідчим, прокурором. Разом з тим погоджуємось з думкою, яку висловила О.С. Осетрова про те, що фактично вказана засада розповсюджується не лише на стадію судового розгляду, а й на стадію досудового розслідування, однак вказівка на те, що органи досудового розслідування здійснюють розслідування безпосередньо, відсутня. В теорії кримінального процесу засади кримінального процесуального права визначаються як закріплені в правових нормах вихідні положення, що відбивають панівні в державі політичні та правові ідеї і визначають сутність організації і діяльності компетентних державних органів щодо досудового розслідування і судового розгляду кримінальних справ. Як видно з вказаного визначення засади розповсюджуються як на досудове розслідування так і на суд. Сутність засади безпосередності на досудовому розслідуванні полягає в тому, що слідчий, приймаючи до провадження справу, безпосередньо перевіряє наявні докази на предмет достовірності, належності та допустимості. У разі виникнення сумнівів хоча б щодо однієї з властивостей доказу, слідчий, прокурор, суд має визнати його недопустимим, вжити заходів щодо збору нових доказів та усунення виявлених порушень якщо це можливо. Це дасть можливість запобігти утворенню похідних доказів на основі недопустимих доказів (породження плодів «отруйного дерева»). Однак чинним КПК прямо не передбачено такої можливості [145, с. 95-96]. З метою усунення названого правового недоліку вважаємо, що ч. 1 ст. 23 КПК перед словами «суд» доповнити словами «слідчий,

прокурор, слідчий суддя та». Таким чином вказана засада кримінального судочинства буде поширена і на стадію досудового розслідування.

На думку М.В. Деєва під дослідженням доказів розуміється діяльність суб'єктів доказування по вивченню вже отриманих доказів з метою виконання завдань, які ставляться перед кримінальним процесуальним доказуванням. Зміст цієї діяльності, полягає як у проведенні певних практичних дій, так і в певних розумових, логічних операціях, причому практичні та розумові дії суб'єкта доказування можуть бути поєднані [60, с. 27]. Як пише з цього приводу В.Т. Нор вільна оцінка доказів полягає у тому, що при оцінці доказів суд, прокурор, слідчий є вільними в своїх оціночних судженнях і висновках, які робляться на підставі дослідження і розгляду всіх обставин справи [140, с.136]. При цьому ототожнюючи поняття дослідження та перевірки доказів на думку науковця вона здійснюється як з допомогою логічно-розумової так і емпіричної (практичної) діяльності. Коли слідчий чи суд аналізують докази, співставляють їх між собою, і т.д., то тут має місце логічно-розумова діяльність. Коли ж з метою перевірки доказу провадяться нові СРД, або останні проводяться для отримання нових доказів, які згодом служитимуть матеріалом для порівняння, то в такому випадку, крім логічно-розумової, в дослідження доказів включається і практична діяльність. [140, с. 128].

Як зазначає С.Ф. Денисюк, дослідження джерел інформації охоплює процедури пізнання їх слідчим, прокурором, судом з метою встановлення наявності відображеної інформації, можливості зарахування її до факту, який потребує доказування, а також наскільки ця інформація узгоджується з іншими доказами [59, с.228]. Кримінальне процесуальне доказування як процес пізнання являє собою єдність збирання, дослідження і оцінки доказів, практичної та розумової діяльності слідчого, прокурора спрямованої і врегульованої в певних межах кримінально-процесуальним законом [227, с. 295]. З цього приводу Р.С. Белкін пише, що у слідчій практиці оцінці доказів слідчим завжди передують їх дослідження, яке здійснюється у різних формах та різними шляхами [14, с. 47] та під дослідженням доказів визначає пізнання їх змісту, перевірка достовірності

існування тих фактичних даних, які складають зміст доказу, встановлення узгодженості цього доказу з усіма іншими доказами у справі [14, с. 48]. Подібну очку зору на місце дослідження доказів у системі їх оцінки має М.А. Погорецький. Так, науковець пише, що виявлені в ході пошуку фактичні дані та їх джерела підлягають ретельній і всебічній перевірці, оцінці та процесуальному оформленню (закріпленню), за результатами чого вони можуть бути визнані доказами у кримінальній справі. Цей елемент отримання доказів полягає у дослідженні як змісту фактичних даних, так і їх джерел, їх аналізі й зіставленні з уже наявними у кримінальній справі доказами [161, с. 515].

У свою чергу А.Р. Белкин завданням дослідження доказів визначає встановлення об'єктивної істини, зокрема, якщо знання слідчого про злочин який розслідується носить ймовірний характер, це означає, що: 1) процес доказування не завершений і повинен бути продовженим, оскільки ймовірне знання не може бути покладене в основу вироку 2) достатніх доказів для установлення істини зібрати не вдалось, що служить підставою для тимчасового чи остаточного закінчення роботи по справі [13, с. 202].

Коли слідчий, прокурор на основі зібраних і досліджених у справі доказів приходить у кінці відповідної стадії процесу до певних висновків, то вони зобов'язані довести ці висновки, тобто обґрунтувати доказами тезу висунуту, відповідно у обвинувальному акті, постанові про закриття кримінального провадження. Ці дії слідчого, прокурора також входять у зміст виконуваного ними обов'язку доказування [227, с. 472]. Аналогічної точки зору дотримується й О.В. Рибалка, зазначаючи, що оцінка доказів, будучи завершальним етапом їх дослідження, не означає припинення процесу доказування загалом. Сформовані, перевірені і оцінені докази повинні стати обґрунтуванням певних процесуальних рішень [187, с. 19].

Кримінальним процесуальним законом (ч. 1 ст. 94) передбачено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний

доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Оскільки внутрішнє переконання, а також такі властивості доказів як належність, допустимість, достовірність, сукупність, достатність та взаємозв'язок є окремими об'єктами дослідження, ми їх детально розглянемо у наступних параграфах цієї дисертації. У цьому ж параграфі ми зупинимось на понятті оцінки доказів на стадії досудового розслідування з точки зору вказаних властивостей.

Оцінка належності доказів полягає у виявленні їх взаємозв'язку з обставинами які підлягають доказуванню. І цей зв'язок повинен виявитись в дії загальної причини [140, с. 134]. На думку С. Стахівського оцінка належності доказів полягає у з'ясуванні їх зв'язку з обставинами, що підлягають доказуванню, а також зв'язку з іншими доказами, що містяться в процесуальних джерелах [216, с. 136-137]. Водночас, оцінка доказів з точки зору їх допустимості – це вирішення питання про те: 1) чи дозволяє закон використовувати даного виду джерело фактичних даних у кримінальному провадженні; 2) чи не було допущено порушень процесуального закону при отриманні та закріпленні інформації; 3) чи відобразились процесуальні порушення, якщо вони були допущені, на достовірності і повноті відповідної інформації; 4) чи використані усі необхідні джерела для установлення фактичних даних [227, с. 435-436; 140, с. 135].

На думку Н.М. Басай при оцінці допустимості доказової інформації слідчий, прокурор повинні встановити належність суб'єкта її одержання, визначеність джерела походження цієї інформації, додержання процесуальної форми її одержання та дотримання вимог нормативно-правових актів при одержанні доказової інформації [12, с. 211]. При цьому, як правильно зазначає науковець, своєчасна оцінка доказів з точки зору їх допустимості дозволяє виключити можливість використання доказів, отриманих з порушенням норм КПК України, при обґрунтуванні процесуальних рішень і запобігти порушенню прав учасників кримінального процесу, що підтверджує доцільність її

здійснення слідчим, прокурором [12, с. 210].

Як зазначає Г.М. Рєзнік оцінка допустимості доказів зводиться до відповідності ознак, які характеризують процесуальну форму фактичних даних, з регламентуючими цю форму приписами закону. У результаті суб'єкт доказування приходить до висновку, що всі вимоги, які закон пред'являє до процесуальної форми, виконані [186, с. 20]. З точки зору Н.М. Басай на стадії досудового розслідування порядок оцінки доказів з точки зору їх допустимості, покладається у залежність від різноманітних чинників (виду доказу, що підлягає оцінці; суб'єкта кримінального процесу, який ініціював розгляд питання про визнання доказу недопустимим; змісту та характеру допущених при його одержанні та фіксації порушень вимог закону тощо), сукупність яких визначається суб'єктом оцінки у кожному конкретному випадку [11, с. 14]. Повністю підтримуємо висловлену Р.В. Костенком думку про те, щовідсутність у законі спеціальної процедури розгляду питання про допустимість доказів на досудовому провадженні вкрай негативно позначається не лише на результатах досудового розслідування, алей на долі кримінальної справи. Правильно вирішити питання про допустимість чи недопустимість доказів в ході досудового розслідування – значить забезпечити реалізацію принципів кримінального процесу (зокрема принципу змагальності на досудовому слідстві), гарантувати всебічне, об'єктивне дослідження обставин кримінальної справи, забезпечити реалізацію всіх законних прав і інтересів учасників кримінального судочинства [87, с. 65].

Підсумковим елементом оцінки доказів є визначення їх достатності для правильного вирішення кримінальної справи [87, с. 25]. Визначення «достатності» доказів є результатом оцінки «сукупності» доказів. Відображуючи закономірності процесу пізнання як переходу від незнання до знання, у «сукупність доказів» на різних етапах розслідування входять докази, достовірність яких ще належить встановити. Тому не будь-яка сукупність доказів може характеризуватися як взаємно пов'язана і внутрішньо узгоджена система доказів, що правильно відбиває об'єктивну дійсність. Такі властивості

повинна мати сукупність доказів, що лежить в основі рішення, прийнятого в результаті всебічного і повного дослідження обставин; коли в справі досліджені усі можливі версії, а наявні суперечності в'яснені і оцінені. Така сукупність доказів забезпечує доведеність висновків у провадженні і має слугувати основою майбутнього обвинувального вироку[127, с. 184]. При цьому оцінка доказів у сукупності означає оцінку не тільки обвинувальних доказів, але й доказів, наданих стороною захисту. Тільки відкинувши одні та взявши за основу інші докази, можна прийти до висновку про наявність достатньої сукупності доказів для прийняття рішення у кримінальному провадженні [89, с. 47].

Як пише А.Р. Белкин визначення достатності доказів – суттєвий елемент оцінки доказів. Визнання здобутих доказів достатніми для вирішення справи, по суті, означає упевненість в тому, що здійснено всебічне, повне і об'єктивне дослідження усіх обставин справи [13, с.202]. При цьому визначення достатності зібраних у справі доказів являє собою окрім іншого і логічну операцію, яка протікає у відповідності із законами логічного мислення, з яких найбільш важливе значення має закон достатньої підстави. Застосування цього закону означає: 1) визнання зібраних доказів достатньою підставою для висновку про доведеність предмету дослідження, іншими словами, визнання достатності доказів для прийняття того або іншого рішення; 2) визнання обґрунтованості прийнятого у справі рішення, або такого що приймається, тобто установлення логічного зв'язку між підставою (доказами) та висновком з нього [13, с. 206]. До змісту оцінки доказів як фактичних даних (відомостей про факти) входить установка про їх достатність для вирішення як окремих питань у справі, так і справи в цілому. На даному етапі формування внутрішнього переконання слідчий вирішує всі питання у справі. Невирішених обставин бути не повинно. Саме після їх вирішення слідчий повністю переконується у правильності прийняття остаточного рішення. До цього часу його внутрішнє переконання має ще загальний характер[16, с. 45].

Як уже зазначалось метою оцінки доказів є прийняття процесуального рішення, а тому погоджуємось з П.А. Лупінською, яка пише, що стосовно

кожного рішення оцінка достатності доказів повинна бути надана з урахуванням місця цього рішення у системі усіх рішень, які приймаються у кримінальному провадженні та рішень в даній стадії, кола обставин, які входять до предмету доказування для цього рішення. При цьому важливо враховувати, чи приймається рішення, коли процес доказування в усій справі чи стосовно завдань цієї стадії закінчений чи продовжується, а рішення яке приймається носить проміжний характер [103, с. 50].

Оцінка доказів з точки зору їх достовірності проводиться в ході проведення СРД, при висуненні слідчих версій, прийнятті процесуальних рішень та закінчується лише в момент формулювання кінцевих висновків по справі на основі всієї сукупності зібраних доказів [227, . 350]. Заслуговує на підтримку думка К.П. Гришиної про те, що процес оцінки достовірності доказів повинен включати два моменти: об'єктивний: (властивість, якість самого доказу) і суб'єктивний (внутрішнє переконання особи, яка цей доказ оцінює)[47, с. 80]. На думку С.М. Стахівського оцінка доказів з точки зору їх достовірності полягає у тому, що: вивчається особа, яка володіє відомостями (свідок, потерпілий, тощо) з позицій її здатності давати правдиві та повні показання; вивчається характер та умови виявлення матеріального носія інформації (предмет, документ); аналізується зміст відомостей (послідовність і повнота викладення, наявність суперечностей, неточностей, прогалів, обґрунтованість висновків, що на даних науки, тощо); інформація, одержана з даного процесуального джерела, порівнюється з інформацією, отриманою з інших процесуальних джерел [216, с. 137-138].

Формування знання про обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні відбувається на підставі оцінювання сукупності доказів. Але встановлена достовірність доказу або навіть певної сукупності доказів на певному етапі кримінального провадження не може гарантувати достовірного встановлення певної обставини кримінального провадження[150, с. 203]. Оцінка доказів у їх сукупності полягає у тому, що приймаючи процесуальне рішення, суб'єкти доказування зобов'язані враховувати усі зібрані

у справі докази і не вправі довільно нехтувати та ігнорувати будь-які з них [8, с. 110]. При цьому що в оцінювану сукупність отриманих відомостей можуть входити як достовірні так і не достовірні дані, оскільки до тих пір, доки не проведена оцінка усіх доказів у сукупності, не можна говорити про те, які з них достовірні чи недостовірні. Саме оцінка усієї сукупності дає можливість зробити правильний висновок про достовірність і значення кожного з доказів, які входять до неї. Тому в обґрунтування процесуального рішення слідчий повинен наводити тільки ті докази, які перевірені, оцінені і визнані ним достовірними [183, с. 23].

Сукупність зібраних і перевірених доказів в ході розслідування використовується для підтвердження наявності різних обставин предмета доказування. Тому доказів може бути достатньо для досягнення таких меж доказування, які з достовірністю установлюють наявність обставин події злочину, однак при оцінці цієї ж сукупності доказів можна зробити висновок про винуватість чи невинуватість конкретної особи у вчиненні злочину [18, с. 19-20].

Приєднуємось до думки висловленої Р.В. Костенком, що від правильної оцінки доказів і належного розгляду усіх обставин справи у їх сукупності залежить не тільки правильне вирішення питання про достатність доказів, але й вся сутність кримінальної справи [87, с. 102]. Як зазначає Н.В. Профатіловалогічною формою оцінки доказів, являються висновки, судження, умовиводи. Оцінка сукупності доказів знаходить своє відображення у прийнятті процесуальних рішень [183, с. 47]. Правильні висновки і прийняття правильного рішення у справі забезпечує тільки оцінка доказів, яка здійснюється на підставі всебічного, повного і об'єктивного розгляду усіх обставин у їх сукупності [29, с. 61]. Вимога оцінки сукупності зібраних у справі доказів висловлює у сфері судочинства найважливіші вимоги діалектики – підходить до досліджуваного явища всебічно, розглядати його в усіх існуючих зв'язках і опосередкуваннях [227, с. 440].

Як слушно відмітила Т.М. Мирошніченко кожний доказ оцінюється окремо за критеріями належності, допустимості, достатності, достовірності, а

сукупність доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку [127, с. 183; 128, с. 126]. Погоджуючись з такою думкою, для її доповнення варто зазначити, що достатність сукупності доказів оцінюється залежно від того, які вимоги до тих чи інших обставин висуває закон (складання обвинувального акту, закриття кримінального провадження, обрання запобіжного заходу, тощо) [30, с. 201]. Аналогічну думку з цього приводу має М.М.Стоянов, який пише, що дослідження достатності доказів полягає в тому, що суб'єкт доказування для прийняття процесуального рішення повинний встановити конкретність предмета доказування, дійти переконання в тому, що всі обставини предмета доказування підтверджуються зібраними доказами, а також, що із сукупності зібраних доказів можливий тільки один достовірний висновок [224, с. 11]. Ґрунтуючись на сукупності доказів, здобутих в результаті провадження процесуальних дій, слідчий, прокурор виносить рішення, яким підбиває підсумки своєї пізнавальної діяльності [36, с. 147].

Акцентуючи увагу на важливості оцінки сукупності доказів Д. Орлик зазначає, що процес збирання доказів постійно супроводжується їх перевіркою. Перевірка проводиться з метою підтвердження доказу чи його спростування (встановлення належності доказів, їх достовірності та допустимості). Якщо у більшості випадків належність і допустимість доказів очевидні майже одразу і будь-якої особливої перевірки не потребують, то з'ясування питання достовірності залежить від певної сукупності доказів і може бути обмежене їх недостатньою кількістю [143, с. 111]. О.В Рибалка пише, що метою оцінки доказів повинно виступати встановлення їх значущості, достатності, а це можливо тільки після формування на етапі перевірки належної сукупності достовірних і допустимих доказів [187, с. 19]. У той же час мета перевірки доказів полягає в засвідченні правильності доказу, його юридичної сили шляхом зіставлення доказу з іншими доказами у справі, формування нових доказів, які, на думку суб'єкта перевірки, допоможуть досягнути поставленої мети. Тобто метою перевірки доказів є підтвердження чи спростування доказу, яка не може бути досягнута, якщо у справі не зібрана (сформована) достатня сукупність

доказів [187, с. 19].

Найважливіше місце у механізмі оцінки доказів посідає процес її здійснення. Процес оцінки доказів включає визначення їх належності, допустимості, достовірності, достатності, спочатку для висунення слідчих (судових) версій, а потім й достовірних висновків у кримінальній справі [227, с. 434]. Процес оцінки доказів підпорядкований визначенню: а) належності доказів; б) допустимості та достовірності доказів; в) значення доказів для їх достатності для висновків по кримінальній справі [227, с. 347]. Г.М. Рєзнік процес оцінки доказів визначає як процес формування внутрішнього переконання і доведеності відшукуваних фактів [186, с. 61].

На думку К.П. Грішиної процес оцінки доказів включає два елементи об'єктивний: (властивість, якість самого доказу) і суб'єктивний (внутрішнє переконання особи, яка цей доказ оцінює) [47, с. 80]. Погоджуємось з думкою М.О. Кочкиної про те, що процес оцінки доказів здійснюється в ході всього досудового розслідування, однак найбільш повна і всебічна оцінка кожного доказу проходить саме на етапі закінчення досудового розслідування [89, с. 5].

Важлива роль у дослідженні оцінки доказів належить її змісту. Зміст оцінки доказів у кримінальному процесі складає розумовий процес, який закінчується встановленням істини у кримінальній справі. Як і будь-який пізнавальний процес, оцінка доказів призводить до того, що «із незнання виникає знання», а «неповне, неточне знання стає більш повним і більш точним» [227, с. 434]. Як зазначає А.В. Заклюка, зміст оцінки доказів полягає у встановленні істини по кримінальному провадженню. При цьому визначення вини підозрюваним під час досудового провадження не може бути покладено в основу обвинувачення, якщо хоч один з доказів не підтверджує вину [69, с. 71]. В.Д Берназ та С.М.Смоков пишуть, що до змісту оцінки доказів як фактичних даних (відомостей про факти) входить установка про їх достатність для вирішення як окремих питань у справі, так і справи в цілому. На даному етапі формування внутрішнього переконання слідчий вирішує всі питання у справі. Невирішених обставин бути не повинно. Саме після їх вирішення слідчий

повністю переконується у правильності прийняття остаточного рішення у кримінальній справі. До цього часу його внутрішнє переконання має ще загальний характер[16, с. 45]. На думку В.К.Волошиної зміст принципу вільної оцінки доказів становлять такі положення: 1) докази не мають наперед встановленої сили; 2) оцінюючи докази, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд не пов'язані результатами оцінки інших осіб; 3) слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд оцінюють докази за своїм внутрішнім переконанням, керуючись законом[31, с. 335]. Вважаємо, що найбільш повно поняття оцінки доказів розкриває Ю.М. Грошевий, який пише, що юридичний зміст принципу вільної оцінки доказів у кримінальному процесі включає такі положення: 1). докази та їхні процесуальні джерела оцінюються органами розслідування та судової влади за своїм внутрішнім переконанням; 2). висновки органу розслідування, прокурора і суду мають впливати з всебічного, повного і об'єктивного розгляду всіх обставин справи в їхній сукупності; 3). при оцінці доказів та їхніх процесуальних джерел необхідно керуватися тільки законом та професійною правосвідомістю [50, с. 75-76].

Цікаву думку щодо впливу судового прецеденту на оцінку доказів має Т.О. Морозова, яка пише, що визнання судового прецеденту в якості джерела права недоцільне, оскільки воно може призвести до порушення принципу свободи оцінки доказів за внутрішнім переконанням учасниками кримінального провадження [132, с. 9]. Ми з такою точкою зору погодитись не можемо, оскільки слідчий, прокурор заздалегідь знаючи про правову позицію з конкретного правового питання сформовано судовою практикою відповідно будуть відповідним чином проводити СРД та оцінювати отримані докази.

Вважаємо за необхідне виділити також зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на оцінку слідчим, прокурором доказів. Так, зовнішні це обставини, які впливають на оцінку доказів та не залежать від волі та поглядів слідчого, прокурора (оцінка доказів викладена підозрюваним, його захисником, судова практика, тощо). Внутрішні ж чинники це психологічні процеси, які виникають в результаті розумової діяльності слідчого, прокурора та формуються в ході

здійснення збирання та дослідження доказів.

Важливе місце у механізмі оцінки доказів належить положенням ч. 2. ст. 94 КПК про те, що жоден доказ не має наперед встановленої сили. О. Смуригін пише, що цього правила беззастережно мають дотримуватися всі посадові особи, які здійснюють оцінку доказів. Інакше кримінальний процес стане не засобом захисту прав і законних інтересів особистості, а джерелом підвищеної небезпеки для неї [211, с. 128]. У свою чергу В.К. Волошина зазначає, що ніякі докази для прокурора, слідчого, прокурора, не мають наперед встановленої сили. Це означає те, що співвідношення доказів, їх переконливості під час оцінки не залежить від формальних критеріїв, ніякі докази не є «первинними» або «вторинними». Однак для окремих доказів та їх джерел КПК встановлює особливі правила, пов'язані з їх оцінкою [30, с. 201-202].

Заборона надавати перевагу одним доказам над іншими продиктована тим, що кожна з їх процесуальних джерел має свої окремі властивості та різних процесуальний механізм їх отримання. Перевага одного доказу над іншим руйнує можливість здійснення їх оцінки у сукупності та взаємозв'язку, та тягне за собою однобічність досудового розслідування і постановлення незаконних та необґрунтованих процесуальних рішень.

Важливе місце у системі оцінки доказів займають презумпції та преюдиції. Юридичний рівень доказування виражається в застосуванні суб'єктом доказування презумпцій і преюдицій з урахуванням негативних результатів інформаційного і логічного доказування [96, с. 183]. Преюдиції та процесуальні презумпції не сковують формування переконання, а упорядковують процес пізнання у кримінальній справі, сприяють у формуванні такого змісту знання, який відповідає фактам об'єктивної дійсності [52, с. 109].

Презумпція невинуватості в Україні встановлена ст. 62 Конституції України та ст. 17 КПК де визначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її

користь. Презумпції – це не докази з наперед встановленою силою, а дійсні і достовірні знання, вироблені суспільно-історичною практикою людства, використання яких в кримінальному судочинстві є не тільки можливим, але й необхідним [96, с. 179]. Є абсолютно очевидним, що процес презюмування ніяк не може бути віднесений до області, не контрольованої свідомістю. Специфіка ж процесу презюмування полягає в тому, що істинність і достовірність знання, що презюмується, не перевіряється ще раз, інакше не було б самого презюмування. В даному випадку словосполучення «не перевіряється ще раз» означає пасивність не тільки в аспекті діяльності, але й пасивність в розумовій діяльності. Немає дій – немає розумових процесів. Проте це зовсім не означає, що знання, що презюмується, використовується несвідомо. Вибір такого знання з сукупності інших знань і використання його є неможливим без контролю з боку свідомості [96, с. 181]. Приєднуємось до думки Р.Ю. Савонюка, що доказування є гарантією здійснення конституційного принципу презумпції невинуватості [201].

При цьому варто погодитись з думкою, що до об'єктів оцінювання, з точки зору презумпції невинуватості, треба віднести не лише докази та їхні джерела, але й безпосередньо обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. На такий висновок наптовхує положення ч. 4 ст. 17 КПК, відповідно до якої усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачать на користь такої особи. Звідки такі сумніви, якщо у кримінальному провадженні досліджують (оцінюють) достовірні докази у їх сукупності? Це означає, що сукупність достовірних доказів може встановлювати обставину кримінального провадження з певною ймовірністю [150, с. 203].

Реалізація принципу презумпції невинуватості особливо гостро постає в умовах сьогоденного перебування нашого суспільства, особливо у кримінальних провадженнях, які набули широкого суспільного резонансу. Неодноразово на телебаченні, соціальних мережах та відеохостингах публікуються різного роду заяви і повідомлення про винуватість особи у конкретному злочині фактично одразу після висвітлення цієї події у ЗМІ. Слідчі

та прокурори, у провадженні яких перебувають такі кримінального провадження, піддаються негативній суспільній критиці, іноді абсолютно необґрунтованій, а у окремих випадках і отримують погрози у свою адресу в разі негайного не вжиття заходів до позбавлення волі підозрюваного у вказаному кримінальному провадженні. Звичайно і слідчий і прокурор є людьми і ці чинники не можуть не впливати на їх свідомість, та як наслідок на прийняті ними рішення. Разом з тим, принцип презумпції невинуватості адресується переважно суду, який здійснює розгляд кримінального провадження по суті. У той же час, на практиці досить часто застосування принципу презумпції невинуватості трапляється на досудових стадіях кримінального провадження. А тому вважаємо, оцінивши усі докази та прийшовши до висновку, що їх недостатньо для притягнення особи до кримінальної відповідальності, керуючись принципом презумпції невинуватості слідчий не повинен складати повідомлення про підозру, а у разі складення такого повідомлення прокурор повинен відмовити у його погодженні.

Важливе місце в оцінці доказів займають преюдиції. Під преюдицією розуміється обов'язок приймати без перевірки факти, які раніше установлені вироком або іншим судовим рішенням, які набрали законної сили у будь-якій справі. Зміст цього інституту полягає у тому, що відомості, установлені судом у раніше розглянутій справі та містяться у вирoku, що набрав законної сили на досудовому розслідуванні судовому розгляді нової кримінальної справи не підлягають ревізії, приймаються судом, прокурором, слідчим і дізнавачем без доказування [8, с. 111]. На думку А.Р. Белкіна преюдиціальність означає обов'язковість для суб'єктів доказування прийняття без перевірки і доказування фактів, установлених судовим рішенням, або вироком, що набрав законної сили у будь-якій іншій справі [13, с. 298].

Інститут преюдиційності вперше введений до сфери кримінального судочинства діючим КПК. Так, у ч. 1 ст. 90 цього кодексу вказано, що рішення національного суду або міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод,

гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, має преюдиціальне значення для суду, який вирішує питання про допустимість доказів.

Навіть поверхневий аналіз вказаної норми закону вказує на її недосконалість. По перше, це занадто вузький спектр суспільних відносин, які можуть бути врегульовані преюдиціальністю - порушення прав людини і основоположних свобод. Виникає логічне запитання чи має, наприклад, преюдиційне значення для доведення винуватості особи у зловживанні владою або службовим становищем при вчиненні певних дій, коли у порядку господарського або адміністративного судочинства встановлено порушення порядку вчинення таких дій. У зв'язку з цим, вважаємо, що преюдиційне значення повинні мати будь-які фактичні обставини встановлені у судовому рішенні, що набрало законної сили, які є предметом доказування у конкретному кримінальному провадженні. Крім того, закон надає можливість застосування преюдиції судового рішення тільки суду, у той час як закон не визначає яким чином повинен оцінювати докази слідчий, прокурор, у разі встановлення отримання судового рішення, яке є преюдиційним до предмету доказування кримінального провадження. З викладеного вбачається, що дію ст. 90 КПК необхідно розширити й на слідчого, прокурора. Як зазначає Ю.М. Грошевий преюдиційність вироку і рішення по цивільній справі обумовлені такими властивостями судового рішення, що набрало законної сили як винятковість та обов'язковість до виконання [53, с. 25], у зв'язку з чим на сьогоднішній день застосування преюдиції при оцінці доказів на досудових стадіях кримінального провадження можливе лише виключно за наведених властивостей.

Слід зазначити, закон визначив і винятки із загального правила застосування преюдиції в окремих судових рішеннях. Так, у ч. 1 ст. 198 КПК вказано, що висловлені в ухвалі слідчого судді, суду за результатами розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу висновки щодо будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають

преюдиціального значення для суду під час судового розгляду або для слідчого чи прокурора під час цього або іншого кримінального провадження.

Тривалий період часу в науці та практиці було дискусійним питання можливості застосування преюдиції вироку, яким затверджено угоду про визнання винуватої з одним із співучасників злочину, щодо доведення винуватості іншого. Також на практиці мали місце випадки притягнення до кримінальної відповідальності окремих осіб на підставі преюдиційного вироку суду, яким затверджувалась угода про визнання винуватості щодо одного співучасника, як встановленої судом обставини вчинення злочину у співучасті з іншою особою. Приєднуємось до думки науковців, які пишуть, що у кримінальній справі за обвинуваченням однієї або декількох осіб, стосовно яких наявний вирок, який набрав законної сили і у зв'язку з цим наділений преюдиційним значенням, притягнуто до кримінальної відповідальності і інша особа, сто воно якої такого вироку не було винесено, то такий вирок не може передбачати винуватість цих осіб [8, с. 111]. Аналогічну позицію висловив Пленум Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, який у абзаці 3 п. 9 Постанови № 13 від 11.12.2015 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» зазначив, що вирок ухвалений на підставі угоди у такому випадку (стосовно однієї із декількох осіб) не має преюдиційного значення для кримінального провадження відносно інших осіб, а визнання винуватості першою не є доказом вини останніх [181, с. 111].

Вважаємо, що такий підхід є правильним, оскільки фактично винуватість особи у вчиненні злочину доводиться єдиним доказом – судовим рішенням, що повністю суперечить положенням ст. 94 КПК в частині оцінки доказів у їх сукупності та наперед встановленої сили окремого доказу, а також суперечить принципу презумпції невинуватості.

Разом з тим, найбільш гострим питанням при використанні преюдицій в процесі оцінки доказів є можливість її подолання. Важливість окресленої проблеми пояснюється недопущенням порушення головного завдання преюдиції

- виключити суперечності між актами правосуддя [212, с. 48]. Досліджуючи питання можливості подолання преюдицій у судових стадіях кримінального провадження Г.М. Резнік пише, якщо у суду виникне сумнів у істинності преюдиційно установлених фактів, він вправі їх заново дослідити. Прийшовши до переконання, що ці факти були установлені неправильно, суд призупиняє провадження у справі і звертається з поданням про опротестування раніше винесеного вироку (рішення)[186, с. 59]. Вважаємо, що аналогічним чином повинен діяти прокурор на стадії досудового розслідування, виходячи з його повноважень, передбачених ч. 6 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», У такому випадку вважаємо, КПК необхідно доповнити можливістю зупинення досудового розслідування на період перегляду спірного судового рішення.

У разі ж неможливості подолання преюдиції, вважаємо, при оцінці доказів на досудових стадіях кримінального провадження, слідчий, прокурор в основу прийнято того ними рішення повинні покласти докази, отримані у порядку передбаченому саме КПК України, оскільки інші види судочинства суттєво відрізняються від порядку збирання та оцінки доказів. У свою чергу, забігаючи наперед, вважаємо, що у такому випадку, вирок суду, що набрав законної сили у подальшому може бути підставою для перегляду раніше прийнятого спірного рішення. При цьому вирок матиме більш логічне пояснення підстави для перегляду судового рішення постановленого у іншій юрисдикції, так як ним встановлено факт злочинних дій, у той час коли правила іншого будь-якого іншого судочинства не мають своєю метою дослідження предмету спору крізь призму вчиненого злочину, а лише з точки зору можливих порушень інших нормативних актів, які не є злочином.

Доказування на кожній стадії процесу закінчується оцінкою доказів і викладенням витікаючи з неї висновків у відповідних процесуальних документах. Однак оцінка доказів здійснюється і у процесі збирання доказів, при цьому вона визначає основні напрямки, за якими слід шукати нові докази. Так, оцінка доказів передуює виявленню нових доказів [227, с. 339].

1.3. Внутрішнє переконання та його складові елементи в оцінці доказів і прийнятті процесуальних рішень слідчим та прокурором

Кримінальний процесуальний закон визначає, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Наведений припис закону підкреслює важливість внутрішнього переконання у механізмі оцінки доказів та прийняття процесуальних рішень. При цьому закон не визначає ані поняття внутрішнього переконання, його структури, механізму формування тощо. У науці ж кримінального процесу науковці досліджували внутрішнє переконання з точки зору конкретних суб'єктів доказування.

Так, О.В. Єніпоняття внутрішнього переконання прокурора визначає як стан твердої впевненості у правильності власних висновків у кримінальному провадженні, який формується внаслідок оцінки доказів під час здійснення ним процесуальної діяльності у цьому кримінальному провадженні, та готовність діяти відповідно до цих висновків [68, с. 4]. В.Д. Берназ та С.М. Смоков під внутрішнім переконанням слідчого розуміють стан сформованого професійного знання у його свідомості, коли він вважає зібрані у справі докази достатні для прийняття рішення, впевнений у правильності свого висновку і готовий до відповідних практичних дій – прийняття рішення відповідно до здобутих знань [16, с. 35].

В.П. Сердюк вважає, що внутрішнє переконання - це впевненість, отримана в результаті пережитого та оціненого слідчим, прокурором провадження щодо правильності оцінки та прийнятих рішень по справах [204, с. 136]. Т.А. Морозова внутрішнє переконання розглядає як вільне від думок інших осіб

стійке і морально обґрунтоване ставлення слідчого, прокурора до істинності результатів пізнання обставин, які складають зміст поняття доказу та визначає готовність суб'єктів процесу до прийняття рішення у справі, що склались в умовах процесуально-правової регламентації [132, с. 12]. С.Стахівський внутрішнє переконання визначає як тверду впевненість слідчого, прокурора у правильності своїх знань та висновків, оскільки вони ґрунтуються на фактичному матеріалі. Будь-який сторонній вплив на формування внутрішнього переконання зазначених осіб тягне за собою певні правові наслідки і може призвести до слідчої чи судової помилки [215, с. 127].

Однак найбільш повним, з нашої точки зору, на поняття внутрішнього переконання є погляд В.В. Вапнярчука, який пише, що внутрішнє переконання суб'єкта кримінального процесуального доказування (як результат оцінки доказування) – це отримане в передбаченому законом порядку знання про об'єкт та обставини предмету кримінального процесуального доказування в конкретному кримінальному провадженні, яке на думку суб'єкта доказування є достовірним, значимим й достатнім, яке полягає в почутті впевненості щодо їх сутності, проявляється в суб'єктивному (позитивному чи негативному) відношенні до досліджуваних об'єктивних явищ, а також обумовлює вольову готовність діяти [26, с. 109; 27, с. 127].

У внутрішньому переконанні відображаються своєрідність та особливості психічного складу кожного суб'єкта доказування. Функціональне призначення психологічної складової переконання полягає в тому, що вона допомагає подолати сумніви, які виникають у процесі пізнання, обумовлює його активний творчий характер. Саме цей (психологічний) аспект внутрішнього переконання як результату оцінки доказування проявляється у вимозі закону щодо вмотивованості висновків певного суб'єкта кримінального провадження [24, с. 80-81]. При розгляді змісту поняття «внутрішнє переконання» перш за все в очі кидається психологічна сутність. Переконання є певним станом психіки індивіда, надбанням «внутрішнього життя» його свідомості. Воно безпосередньо дане людині в якості акта переживання [186, с. 61]. До того ж, внутрішнє

переконання являється не тільки методом оцінки доказів, а й результатом цієї оцінки. Саме тому внутрішнє переконання й визначає зміст прийнятого рішення [29, с. 61]. Внутрішнє переконання не лише результат оцінки доказів, тобто ті висновки, яких доходять слідчий чи суд під час дослідження обставин справи, а й процес формування свідомості, переконаності щодо наявності чи відсутності події злочину, вини особи чи інших фактів [141, с. 103]. В.К.Волошина зазначає, внутрішнє переконання – це категорія, яка виражає суб'єктивне ставлення до об'єктивної дійсності. При цьому дослідниця пише, що ряд авторів дотримуються позиції, відповідно до якої внутрішнє переконання – категорія суб'єктивно-об'єктивна та з подібною постановкою питання не погоджується, тому що внутрішнє переконання тому й іменується внутрішнім, оскільки властиве конкретному суб'єктові доказування, носить суворо індивідуальний особистісний характер і цілком може не збігатися з переконанням інших суб'єктів доказування. Саме у формуванні незалежного від чужої думки переконання й укладається свобода оцінки доказів. Однак особиста переконаність однієї людини у вірогідності і достатності доказів, що підтверджують, або спростовують винність того або іншого обвинуваченого, не може бути мірилом об'єктивності. Внутрішнє переконання повинне ґрунтуватися на всебічному, об'єктивному й повному розгляді всіх обставин провадження в їх сукупності [31, с. 332-333].

До переконання людина приходять в результаті взаємодії розуму і почуття. Переконання не просто думка, правильний погляд, а емоційно насичена ідея і внутрішня сила, яка регулює людську по віденку. Таким чином, переконання – це, з однієї сторони, знання а другої – впевненість у правильності цього знання і спонукання до дії [227, с. 368]. Як зазначає В.С. Соркін оцінка доказів повинна здійснюватись на підставі внутрішнього переконання, яке формується під впливом зібраних у справі доказів і складається з 3-ох аспектів: пізнавального (гносеологічного) – визначення знань, які повинні бути у справі; правового – яке вимагає знання закону; морального – який визначає норми моралі [213, с. 46-47]. Досліджуючи суть внутрішнього переконання науковці

пропонують виділяти у ньому психологічний і гносеологічний аспекти [131, с. 125; 208, с. 167]. Інші ж науковці, окрім вказаних, додатково виділяють етичний [16, с. 31] та юридичний аспекти [26, с. 105; 27, с. 122].

Внутрішнє переконання у психологічному аспекті характеризується впевненістю у правильності прийнятого у справі рішення, яке ґрунтується на дослідженні зібраних у справі доказів, в їх повноті й сукупності при неухильному дотриманні вимог закону, також на почутті довіри до свого висновку з погляду відповідності його до закону [16, с. 33]. У психологічному аспекті, пише Х.Р. Слюсарчук, внутрішнє переконання можна розглядати в динаміці (як процес його формування) і в статичності (як результат). У процесі його формування створюється власна думка, долаються й усуваються сумніви, невпевненість [208, с. 167]. Ю.М. Грошевий з цього приводу зазначає, що переконання в психологічному аспекті характеризується впевненістю і правильністю прийнятого у справі рішення і відчуттям довіри до свого висновку з точки зору відповідності його закону, цілям і завданням кримінального провадження [53, с. 8]. О.О. Кіпер вважає, що у психологічному аспекті суттєвим для процесу формування внутрішнього переконання є переростання сумніву (як наслідку ймовірних знань) у переконаність [124, с. 84].

У гносеологічному аспекті внутрішнє переконання – це результат пізнання, відбиття у свідомості події злочину та інших обставин, які підлягають встановленню у кримінальній справі. Гносеологічні аспекти у структурі внутрішнього переконання мають специфічну функцію: вони характеризують внутрішнє переконання з погляду істинності або помилковості результату пізнання. Результат пізнання у кримінальній справі може бути істинним або помилковим. При істинності результату пізнання слід говорити про об'єктивність внутрішнього переконання, а при його помилковості – про суб'єктивізм внутрішнього переконання, що не відбиває адекватно встановлені у справі факти. [16, с. 31-32]. Цікавий погляд на внутрішнє переконання у гносеологічному аспекті має В.Я. Марчак, який з цього приводу зазначає – це знання як про окремі фактичні обставини, що становлять предмет доказування у

провадженні, так і про висновки у провадженні, у тому числі ті, які стосуються юридичної оцінки, кваліфікації встановлених фактів, обставин, подій [124, с. 86]. На думку Х.Р.Слючарчук, у гносеологічному аспекті внутрішнє переконання - це знання про окремі фактичні обставини кримінального провадження, так і про їх сукупність, що становить предмет доказування в кримінальному провадженні та висновки в ньому. З позиції гносеологічного аспекту внутрішнього переконання особа може «отримати», «набути» знання про обставини кримінального провадження, однак «повірити», «упевнитись» у відповідному знанні вона може лише під час виконання тягаря переконання, який спрямовується на динамічний елемент психологічного аспекту внутрішнього переконання (процес його формування)[208, с. 167].В.В. Вапнярчук пише, що в гносеологічному аспекті внутрішнє переконання розглядається як результат відображення у свідомості суб'єкта доказування об'єкта дослідження (обставин предмета кримінального процесуального доказування, які підлягають встановленню)[24, с. 80; 26, с. 104].

Етичні елементи у внутрішньому переконанні передають ціннісну орієнтацію суб'єкта оцінки доказів, його моральні ідеали і погляди. Їх функціональне призначення полягає в тому, що вони формують моральну підставу для висновків по суті кримінального провадження [16, с. 34]. Юридичний аспект внутрішнього переконання як результату оцінки доказування полягає в обґрунтованості й умотивованості внутрішнього переконання, до якого дійшов суб'єкт доказування на підставі всебічного, повного й неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження та в передбаченому законом порядку [27, с. 122; 26, с. 105].

Формування переконання слідчого, пишуть В.Д. Берназ та С.М.Смоков, це певний процес, для теоретичного вивчення якого важливо з'ясувати його практичний аспект. Тобто, потрібно встановити, як слідчий, прокурор визначає той момент, коли в нього сформувався внутрішнє переконання з усіх питань, що підлягають вирішенню. Формування внутрішнього переконання слідчого є процесом, який має нормативну та фактичну основи. Нормативною основою є

закріплені законом правила, якими керується слідчий, прокурор при збиранні(закріпленні), перевірці й оцінці доказів, виробляючи переконання з питань про притягнення особи як обвинуваченого, вирішення справи по суті, а також з інших питань, які становлять суть справи. Фактичну основу складають докази, що входять до предмета доказування, через які встановлюються обставини справи[16, с. 41-42]. Для процесу формування внутрішнього переконання суб'єкта, який здійснює досудове розслідування, важливу роль відіграє ставлення самого суб'єкта до змісту знань, які виникають в результаті оцінки достовірності, належності, допустимості і достатності доказів, а також значимості обставин справи, які дозволяють правильно кваліфікувати вчинене злочинне діяння. Внутрішнє переконання є продуктом не тільки раціональної, але й раціонально-емоційної сфери свідомості, де раціональне і емоційне нероздільні одне від одного [132, с. 20]. Водночас формування внутрішнього переконання залежатиме передусім від того, на якому етапі слідчий, прокурор з'явився у провадженні: був призначений одразу після початку досудового розслідування, чи замінений у передбачених законом випадках на більш пізньому етапі розслідування чи судового розгляду [68, с. 5].

Пізнання в ході досудового розслідування становить процес, в якому емпіричні дані і логічне мислення перебувають у постійному взаємозв'язку і взаємопроникненні – кожна розумова операція – піддається практичній перевірці, а в результаті практичних дій осмислюються і лише після цього включаються в пізнавальну діяльність [84, с. 340]. Кожен доказ впливає на нашу свідомість, однак не кожен доказ має однакову переконливу силу. Один доказ створює у нас переконання в достовірності факту, другий породжує менш сильні переконання у його достовірності, допускає тільки його ймовірність [49, с. 19]. Чим більшу ймовірність надає наша свідомість тому чи іншому доказовому факту і чим більша сукупність таких ймовірних фактів, тим сильніше наше переконання в реальному існуванні, в реальності цих фактів: тоді ймовірність наближається до очевидної достовірності [49, с. 20].

З огляду на викладене, для більш детального процесуального пізнання на

підставі здійснення доказів за внутрішнім переконанням слідчий прокурор повинні використовувати різного роду логічні операції, зокрема аналіз, синтез та зіставлення.

Аналіз – це мислене розчленування фактів, виділення їхніх складових і осмислення та оцінка кожного з них, а синтез – це протилежний аналізу прийом, який полягає у вивченні предмета в його цілісності, в єдності та взаємозв'язку його складових, розчленованих шляхом аналізу. Зіставлення знань, висловлених у формі суджень, з даними досвіду та з іншими судженнями приводить до формулювання умовиводів, які являють собою форму мислення (логічну дію), у результаті якої з одного або кількох відомих і певним чином пов'язаних суджень здобувається нове судження (висновок), у якому міститься нове знання [88]. Оскільки за результатами проведення ретельного логічного аналізу, оцінки доказів за внутрішнім переконанням та покладення оцінених у встановленому законом порядку доказів, в основу процесуального рішення, їх логічного пояснення важливо зупинитись на аргументації. Аргументація є гносеологічною категорією та їй притаманні наступні ознаки: 1) це доцільна діяльність, направлена на активність у переконанні істинності винуватості особи; 2) дозволяє зі змістовної сторони доказів довести цінність кожного доказу як окремо, так і в їх логічній сукупності; 3) аргументація дозволяє виділити і підкреслити за юридичною силою найбільш переконливий доказ; 4) аргументація дозволяє розкрити пізнавальну діяльність з комунікативної позиції; 5) в основі аргументації покладено протистояння двох сторін: обвинувачення і захисту, що дозволяє зробити висновок про специфіку суджень сторін в таких умовах, іноді в умовах конфлікту [22, с. 35].

При цьому для надання завершеного вигляду процесуального рішення, для підтвердження правильності зроблених висновків необхідно до нього підійти з точки зору критики, яка є протилежною до аргументації та має кінцеву мету – переконати в істинності або, принаймні, частково обґрунтувати якесь положення чи сформулювати певний погляд [252, с. 268]. Також для виключення слабких місць у висновку викладеному в процесуальному рішенні за результати оцінки доказів за

своїм внутрішнім переконанням, слідчий, прокурор повинні на таке процесуальне рішення поглянути з точки зору сторони захисту, з можливістю його спростування. Спростування, пише О. Чернобай, це міркування, під час якого встановлюється хибність тези або неспроможність доведення деякого положення загалом [252, с. 268].

Весь процес доказування – логічний процес, за допомогою якого слідчий, прокурор приходять до висновку про існування чи не існування тих чи інших фактів, явищ, дій, відносин, зв'язків, тощо [213, с. 8]. У процесі формування внутрішнього переконання відбувається послідовна зміна психічних станів. На першому етапі характерним є стан сумніву, який пов'язаний з існуванням декількох варіантів рішення [16, с. 75]. Однак у ході проведення досудового розслідування, яке безумовно є специфічною формою пізнання, стан сумніву може переростати у стан упевненості.

Як зазначає В.Я. Марчак, процес формування внутрішнього переконання пов'язаний із безперервними усуненнями сумнівів, які виникають при розгляді справи. На внутрішнє переконання впливає вся доказова інформація, яка досліджується згідно із встановленими законом правилами [124, с. 84]. Як зазначає І.В. Власов, із сумніву починається криза переконання, яке може перейти у невіру. Це означає, що процес доказування у справі не завершений, що для з'ясування істини необхідне проведення додаткових слідчих дій [29, с. 61].

Сумнів, пише Г.М. Резнік, це складний психологічний стан, який означає «свідомість недоказаності, непереконаливості, переживання невдоволення тим, що видається за істину, за вирішення поставленої задачі». Як інтелектуальна емоція, як внутрішнє переживання невпевненості в істинності результату пізнання воно може бути відірване від особистості суб'єкта, у свідомості якого існує [186, с. 106]. І.А. Шакіров розглядає сумнів як особливий психологічний стан, джерело якого слід шукати в самій особистості, у відсутності в неї цілісності в сприйнятті світу й себе в цьому світі й звідси – у неготовності до вибору, до прийняття відповідального рішення [257, с. 135].

У процесі доказування сумніви відіграють позитивну роль, спонукаючи до пошуку нових даних, які дозволяють перейти від ймовірного до достовірного знання. Однак при підсумковій оцінці наявність сумнівів, які свідчать про відсутність внутрішнього переконання, робить неможливим прийняття позитивного рішення у справі [227, с. 479; 228, с. 366]. На позитивній ролі сумніви у внутрішньому переконанні акцентує свою увагу Г.М. Резнік, який пише, що у процесі доказування сумніви виконують надзвичайно цінну функцію спонукаючи до поглибленої та об'єктивної оцінки доказів, до пошуків нових даних, будучи протитрутою проти упередженості та поверховості суджень [186, с. 112]. Задача судового дослідження у цілому, а отже і досудового розслідування як його частини – встановити об'єктивну істину. Якщо знання слідчого, прокурора про злочин який розслідується носить ймовірний характер, це означає, що: 1) процес доказування не завершений і повинен бути продовженим, оскільки ймовірне знання не може бути покладене в основу процесуального рішення 2) достатніх доказів для установлення істини зібрати не вдалось, що служить підставою для тимчасового чи остаточного закінчення роботи по справі [13, с. 202].

Розглядаючи внутрішнє переконання як психологічну категорію Т.А. Морозова зазначає, що воно характеризується певним станом свідомості – впевненістю в правильності прийнятого у справі рішення, а також вольовою готовністю діяти за своїм переконанням. Логічна ж природа внутрішнього переконання проявляється у тому, що воно являє собою категоричний однозначний висновок з матеріалів справи, не допускаючи ніяких сумнівів [132, с. 21]. Як зазначає В.В. Вапнярчук протилежним почуттю впевненості є сумнів. Сумнів не може призвести до формування переконання суб'єкта доказування і навіть виключає його. Кримінальне процесуальне законодавство прямо забороняє за наявності сумнівів, тобто за відсутності внутрішнього переконання, приймати рішення щодо винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення [26, с. 108; 27, с. 124-125]. При цьому до моменту ухвалення рішення у слідчого, прокурора не повинно залишатися ніякого сумніву в правильності свого рішення.

[33, с. 83]. Подібну думку має й В.Ю. Шепітько, який вказує, що при ухваленні рішень на основі внутрішнього переконання не допускається ніяких сумнівів [259, с. 167].

Внутрішнє переконання, щоб бути достовірним, повинне являти особою категоричний, однозначний висновок з матеріалів справи, який не допускає ніяких сумнівів. Відсутність сумнівів у правильності наших знань, висновків і рішень обов'язкове для внутрішнього переконання. При цьому сумнів повинен розумітись подвійно: як логічну можливість за наявності даних стверджувати дещо несумісне з висловленим положенням і як психічне переживання невпевненості у його правоті. Сумнівом є стан вагання нашої думки між твердженням і запереченням будь-яких фактів або будь-якого зв'язку між ними. Таке вагання нашої свідомості між різними можливостями зазвичай має емоційне забарвлення [227, с. 479].

Відповідно до ч. 3 ст. 62 Конституції України та ч. 4 ст. 17 КПК України усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Цю формулу потрібно розуміти у тому сенсі, що сумніви у процесі доказування повинні бути усунуті шляхом додаткового збирання доказів, а якщо подальше дослідження безперспективне, то при підсумковій оцінці доказів сумнівний факт обвинувального характеру вважається неустановленим [227, с. 479-480]. Аналогічну думку з цього приводу має й О. Чорнобай який пише, що часто про ту чи іншу правильно сформульовану тезу судять, наскільки вона доказова чи ні. Якщо для доведення тези є достатня кількість аргументів, то таку тезу можна вважати доказовою, в іншому випадку – недоказовою або сумнівною [252, с. 269].

У контексті вищенаведених положень ч. 3 ст. 62 Конституції України та ч. 4 ст. 17 КПК України вважаємо за можливо виділити дві складові сумнів: 1) психологічну та 2) юридичну (правову).

Під психологічною складовою сумніву слід розуміти внутрішнє усвідомлення слідчим, прокурором відсутності достатньої сукупності належних, допустимих та достовірних доказів, які б вказували на вчинення особою

кримінального правопорушення. Юридична складова сумніву виходить з психологічної складової та крізь призму презумпції невинуватості зобов'язує слідчого та прокурора прийняти процесуальне рішення яке вказує на її невинуватість та породжує відповідні юридичні (процесуальні) наслідки у вигляді закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування.

У зв'язку з викладеним вважаємо, що кримінальне процесуальне законодавство забороняє за наявності сумнівів, тобто за браком внутрішнього переконання, прийняти рішення про притягнення особи до кримінальної відповідальності (повідомлення про підозру) та пред'явити їй обвинувачення (складання обвинувального акту). При цьому підкреслюючи протилежність станів упевненості та сумніву хочемо звернути увагу на наступне. Упевненість і сумнів слідчого та прокурора під час досудового розслідування у кримінальному провадженні не можуть бути статичними, а мають тенденцію до динаміки. Така динаміка упевненості та сумніву зумовлена пізнавальною діяльністю слідчого та прокурора у кримінальному провадженні. Кожен здобутий доказ у ході досудового розслідування впливає на внутрішнє переконання слідчого і прокурора. В залежності від результатів здобутих та оцінених доказів упевненість та сумнів можуть посилюватись та навпаки послаблюватись, аж до повного переходу у протилежний стан від сумніву до упевненості та навпаки.

Як з цього приводу зазначає А. Павлишин, внаслідок поступового «наростання», «збагачення» ймовірного знання у процесі пізнання обставин кримінального провадження, тобто якісного поступового переходу та перетворення ймовірного знання, отримують достовірне. Згідно з другим - достовірний висновок про обставини конкретного провадження формується на підставі узагальнення сукупності окремо взятих, одиничних імовірних та достовірних знань, унаслідок чого за результатами якісної переваги останніх і отримують загалом («загальне») достовірне знання про обставини конкретного кримінального провадження [150, с. 201].

Упевненість та сумнів мають свої межі, які породжують відповідні правові

наслідки. Так, найвища межа упевненості у винуватості особи в конкретному кримінальному правопорушенні зобов'язує прокурора направити обвинувальний акт до суду. Найнижчою межею сумніву є відсутність достатньої сукупності доказів у винуватості особи та вичерпання можливостей для здобуття доказів винуватості. Такий сумнів втрачає властивість динаміки, набуває статичного характеру та породжує обов'язок прокурора закрити кримінальне провадження.

З огляду на викладене приєднуємось до думки науковців, які зазначають, що ймовірність знання безперервно «супроводжує» певні етапи досудового розслідування кримінального провадження, зокрема, від моменту внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР, прийняття низки поточних процесуальних рішень (про затримання особи, застосування запобіжних заходів чи інших заходів забезпечення кримінального провадження, проведення певних слідчих дій тощо), повідомлення про підозру та складання обвинувального акта. При цьому, невід'ємною властивістю ймовірності знання у кримінальному провадженні є її здатність «поступового якісного збагачення», оскільки ймовірність знання на етапі складання обвинувального акту повинна бути якісно вищою, ніж на етапі повідомлення особі про підозру [150, с. 202].

У психологічному аспекті суттєвим для процесу формування внутрішнього переконання є переростання сумніву (як наслідку ймовірних знань) у переконаність судді [124, с. 84]. Почуття впевненості та протилежне почуття сумніву являються емоціями, які називають інтелектуальними. Інтелектуальні емоції чи переживання входять як складова частина у свідоме життя людини і відіграють важливу (хоча й не основну) роль у будь-якій пізнавальній діяльності [227, с. 480]. Внутрішнє переконання як результат оцінки доказів означає стан упевненості в правильності своїх висновків про належність, допустимість доказів, а також у правильності висновку, зробленого на основі доказів, про наявність або відсутність певних фактичних обставин [212, с. 47]. Упевненість – це такий стан суб'єкта доказування, коли він без вагань висловлює своє відношення до істинності чи неістинності результатів

пізнання[26, с. 107].

К.К. Платонов упевненість розглядав як відсутність сумнівів, засновану на знанні [160, с. 109]. В упевненості, пише М.Т. Андрушенко, домінує суб'єктивний момент. Вона становить визнання істинності такого судження, до якого суб'єкт дійшов самостійно, на основі власних логічних операцій [5, с. 82]. Через впевненість особа приходиться до переконаності, яку потрібно розглядати як непохитну віру в істинність, справедливість свого рішення. Впевненість дозволяє виробити однозначне рішення і проявляти свою волю у його реалізації без вагань та сумнівів[52, с. 17]. Переконаність від простої впевненості відрізняється наявністю достатньої об'єктивних підстав. Переконання – це думка, яку людина вважає істинною, тому що вона раціонально обґрунтована. Переконання характеризується; по-перше достатньою об'єктивною обґрунтованістю впевненості, що це положення істинне; по-друге емоційно-ціннісними компонентами [22, с. 35]. Переконаність виступає певним проміжним ланцюгом між знаннями і практичними діями з їх реалізації і тому являється одним із суттєвих моментів пізнавальної діяльності. Без перетворення отриманих знань в особисте переконання неможливі вольові дії у справі [52, с. 18]. Впевненість у правильності висновків у справі внаслідок переконливості зібраних у справі доказів є ще однією з форм психологічного стану слідчого, зумовлюючи його рішучість діяти відповідно до здобутих знань. Через упевненість слідчий, прокурор переконується і цю переконаність слід розглядати як непохитну віру в істинність, справедливість свого рішення. Переконаність дозволяє виробити однозначні рішення і проявити волю в їх здійсненні без вагань і сумнівів. Вона дає можливість зайняти стійку позицію відносно оцінок суті кримінальної справи. При цьому важливо, що сама по собі переконаність у відриві від її гносеологічної основи не забезпечує істинності внутрішнього переконання слідчого, прокурора. Сформована окремо від сукупності зібраних у справі доказів, вона буде помилковою, такою, що перекичує дійсність [16, с. 33; 80, с. 109].

При цьому з почуттям впевненості потрібно бути обережним. Внутрішнє

переконання, як стан упевненості у правильності своїх висновків, повинне опиратись на достатню сукупність всебічно, повно і об'єктивно розглянутих доказів. У протилежному випадку воно перетворюється у самовпевненість, бездоказову й безконтрольну упевненість, далеку від об'єктивної істини. Обґрунтованість внутрішнього переконання складає невід'ємну його властивість, підкреслену у самому законі [227, с. 481]. Алогічним чином на почуття самовпевненості дивиться й В.В. Вапнярчук, який пише, що від почуття впевненості потрібно відрізнити й почуття самовпевненості, яке теж може викликати переконаність. Проте інколи в результаті переоцінки своїх можливостей і знань, безпідставного неврахування тих чи інших фактичних даних кримінального провадження, самовпевненість може призвести до поспішних, необґрунтованих висновків, тобто до хибного переконання [27, с. 124].

Особливо важливо відчувати межу між відчуттями впевненості та самовпевненості має прокурор, оскільки саме він уповноважений погоджувати такі важливі процесуальні рішення як повідомлення про підозру та затверджувати обвинувальний акт. У зв'язку з чим актуальною стає думка О. Смуригіна, що кожен доказ при розслідуванні кримінального провадження потребує критичного підходу, адже найпереконливіші часом дані насправді можуть виявитися помилковими [211, с. 110].

Питання про сумнів при оцінці доказів впритул підводить нас до розгляду психологічного аспекту внутрішнього переконання. Переконання як ставлення суб'єкта до своїх знань, висновків і рішень, як відчуття впевненості, переконаності є психологічною категорією. Слово «внутрішнє» підкреслює психологічний аспект переконання [228, с. 367]. Переконання є результатом розумового процесу, який відбувається у нашому мозку, результат пізнання спостережуваних та досліджуваних фактів і логічної їх оцінки [49, с. 18]. Переконання, як продукт взаємодії розуму, почуттів і волі не просто думка, правильний погляд, а емоційно забарвлена іноді палка ідея, внутрішня сила, яка регулює і направляє людську поведінку. Таким чином, внутрішнє переконання,

слідчого, прокурора – це, по-перше, знання, по-друге, віра в правильність цього знання і, по-третє, вольовий стимул, який спонукає до певних практичних дій [227, с. 480].

К.С. Щур пише, що переконання – це безсумнівне вірування в щось, проте яке часто супроводжується емоційним забарвленням [276, с. 477]. Переконання характеризує результат пізнання у кримінальній справі з позицій особистісного ставлення слідчого, прокурора до сукупності доказів, на сонові яких він робить висновок про доведеність обставин, які входять у предмет доказування [53, с. 8].

Переконання повинно бути суб'єктивним критерієм достовірності пізнання того, що відбулося під час злочину. Переконання слідчого, прокурора базується на неодноразово перевірених фактах та аргументованих висновках, і як правило, являє собою категоричну, однозначну думку, яка не допускає сумнівів у правильності використання під час досудового розслідування знань, методів засобів, технологій. Переконання слідчого, прокурора характеризує його емоційно-інтелектуальний рівень як суб'єкта пізнання, яке формується при осмисленні та дослідженні реальних об'єктів, інформації про вчинений злочин, і ґрунтується на психологічних та професійних можливостях особи, на вмінні використовувати логічні засоби мислення з метою виявлення та доказування зв'язків між підозрюваним та кримінальною подією. Переконання – це категорія комплексна, її головна сутність полягає в упевненості слідчого в достатньо обґрунтованій єдиній можливості сформульованого безсумнівного висновку, що настає за результатами його діяльності, направленої на доказування розслідуваного кримінального правопорушення [17, с. 18]. Логічна природа переконання полягає в тому, що воно представляє собою зроблений на підставі дотримання законів і правил логіки, категоричний і, на думку певного суб'єкта, достовірний та єдино можливий висновок щодо обставин предмету доказування. Такий висновок не повинен допускати жодних сумнівів [24, с. 80].

Внутрішнє переконання як результат оцінки доказів має ґрунтуватися на: 1) доказах зібраних в установленому законом порядку; 2) доказах, перевірених і розглянутих у встановленому законом порядку; 3] розгляді кожного із доказів

окремо і всіх у сукупності; 4) всебічному, повному й неупередженому розгляді матеріалів кримінального провадження; 5) наявних доказах для того, щоб становити єдино можливий висновок із матеріалів кримінального провадження [107, с. 14; 204, с. 137].

Виходячи з повноважень прокурора та слідчого до основних складових елементів внутрішнього переконання зі здійснення оцінки доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування слід віднести: 1) тверду впевненість у правильності власних висновків; 2) стан сформованого професійного знання у свідомості; 3) отримана в результаті пережитого та оціненого провадження внутрішня впевненість щодо правильності оцінки доказів та прийнятих рішень; 4) тверда впевненість у правильності своїх знань та висновків, що ґрунтуються на фактичному матеріалі; 5) вільне від думок інших осіб стійке і морально обґрунтоване ставлення до істинності отриманих результатів; 6) знання про об'єкт та обставини, що підлягають доказуванню, які на думку суб'єкта доказування є достовірними, значимими й достатніми.

Таким чином, внутрішнє переконання щодо оцінки доказів має п'ять складових елементів: 1) правосвідомість; 2) професійні знання; 3) моральну обґрунтованість; 4) внутрішню волю 5) внутрішню впевненість у правильності зроблених висновків. Між тим, на формування внутрішнього переконання слідчого, прокурора впливає і момент, з якого вони починають приймати участь у кримінальному провадженні з'являючись на певному етапі стадії досудового розслідування. Водночас, щоб внутрішнє переконання щодо оцінки доказів та прийняття процесуальних рішень не стало помилковим (хибним) воно повинно ґрунтуватися на неодноразово всебічно перевірених фактах та аргументованих висновках, які не залишають жодного сумніву у правильності такого судження щодо предмету доказування чи прийнятого рішення.

Враховуючи вищевказане внутрішнє переконання слідчого, прокурора щодо оцінки доказів та прийняття процесуальних рішень можна визначити як сукупність особистих поглядів, уявлень, що ґрунтуються на вимогах закону та професійних знаннях, мають моральну обґрунтованість, внутрішню волю та

впевненість у правильності зроблених висновків щодо оцінки доказів, та прийнятого рішення у кримінальному провадженні. Якщо законодавець застосував до терміна «переконання» ще й визначення «внутрішнє», то це зроблено з єдиною метою – наголосити на самостійності та незалежності формування переконання. Іншими словами терміном «внутрішнє» законодавець підкреслює, що переконання особи при оцінці доказів є глибоко особистим переконанням слідчого, прокурора і воно позбавлено будь-якого стороннього зовнішнього впливу [215, с. 127]. Аналогічну думку Н.Л. Дроздович, яка зазначає, що термін «внутрішнє» підкреслює самостійність суб'єкту пізнання, захист його уявлень від стороннього впливу. Переконання визначається як внутрішнє не лише тому, що формується в межах свідомості, але й тому, що після дослідження та оцінки доказів сформоване переконання містить у собі істину, принаймні юридичну істину по справі, що в подальшому виражається в конкретному процесуальному рішенні [64, с. 226].

Слід відмітити, що у науці тривають дискусії про необхідність змінити поняття «внутрішнє переконання» на «особисте переконання». Так, Ю.М. Грошевий зазначає, що теорія та практика повинні відмовитись від терміну «внутрішнє переконання» та пропонує вживати термін «особистісне» або «особисте» переконання, що на думку науковця в значно більшій мірі відповідає вкладуваному у нього змісту [52, с. 20]. Ще один прихильник такого підходу К.С.Щур пропонує замінити «внутрішнє» переконання на «особисте» або «власне» вважає, що такі визначення доведуть, що суб'єкт оцінки доказів власні думки, переконання, впевненість, однак при цьому «залишать у тіні» твердження про неможливість втручання в ці думки інших осіб, не зітруть суб'єктивний критерій оцінки доказів. Також вчений зазначає, що особисте переконання – це свідоме, власне визначення допустимості, належності, достатності доказів, засноване на всебічному, неупередженому й суб'єктивному розгляді справи, яке ґрунтується на засадах закону, їх оцінці за допомогою набутих знань, які в ході розгляду конкретного кримінального правопорушення набувають професійного значення, надають впевненість слідчому в здійсненні

ним висновках[276, с. 479].

Приєднуючись до цих науковців В.Д. Берназ пише, що у природі не існує іншого засобу при оцінці, слідів, речей, документів, інформації, доказів при кримінальному провадженні забезпечити відповідний рівень правосуддя як тільки використовуючи психіку людини, результатом чого є формування переконання про те, що мало місце у минулому з метою відновлення того, що було при вчиненні злочину у детальних ознаках події, яка розслідується, та прийняття відповідного процесуального або тактичного рішення, а тому точнішим є термін особисте, а не внутрішнє переконання, адже нічим не можливо замінити переконливе, виважене особисте мислення слідчого, прокурора як єдиного можливого шляху оцінки доказів, заснованого на їх правосвідомості та практиці як мірила придатності, впевненості в якості та силі доказу [17, с. 14].

У свою чергу вважаємо, що заміна терміну «внутрішнє переконання» на «особисте переконання» є недоречним. Особисте переконання може свідчити про особистісне ставлення особи до оцінки доказів і переважає над законодавчим приписом про керування законом при оцінці доказів, у той час як внутрішнє переконання є психологічним підходом до розуміння суті оцінки доказів і має чітке законодавче підґрунтя для власного формування. З огляду на викладене підтримуємо думку В.К. Волошиної про те, що КПК закріплює вимогу про обґрунтованість внутрішнього переконання. Ця вимога відрізняє внутрішнє переконання від довільного розсуду або знання, отриманого інтуїтивно[31, с. 333-334]. Втім, важливе місце у структурі внутрішнього переконання при оцінці доказів займає совість суб'єкта оцінки доказів та прийняття процесуального рішення. Саме совість слугує внутрішнім стимулом до дотримання вимог закону, до формування такого змісту переконання, яке відповідає зібраним доказам. Совість протистоїть таким негативним морально-вольовим якостям як упередженість, грубість, тощо. [52, с. 55].

На думку І. Дікарьова совість визначається як суб'єктивна свідомість відповідності або невідповідності власної поведінки моральним цінностям [62, с.

20]. Керуватись совістю, пише авторка, значить зіставляти кожен свою дію з моральними переконаннями та діяти відповідно з ними. Наділеній совістю людині, яке б становище вона не займала у кримінальному процесі, притаманний страх перед внутрішнім судом, якому вона буде віддана за несправедливість, що стала наслідком його помилкового чи завідомо неправильного рішення [62, с. 21]. Як зазначає Т.С. Дворянкіна совість при оцінці доказів авторитетна, так як вимагає справедливості та має абсолютний і безумовний характер. Вона має гідність, яка полягає в тому, що її голос завжди категоричний, правдивий і непідкупний. Совість характеризує здатність особи слідчого, прокурора здійснювати моральний контроль за своїми діями і рішеннями при оцінці доказів, формулювати для себе моральні обов'язки, вимагати від себе виконання обов'язків, вказаних у законі; проводити самооцінку вчинюваних дій і прийнятих рішень [58, с. 96].

Прийняте процесуальне рішення за результатами оцінки доказів проти своєї совісті породжує внутрішній дискомфорт особи, відступ її від справедливості та дії за законом. В умовах сьогоденного стану правоохоронних органів, які перебувають у стані постійного реформування та великої плінності кадрів, коли слідчий, прокурор приймають свої процесуальні рішення не за своїм внутрішнім переконанням, а за «процесуальної необхідності» чи «політичної доцільності», у особи з гострим відчуття совісті виникає бажання прихованого виправлення такої несправедливості, приведення ситуації та прийнятого рішення до максимально можливого стану який узгоджується з її совістю.

Висновки до розділу 1

Проведене нами дослідження теоретичних та практичних умов оцінки слідчим і прокурором доказів при прийнятті процесуальних рішень дає можливість зробити такі висновки.

У ході проведення досудового розслідування більшість процесуальних рішень, спрямованих на досягнення завдань кримінального рішення, які приймає слідчий потребують погодження прокурором. За загальним правилом процесуальне рішення набирає законної сили після його підписання, однак процесуальні рішення слідчого, які потребують погодження прокурором набирають юридичної сили після такого погодження, що свідчить про спільний [комплексний] характер такого рішення. Спільним [комплексним] рішенням слідчого і прокурора, яке оформлюється одним документом є процесуальний акт, виражений у встановленій законом процесуальній формі, прийнятий та погоджений у межах процесуальних повноважень слідчого та прокурора, який відповідає вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості та на підставі здійсненої оцінки наявних доказів, що покладені у його основу та спрямований на досягнення завдань кримінального провадження.

Оцінка доказів – це здійснювана у логічних формах розумова діяльність яка полягає у тому, що суб'єкт оцінки керуючись законом розглядає за внутрішнім переконанням кожен доказ окремо та усю сукупність доказів, досліджуючи їх належність, допустимість, достовірність достатність, а сукупність доказів з точки зору взаємозв'язку.

На оцінку доказів слідчим, прокурором впливають зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні це обставини, які впливають на оцінку доказів та не залежать від волі та поглядів слідчого, прокурора. Внутрішні ж чинники це психологічні процеси, які виникають в результаті розумової діяльності слідчого, прокурора та формуються в ході здійснення збирання та дослідження доказів.

Жоден доказ не має наперед встановленої сили. Такий підхід законодавця пояснюється тим, що кожне процесуальне джерело доказів має свої, притаманні тільки йому властивості та різний процесуальний механізм їх отримання. Перевага одного доказу над іншим руйнує можливість здійснення їх оцінки у сукупності та взаємозв'язку, та тягне за собою однобічність досудового розслідування і постановлення незаконних та необґрунтованих процесуальних рішень.

Положення ч. 1 ст. 90 КПК визначають занадто вузький спектр суспільних відносин, які можуть бути врегульовані преюдиціальністю [порушення прав людини і основоположних свобод]. вважаємо, що преюдиційне значення повинні мати будь-які фактичні обставини встановлені у судовому рішенні, що набрало законної сили, які є предметом доказування у конкретному кримінальному провадженні.

Обґрунтовано тезу, що у разі ж неможливості подолання преюдиції, при оцінці доказів на досудових стадіях кримінального провадження, слідчий, прокурор в основу прийнятого ними рішення повинні покласти докази, отримані у порядку передбаченому саме КПК, оскільки інші види судочинства суттєво відрізняються від порядку збирання та оцінки доказів. У такому випадку, вирок суду, що набрав законної сили у подальшому може бути підставою для перегляду раніше прийнятого спірного рішення. При цьому вирок матиме більш логічне пояснення підстави для перегляду судового рішення постановленого у іншій юрисдикції, так як ним встановлено факт злочинних дій, у той час коли правила іншого будь-якого іншого судочинства не мають своєю метою дослідження предмету спору крізь призму вчиненого злочину.

Проаналізовано значення сумнівів в оцінці доказів. Доведено, що у процесі доказування сумніви виконують надзвичайно цінну функцію спонукаючи до більш глибокої та об'єктивної оцінки доказів, до пошуку нових доказів, побудови слідчих версій. Запропоновано виділити дві складові сумнівів: 1) психологічну та 2) юридичну (правову).

Під психологічною складовою слід розуміти внутрішнє усвідомлення слідчим, прокурором відсутності достатньої сукупності належних, допустимих та достовірних доказів, які б вказували на вчинення особою кримінального правопорушення. Юридична складова сумніву виходить з психологічної складової та крізь призму презумпції невинуватості зобов'язує слідчого та прокурора прийняти процесуальне рішення яке вказує на її невинуватість та породжує відповідні юридичні (процесуальні) наслідки у вигляді закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування.

Доведено, що заміна терміну «внутрішнє переконання» на «особисте переконання» є недоречною. Особисте переконання може свідчити про особистісне ставлення особи до оцінки доказів і переважає над законодавчим приписом про керування законом при оцінці доказів, у той час як внутрішнє переконання є психологічним підходом до розуміння суті оцінки доказів і має чітке законодавче підґрунтя для власного формування.

Розділ 2

КРИТЕРІЇ ДОКАЗИВУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ ТА ВПЛИВ НАВЛАСТИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА

2.1. Законність, обґрунтованість та вмотивованість як елементи правових властивостей процесуальних рішень слідчого і прокурора

Досягнення завдань кримінального провадження не можливе без прийняття процесуальних рішень, зокрема на стадії досудового розслідування. Весь процес досудового розслідування практично пронизаний прийняттям слідчим. У теорії кримінального процесу вироблено підхід за яким процесуальне рішення обов'язково повинно відповідати вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості, однак такі вимоги у КПК містяться тільки опосередковано. Так, відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 36 КПК прокурор має право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих, а у п. 2 ч. 5 ст. 110 КПК зазначено, що постанова слідчого, прокурора складається з мотивувальної частини, яка повинна містити відомості про зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови; мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилення на положення цього Кодексу. Ці та інші властивості процесуальних рішень слідчого, прокурора ми проаналізуємо у цьому параграфі нашого дослідження. Незважаючи не пряму вказівку з КПК вищевказаних вимог до процесуальних рішень слідчого, прокурора у ст. 370 КПК визначає вимоги до судового рішення, яке повинно бути законним, обґрунтованим та вмотивованим. Ми ніяким чином не применшуємо значущість судового рішення у кримінальному процесі, однак оскільки процесуальні рішення слідчого, прокурора фактично у подальшому стають підставою прийняття судового рішення та можуть бути покладені у його основу, вважаємо, що вони також повинні бути знайдені усіма вищевказаними властивостями.

Законність і обґрунтованість рішень слідчого обумовлена як достатньою

правовою регламентацією підстав і порядку прийняття тих чи інших рішень, так і відношенням до слідчого з дотримання вимог закону, що нерозривно пов'язано зі знанням закону, розумінням його букви і духу, переконанням в необхідності точно виконувати приписи закону для досягнення цілей діяльності [104, с. 16]. Як відмічає В.О. Терентійов, під час прийняття процесуального рішення слідчий, прокурор завжди орієнтується на те, чи буде воно визнано законним та обґрунтованим. Ось чому питання законності та обґрунтованості рішень у сфері кримінального судочинства були об'єктом уваги науковців [230, с. 207]. Погоджуємось з думкою Т.О. Морозової, яка пише, що для прийняття законних і обґрунтованих рішень у справі, в процесі досудового розслідування можуть бути використані тільки докази, отримані у відповідності з усіма вимогами закону, які пред'являються до їх отримання: до джерела, з якого отримані докази; до особи, яка отримує докази і до процесу отримання доказів [132, с. 13].

Як уже відмічалось у період дії КПК України в редакції 1960 року науковцями було приділено велику увагу процесуальним рішенням слідчого як ключової фігури кримінального провадження стадії досудового розслідування, наділеної досить широкими процесуальними повноваженнями.

Так Ю.В. Манаєв тривалий період часу досліджуючи законність процесуального рішення слідчого, пише, що це нормативна вимога, яка тісно пов'язана з обґрунтованістю рішень і означає неухильне виконання норм кримінального процесуального законодавства, яке регулює форму, зміст процесуальних рішень і компетенцію органів при їх винесенні, точне застосування норм кримінального та іншого права при кваліфікації злочинів, встановленні підстав і розміру збитків, які підлягають відшкодуванню, вирішенні інших правових спорів, пов'язаних з охороною прав та законних інтересів особи у кримінальному процесі [112, с. 97; 110, с. 102]. При цьому науковець зазначає, що законність процесуальних рішень слідчого означає їх відповідність (за формою та змістом) вимогам кримінального процесуального закону і безумовно правильне застосування норм матеріального права при їх винесенні [114, с. 14; 112, с. 93]. В цілому погоджуючись з такою думкою, В.В.

Вапнярчук зазначає, що вимога законності процесуального рішення означає безумовну відповідність його (за формою і змістом) вимогам кримінального процесуального закону і правильне застосування у ньому норм кримінального права [111, с. 143].

На думку А.Б. Муравіна законність рішення слідчого полягає в тому, що воно повинно відповідати вимогам кримінального процесуального і матеріального законів. Вимога законності висунута до юридичної основи рішень, які приймаються і полягає в тому, що здійснюючи правозастосовну діяльність компетентні органи повинні правильно обирати правові норми, належним чином їх тлумачити і примати рішення в суворій відповідній з приписами цих норм. Законність рішення слідчого означає належне застосування норм матеріального і процесуального права. З позиції кримінального процесуального закону процесуальне рішення слідчого законне лише у тому випадку, якщо: а) якщо воно прийняте слідчим, наділеним відповідними повноваженнями; б) його винесення передбачене кримінальним процесуальним законом; в) воно винесене при наявності необхідних умов, передбачених законом; г) рішення виражене у встановленій законом формі та містить в собі необхідні реквізити; д) воно являється належним чином обґрунтованим і вмотивованим. З позиції матеріального закону, рішення законне лише тоді, коли воно буде відповідати вимогам цього закону і у ньому буде надано правильне і точне посилання на даний закон, який регулює саме це коло суспільних відносин, які служать предметом розслідування. Так, рішення буде законним лише у тому випадку, якщо правильно застосована норма кримінального закону при кваліфікації злочину або норма цивільного права при визначенні підстав і розміру збитків, які підлягають відшкодуванню [134, с. 101].

М.П. Клипчук зазначає, що процесуальні рішення повинні бути законними, обґрунтованими і вмотивованими. Процесуальне рішення буде відповідати вимозі законності, якщо воно винесено належним суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності, а кримінальний закон, інші нормативні акти застосовані правильно [82, с. 58]. У свою чергу Ю.М. Грошевий

досліджуючи властивості вироку зазначає, що під законністю вказаного правового акту слід розуміти дотримання кримінально-процесуальних законів при розслідуванні, розгляді та вирішенні справи, а також правильне застосування кримінальних та інших законів при вирішенні питання про кваліфікацію злочину, покаранні злочинця та відшкодуванні майнової шкоди, спричиненого злочинцем. Обґрунтованість вироку – це така його властивість, за якої висновки суду про винуватість чи невинуватість підсудного у вчиненні злочину, про призначення йому покарання, про задоволення чи відмову в цивільному позові з достовірністю витікає з повністю зібраних доказів, розглянутих судом в ході судового розгляду[51, с. 7].

Процесуальне рішення визнається законним, коли: 1) його винесення регламентовано кримінальним процесуальним законодавством і прийнято уповноваженим на те органом; 2) його прийняття його прийняття передувало проведенню вказаних у законі процесуальних дій; 3) воно виражене у встановленій законом процесуальній формі і містить усі необхідні реквізити [19, с. 124]. Процесуальні рішення, зазначає О.І. Марочкін, мають бути законними, що означає, що воно повинно відповідати закону як за формою, так і за змістом, а також прийматися в установленому законом порядку. При цьому законність нерозривно пов'язана з вимогою обґрунтованості і означає його «нормативну обґрунтованість» [122, с. 305]. На думку А.Я. Дубінського законність процесуальних рішень може бути забезпечена за рахунок дотримання наступних вимог: прийняття рішення компетентним органом; обґрунтованість рішення; своєчасність його прийняття; повнота вирішення усіх питань; належне процесуальне оформлення рішення; забезпечення прав і законних інтересів осіб, чий інтерес зачіпає прийняте рішення [66, с. 20]. П.А. Лупінська вважає, що для законності рішень, які виносяться у кримінальному судочинстві важливе значення має правильне розуміння того, коли сукупність доказів, яку має правозастосувач може бути визнана достатньою для прийняття того чи іншого рішення [103, с. 49].

Комплексний аналіз статей 9 та 110 КПК України свідчить про те, що усі

процесуальні рішення повинні відповідати вимогам законності, незважаючи на відсутність відповідної вказівки у законі. Законність, пише з цього приводу В.І.Чорнобук, це універсальний всеохоплюючий принцип, який знаходить своє вираження в усіх принципах і нормах процесуального права, характеризує усі сторони судочинства і тому не може розглядатися нарівні з іншими принципами кримінального процесу[253, с. 48].

Ю.М. Грошевий виділяє наступні умови законності кожного рішення у кримінальній справі: рішення приймається компетентною особою і своєчасно; прийняттю рішення мають передувати проведені відповідно до закону процесуальні дії, завдяки яким встановлені обставини, що визначають необхідність винесення рішення; рішення має бути прийняте в установленій законом процесуальній формі; рішення повинне містити необхідні реквізити правового акту[50, с. 80]. А вже В.А. Бондар зазначає, що процесуальне рішення визнається законним, коли: 1) коли його винесення регламентовано кримінально-процесуальним законодавством і прийняте уповноваженим на те органом; 2) його прийняттю передувало вказаних у законі процесуальних дій; 3) воно виражене у встановлену законом процесуальну форму та містить усі необхідні реквізити [19, с. 124].

Вимогу обґрунтованості закон пред'являє до усіх постанов слідчого, яких би питань вони не стосувались. Це передбачає ретельну оцінку зібраних у справі доказів, які дають підстави для прийняття відповідних рішень [228, с. 373]. Усі кримінально-процесуальні рішення повинні бути обґрунтованими – це універсальна вимога, що пред'являється до рішень, що виносяться у кримінальному провадженні. Однак недоліком КПК є те, що в ньому відсутнє точне поняття обґрунтованості, що в свою чергу породжує складнощі у правозастосувача [82, с. 56]. Кожне рішення, прийняте в результаті оцінки доказів та їхніх процесуальних джерел, має бути обґрунтованим. Під обґрунтованістю необхідно розуміти зумовленість висновків достатніми та достовірними доказами, наявними на момент прийняття рішення. Тобто обґрунтованість рішення залежить, з одного боку, від наявності в розпорядженні

суб'єкта його прийняття доказів, а з іншого, -від його уміння оцінити ці докази і дійти висновку, що відображає фактичну слідчу ситуацію у кримінальній справі [50, с. 81].

Як пише А.Б. Муравін обґрунтованість рішення слідчого полягає в тому, що висновки які, викладені у ньому, повинні повністю відповідати і витікати із обставин справи. Щоб обґрунтувати рішення, у ньому необхідно навести переконливі доводи, мотиви, довести наявність або відсутність того чи іншого факту, підкріпити фактами і доказами висновки, які містяться у рішенні, що дозволяє більш правильно і повно з'ясувати зміст і ціль даного рішення [134, с. 102]. На думку Я.Ю. Конюшенко обґрунтованість – це зумовленість процесуальних дій та рішень, що відбуваються під час кримінально-процесуального доказування, наявністю достатніх і достовірних доказів, зібраних, досліджених та оцінених в установленому законом порядку[85, с. 14]. Також у науці висловлено думку, що під обґрунтованістю розуміють обумовленість висновків слідчого достатніми та достовірними доказами, наявними на момент прийняття рішення[16, с. 54]. В.І. Чорнобук під обґрунтованістю рішення розуміє відповідність усіх викладених у ньому висновків тим фактичним даним, які отримані слідчим під час розслідування кримінальної справи [253, с. 50]. Ю.В.Манаєв вважає, що обґрунтованість означає доказовість, відповідність фактів та висновків, що містяться у постанові, об'єктивній дійсності, тобто правильність по суті, а також вмотивованість постанови [111, с. 144; 112, с. 93]. За загальною вимогою, пише О.І. Марочкін, прийняте рішення має бути обґрунтованим зібраними по справі доказами, що віддзеркалюють його пізнавальну діяльність і зумовлюють законність прийнятого по справі рішення [121, с. 260].

У свою чергу В.А. Бондар виокремлює наступні ознаки обґрунтованості процесуальних рішень: 1) обставини справи, необхідні для винесення рішення установлені з достатньою та необхідною повнотою; 2) докази, якими встановлюються ці обставини отримані з належних джерел, у суворій відповідності з вимогами процесуальної форми; 3) докази, на яких ґрунтується

процесуальне рішення є достовірними і правильно оцінені; 4) висновки, які містяться у процесуальному рішенні відповідають наявним доказам [19, с. 124].

Слід звернути увагу на ту обставину, що закон не визначає до клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження вимогу обґрунтованості, однак до кожного з цих клопотань висуває свої індивідуальні вимоги – обґрунтувати необхідність застосування такого заходу. При цьому закон визначає процесуальну санкцію у разі неналежної його обґрунтування – відмова у задоволенні відповідного клопотання. Також законодавець зобов'язує прокурора довести обґрунтованість підозри як підстави застосування запобіжного заходу, однак на цьому питанні ми більш детально зупинимось у наступних розділах цієї роботи.

Хоча обґрунтованість взаємопов'язана із вмотивованістю процесуального рішення, проте вважаємо, що ці поняття не співпадають. Процесуальний акт може бути обґрунтованим, тобто містити твердження, що відповідають матеріалам справи, але при цьому бути немотивованим, якщо в ньому відсутнє викладення мотивів прийнятого рішення. Водночас мотивування може бути і надуманим, підігнаним під вигідне посадовій особі рішення, через що процесуальний акт не можна визнати обґрунтованим [119, с. 115]. Обґрунтованість, тобто доведеність, вмотивованість та істинність суджень висновків про факти і правові підстави, які необхідно встановити при винесенні конкретного слідчого рішення є матеріальним вираженням змісту законності [110, с. 102]. Обґрунтованість згідно закону є частиною основоположної засади кримінального процесу – засади законності і це показує значення обґрунтованості. Обґрунтованість – це не звичайне положення. Без обґрунтованості відповідних процесуальних рішень існування засади законності неможливе [82, с. 58].

Об'єктом фактичних мотивів є обґрунтування правильності та достатності свого знання про факти, які мають значення для правильного вирішення кримінальної справи. До структури фактичних мотивів, поряд із судженнями, які ґрунтуються на аналізі доказів, входять й інші елементи. До них належать

доводи, які базуються на різного роду положеннях природознавчих наук, на професійному та життєвому досвіді. Фактичні мотиви відображають аналіз досліджених джерел доказів з точки зору їх допустимості, відносності, достовірності або вірогідності та інформації, яка в них міститься. Обов'язковим структурним елементом фактичних мотивів є доводи, в силу яких визнано достовірною інформацію, що міститься в одних джерелах доказів, та невідповідною фактам у справі в інших. Така достатність і необхідність визначаються сукупністю необхідних доказів, на основі яких приймаються конкретні процесуальні рішення [119, с. 117-118]. Обґрунтованість рішень не може розглядатись поза оцінкою достатності доказів для досягнення того рівня знань про обставини справи, які вимагаються для цього рішення [103, с. 51]. При обґрунтуванні процесуального рішення оцінці підлягають уся сукупність уже наявних доказів. Залишення без уваги будь-яких із зібраних доказів поза увагою, обґрунтування висновку на окремих доказах без урахування, усієї зібраної сукупності доказів приводить до необґрунтованості такого висновку і односторонності досудового слідства [183, с. 23].

Погоджуємось з думкою Н.В. Глинської яка досліджуючи обґрунтування рішень у кримінальному процесі пише, що обґрунтування являє собою особливий вид інтелектуально-практичної діяльності суб'єктів, які приймають кримінальні процесуальні рішення, що проявляється у приведенні у відповідних розділах процесуального акта посилань на певні правові норми, сукупність доказів і заснованих на законах логіки доводів, що підтверджують правильність прийнятого рішення[33, с. 74]. Таким чином, якщо обґрунтування являє собою інтелектуально-практичний процес, реалізований для забезпечення обґрунтованості конкретного процесуального акта, то обґрунтованість останнього складає суть результату зазначеного процесу. Із викладеного випливає, що від якісної визначеності процесу обґрунтування залежить і якісна визначеність обґрунтованості. При цьому автор під обґрунтованістю рішення пропонує розуміти підтвердження правильності усіх висновків, що містяться в конкретному акті, посиланнями на певні норми права, сукупністю доказів і взаємопов'язаних з ними переконливих доводів[33, с. 75]. При

цьому обґрунтувальна діяльність, як один з елементів кримінального процесуального доказування, присутня на всіх стадіях правозастосування [27, с. 74-75].

При цьому вважаємо, що обґрунтування як процес тісно взаємопов'язане з аргументацією. Аргументація це комунікація, у процесі якої певна особа свідомо виробляє зміни у системі переконань іншої особи шляхом наведення достатніх для цього підстав [22, с. 40]. При цьому вважаємо, що аргументація у кримінальному провадженні має свої особливості в силу специфіки сфери її застосування. Так, О. Чернобай таку аргументацію називає судово-слідчою та зазначає, що вона передбачає не тільки доведення, спростування, суперечку, роботу з гіпотезами, а й, крім того, збирання, дослідження, аналіз, перевірку достовірності, оцінку юридичної значущості аргументів. Це дає підставу вважати, що аргументацію в юриспруденції розуміють у значно ширшому значенні, ніж у логіці [252, с. 269].

При цьому викладені правозастосувачем доводи виконують важливу функцію, оскільки роз'яснюють значення проаналізованих доказів для обґрунтування правильності прийнятого рішення, інтерпретують відомості, що містяться в їх джерелах, для переконливого підтвердження істинності зроблених висновків. Зауважимо, однак, що зазначені судження можуть виконати доказову функцію тільки в тому випадку, якщо вони самі базуються на доказах (підкріплюються посиланнями на них). У протилежному випадку доводи, що приводяться в рішенні, будуть бездоказовими, а висновки, зроблені на їх підставі, можуть лише припускатися, а отже, і необґрунтованими [33, с. 66-67].

Не повним було б з'ясування поняття обґрунтування без дослідження його предмету та меж. Якщо предмет обґрунтування – це відбиті у кримінально-процесуальному рішенні висновки правозастосувача правового і фактичного характеру, що підлягають обґрунтуванню за допомогою конкретних норм права, доказів і відповідних їм доводів, то межі обґрунтування предмета повинні відповідати на запитання, в яких межах необхідно підтверджувати висновки, закріплені в тому чи іншому процесуальному акті. Інакше кажучи, межі

обґрунтування – це ті границі, в яких необхідно здійснювати обґрунтування правильності зроблених правозастосувачем висновків. Зі сказаного видно, що індивідуалізація предмета обґрунтування і визначення його структури в конкретній правовій ситуації є первинним, а визначення меж, в яких необхідно здійснювати підтвердження адекватності встановлення такого предмета як у цілому, так і кожного окремого його елемента, є вторинним чи похідним від першого[33, с.111]. О. Рибалка з цього приводу зазначає, що обґрунтування і мотивування мають самостійне функціональне призначення у процесі доказування. Якщо обґрунтування рішення полягає у демонстрації причинно-наслідкового зв'язку між змістом доказу та обставинами, які вони встановлюють, то мотивування рішення пояснює, чому саме встановлення цих обставин вимагає обрати ту чи іншу норму процесуального або матеріального закону та прийняти саме таке процесуальне рішення. Неврахування зазначених відмінностей між обґрунтуванням і мотивуванням на практиці знижує логічність і силу внутрішнього переконання акту доказування [187, с. 16-17].

Наступною однією з найважливіших правових властивостей процесуальних рішень слідчого, тісно пов'язаних з його законністю і обґрунтованістю і такими, що надають на них певний вплив є вмотивованість. Взаємозв'язок вмотивованості із законністю і обґрунтованістю виражається в тому, що будь-яке рішення слідчого не може бути визнане законним і обґрунтованим, якщо воно не вмотивоване [134, с. 103]. Мотивування – одна з гарантій захисту прав та інтересів громадян, дозволяє учасникам провадження та іншим зацікавленим особам перевірити і з'ясувати суть і зміст даного рішення, висловити свою незгоду, оскаржити його. Належне мотивування процесуальних рішень слідчого сприяє правильному їх розумінню, відображає відповідність висновків тим даним і доказам, які наведені у рішенні, надає йому впевненості, створює в учасників процесу чи інших громадян впевненість у його істинності та справедливості [135, с. 10; 133, с. 82]. Мотивування – це сукупність мотивів, що обґрунтовують будь-яке положення, викладене у процесуальному акті. Обґрунтування ж більш широке поняття, яке, крім мотивування, містить у собі й доведеність обставин, що обґрунтовуються, а

значить, і наявність у справі доказів, отриманих із передбачених у законі джерел [33, с. 69].

Заслуговує на увагу думка, яку висловлює О.В. Рибалка, про те, що збирання і перевірка доказів як етап формування фактичної основи процесу доказування, що проявляється при складанні процесуальних актів, у яких докази логічним шляхом використовуються для встановлення обставин, що мають значення для справи, а також обґрунтування і мотивування висновків (процесуальних рішень). При цьому обґрунтування і мотивування мають самостійне функціональне призначення у процесі доказування. Якщо обґрунтування рішення полягає у демонстрації причинно-наслідкового зв'язку між змістом доказу та обставинами, які вони встановлюють, то мотивування рішення пояснює, чому саме встановлення цих обставин вимагає обрати ту чи іншу норму процесуального або матеріального закону та прийняти саме таке процесуальне рішення. Неврахування зазначених відмінностей між обґрунтуванням і мотивуванням на практиці знижує логічність і силу внутрішнього переконання акту доказування [187, с. 16-17].

На важливість мотивування процесуального рішення вказує також та обставина, що закон у структурі постанови слідчого, прокурора визначає відповідну її частину – мотивувальну. Як з цього приводу пише Ю.В. Манаєв особливу увагу слід звернути на мотивувальну частину рішення, оскільки мотивування – одне з виражень його законності і обґрунтованості. В мотивуванні чітко проявляється зв'язок форми і змісту процесуальної діяльності органів, котрі ведуть слідство [112, с. 94].

Мотивування будь-якого рішення безумовно являється зовнішнім вираженням внутрішнього переконання слідчого, що ґрунтується на повному, всебічному і об'єктивному дослідженні усіх обставин справи у їх сукупності. Відмічаючи внутрішній нерозривний зв'язок понять обґрунтованості і вмотивованості процесуальних рішень, не можна ототожнювати ці поняття. Обґрунтованість поняття більш широке, яке включає у себе мотивування як невід'ємну частину процесуальної форми будь-якого рішення. Обґрунтованість,

відповідно, означає і доведеність і вмотивованість, тобто викладення побудованих на доказах міркувань, пояснюючих зроблені висновки з питань, які підлягають вирішенню [113, с. 86]. Дійсно, обов'язок правозастосувача приймати рішення тільки при наявності для цього достатніх доказів і переконливо мотивувати вибір того чи іншого варіанта поведінки, змушують його детально досліджувати всі матеріали справи і твердо переконатися, що саме таке рішення є єдино правильним і справедливим у правовій ситуації, що склалася по справі [33, с. 46].

Законодавець вказує на обов'язковість винесення мотивованих постанов про проведення окремих слідчих дій. Відсутність таких постанов рівнозначно відсутності формальних підстав на проведення відповідних слідчих дій, що тягне за собою недопустимість отриманих доказів. У постанові повинні коротко, але достатньо зрозуміло бути сформульовані підстави прийняття рішення про проведення слідчої дії та наведені відповідні докази [19, с. 124]. Зокрема закон містить пряму вказівку на винесення наступних постанов слідчим, прокурором: про доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування (ч. 5 ст. 36), про відсторонення слідчого та призначення іншого слідчого у кримінальному провадженні (п. 2 ч. 2 ст. 39); про заборону застосовування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії (п. 11 ч. 3 ст. 42, п. 6 ч. 3 ст. 64-1); про відмову у визнанні потерпілим (ч. 5 ст. 55); про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання (ч. 2 ст. 220); про здійснення дистанційного досудового розслідування (ч. 2 ст. 232); про зупинення досудового розслідування (ч. 2 ст. 280) які повинні бути вмотивованими.

О.І. Марочкін пише, що змістовно мотивування є сукупністю (наведенням цієї сукупності) мотивів, доводів, аргументів, доказів, покладених в основу рішення. Зовнішнім проявом мотивування є виражене у письмовому документі – рішенні, внутрішнє переконання слідчого, прокурора у правомірності цього рішення [117, с. 83]. З огляду на викладене приєднуємось до думки П.М. Рабіновича, який пише, що вмотивованість процесуального акта пов'язана з питаннями викладення мотивів як

результатів логіко-розумової діяльності, на підставі яких суб'єкт оцінки доказів дійшов певних висновків. Мотиви є логічним містком між питаннями права і фактом та відображають особистісне бачення особою обставин справи. Вмотивованість рішення робить його зрозумілим і переконливим та допомагає здійснити і спростити перевірку правомірності рішення [184, с. 14].

Також у науці підкреслюється важливість вимог мотивування процесуальних рішень, до яких відносяться – всебічність, повнота і об'єктивність. Всебічність мотивування виражається в необхідності встановлення усіх обставин справи, які мають значення для прийняття правомірного рішення, а повнота – це достатня і необхідна сукупність доказів, необхідних для обґрунтування зроблених у справі висновків. Об'єктивність мотивування означає наведення у рішенні обставин вчиненого злочину, мотивів і доводів у точній відповідності з дійсністю [135, с. 5]. На думку О.І. Марочкина законодавцем сформульовано вимоги щодо мотивування окремих процесуальних рішень слідчого за допомогою: 1) прямого зобов'язання слідчого мотивувати рішення; 2) зобов'язання слідчого наводити у рішенні окремі належні та достатні фактичні, правові та етичні мотиви і підстави його прийняття; 3) зобов'язання слідчого наводити у рішенні сукупність встановлених обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [116, с. 10; 117, с. 84].

При дослідженні мотивування процесуальних рішень не можна обійти стороною його значення. Як зазначає А.Б. Муравін значення мотивування полягає у тому, що у наступних стадіях кримінального провадження вона дозволяє перевірити його правильність, законність, обґрунтованість і справедливість [133, с.81; 134, с. 104]. Відсутність у мотивуванні висновків або неправильний їх виклад, зазначає Н.В. Глинська, робить рішення непереконливим. Тому назва центральної частини рішення – «описово-мотивувальна» має велике практичне значення, оскільки орієнтує осіб, які ведуть процес, на необхідність не лише опису обставин вчиненого діяння, але і наведення тих мотивів, з урахуванням яких на підставі закону й отриманих

доказів прийняте конкретне рішення[33, с. 32]. Отже, мотивування має самостійне значення для обґрунтування та суб'єктивного процесуального оформлення слідчим свого знання і розуміння об'єктивних обставин справи шляхом винесення відповідного процесуального рішення. Мотивування виражає рівень професійної правосвідомості слідчого щодо його розуміння місця та значення конкретного процесуального акту в системі кримінально-процесуальних правовідносин [119, с. 116].

При цьому приєднуємось до науковців, які вважають, що мотивування рішень допоміжного характеру зазвичай вичерпується конкретним викладенням обставин, суттєвих для прийняття даного рішення і встановлюваних в результаті оцінки зібраних у справі доказів [228, с. 489-490].

Для повноти проведеного дослідження вважаємо варто погодитись з висловленою у науці думкою, що мотивування процесуального рішення слідчого слід розглядати у статичі та динаміці [116, с. 6]. Мотивування в статичі - це певні розрізнені мотиви та підстави, що з'являються, утворюються й існують у свідомості правозастосувача. Вони формують його внутрішнє переконання, спонукають дійти висновку про необхідність прийняття певного процесуального рішення. Власне, рішення в цей момент уже прийнято, але його мотивування є неочевидним, процесуально неоформленим. Тому виникає потреба в його зовнішньому вираженні, тобто необхідно зробити його наочним для інших осіб шляхом належного процесуального оформлення. Таке мотивування є передусім розумовою діяльністю правозастосувача (розумовий, пізнавальний аспект мотивування), тобто внутрішнім (невидимим для учасників кримінального провадження) процесом змістового наповнення знань правозастосувача [120, с. 254-255; 116, с. 6].

Щоб мотивування стало наочним, рішення документується належним чином, у чому виявляється діяльнісний аспект мотивування. Ідеться про мотивування в динаміці - процес наведення (письмове викладення, документальне оформлення) правозастосувачем у рішенні сукупності належних і достатніх фактичних, правових та етичних мотивів і підстав прийняття рішення. Воно є: а) зовнішнім вираженням у рішенні того процесу (і його

результату), який приїв правозастосувача до певного висновку в кримінальному провадженні; б) демонстрацією правомірності цього рішення (посвідчувальний аспект мотивування) [120, с. 255].

А.Б. Муравін пропонує визначати три способи мотивування: перший спосіб мотивування полягає у тому, що у рішенні наводяться фактичні обставини, доводи, мотиви, наводиться кваліфікація злочину, посилення на докази як правило відсутні. Такий спосіб застосовується в початкових рішеннях слідчого, коли ще не встановлені з достатньою повнотою усі обставини, не повністю зібрані усі докази; другий спосіб полягає у тому, що у рішенні повинна бути наведена сукупність їх фактичних даних, які несуть значно більший об'єм інформації про вчинений злочин ніж це було на початку слідства. Докази у рішенні, як правило, не наводяться, однак їх наявність мається на увазі; третій спосіб мотивування знаходить своє вираження у кінцевих рішеннях, у яких підводиться підсумок результатам досудового розслідування. Своєрідність мотивування таких рішень полягає у тому, що у них повинні бути викладені усі встановлені і зібрані у справі фактичні докази, а також наведені їх детальний аналіз і процесуальне обґрунтування прийнятого рішення. Мотивування цих рішень повинне бути більш об'ємною і розгорнутою, ніж у попередніх рішеннях, тому, що збирання доказів закінчене і прийняттям даних рішень закінчується проведення досудового слідства [133, с. 80-81]. Крім того, науковець виділяє 2 функції мотивування процесуальних рішень слідчого – гносеологічну та посвідчувальну. Гносеологічна полягає у тому, що слідчий зобов'язаний не лише констатувати у своєму рішенні обставини справи, але й проводити у ньому аналіз доказів, на основі яких він прийшов до висновку про достовірність і достатність свого знання, необхідного в силу вимог закону для прийняття відповідного рішення. Посвідчувальна полягає у виборі форми і способу викладення встановлених по справі фактів з позиції їх достовірності чи ймовірності, достатності та належності. Мотивування покликане засвідчити не лише наявність фактичних і правових підстав рішення, яке приймається, але й надати можливість їх перевірки з точки зору відповідності вимогам законі і

нормам моралі, а також фактичним обставинам справи, встановленим на момент прийняття відповідного рішення [15, с. 5].

Також у науці кримінального процесу до властивостей процесуальних рішень науковці пропонують відносити і справедливість. Так, О.П. Дзьобань та Є.М. Мануйлов вважають, що справедливість виступає моральною та філософською категорією. Проте в правовому полі, імплементуючись у правові та державницькі явища, справедливість отримує особливі прояви. Феномен справедливості є одним із найбільш істотних факторів, що визначають процеси кроскультурного, міжконфесійного й міжнародного спілкування у житті світової спільноти [61, с. 102]. Н.М. Грень пише, що формальна справедливість, полягає у послідовному (тобто неупередженому, об'єктивному) застосуванні правил яка сама по собі не створює ідеал, але хоча б наближає правові відносини до нього [37, с. 236]. Справедливість як властивість процесуальних рішень слідчого, зазначає А.Б. Муравін, відображує моральну основу його висновків [135, с. 10]. Ю.М. Манаєв вважає, що законність і обґрунтованість являються вираженням не тільки правової, але й моральної сторони слідчого рішення. Збільшена увага моральних засад у кримінальному судочинстві дає підстави віднести справедливість рішень в кримінальному судочинстві до їх правових властивостей [109, с. 36].

Рішення буде справедливим лише у тому випадку, якщо воно у повній мірі відповідає вимогам процесуальної форми, у ньому наведена правильна юридична кваліфікація злочину, правильно застосовані норми матеріального права, якщо висновки, які у ньому містяться ґрунтуються на всебічному дослідженні фактичних обставин справи, вмотивовані, і як наслідок істинні. Саме у цьому значенні кримінальне процесуальне законодавство розглядало і розглядає справедливість будь-якого процесуального рішення [109, с. 36].

Н.В. Глинська вважає, що слідчий, прокурор мають за мету представити всім учасникам процесу прийняте рішення як справедливе, і забезпечити таким чином довіру до правозастосувача, а також віру в об'єктивність, неупередженість і професіоналізм у здійсненні покладених на нього державою

обов'язків [33, с. 95]. Оскільки справедливість включена у процесуальні норми в якості необхідної властивості процесуальних рішень, вона набуває також значення і правової категорії та основної з'єднуючої ланки між законністю і моральністю процесуальних рішень. Загальними умовами справедливості процесуальних рішень є: неухильне дотримання законності і обґрунтованості при їх винесенні, ретельне з'ясування і всебічний облік даних про особу обвинуваченого[110, с. 103].

Однак вважаємо, що справедливість як моральний критерій оцінки процесуального рішення має менш важливе значення щодо законності, обґрунтованості та вмотивованості. Це можна пояснити специфікою кримінального провадження, оскільки підозрюваний завжди вважатиме несправедливим рішення слідчого про його затримання чи ініціювання щодо нього застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. При цьому слід відмітити, що законність, обґрунтованість та вмотивованість процесуальних рішень слідчого і прокурора мають важливе значення з огляду на те, що у разі їх невідповідності вказаним вимогам, вони в силу різних обставин можуть бути залишеними силі на стадії досудового розслідування, однак у стадії судового розгляду вони можуть бути визнані незаконними, що у свою чергу тягне негативні наслідки у вигляді недопустимості доказів отриманих в результаті реалізації таких процесуальних рішень.

2.2. Належність, допустимість, достовірність, взаємозв'язок та сукупність доказів, як критерії оцінки доказів слідчим та прокурором при прийнятті процесуальних рішень

Положення чинного КПК України регламентують поняття належності (ст. 83) та допустимості (ст. 86), а також, визначає підстави та порядок визнання доказів недопустимим (ст.87-89). Питання щодо визначення інших властивостей доказів, законодавець залишив на розсуд правозастосувача. Вказане, потребує

дослідити наряду із зазначеними й інші властивості доказів в діяльності слідчого, прокурора при прийнятті процесуальних рішень.

В.Д. Берназ під належністю доказів розуміє такі докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [17, с. 13]. Л.В. Клейман вважає, що належність доказів це їх обов'язкова правова властивість, яка відображає здатність доказу прямо чи опосередковано встановлювати обставини, які підлягають доказуванню в силу об'єктивного зв'язку між ними [81, с. 75]. Очевидно, що в провадженні по справі до моменту винесення рішення ми оперуємо не доказовими фактами, як такими, а фактичними відомостями про них. Тому властивість належності, як властивість допустимості, характеризує зміст доказу [227, с. 246].

Як пише В.В. Король, критерієм відбору фактичних даних для їх використання у доказуванні є така властивість, як їх належність (змістовність) - початкова властивість даних, що утворить передумови для формування на їх основі доказів і виражає їх об'єктивний зв'язок з предметом доказування у кримінальному провадженні [86, с. 149]. Втім, належність доказів не може бути встановлена раптово. Зазвичай вона пов'язується з пізнанням фактів і обставин вчинення кримінального правопорушення. На початкових етапах доказування належність доказів визначається на рівні ймовірного знання, а остаточний висновок при прийнятті кінцевих рішень по кримінальному провадженню, при встановленні обставин матеріально-правового характеру на основі доказів [256, с. 22]. На змінність належності як властивості доказів у своїх наукових працях звертали увагу й інші науковці. Зокрема Д.Б. Сергєва пише, що оскільки кримінальне провадження супроводжується постійним збільшенням кількості доказів, а у зв'язку з цим, можливою зміною кола обставин, що підлягають встановленню, то й висновок про належність доказів на певному етапі кримінального провадження може змінюватися [203, с. 236-237].

Для повноти дослідження належності доказів вважаємо за необхідне звернути увагу на критерії цієї властивості доказів. Так, О.Л. Штурмак роблячи

висновок щодо визначення належності доказів та критеріїв їх оцінки, вважає, що належними є докази, що за своїм змістом знаходяться у зв'язку з обставинами, що входять до предмета доказування, а також з іншими обставинами, що мають значення для правильного розслідування [260, с. 817].

Аналіз наукових праць з приводу належності доказів дозволяє стверджувати про існування умов їх належності. І.Л. Чернега вважає, що докази відповідатимуть вимогам належності, якщо їх зміст буде вказувати: 1) на обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; 2) на інші факти і обставини, що мають значення проміжних та побічних фактів, що використовуються як аргументи, логічні посилення для обґрунтування фактів та обставин, що підлягають доказуванню; 3) щодо інших доказів - на їх наявність чи відсутність, достовірність чи недостовірність, допустимість чи недопустимість [249].

Характеристика належності доказів у кримінальному процесі обумовлюється їх доказовою цінністю. Її рівень визначається відповідно до місця фактичних даних у системі доказової інформації, зокрема, для чого вони можуть бути використані: для встановлення, хто вчинив кримінальне правопорушення чи з'ясування інших обставин складу кримінального правопорушення (форма вини, час, місце, спосіб вчинення кримінального правопорушення тощо); для встановлення окремих фактів, які в сукупності розкривають обставини складу кримінального правопорушення чи їх відсутність; для встановлення характеру і розміру шкоди, заподіяної злочином, обставин, які впливають на ступінь і характер відповідальності обвинувачуваного; для обґрунтування рішень щодо вибору запобіжних заходів, засобів забезпечення безпеки учасників процесу та прийняття інших процесуальних рішень у справі; для спростування фальшивих алібі чи хибних версій; для перевірки та встановлення достовірності окремих доказів; для виявлення джерел та місця знаходження інших доказів [229, с. 55].

Актуальним у науці кримінального процесу залишається питання про те, чи залишаються належними докази версії, яка не підтвердилася [203, с. 237].

Вважаємо, що такі докази ніяким чином не втрачають своєї належності, оскільки вони досліджувались у межах слідчої версії, яку слідство вважало правильною. Усі докази істинності такої версії оцінювались усіма правилами оцінки доказів. Навпаки ця належність підтверджує істинність нового висновку до якого прийшов слідчий, прокурор відкинувши попередню версію як помилкову. Спростування однієї версії вказує на повноту та всебічність досудового розслідування та активну процесуальну діяльність слідчого прокурора у кримінальному провадженні.

Найчастіше обговорюваною у науці та практиці кримінального процесу властивістю доказів є допустимість. Ю.М. Грошевий з цього приводу зазначає, що правильне розкриття цього поняття має важливе теоретичне і практичне значення. Воно істотно впливає на весь хід доказування: збирання, перевірку та оцінку доказів, захист прав та законних інтересів суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, досягнення істини у кожній кримінальній справі [50, с. 68-69]. На думку О.Л. Штурмак допустимими визнаються докази, які відповідають вимогам чинного КПК відносно джерел, суб'єктів, умов і способів отримання фактичних даних про обставини, які мають значення для кримінальної справи, а також для їх процесуального закріплення [260, с. 818]. На думку І.Л.Чупрікової допустимість - це властивість доказів, яка забезпечує правомірність їх використання для досягнення завдань кримінального судочинства і визначається чинним кримінально-процесуальним законодавством, належним (уповноваженим) суб'єктом збирання, законним способом отримання та формально визначеною формою фіксації [256, с. 9-10]. Подібні до наведених визначень допустимості доказів також висловлювали І.Ю. Кайло [76, с. 33], Р.В. Костенко [87, с. 47], А.О. Ляш [107, с. 13], А.В. Панова [157, с. 518] та В.В. Тютюнник [240, с. 109; 241, с. 39]. На думку О.О. Маркіної допустимість у вузькому розумінні означає процесуальну властивість самого доказу. У широкому розумінні допустимість доказів являє собою правовий інститут - систему правових норм, які визначають порядок отримання доказів,

правовий механізм перевірки доказів на їх допустимість, визнання доказів недопустимими і виключення їх з доказування [115, с. 66].

Детальне дослідження такої властивості доказів як допустимість неможливе без з'ясування її критеріїв. Зокрема В.М. Карпеко виділяє наступні критерії визначення допустимості доказу: законність джерела; допустимість носія інформації; законність способу отримання доказу; належний суб'єкт доказування; процесуальне закріплення доказу [79, с. 18]. На думку П.П. Андрушка для того, щоб відомості про факти могли бути використані як докази, вони повинні мати властивості належності та допустимості. Допустимість доказів означає, що як докази можуть бути використані тільки відомості, одержані з дотриманням вимог процесуального законодавства, які зводяться до наступного: а) докази мають бути отримані тільки уповноваженими на це особами і органами; б) докази мають бути отримані в порядку, передбаченому законом, тобто тими способами, засобами, які призначені для одержання певних доказів; в) у процесі одержання відомостей мають бути дотримані вимоги закону, що визначають порядок проведення конкретних дій, їхню послідовність, склад учасників; г) докази мають бути закріплені належним чином – у протоколах слідчих дій, у висновках експертів, у документах чи в інших передбачених законом джерелах[6, с. 9]. Подібну точку зору мають А.М. Притула [176, с. 302], В.В. Рожнова[198, с. 302], Н.В. Павлова [151, с. 217], А.В.Панова [156, с. 183] та ін.

За результатами комплексного аналізу наукової літератури та практики застосування положень КПК України, у тому числі власного досвіду роботи на посадах слідчого та прокурора. вважаємо, що доказ буде допустимим за умови дотримання наступних критеріїв: 1) належний суб'єкт збирання (отримання) доказів; 2) дотримання процесуального порядку та строків отримання (збирання) доказів; 3) дотримання правил фіксації ходу і результатів фіксації слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; 4) можливість перевірки здобутих фактичних даних; 5) визначене законом процесуальне джерело доказів.

У відповідності до ч. 2 ст. 84 КПК процесуальними джерелами доказів є

показання, речові докази, документи, висновки експертів. Слідчий, прокурор не вправі визнавати інші види процесуальних джерел доказів, окрім вказаних у законі.

Найпоширенішим процесуальним джерелом доказів, без якого не обходиться жодне кримінальне провадження є показання. Відповідно до ч. 1 ст. 95 КПК показання - це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження. Кримінальний процесуальний закон досить детально регламентує порядок проведення допиту (отримання показань) підозрюваного ст.ст. 42, 95, 224 КПК, потерпілого ст.ст. 55, 56, 95, 224 КПК, свідка ст.ст. 65, 66, 95, 224 КПК. У той же час, на стадії досудового розслідування досить часто виникає необхідність допитати експерта з приводу наданого ним висновку, однак п.п. ж п. 2 прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про вищий антикорупційний суд» ч. 3 ст. 95 КПК України змінено та викладено у такій редакції: свідок зобов'язаний давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду, а експерт - слідчому судді та суду в установленому цим Кодексом порядку.

З наведеного вбачається, що слідчий, прокурор отримавши висновок експерта, з метою роз'яснення наданого ним висновку не можуть його допитати. Закон не визначає яким чином слідчий, прокурор повинні діяти з метою роз'яснення ним висновку експерта. У зв'язку з чим необхідно передбачити можливість допиту експерта слідчим, прокурором, оскільки показання експерта можуть більш детально пояснити чому він дійшов до відповідного висновку, чому висновок відповідає або навпаки суперечить іншим матеріалам кримінального провадження, що дозволить слідчому, прокурору при оцінці висновку експерта погодитись з ним, або ні, що у свою чергу передбачено ч. 10 ст. 101 КПК, та прийняти відповідне процесуальне рішення.

Не вирішеним також у законі залишилось питання використання слідчим, прокурором показань, отриманих у порядку ст. 225 КПК. Зокрема, які показання

слідчий, прокурор повинні покласти в основу прийнятого процесуального рішення у разі допиту свідка на досудовому розслідування у судовому засіданні, ті які надані слідчому судді чи слідчому, прокурору, якщо в них мали місце певні уточнення. Вважаємо, що за умови надання більш уточнюючих показань, ніж ті які були надані слідчому прокурору та слідчому судді, слідчий, прокурор в основу свого процесуального рішення покласти показання, надані слідчому судді, оскільки саме вони виходячи з приписів ч. 4 ст. 95 КПК України будуть досліджуватись в ході судового розгляду.

У відповідності до ч. 1 ст. 98 КПК речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення. Разом з тим, виникає логічне питання, з якого моменту вищевказані матеріальні об'єкти набувають статусу речового доказу та стають відповідним процесуальним джерелом доказів.

Так, ч. 1 ст. 79 КПК України (в редакції 1960) передбачала винесення слідчим, прокурором постанови про приєднання речового доказу до кримінального провадження. Окремі слідчі зберегли таку практику та на підставі ст. 110 КПК України виносять відповідну постанову. Вважаємо, що така практика є правильною виходячи з того, що слідчий, прокурор своєю постановою констатує, що конкретні матеріальні об'єкти мають значення для кримінального провадження та відповідно набувають статусу процесуального джерела доказів. При цьому вважаємо, що у законі необхідно передбачити й механізм невизнання матеріальних об'єктів речовими доказами. На обґрунтування своєї думки зазначимо, що на початкових етапах кримінального провадження слідчий, прокурор не володіють усією повнотою інформації про подію злочину та можуть помилково, припускати що певні матеріальні об'єкти у подальшому можуть стати речовими доказами та їх

вилучають.

Статусу процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні матеріальним об'єктам, які не мають значення для кримінального провадження слід запровадити механізм винесення постанови про невизнання таких матеріальних об'єктів з одночасним вирішенням їх подальшої долі.

Запропонований нами механізм узгоджується з принципом правової визначеності, оскільки за таких обставин слідчий та прокурор можуть чітко розуміти наявність у них матеріальних об'єктів, які мають значення для кримінального провадження, обставини, які ці матеріальні об'єкти доводять (оскільки відповідні мотиви будуть наведені у постанові) та момент з якого вони стали процесуальним джерелом доказів. Ч. 1 ст. 99 КПК України встановлює, що документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Цікавим, з нашої точки зору, є підхід законодавця до визнання окремим процесуальним джерелом доказів матеріалів фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) оскільки як правило таке процесуальне джерело доказів є додатком до протоколів СРД. Вилучення окремих фотознімків, звуко- і відеозапису, або іншої інформації в електронному вигляді також потребують відповідного процесуального закріплення, а тому вважаємо, що матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) без відповідного протоколу СРД за допомогою яких вони долучені до матеріалів кримінального провадження навряд чи можна визнати допустимим доказами.

В умовах сучасного суспільства, яке супроводжується активним розвитком засобів передачі інформації та полегшення процедур перетину державного кордону України, набуває актуальності, проведення слідчих та процесуальних дій за межами України. Чинним законодавством передбачено єдиний спосіб отримання фактичних даних у кримінальному провадженні за межами України

це надіслання запитів про міжнародне співробітництво. Між тим, згідно статистичних звітів опублікованих на офіційному Інтернет порталі ГПУ кількість запитів про міжнародне співробітництво, які направляються компетентним органам іноземних країн значно зменшується. Так, за 9 місяців 2017 років правоохоронними органами України надіслано 675 запитів, за аналогічний період 2018 року 618, а уже у 2019 за цей же період часу вже 503 [148]. Разом з тим, положення КПК, якими визначається використання матеріалів отриманих від компетентних органів іноземної держави має певні недоліки. Так, у ч. 2 ст. 550 КПК зазначено, що відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, не потребують легалізації і визнаються судом допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.

Вважаємо, що з метою усунення правового недоліку слід виключити слово «судом». Така правова конструкція дозволить визначати допустимість відомостей, отриманих від компетентних органів закордонних країн допустимими слідчим, прокурором. Разом з тим, матеріали компетентних органів іноземної держави до України надходять як правило на іноземній мові та у подальшому підлягають перекладу. За таких обставин у кримінальному провадженні з'являються фактично два матеріали що надійшли від компетентних органів іноземної держави – їх оригінал та переклад. При цьому останній у сенсі наведених положень закону не є процесуальним джерелом доказів документом. З огляду на викладене вважаємо, що ст. 550 КПК потрібно доповнити приписом, що допустимим доказом визнається не лише сам документ, а і його переклад, здійснений у встановлений законом спосіб. КПК України визначає, що хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі. При цьому протокол відповідної процесуальної дії повинен бути складеним належним суб'єктом та відповідати вимогам ст. 104 КПК України. Також закон надає можливість приєднувати до протоколу відповідні додатки,

зокрема спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу. Разом з тим, у ст. 104 відсутня вказівка на зазначення у протоколі додатків, що до нього додаються. На практиці ж слідчі, прокурори вказують перелік на найменування додатків, що до нього приєднуються.

При цьому окремо як додатки КПК виділяє носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії. Однак аналізуючи підстави застосування технічних засобів зафіксовано процесуальні дії можна виділити обов'язкові та дискреційні. Дискреційними слід вважати таку, яка не містить вказівку у законі щодо їх обов'язковості та застосовуються за рішенням слідчого прокурора. У свою чергу обов'язковим є застосування відповідної фіксації, незастосування якої є підставою для визнання доказу недопустимим (ч. 6 ст. 107 КПК).

Привертає свою увагу положення ч. 3 ст. 107 КПК України де зазначено, що у матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо. Виникає логічне питання використання у доказуванні резервної копії, у разі неможливості використання оригіналу технічного носія інформації, оскільки згідно ч. 3 ст. 99 КПК України сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа - його відображення, якому надається таке ж значення, як документу. При цьому закон не містить механізму створення резервної копії технічного носія інформації на стадії досудового розслідування.

У своїй прокурорсько-слідчій практиці резервні копії технічного носія інформації виготовлялись шляхом проведення огляду документу. За результатами такого огляду складався відповідний протокол, у якому

вказувалось, що під час цього огляду, на підставі ч. 3 ст. 107 КПК України виготовлялась резервна копія технічного запису.

На практиці неодноразово траплялись випадки коли слідчий, прокурор виявляв пошкодження оригіналу технічного носія інформації, хоча й фіксація мала місце. За таких обставин вважаємо, що ч. 3 ст. 107 КПК потрібно доповнити положеннями, які б регулювали порядок виготовлення копії технічного запису, за умови дотримання якою вона має значення оригіналу та може бути покладено в основу процесуального рішення. Ч. 2 ст. 93 КПК України передбачено можливість слідчого прокурора витребування та отримання висновків ревізій та актів перевірок, однак правового механізму залучення відповідних органів до проведення ревізій та перевірок КПК не містить. Відповідно до ч. 7 ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» позапланові виїзні ревізії суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені цим Законом до підконтрольних установ, проводяться органами державного фінансового контролю за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні.

З наведеного вбачається, що ревізія може бути розпочата на підставі судового рішення. На стадії досудового розслідування таким рішенням може бути тільки ухвала слідчого судді. Проведений нами аналіз ухвал слідчих суддів про залучення спеціалістів ДФС до проведення ревізій засвідчив, що при їх постановленні слідчі судді посилаються на вищевказану норму закону та абсолютно різні норми Кримінального процесуального закону.

Відсутність нормативного механізму та єдиної судової практики залучення до проведення ревізій та перевірок відповідні контролюючі органи дає підстави ставити під сумнів допустимість отриманих у такий спосіб документів. З огляду на викладене вважаємо за необхідне у КПК України необхідно визначити процесуальний порядок залучення відповідних фахівців до проведення ревізій та перевірок у кримінальному провадженні. Окрім вищевказаного законодавець передбачає можливість використання у доказуванні матеріалів зібраних

оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зокрема, абзацом 2 ч. 2 ст. 99 КПК України визначено, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Звичайно виникає логічне питання допустимості таких доказів, оскільки вона фактично вступає у суперечність з положенням ч. 1 ст. 86 КПК України, яка визначає, що доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Однак вважаємо, що варто погодитись з правовими висновками Верховного Суду викладеними, з цього приводу, у постановках від 23.10.2018 (справа № 686/5214/15-к), від 24.01.2019 (справа № 711/8744/13-к) від 03.05.2018 (справа № 569/11930/15-к) від 14.06.2018 (справа № 690/579/16-к) [170; 172; 173; 174], у яких найвища судова інстанція зазначає, що оперативно-розшукова діяльність в Україні що регулюється, зокрема, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», у контексті положень ч. 2 ст. 1 КПК яка встановлює, що кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України, а тому, є складовою кримінального процесуального законодавства.

З огляду на викладене варто звернути увагу на окремі неузгодженості положень самого Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так ст. 10 цього Закону визначено наступні можливості використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності, що стосуються кримінального провадження, це зокрема: як приводи та підстави для початку досудового розслідування та тримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні. У той же час ч. 3 ст. 7 вказаного Закону вказує, що підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган

досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак злочину, закінчує проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК, до відповідного органу досудового розслідування.

Наведене свідчить про можливість використання у доказуванні в кримінальному провадженні виключно тих матеріалів оперативно-розшукової діяльності, які були отримані до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а також заборону здобуття фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні у рамках оперативно-розшукової діяльності. При цьому вважаємо, що законодавцем упущено на нормативному можливість використання документів, як процесуального джерела доказів, матеріалів, які зібрані відповідними оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про контррозвідувальну діяльність». Як показала практика, це є ефективний засіб отримання доказів про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, окрема щодо злочинів проти основ національної безпеки, злочинів терористичної спрямованості, а також злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Так, у зв'язку з проведенням Операції об'єднаних сил (до 30.04.2018 Антитерористичної операції) на території Донецької та Луганської областей оперативним підрозділами СБУ отримано значну кількість матеріалів контррозвідувальної діяльності, спрямованих до різних органів досудового розслідування, які були використані в доказуванні у кримінальних провадженнях, у тому числі й процесуальне керівництво у яких здійснювалось прокурорами ГВП ГПУ щодо вищевказаної категорії злочинів.

Незважаючи на зовнішню схожість контррозвідувальної діяльності з оперативно-розшуковою, на практиці виникають деякі проблеми у їх використанні як документів, оскільки ні Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» ні КПК не передбачають можливості їх використання у доказуванні. Цю несправедливість усунув ВС, зокрема у постанові від 15.02.2018 (справа №

239/621/15-к) [164], здійснивши комплексний аналіз положень ст.ст. 6-7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» та ст.ст. 8, 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ВС визнав за можливе використання у доказуванні матеріалів отриманих в ході здійснення контррозвідувальної діяльності. Аналогічний висновок ВС висловлений у постанові від 05.07.2018 (справа № 234/11703/15-к) [162].

З огляду на викладене вважаємо, що матеріали контррозвідувальної діяльності отримані за умови відповідності вимогам ст. 99 КПК України, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази, у зв'язку з чим пропонуємо вказану статтю доповнити відповідним положенням.

Важливе місце у системі процесуальних джерел доказів посідають висновки експертів. У відповідності до ч. 1 ст. 101 КПК висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз[182]. А з цього випливає, що фактично єдиною державною установою, яка в Україні може здійснювати судово-медичну експертну діяльність у контексті вказаного положення Закону є Державна установа «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України». Ще більш гострою стає проблема допустимості судово-медичних експертиз з урахуванням положень ч. 2 ст. 10 зазначеного Закону якою визначено, що судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

З наведеного вбачається, що висновок судового експерта у кримінальному провадженні може бути виконано ний спеціальним суб'єктом – судовим експертом, який:

- є фахівцем державної спеціалізованої установи;
- має відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшов відповідну підготовку та отримав кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

Таким чином вважаємо, що висновок експерта у кримінальному провадженні може бути процесуальним джерелом доказів за умови дотримання належного суб'єкта його виконання (експерта, який відповідає наведеним вище вимогам) та дотримання процедури його проведення.

З метою отримання допустимих доказів перш за все необхідно дотриматись критерію належного суб'єкта збирання (отримання) доказів. Як справедливо з цього приводу відмічає В.І. Толмосов у поняття допустимості доказів в якості структурного критерію включено наявність належного суб'єкта, правомочного проводити процесуальні дії, направлені на отримання доказів [233, с. 146]. Відповідно до ч. 1 ст. 37 КПК України прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку досудового розслідування. При цьому п. 2 розділу III Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні затвердженого Наказом Генерального прокурора України № 51 від 28.03.2019 керівники прокуратур усіх рівнів, структурних підрозділів прокуратур усіх рівнів, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків та у межах повноважень, передбачених КПК України у складному кримінальному провадженні відповідною постановою визначають групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у провадженні.

Комплексний аналіз вказаних правових норм свідчить про те, що повноваження прокурора як належного суб'єкта збирання доказів та сторони

кримінального провадження наділеного іншими повноваженнями передбаченими КПК, виникають з моменту винесення керівником органу прокуратури відповідної постанови. При цьому наш погляд узгоджується з позицією ВС, який визнаючи відсутність повноважень у прокурора у конкретному кримінальному провадженні з відповідними правовими наслідками у вигляді визнанням недопустимими доказів та незаконними окремих процесуальних рішень зазначив, що рішення керівника відповідного органу прокуратури про визначення прокурора чи групи прокурорів у конкретному кримінальному провадженні є процесуальним і має бути винесено у формі постанови. При цьому така постанова повинна обов'язково містити підпис керівника відповідної прокуратури (справа № 754/7062/15-к від 19.09.2019, справа № 761/20108/15-к від 17.12.2019, справа № 235/6337/18) [175; 165; 171].

Дещо інша ситуація має місце з визначенням слідчого у кримінальному провадженні. Так, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 39 КПК України керівник органу досудового розслідування уповноважений визначати слідчого, який здійснюватиме досудове розслідування. На практиці визначення такого слідчого відбувається двома шляхами – надання відповідного доручення або винесення постанови. Таким чином вважаємо, що слідчий буде належним суб'єктом збирання доказів у кримінальному провадженні за умови наявності відповідного рішення керівника слідчого підрозділу – постанови або доручення.

Недотримання порядку визначення слідчого для здійснення досудового розслідування щодо неповнолітнього робить його також неналежним суб'єктом доказування та зібрані ним докази недопустимим, про що свідчить позиція ВС у постанові від 29.11.2018 (справа № 725/3021/16-к) про те, що наказ про надання повноважень на здійснення досудового розслідування щодо неповнолітніх всупереч положенням, передбаченим статтями 3, 484 КПК, був виданий не керівником органу розслідування, а начальником відділу поліції. Таким чином, досудове розслідування проведено без дотримання умов надання повноваження на розслідування кримінального провадження щодо неповнолітньої особи.

Повністю погоджуємось з твердженням І.Л. Чупрікової про те, що слідчий

вважатиметься належним суб'єктом лише за умови дотримання правил підслідності закріплених в ст. 216 КПК України [256, с.56]. Такий погляд узгоджується й з думкою А.А. Омарова який пише, що значення підслідності як кримінального процесуального інституту полягає в тому, що він: а) є інструментом кримінальної процесуальної політики держави; б) забезпечує оптимізацію діяльності зі здійснення досудового провадження, в) надає можливість реалізувати принцип спеціалізації діяльності органів слідства; г) виключає дублювання діяльності слідчих різних органів досудового розслідування або різних підрозділів одного органу досудового розслідування; д) створює механізм передачі провадження від одного органу досудового розслідування до іншого; є) служить процесуальною гарантією реалізації прав і законних інтересів осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, та інших учасників кримінальних процесуальних відносин; е) є гарантією отримання доказів, що відповідають вимогам допустимості [142, с. 12].

При цьому слід відзначити, що закон передбачає можливість зміни визначеної ст. 216 КПК підслідності. Так, відповідно до ч. 5 ст. 36 КПК Генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування. Зазначена норма закону надає право керівникам прокуратур відповідного рівня для забезпечення ефективності досудового змінювати підслідність визначену ст. 216 КПК за іншим органом. Вважаємо, що слідчий визначеного у такий спосіб органу досудового розслідування, за умови дотримання усіх вищевказаних умов буде належним суб'єктом збирання доказів.

Разом з тим, вищевказаним законодавчим приписом ч. 5 ст. 36 КПК забороняється доручати здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, віднесеного до підслідності НАБУ, іншому органу досудового розслідування. Порушення цього припису та передача такого кримінального

правопорушення іншому органу досудового розслідування автоматично робить відповідний орган досудового розслідування та слідчого цього органу неналежними суб'єктами збирання доказів та як наслідок визнання таких доказів недопустимими. Для прикладу вироком Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 02.04.2018 (справа № 201/5699/16к) ОСОБА_1 виправдано обвинуваченням у вчиненні злочину передбаченого ч. 3 ст. 369-2 КК України саме через порушення заборони передачі кримінального провадження підслідного НАБУ іншому органу досудового розслідування. Так, суд зазначив, що у судовому засіданні встановлено, що військовою прокуратурою вживались заходи для передачі кримінального провадження для здійснення досудового слідства до НАБУ, однак постановою Генерального прокурора України від 03.03.2016 підслідність даного кримінального провадження визначена за військовою прокуратурою Дніпропетровського гарнізону Південного регіону України. У той же час суд зазначив, що наявність вказаної постанови не може свідчити про дотримання засади законності при визначенні підслідності даного кримінального провадження саме за військовою прокуратурою Дніпропетровського гарнізону, так як ч. 5 ст. 36 КПК України прямо забороняє заступнику Генерального прокурора доручати здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, віднесеного до підслідності НАБУ, іншому органу досудового розслідування [28].

Відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором. На практиці ж набуло широкого поширення надання слідчим, прокурором доручення про проведення обшуку оперативному підрозділу та відповідної ухвали слідчого судді.

Допустимість доказів отриманих у такий спосіб була спірною, оскільки закон чітко визначав суб'єктів виконання ухвали про проведення обшуку – слідчий і прокурор (ст. 236), однак інші норми кримінального процесуального закону дозволяли слідчому (п. ч. 2 ст. 40) та прокурору (п. 5 ч. 2 ст. 36) доручати проведення СРД відповідним оперативним підрозділам. Враховуючи, що обшук

є слідчою дією яка передбачає втручання в приватне життя особи та передбачає обмеження прав особи передбачених статтями 30 та 32 Конституції України та ст. 8 Європейської конвенції вважаємо, що ухвалу на проведення обшуку можуть виконувати слідчий та прокурор.

Аналогічну правову позицію з цього приводу має й ВС, який у постанові від 29.01.2019 (справа № 466/896/170) зазначив, що апеляційний суд послався на наявність у матеріалах кримінального провадження доручення на проведення обшуку, виданого слідчим на підставі п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК оперативному підрозділу [167]. Разом із тим, такий висновок не узгоджується з приписам ч. 1 ст. 236 КПК, яка не передбачає можливості виконання ухвали про дозвіл на обшук ніким іншим, окрім слідчого чи прокурора. Положення п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК про наявність у слідчого права доручати проведення СРД оперативним підрозділам в даному випадку не підлягають застосуванню, оскільки прямо суперечать вимогам закону щодо порядку проведення обшуку. Аналогічний чином спірною є ситуація виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Так, у ч. 1 ст. 165 КПК вказано, що особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі.

З наведеного вбачається, що закон не містить вказівки на слідчого, прокурора як особу яка може виконати ухвалу. Не містить закон і заборони виконя такої ухвали й оперативним підрозділом, оскільки законодавцем використовується термін «особа», а тому формально вбачається, що ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів може виконувати й оперативний працівник.

Разом з тим, на відміну від обшуку тимчасовий доступ до речей і документів є заходом забезпечення кримінального провадження, а відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 36 КПК прокурор та п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК слідчий вправі доручати проведення виключно СРД та НСРД оперативним підрозділам та ніяким чином заходів забезпечення кримінального провадження. Крім того, ч. 2 ст. 41 КПК

визначено, що під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Виходячи із системного аналізу положень КПК вважаємо, що оперативний працівник не вправі виконувати ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, навіть за умови наявності відповідного доручення слідчого, прокурора.

Важливе місце у структурі допустимості доказів займає дотримання процесуального порядку та строків отримання (збирання) доказів. Відповідно до ч. 2 ст. 113 КПК України будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки.

З метою належної реалізації вказаних положень законодавства, КПК поклав на слідчого, прокурора відповідні обов'язки щодо дотримання розумних строків досудового розслідування. Так, ч. 1 ст. 40 КПК встановлено, що слідчий несе відповідальність за своєчасність здійснення СРД. Відповідно до ч. 2 ст. 28 КПК проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор. Однак реалізація цих приписів без визначення «процесуальних санкцій» у вигляді настання негативних процесуальних наслідків для слідчого, прокурора була б мало ефективною, а тому законодавець передбачив окрім встановлення загальних строків досудового розслідування й додаткові строки у вигляді виконання окремих процесуальних дій, які також мають певні часові обмеження.

Так, законодавцем визначено, що строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (п. 7 ч. 1 ст. 164) та про проведення обшуку (п. 1 ч. 1 ст. 235) не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали, строк дії ухвали про дозвіл на проведення НСРД не може перевищувати два місяці (ч. 1 ст. 249), тощо. Недотримання визначених у законі заборон щодо вчинення певних дій під час проведення слідчих (розшукових) дій також може бути

підставою для визнання доказів недопустимими.

Навряд чи можна стверджувати про допустимість доказів, отриманих з порушенням належної (передбаченої законом) процесуальної дії, що застосовується для одержання доказів. Вказаний під критерій ми виділили з урахуванням одного з епізодів у кримінальному провадженні, досудове розслідування якого здійснювалось ГВП ГПУ. Так, слідчий призначаючи технічну експертизу документу, за клопотанням експерта надав останньому документи, що містять вільні зразки почерку особи, які він отримав у порядку витребування документів на підставі ч. 2 ст. 93 КПК України. У той же час, ч. 2 ст. 245 КПК України встановлює, що порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів.

З наведеного вбачається, що у цьому випадку експертові були надані документи, які були отримані з порушенням встановленого процесуального порядку отримання зразків для експертного дослідження, а тому в силу ч. 5 ст. 101 відповідно й висновок експертизи буде визнаний недопустимим доказом(п.1.ч.2 ст.87). В такому випадку застосовується теорія «плодів отруйного дерева» про яку слід зазначити наступне.

Відповідно до ч. 3 ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом. Більш широке розуміння вказаного конституційного положення наведене у ч. 1 ст. 87 КПК, яка визначає, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Слід відзначити, що теорія «плодів отруйного дерева» активно обговорюється серед науковців. Так, В.В. Вапнярчук зазначає, що окремі науковці, як самостійну, інколи виділяють таку науково-теоретичну концепцію недопустимості доказів, положення якої, до речі, вже знайшли своє законодавче регламентування в чинному КПК України, як концепцію «плоди отруйного

дерева». Виділення її як самостійної, дослідник вважає, цілком допустимим, якщо не виділяється концепція істотності порушення кримінального процесуального закону. Адже можливість застосування правила «плоди отруйного дерева» залежить від істотності порушення прав і свобод людини [23, с. 164]. У такому разі «отруйне дерево» породжує істотні «отруйні плоди»; отримання доказів на підставі інформації, отриманої з недопустимого доказу, і тягне за собою їхню безумовну недопустимість [55, с. 426-247; 98, с. 84- 85; 234, с. 194].

Не менш рідким є застосування цієї теорії ВС. Так, у постанові від 30.05.2019 (справа № 164/1457/16-к)[168] зазначено, що відповідно до доктрини «плодів отруйного дерева» недопустимими є докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини. Ця доктрина передбачає заборону використання даних, отриманих на підставі або з використанням доказів визнаних недопустимими. Тобто слід надавати оцінку допустимості всього ланцюжка доказів, що базуються один за іншим, а не кожного окремого доказу автономно. Аналогічну позицію ВС висловив у постанові від 30.05.2019 (справа № 522/17642/17). У іншій своїй постанові від 12.03.2019 (справа № 664/506/16-к) [163] ВС зазначив, щодля визнання недопустимим кожний доказ має бути оцінений як автономно, так і в сукупності з іншими доказами, а в рішенні - наведено належне обґрунтування та мотиви, які би вказували на підставу визнання цього доказу недопустимим. Стосовно ж визнання доказу недопустимим за правилом «плодів отруєного дерева», має бути чітко доведено похідний характер інформації, яка стала фактичною підставою для проведення відповідної СРД, від дій, якими були істотно порушені права та свободи людини.

Своє класичне закріплення доктрина «плодів отруйного дерева» отримала у рішенні «Гафген проти Німеччини» від 30.06.2008 [189] у якому ЄСПЛ констатує порушення ст. 6 Конвенції вказав, що внутрішні суди держави відмовились виключити докази, отримані на підставі заяв до яких був примушений заявник (так званий плід отруйного дерева). З наведеного

вбачається, що при визначенні допустимості доказів оцінку доказів слід надавати з урахуванням допустимості усієї послідовності (ланцюжка) доказів, які ґрунтуються на попередніх доказах, що свідчить про неможливість здійснення оцінки допустимості кожного доказу окремо, ізольовано від інших доказів.

Актуальним є питання допустимості речових доказів, при зберіганні яких допущено порушення положень Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження затвердженого Постановою КМУ № 1104 від 19.12.2012. Вивченням судових рішень у Єдиному реєстрі судових рішень ми не знайшли жодного судового рішення, де б визнавався доказ недопустимим через допущені порушення цієї інструкції.

Вважаємо що за умови порушень Порядку питання про допустимість речових доказів слід вирішувати у кожному конкретному випадку. Вважаємо навряд чи можна говорити про недопустимість речового доказу у вигляді готівки, яка не зберігалась в уповноваженому банку, що обслуговує орган, у складі якого функціонує слідчий підрозділ, або спеціально визначених для цієї мети депозитних рахунках уповноваженого банку, як того вимагає п. 21 Порядку, а наприклад у сейфі слідчого, прокурора. Зовсім інша справа, коли допущено порушення п. 3 цього ж Порядку, який встановлює, що спосіб упаковки повинен забезпечувати неможливість підміни або зміни вмісту без порушення її цілісності та схоронність вилучених (отриманих) речових доказів від пошкодження, псування, погіршення або втрати властивостей, завдяки яким вони мають доказове значення.

КПК передбачає, що доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів (ч. 2 ст. 91). Отже, закон передбачає необхідність перевірки доказів. Це означає, що під час оцінки доказів орган або уповноважена особа повинні мати можливість прослідкувати весь шлях формування доказів для того, щоб переконатися у достовірності його джерела, що фактичні дані не були

спотворені. [240, с. 65-66]. Такий підхід також узгоджується з теорією «плодів отруйного дерева», однак має свої особливості. На практиці при отриманні ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку найпоширенішою підставою для ініціювання такої слідчої дії є відповідні лист оперативних підрозділів про необхідність вилучення певних речей і документів, переховування осіб, тощо. При цьому в переважній більшості у таких листах при висвітленні джерела отримання відповідних даних використовуються такі формулювання як «у ході здійснення оперативного супроводження кримінального провадження» або «в ході проведення оперативно-розшукових заходів».

Так, питання оперативного супроводу кримінального провадження визначено у розділі V Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні затвердженої наказом МВС України № 575 від 07.07.201. При цьому сама Інструкція не містить поняття «оперативного супроводу», а у викладеній редакції вона вказує на самостійну активну (ініціативну) процесуальну діяльність оперативних підрозділів, яка заборонена ч. 2 ст. 41 КПК.

Не менш цікавою є можливість перевірки отримання даних, у ході проведення оперативно-розшукових заходів. Так, у ч. 3 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» без заведення оперативно-розшукової справи проведення оперативно-розшукових заходів, крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті, забороняється, а частини 2 та 3 ст. 7 цього Закону фактично взагалі забороняють проводити оперативно-розшукові заходи у межах кримінального провадження. Актуальність перевірки таких даних є фактично неможливим, тому, що оперативні підрозділи при роз'ясненні джерел їх походження посилаються на конфіденційність осіб, які їх повідомили, а також таємність форм та методів проведення заходів у результаті яких ці дані отримані, чим фактично підтверджують їх незаконне походження.

За таких обставин вважаємо, що докази отримані у результаті проведення

обшуку, підставою для проведення якого стали дані, отримані у незаконний спосіб, або перевірити походження яких неможливо, є недопустимими. Вважаємо, що єдиним можливим способом отримання та перевірки даних, можливе за умови виконання оперативним підрозділом доручення слідчого, прокурора про проведення СРД та НСРД. За таких обставин оперативний підрозділ здійснюватиме саме кримінальну процесуальну діяльність у встановлений законом спосіб, користуючись при цьому повноваженнями слідчого. Разом з тим, вважаємо, що з метою підтвердження та можливості для перевірки їх походження матеріали виконання доручення повинні надаватись на адресу слідчого, прокурора у повному обсязі.

Зважаючи на високу актуальність теми дослідження допустимості доказів у кримінальному провадженні не можемо не зупинитись на проблемних питаннях механізму визнання доказів недопустимими на стадії досудового розслідування. Так, ч.1 ст. 89 КПК України встановлено, що суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

З наведеного вбачається, що єдиним суб'єктом уповноваженим вирішувати питання допустимості доказів в у кримінальному провадженні є суд.

Ми не можемо погодитись з такою позицією законодавця, оскільки кримінальне провадження може бути завершене на досудовому розслідуванні, шляхом його закриття. Виникає логічне запитання яким чином можна прийняти рішення про закриття кримінального провадження у зв'язку з недопустимістю доказів. На сьогоднішній день єдиним виходом із ситуації є наведення відповідних мотивів не взяття до уваги окремих доказів у мотивувальній частині постанови про закриття кримінального провадження. Як справедливо з цього приводу пише О.В. Капліна, якщо визнати доказ недопустимим може тільки суд, чи повинен слідчий або прокурор давати у своїх процесуальних рішеннях оцінку цьому доказу як недопустимому або він має право залишати його поза увагою, оскільки його взагалі неможна використовувати [77, с. 108].

Слід відмітити що веред науковців тривають гострі дискусії з приводу можливості визнання доказів недопустимим на стадії досудового розслідування.

Науковці, які вважають за необхідне запровадити механізм визнання доказів недопустимим на стадії досудового розслідування, окрім запропонованих змін до доповнень до КПК України мають наступні погляди. Так, на думку І.Ю. Кайло механізм визнання доказів недопустимими на стадії досудового розслідування може бути реалізований шляхом використання прокурором таких повноважень як право скасовувати незаконні постанови слідчого, приймати процесуальні рішення, здійснювати інші повноваження, передбачені КПК. Однак, лише прокурор у межах здійснення повноважень із процесуального керівництва має право прийняти рішення про визнання доказу недопустимим [76, с. 186]. На думку О.В. Ряшко на стадії досудового розслідування виключення недопустимих доказів означає неможливість заснувати на них висновки у кримінальному провадженні, вказувати на ці докази як підстави прийняття процесуальних рішень, посилатися на них в обвинувальному акті. [200, с. 430].

У свою чергу Н.М. Басай відстоює позицію про доцільність покладення на слідчого, прокурора обов'язку розглянути і вирішити клопотання про визнання доказу недопустимим у строк не більше трьох днів з моменту його подання, а слідчим суддею, судом – одразу після його надходження. Обґрунтовується доцільність винесення за результатами розгляду клопотання слідчим [11, с. 14].

Що стосується процесуального оформлення рішення слідчого, прокурора щодо недопустимості доказів, то це питання також потребує вирішення. Зважаючи на те, що, переважно, процесуальні рішення слідчий та прокурор оформлюють у вигляді постанови, логічним убачається винесення постанови про визнання доказу недопустимим. У такій постанові мають бути обґрунтовані допущені порушення, підстави, якими слідчий керувався при оцінці доказів та зазначені критерії, яким вони не відповідають. Це сприятиме прийняттю законних і неупереджених процесуальних рішень під час досудового розслідування [146, с. 44-45; 76, с. 156].

Приєднуючись до останньої групи науковців вважаємо, що ст. 89 КПК України необхідно передбачити механізм визнання прокурором, доказів

недопустимими шляхом винесення відповідної постанови. Вважаємо, що прокурор повинен визнавати недопустимими з власної ініціативи у разі наявності передбачених законом підстав незалежно від клопотання сторони захисту.

Разом з тим, матеріали кримінального провадження, визнані прокурором недопустимими доказами повинні бути обов'язково надані стороні захисту під час виконання вимог ст. 290 КПК України. Такий підхід надасть стороні захисту більш точно підготуватись до судового розгляду.

Із поняттям допустимості тісно взаємодіє поняття достовірності доказів, що означає відповідність їх змісту тому, що мало місце в дійсності. Достовірність передбачає відомість, перевіреність та добротність як самого джерела, так і способу одержання фактичних даних, надійність процесуального носія та засобів фіксації [71, с. 93]. А. Павлишин та Х. Слюсарчук пропонують виділяти два наукові підходи щодо визначення механізму формування «достовірності» знання у кримінальному провадженні. Відповідно до першого, саме внаслідок поступового «наростання», ймовірного знання у процесі пізнання обставин кримінального провадження, тобто якісного поступового переходу та перетворення ймовірного знання, отримують достовірне. Згідно з другим – достовірний висновок про обставини конкретного провадження формується на підставі узагальнення сукупності окремо взятих, одиничних імовірних та достовірних знань, унаслідок чого за результатами якісної переваги останніх і отримують загалом достовірне знання про обставини конкретного кримінального провадження [150, с. 201]. Тільки за результатами оцінки доказів можна можна вести мову про достовірність отриманого висновку, достовірність знань про обставини розслідуваного злочину.

З огляду на викладене важко погодитись з думкою Т.М. Мирошниченко про те, що у початковому етапі кримінального процесу, у стадії досудового розслідування, отримання повних знань про кримінальне правопорушення є проблематичним, а тому властивостями достовірності мають відповідати докази в судових стадіях. Вважаємо хибним такий підхід оскільки уся процесуальна

діяльність слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування пронизана прийняттям процесуальних рішень. Відсутність достовірності доказів при прийнятті процесуальних рішень слідчого, прокурора ставлять під сумнів законність таких рішень та зводять на нівець усю їх роботу.

Разом з тим, встановлена достовірність доказу не передбачає автоматичного достовірного встановлення обставини кримінального провадження[150, с. 202]. З огляду на правову природу достовірності доказів не можна також погодитись з думкою В.М. Карпенка який вважає, що достовірність доказу повинна презюмуватись, при цьому не тільки початкову етапі розслідування, але й на протязі всього процесу доказування[79, с. 21]. Презюмування достовірності доказів може негативно відобразитись на повності та всебічності досудового розслідування. Презюмування слідчим, прокурором доказів фактично свідчить про обрання єдиної версії у розслідуваному злочині та не відпрацювання контраверсій, особливо це актуально у кримінальних провадженнях де підозрюваний хоч і визнає вину, однак показання які він надає можуть бути неправдивими, повністю або частково не відповідати дійсності та вести слідчого, прокурора по хибному шляху встановлення усіх обставин кримінального правопорушення. На підтвердження цієї нашої позиції вважаємо за необхідне акцентувати увагу на думці К.П. Гришиної, яка справедливо пише, що поняття достовірності знання порівняно з істинністю значно ширше. Категорія істини характеризує знання тільки з однієї сторони – зі сторони відповідності чи невідповідності об'єктивної реальності, незалежно від умов її отримання. Питання ж про шляхи її досягнення, про критерії істинності знаходиться за межами цього поняття [47, с. 62].

Зупинимось також на дослідження кількісних властивосте оцінки доказів, це достатність та взаємозв'язок. Р.В. Костенко вважає, що достатність доказів в кримінальному судочинстві є вимогою, яка виражається у наявності такої системи належних, допустимих, достовірних доказів, як отримана в результаті всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин кримінальної справи і усієї сукупності зібраних у ній доказів, і яка достовірно встановлює усі

обставини, які утворюють предмет доказування, а також інші обставини, які мають значення для кримінальної справи [87, с. 103]. На думку М.М. Стоянова достатність виступає властивістю системи доказів, компонентами якої є: логічна послідовність, однозначність висновків, погодженість і несуперечність доказів і встановлених обставин, стійкість знання, повнота встановлених обставин предмета доказування, інваріантність [224, с. 9]. Незважаючи на те, що саме вказане визначення, на нашу думку, є найбільш повним, однак через багатогранність значення достатності доказів його навряд чи можна охарактеризувати визначенням, а тому його потрібно більш ґрунтовно дослідити.

Р.С. Белкин досліджуючи питання достатності доказів пише, що суттєвий елемент оцінки доказів – визначення їх достатності для встановленні істини. Визнання доказів достатними означає переконання у тому, що здійснено всебічне, повне і об'єктивне дослідження обставин справи [14, с. 85]. Окремі науковці дослідують достатність доказів крізь призму законів логіки. Так, Ю.Б. Пастернак вказує, що об'єктивними критеріями правильності формування достатності доказів є дотримання інших законів логіки (тотожності, несуперечності, виключеного третього). Також науковець зазначає, що нормативний розподіл обов'язку доказування зумовлює превалююче значення закону достатньої підстави для мислення суб'єктів обвинувачення [158, с. 7].

Про важливість достатності доказів у системі їх оцінки свідчить та обставина, що саме достатність є підсумковим елементом оцінки доказів [87, с. 25]. Важко погодитись з тезою, що достатність доказів має місце при прийнятті категоричних висновків у кримінальному провадженні, а тому приєднуємось до думки П.А. Лупінської, що в окремих випадках докази достатні тоді, коли вони дають можливість зробити обґрунтований, але ймовірний висновок про обставини, які складають фактичні підстави цього рішення, дають «достатні підстави вважати», що якісь обставини мали місце в минулому або можуть настати в майбутньому, в інших визнаються «достатніми» тільки тоді, коли можуть слугувати підставою для істинного, достовірного висновку [103, с.51].

У зв'язку з занадто широким розумінням достатності доказів, наведеним у законі, при прийнятті процесуального рішення на практиці, окремими слідчими, прокурорами, досить часто для прийняття найбільш важливих процесуальних рішень поняття достатності доказів зводиться до їх звичайного арифметичного обрахунку за абсолютно простою схемою: «чим більше доказів, тим краще».

Враховуючи що визначення об'єму достатності доказів законом фактично покладено на розсуд правозастосувача, важливо акцентувати увагу на ролі та місці внутрішнього переконання при визначенні достатності доказів. Як з цього приводу пише І.Л. Чупрікова достатність доказів містить елементи суб'єктивізму і характеризується сукупністю усіх наявних доказів, зібраних особою, яка здійснює їх оцінку, керуючись законом, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується не всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження [255, с. 12].

Вважаємо, що внутрішньому переконанню при визначенні доказів достатніми належить найбільша роль. Так, визначаючи докази достатніми для прийняття процесуального рішення, вони, у першу чергу, повинні бути оцінені з точки зору належності допустимості та достовірності. Провівши оцінку уже наявної сукупності доказів на відповідність зазначеним критеріям, слідчий, прокурор керуючись саме внутрішнім переконанням повинні вирішити, чи цих доказів достатньо для прийняття відповідного рішення, чи взаємодоповнюють ці докази один одного, чи відсутні між ними будь-які неузгодженості чи протиріччя, чи достатньо таких доказів для обґрунтування єдино можливого висновку який став ціллю (об'єктом) доказування та прийняття відповідного процесуального рішення, а також чи достатньо цих доказів для спростування інших висновки, які найбільш подібні до того, який став підставою для прийняття процесуального рішення, а також протилежного висновку тому, що був зроблений.

У науці кримінального процесу також достатність доказів ототожнюють з межами доказування. Зокрема О.І. Бойченко пише, що межі доказування співвідносяться з достатністю доказів [18, с. 13]. Вважаємо що найбільш

правильний висновок щодо співвідношення меж доказування та достатності доказів зробив Л.В. Клейман. Науковець пише, що межі доказування динамічні, вони можуть змінюватись неодноразово в процесі розслідування і розгляду справи, а достатність – це властивість, яка характеризує сформовану систему доказів і використовується в основному при прийнятті проміжного або підсумкового рішення у справі [81, с. 127]. Так, для прикладу різними є межі доказування при повідомлення особи про підозру та складанні обвинувального акту, однак для кожного з цих процесуальних рішень необхідна своя сукупність доказів. Підозра – це ймовірне судження, припущення, попередній висновок про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення. Підозра не може бути твердженням, її сутність полягає в тому, що це тільки припущення, яке необхідно перевірити під час нового етапу досудового розслідування, який настає після повідомлення про підозру конкретної особи. У свою ж чергу обвинувальний акт складається слідчим та/або прокурором коли зібрано достатньо доказів для того, щоб передати його до суду, коли сторона обвинувачення впевнена, що проведеним досудовим розслідуванням встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, процес доказування завершений, повно та всебічно встановлені та досліджені обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [78, с. 240]. Для порівняння динамічності меж доказування при повідомленні про підозру та складанні обвинувального акту, нами спеціально було зроблено посилання на визначення зроблені науковцями, а не приписи закону, оскільки у них більш чітко вказується на динамічність меж доказування та статистику достатності доказів.

З огляду на викладене вважаємо, що межі доказування є динамічними, вони можуть змінюватись неодноразово в процесі досудового розслідування у той час як достатність – це властивість, яка характеризує сформовану систему доказів і може бути підставою для процесуального рішення.

Досліджуючи питання достатності доказів, необхідно також дослідити поняття сукупності доказів, оскільки саме сукупність зібраних доказів

оцінюється з точки зору достатності та взаємозв'язку. Визначення «достатність доказів» є результатом оцінки «сукупності доказів». Відображаючи закономірності процесу пізнання як переходу від незнання до знання, у «сукупність доказів» на різних етапах розслідування входять докази, достовірність яких вже встановлена, а також докази, достовірність яких ще доведеться встановити [104, с. 18]. Слушною з цього приводу є думка В.В. Вапнярчука, який аналізуючи положення ч. 1 ст. 94 КПК стверджує, що коли йдеться про сукупність доказів, то її необхідно оцінювати також і з позиції взаємозв'язку. А це у свою чергу настановує на думку про необхідність виділення поряд із достатністю ще й цієї їх властивості. Таким чином, зважаючи на різні предмети аналізу («доказ» і «сукупність доказів»), необхідно розділяти властивості, які їм притаманні. Доказам – належність, допустимість, достовірність та значущість, сукупності доказів – достатність та взаємозв'язок [27, с. 290]. Вважаємо, що відсутність певної сукупності доказів виключає можливість здійснювати їх оцінку з точки зору достатності, а одного доказу за відсутності будь-яких інших, які б могли його доповнити, підтвердити, або спростувати, недостатньо для обґрунтування певного правового висновку та як наслідок прийняття процесуального рішення. Тобто яким би один доказ переконливим не був, він не може бути єдиною підставою для прийняття процесуального рішення.

Важливе місце у сукупності доказів належить їх взаємозв'язку. Вважаємо, що під взаємозв'язком доказів слід розуміти самостійну властивість доказів, яка «посилює» одні докази іншими та закріплює взаємозв'язок між ними у своїй сукупності, підтверджує належність, допустимість та достовірність усіх зібраних доказів і як наслідок дає підстави для прийняття законного, обґрунтованого та вмотивованого процесуального рішення та створює переконаність [впевненість] у правомірності дій суб'єкта оцінки доказів та прийняття єдиного можливого правильного процесуального рішення.

З огляду на викладення, вважаємо за можливо виділити дві складові взаємозв'язку доказів, зокрема:

- Процесуальну – яка, має місце під час оцінки декількох доказів з точки зору дотримання логічного, послідовного зв'язку між собою таких властивостей доказів як належність, допустимість, достовірність та достатність [за принципом правила «плодів отруєного дерева»];

- Матеріальну – яка полягає ланцюжковому послідовному взаємозв'язку фактичних даних об'єктивної дійсності [доказів], які встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Висновки до розділу 2

Провівши дослідження властивостей процесуальних рішень слідчого, прокурора, особливостей оцінки слідчим і прокурором доказів при прийнятті процесуальних рішень та їх критеріїв дають можна зробити наступні висновки.

У теорії кримінального процесу вироблено підхід за яким процесуальні рішення слідчого, прокурора обов'язково повинно відповідати вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості. КПК таких вимог до процесуальних рішень не містить, однак вказує опосередковано, зокрема згідно п. 7 ч. 2 ст. 36 КПК прокурор має право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих.

Хоча обґрунтованість взаємопов'язана із вмотивованістю процесуального рішення, вважаємо, що ці поняття не співпадають. Процесуальний акт може бути обґрунтованим, тобто містити твердження, що відповідають матеріалам справи, але при цьому бути немотивованим, якщо в ньому відсутнє викладення мотивів прийнятого рішення. Обґрунтованість, тобто доведеність, вмотивованість та істинність суджень висновків про факти і правові підстави, які необхідно встановити при винесенні конкретного рішення є матеріальним вираженням змісту його законності.

Обґрунтування як процес тісно пов'язане з аргументацією. Аргументація

це комунікація, у процесі якої певна особа свідомо виробляє зміни у системі переконань іншої особи шляхом наведення достатніх для цього підстав.

Важливою властивістю процесуальних рішень слідчого, прокурора, тісно пов'язаною з його законністю і обґрунтованістю і такими, що надають на них певний вплив є вмотивованість. Взаємозв'язок вмотивованості із законністю і обґрунтованістю виражається в тому, що будь-яке рішення слідчого не може бути визнане законним і обґрунтованим, якщо воно не вмотивоване.

КПК містить пряму вказівку на мотивування при винесенні наступних постанов слідчим, прокурором: про доручення здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування (ч. 5 ст. 36), про відсторонення слідчого та призначення іншого слідчого у кримінальному провадженні (п. 2 ч. 2 ст. 39); про заборону застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії (п. 11 ч. 3 ст. 42, п. 6 ч. 3 ст. 64-1); про відмову у визнанні потерпілим (ч. 5 ст. 55); про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання (ч. 2 ст. 220); про здійснення дистанційного досудового розслідування (ч. 2 ст. 232); про зупинення досудового розслідування (ч. 2 ст. 280) які повинні бути вмотивованими.

Мотивування має самостійне функціональне призначення у процесі доказування. Якщо обґрунтування рішення полягає у демонстрації причинно-наслідкового зв'язку між змістом доказу та обставинами, які вони встановлюють, то мотивування рішення пояснює, чому саме встановлення цих обставин вимагає обрати ту чи іншу норму процесуального або матеріального закону та прийняти саме таке процесуальне рішення.

Належності достовірність доказів не може бути встановлена раптово, вона пов'язується з пізнанням обставин і фактів вчинення злочину. На початкових етапах доказування належність доказів визначається на рівні ймовірного знання, а остаточний висновок при прийнятті кінцевих рішень по кримінальному провадженню, при встановленні обставин матеріально-правового характеру на основі доказів.

Аргументовано позицію, що докази слідчої версії, яка не підтвердилася не

втрачають своєї належності, оскільки вони досліджувались у межах слідчої версії, яку слідство вважало правильною. Ця належність підтверджує істинність нового висновку до якого прийшов слідчий, прокурор відкинувши попередню версію як помилкову. Спростування однієї версії вказує на повноту та всебічність досудового розслідування.

За результатами комплексного аналізу наукової літератури та практики застосування положень КПК, доведено, що доказ буде допустимим за умови дотримання наступних критеріїв: визначене законом процесуальне джерело доказів; належний суб'єкт збирання (отримання) доказів; дотримання процесуального порядку та строків отримання (збирання) доказів. дотримання правил фіксації ходу і результатів фіксації слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; можливість перевірки здобутих фактичних даних; визначене законом процесуальне джерело доказів.

За результатами аналізу підстав застосування технічних засобів фіксації процесуальні дії виділено обов'язкові та дискреційні. Дискреційними слід вважати такі, на обов'язковість яких відсутня вказівка у законі щодо їх обов'язковості та застосовуються за рішенням слідчого, прокурора. Обов'язковим є застосування відповідної фіксації, незастосування якої є підставою для визнання доказу недопустимим.

Згідно ч. 3 ст. 107 КПК у матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо, однак у законі відсутня вказівка можливості використання у доказуванні резервної копії, оскільки у ч. 3 ст. 99 КПК зазначено, що сторони кримінального провадження, зобов'язані надати суду оригінал документа.

Через відсутність у КПК механізму створення резервної копії технічного носія інформації вважаємо правильним буде його виготовлення шляхом проведення огляду оригіналу запису за результатами якого складається протокол із зазначенням про виготовлення резервної копії.

Матеріали контррозвідувальної діяльності отримані за умови відповідності

вимогам ст. 99 КПК, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази, у зв'язку з чим вказану статтю слід доповнити відповідним положенням.

Згідно ч.1 ст. 89 КПК суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення, тобто що єдиним суб'єктом уповноваженим вирішувати питання допустимості доказів в у кримінальному провадженні є суд.

Вважаємо неправильним такий підхід законодавця, оскільки кримінальне провадження може бути завершене на досудовому розслідуванні, шляхом його закриття. За таких умов рішення про закриття кримінального провадження у зв'язку з недопустимістю доказів можна прийняти виключно шляхом наведення відповідних мотивів не взяття до уваги окремих доказів у мотивувальній частині постанови про закриття кримінального провадження.

Потребує вирішення процесуальне оформлення рішення слідчого, прокурора щодо визнання доказів недопустимими. Оскільки процесуальні рішення слідчий та прокурор оформлюють у вигляді постанови, логічним убачається винесення постанови про визнання доказу недопустимим. У такій постанові мають бути обґрунтовані допущені порушення, підстави, якими слідчий, прокурор керувався при оцінці доказів та зазначені критерії, яким вони не відповідають. Такий підхід дозволить не допустити подальшого використання недопустимого доказу в розслідуванні.

Розділ 2

ОЦІНКА ДОКАЗІВ СЛІДЧИМ І ПРОКУРОРОМ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Оцінка слідчим і прокурором доказів на етапі внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань

Чинний КПК України змінив порядок початку досудового розслідування. Такий підхід законодавця одразу ж був позитивно оцінений слідчими та прокурорами оскільки він надає можливість одразу використовувати весь «інструментарій» спрямований на збирання доказів вже на початковому етапі досудового розслідування. Слушно з цього приводу пише О.Я. Мамедов, що діяльність уповноважених органів з виявлення ознак злочину і закріплення його слідів на цій стадії законодавчо обмежена у способах збирання доказів. Вказані обмеження здійснюють безпосередній вплив на отриманні різновидів допустимих доказів у вказаній стадії. Відповідно оцінка допустимості отримуваних доказів на стадії порушення кримінальної справи з точки зору їх належності видів пов'язана з тими слідчими та іншими процесуальними діями, проведення яких можливо на першій стадії кримінального процесу, з урахуванням положень діючого законодавства [108, с. 19].

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування. П. 5 ч. 11 ст. 3 КПК визначено, що досудове розслідування - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування

примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Будь-яка діяльність, у тому числі кримінальна процесуальна, здійснюється у певних часових межах, які необхідні як для досягнення мети конкретної процесуальної дії, так і виконання завдань кримінального провадження в цілому [63, с. 259]. Досудове розслідування являє собою регламентовану кримінальним процесуальним законом діяльність оперативних підрозділів, органів досудового розслідування, прокурора, спрямовану на збирання, перевірку і оцінку доказів для вирішення питання про наявність або відсутність події кримінального правопорушення, вини певної особи в його вчиненні, про характер і розмір шкоди, заподіяної правопорушенням, на встановлення інших обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, а також на припинення кримінальних правопорушень і запобігання їх вчиненню [91, с. 24].

З огляду на викладене, вважаємо, що у кримінальному процесі необхідно виділити дослідчий етап кримінального провадження. Як зазначає Л.В. Березіна, в силу слабкої теоретичної розробленості, питання доказування в початковій стадії процесу, його специфіки, предметі і межах, особливостях збирання, перевірки і оцінки доказів, безумовно, являють собою великий науковий інтерес і практичне значення. Оскільки саме «стадії порушення справи належить значна роль у формуванні доказів і створенні необхідних передумов для подальшого успішного розслідування злочинів» [15, с. 5].

До внесення відомостей до ЄРДР КПК дозволяє провести лише одну слідчу дію – огляд місця події. Абсолютно логічним є те, що проведення інших слідчих чи просувальних дій на дослідчому етапі кримінального провадження автоматичне тягне не допустимість доказів отриманих у такий спосіб. У той же час, п.п. 4-5 ч. 5 ст. 214 КПК України визначено, що, до ЄРДР вносяться короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела та попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті [частини статті] закону України про кримінальну

відповідальність.

Наведене свідчить, що як мінімум для визначення попередньої правової кваліфікації слідчий, прокурор повинен оцінити дані, які є у його розпорядженні на цьому етапі. Аналогічну думку з цього приводу мають ВД. Берназ та С.М. Смоков, які пишуть, припускаючи, що вчинено злочин, та оцінюючи фактично зібраний початковий дослідчий матеріал, слідчий приймає рішення про початок кримінального провадження, яке ґрунтується на своєму внутрішньому переконанні, досвіді та знаннях. Таким чином, оцінюючи початково зібраний матеріал, слідчий кваліфікує імовірно вчинений злочин за відповідною статтею КК [16, с. 73]. Погоджуємось з висловленою А.Ю. Кузмічовою думкою, що оцінка доказів за внутрішнім переконанням єдина для всіх стадій кримінального процесу. Що ж стосується названого переконання як результату оцінки фактичних даних на цьому етапі кримінального процесу, то воно має особливості, обумовлені завданнями і специфікою здійснюваної у ній процесуальної діяльності [97, с. 74]. Функція досудового розслідування на етапі внесення відомостей до ЄРДР дозволяє встановити правові підстави для подальшого кримінального провадження, тобто наявність ознак кримінального правопорушення, а при встановленні їх відсутності – прийняти законне та обґрунтоване рішення про закриття кримінального провадження [118, с. 877]. Погоджуємось з думкою М.А. Погорецького про те, що доказування на стадії початку кримінального провадження суттєво відрізняється від доказування на стадії досудового слідства та судових стадіях, проте немає ніяких підстав ні з ґносеологічної, ні з логічної, ні з правової точок зору вважати, що пізнання обставин злочину на цій стадії не є доказуванням. Навпаки, воно має всі ознаки процесуального доказування, хоча й здійснюється у специфічній процесуальній формі з використанням властивих цій стадії засобів пізнання й обґрунтування відповідних процесуальних рішень, що приймаються на цій стадії процесу [161, с. 533].

На практиці найпоширенішою підставою для внесення відомостей до ЄРДР є заява (повідомлення) про злочин. Приєднуємось до числа науковців, на думку яких діяльність з перевірки повідомлення про злочин на цій стадії

повністю відповідає всім критеріям кримінального процесуального доказування, вона безумовно являється пізнавальною, дослідницькою, підпорядковується загальним гносеологічним закономірностям, однак здійснюється в особливих, визначних правовими нормами умовах і формах [1, с. 13; 152, с. 25]. Щодо дослідчого етапу кримінального провадження, то вимога закону про необхідність керуватися особистим переконанням означає, що слідчий, прокурор не повинні робити висновок про наявність у діянні, про яке надійшла заява (повідомлення), ознак злочину, ґрунтуючись на тій цінності, які цьому діянню дає заявник. Вони зобов'язані особисто оцінити відомості, які містяться у заяві (повідомленні), за необхідності провести їх додаткову перевірку і прийняти відповідне рішення на основі внутрішнього переконання, що складалося особисто у них [211, с. 106].

Слід також звернути увагу на ту обставину, що до органів досудового розслідування досить часто надходь заяви про вчинення кримінальних правопорушень, однак аналіз вказаних заяв свідчить про те, що у них відсутні будь-які відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, тобто вимогу, до такої заяви, визначено у п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК України. Звичайно, що будь-які підстави для внесення відомостей до ЄРДР, які містяться у таких заявах, відсутні. Разом з тим, законодавцем не визначено механізму відмови у внесенні відомостей до ЄРДР.

На практиці питання відмови у внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР оформлюється написанням відповідних рапортів, після чого, слідчі, прокурори, як правило, повідомляють заявників про таке рішення, при цьому роз'яснюючи право оскаржити його до слідчого судді відповідно до ст. 303 КПК. Частково вона отримала закріплення у відомчих інструкціях, які регулюють порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення. Зокрема вони більш чи менш повно закріплюють порядок, відповідно до якого заяви і повідомлення, у яких відсутні відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, розглядаються і вирішуються згідно з Законом України «Про

звернення громадян» або Кодексом України про адміністративні правопорушення [40, с. 35].

Помилковими є думки, що до ЄРДР необхідно вносити всі заяви громадян і невідкладно розпочинати по них розслідування. Для цього необхідно мати відповідний привід та підставу [25, с. 178]. Таким чином, незважаючи на те, що КПК не передбачає можливості відмовити у внесенні до ЄРДР та початку досудового розслідування, підзаконні нормативні акти і практика судочинства встановили інший порядок, яких хоча і не узгоджується з чинним законом, але на наш погляд, відповідає реальним потребам сьогодення [40, с. 35].

При цьому відмову органів досудового розслідування у внесенні відомостей до ЄРДР підтримує і судова практика. Так, для прикладу широкого поширення набула практика подачі заяв про постановлення суддями завідомо неправосудного рішення (ст. 374 КК України). При чому слід відзначити, що у переважній більшості випадків, судові рішення, яке на думку заявника є неправосудним, в апеляційному чи касаційному порядку не оскаржувалось. За таких обставин органи досудового розслідування, прокуратури правомірно відмовляють у внесенні відомостей до ЄРДР. Для прикладу слідчий суддя Печерського районного суду м. Києва відмовляючи у задоволенні скарги на бездіяльність уповноваженої особи Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Києві, яка полягає у невнесенні відомостей до ЄРДР в ухвалі від 20.05.2019 (справа № 757/22354/19-к) зазначає, що відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України № 8 від 13.06.2007 року «Про незалежність судової влади» судові рішення вважаються законними, доки вони не скасовані в апеляційному та касаційному порядку визначеному процесуальним законом. Незгода з рішенням судів сама по собі не може вказувати на наявність в діях судді ознак злочину.

Приєднуємось до думок науковців, які пропонують легалізувати усталену практику шляхом врегулювання у КПК порядку вирішення питання про наслідки отримання заяв і повідомлень. Які не містять ознак кримінальних правопорушень і закріплення у них права уповноважених осіб приймати

процесуальне рішення про відмову у внесенні відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування[40, с. 35]. При цьому вважаємо правильною висловлену думку, що відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (зокрема недопустимим є неприйняття або повернення заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення під приводом обслуговування іншої території, або з мотиву недостатності в них необхідних даних, тощо)[25, с. 180]. Будь-який уповноважений правоохоронний орган зобов'язаний, незважаючи на підслідність, місце вчинення злочину, внести відомості до ЄРДР, а вже потім відповідне кримінальне провадження у встановленому законом порядку скерувати за належністю з урахуванням ст.ст. 216, 218 КПК України [48, с. 21].

Також привертають увагу положення ч. 7 ст. 214 КПК України, де визначено, що у разі внесення відомостей про кримінальне правопорушення ЄРДР прокурором, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування. Оскільки закон не визначає, що у цьому випадку означає передача за підслідністю (мається на увазі предметна чи територіальна). Це питання є актуальним з огляду на ту обставину, що як уже нами зазначалось, порушення правил підслідної є підставою для визнання доказів недопустимими. При цьому зауважимо, що предметну підслідність можуть визначити тільки Генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники у разі неефективного досудового розслідування (ч. 5 ст. 36 КПК). Вважаємо, що у цьому випадку зазначене положення закону не застосовуються, оскільки, на нашу думку вони мають своє поширення на уже розпочаті кримінальні провадження та є заходом реагування на неефективність проведення досудового розслідування.

На етапі, який передуює початку досудового розслідування, виявляються та накопичуються фактичні дані про злочин, які впливають на формування первісного переконання, а відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК достатньо переконання

про «обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення і слідчий зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР». Про цьому на даному етапі закон не вимагає від слідчого перевірених даних, перевірених підстав для початку досудового розслідування, як це було у старому КПК. Тобто підстави для формування переконання щодо прийняття рішення про початок досудового розслідування можуть бути вірогідними «що можуть свідчити про вчинене кримінальне правопорушення». З точки зору психології та логіки мислення прийняття рішення, яке ґрунтується на можливих, вірогідних, не достатньо перевірених і, можливих неправдивих фактах, взагалі не повинно бути. На практиці все ж намагаються внести до ЄРДР дані, як правило при наявності більш вагомих підстав чим «можуть свідчити», але 24 години для виявлення вагомих підстав не завжди достатньо і тому не рідко з порушенням законів мислення слідчі діють формально намагаючись виконати вимоги ч. 1 ст. 214 КПК. Безумовно, що право проводити огляд місця події до внесення даних до ЄРДР дає можливість такі підстави виявити, але це не завжди досягається. І у зв'язку з цим, у слідчих уже виникли дуже непрості проблеми [17, с. 16].

Як уже зазначалось огляд місця події, єдина слідча дія проведення якої закон дозволяє до внесення відомостей до ЄРДР, однак через неналежну регламентованість цього етапу кримінального провадження на практиці виникає низка проблем, зокрема можливість проведення огляду у житлі чи іншому володінні особи. термінів його проведення, тощо.

Перш за все слід звернути увагу, що ч. 3 ст. 214 КПК встановлює, що у невідкладних випадках може проведений огляд місця події, у той час як ст. 237 КПК не передбачає проведення огляду місця події, зазначивши, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів. Слід доповнити ст. 237 огляд місця події, а також...бо купе, салон літака, тощо не є приміщенням. Наведе вказує, що під час проведення огляду місця події слідчий, прокурор повинен керуватись загальними положеннями про проведення огляду, передбаченими ст.ст. 237-238

КПК України.

Однією з найпоширеніших на практиці проблем є можливість проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою проведення огляду місця події. Так, ч. 2 ст. 237 КПК встановлює, що огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Погоджуємось з висловленою в науці думкою, що огляд місця події, у тому числі і житла чи іншого володіння особи, є невідкладною слідчою дією, а отримання рішення суду на її провадження призведе до втрати доказів [253, с. 112]. Логічно, що на цьому етапі кримінального провадження слідчий, прокурор не мають можливості оперативно отримати дозвіл суду на проникнення у житло чи інше володіння особи.

У такому випадку вважаємо, що огляд місця події у житлі чи іншому володінні до внесення відомостей до ЄРДР можливий за згодою власника, або особи яка має право користуватись цим приміщенням. Допустимість доказів отриманих у такий спосіб підтверджує й Верховний Суд у свої постановях від 01.11.2018 (справа № 536/1048/16-к) [169] 12.02.2019 (справа № 159/451/16-к) [171] при цьому зазначивши, що виходячи із аналізу кримінальних процесуальних норм, які містяться у ч. 1 ст. 233, ч. 2 ст. 234 та ч. 2 ст. 237 КПК України, колегія суддів дійшла висновку, що огляд житла чи іншого володіння особи може бути проведено за добровільною згодою особи, яка ним володіє, за умови, що були наявні процесуальні гарантії, які захищали здатність особи висловлювати свою справжню думку при наданні такої згоди. У випадку ж відсутності такої згоди слідчий вправі проникнути до житла чи іншого володіння особи в порядку ч. 3 ст. 233 КПК України та одразу після внесення відомостей до ЄРДР звернутись з відповідним клопотанням до слідчого судді про «легалізацію» такого огляду. Вважаємо, що такий механізм слід закріпити законодавчо.

При цьому варто відзначити, що під час проведеного нами анкетування слідчим та прокурорам було постановлено запитання «Чи вправі слідчий,

прокурор проникнути до житла чи іншого володіння особою в порядку ч. 3 ст. 233 КПК України до внесення відомостей до ЄРДР». З опитаних «так» відповіли половина. Абсолютно протилежної думки з цього приводу дотримуються опитані нами прокурори. На нашу думку таку протилежність поглядів можна пояснити тим, що прокурори майже не виїжджають на огляд місця події та не проводять там першочергових процесуальних дій, а тому з подібними проблемами стикаються уже постфактум.

Також варто відзначити, що КПК України не вказує на суб'єкта проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР. За сформованою правоохоронною практикою, фактично на усі повідомлення про усі кримінальні правопорушення виїжджають співробітники поліції. Згідно Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні затвердженої наказом МВС України № 575 від 07.07.2017 саме слідчий проводить огляд місця події та керує діями іншими учасниками слідчо-оперативної групи.

Вважаємо, огляд місця події, до внесення відомостей до ЄРДР, може проводити слідчий будь-якого органу досудового розслідування, оскільки на цьому етапі питання кваліфікації правопорушення та як наслідок підслідності ще не вирішеним. Не рідко на практиці траплялись випадки, говорячи професійним сленгом, розкриття злочинів «за гарячими слідами», зокрема доки слідчий займається проведенням огляду місця події, який іноді триває по декілька годин безперервно, оперативні працівники, встановлюють особу, яка цей злочин щойно вчинила. У цьому контексті виникає питання яким чином діяти з такою особою, особливо за наявності підстав для її затримання в порядку ст. 208 КПК, оскільки затримання особи у такий спосіб є заходом забезпечення кримінального провадження, а тому в силу положень ч. 3 ст. 214 КПК проведенням не може. Більш гостро постає окреслена проблема у контексті того, що ч. 3 ст. 208 КПК встановлює, що уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил,

передбачених частиною сьомою статті 223 і статтею 236 цього Кодексу. На практиці ж працівники поліції, як правило, на підставі ч. 1 ст. 33 Закону України «Про Національну поліцію» запрошують відповідну особу до поліцейського приміщення, де й відбуваються з нею подальші процесуальні дії за положеннями КПК України.

Слід констатувати ту обставину, що національне законодавство на дослідному кримінальному провадженні є абсолютно недосконалим, що у подальшому призводить до визнання доказів недопустимими. Єдиним способом на сьогоднішній день фіксація слідів кримінального правопорушення на дослідному етапі є положення ч. 7 ст. 34 вказаного закону, де зазначено, що при виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 КПК. Разом з тим, закон не визначає правового механізму забезпечення такої схоронності.

Такі недоліки правового регулювання й стали підставою для скасування Верховним Судом рішень судів першої та апеляційної інстанцій. Так, у постанові від 08.02.2018 (№ 51-386) найвищим судом у системі судоустрою України зазначено наступне: «оцінюючи, як доказ, протокол огляду місця події, з огляду на його допустимість, суд першої інстанції не врахував, що речовина, яка в подальшому виявилась наркотичним засобом - канабісом, вилучена з лівої внутрішньої кишені куртки обвинуваченого працівником поліції. Однак у протоколі міститься посилання, що вона вилучена під час поверхневого огляду.

При проведенні вказаної слідчої дії не враховані вимоги статті 34 Закону України «Про національну поліцію», якими передбачено, що поверхнева перевірка, як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи

здоров'ю такої особи або інших осіб. Крім того, поза увагою суду залишилися ті обставини, що зазначений огляд місця події був проведений у кімнаті поліції на станції м. Лісова, до якої ОСОБА_1 був запрошений працівником правоохоронного органу.

Таким чином, з огляду на вимоги ст. 209 КПК України ОСОБА_1, являвся особою, яка фактично була затримана уповноваженою службовою особою. Однак, у матеріалах провадження відсутній відповідний протокол затримання ОСОБА_1, складений відповідно до вимог ст. 208 КПК України. Разом з тим, судом не була оцінена законність проведення обшуку затриманого, відповідно до вимог частини 3 вищевказаної норми закону». Погоджуємось з таким підходом Верховного Суду, однак слід погодитись з тим, що у такий спосіб ним факто зруйновано єдиний можливий механізм отримання доказів [166].

З огляду на викладене вважаємо за необхідне зміни мити положення ч. 3 ст. 214 КПК України надавши можливість слідчому, прокурору здійснювати затримувати особу в порядку ст. 208 КПК України до внесення відомостей до ЄРДР. Така наша пропозиція підтримана й проанкетованими нами слідчими і прокурорами. З огляду на викладене вважаємо заслуговує на підтримку думка Я.П. Ряполової про те необхідність закріпити участь на цьому етапі кримінального провадження таких суб'єктів як підозрюваний (у разі його фактичного затримання), адвокат (захисник), потерпілий, перекладач, опитувана особа [199, с. 9]. Трапляються на практиці й випадки у необхідності негайного освідування особи ще до внесення відомостей у ЄРДР з метою виявлення на її тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет. Зволікання з проведенням цієї слідчої дії, особливо безпосередньо після вчинення злочину, може призвести до втрати важливих доказів.

Слід відмітити, що сама процедура освідування, яка на даний час врегульована ст. 241 КПК, навіть у розпочатому кримінальному провадженні є досить складною. На сьогоднішній день, освідування до внесення відомостей до ЄРРД освідування фактично підміняється візуальним оглядом затриманої в порядку ст. 208 КПК особи, а ці відомості вносяться до протоколу затримання

особи. У такому випадку фактично порушується порядок фіксації доказів, а тому виникає питання їх допустимості вже на початковому етапі.

К.А. Новікова цитуючи ч. 1 ст. 179 КПК РФ пише, що у названій нормі закону прямо вказано, що у випадках, які не терплять зволікання, освідування може бути проведено до порушення кримінальної справи. Однак освідування як слідчу дію не слід змішувати з медичним оглядом особи, який оформлюється «актом освідування»[138, с. 19]. Приєднуємось до висловленої у науці думки про те, що освідування може бути проведене до внесення відомостей до ЄРДР [60]. Однак виключно щодо особи, яка затримана за підозрою у вчиненні злочину. Результати освідування повинні бути внесені до протоколу затримання. По суті вказана пропозиція є узаконенням усталеної слідчої практики.

Заслуговує на підтримку думка Н.В. Пальчикової що, до предмету доказування на початковому етапі кримінального провадження входять: 1] матеріальна складова підстави для початку кримінального провадження, тобто такі ознаки злочину як суспільна небезпечність і протиправність, яка передбачає встановлення об'єкту, суб'єктивної сторони, а у випадках передбачених законом - суб'єкта злочину; 2] процесуальна складова підстави для початку кримінального провадження, тобто достатні дані, які вказують на вищевказані ознаки злочину; 3] обставини, які виключають провадження у справі, які відносно до етапу початку кримінального провадження, можуть бути класифіковані на три групи: обставини, які вказують на відсутність легального приводу до початку кримінального провадження; обставини, які вказують, на відсутність підстав для початку кримінального провадження; обставини, які вказують на неможливість подальшого кримінального провадження [152, с. 26].

За результатами проведення процесуальних дій, які дозволені на дослідчому етапі кримінального провадження, слідчий, прокурор повинні здійснити оцінку наявних доказів за вимогами ст. 94 КПК і за результатами такої оцінки прийняти одне з таких рішень – розпочати кримінальне провадження, або відмовити у цьому.

В науці також висловлено пропозицію, що внесення відомостей до ЄРДР слід

оформити постановою, оскільки на сьогодні належного документального факту не має [254, с. 89]. В цілому погоджуючись з такою думкою вважаємо, що й відмову у внесенні відомостей до ЄРДР також слід оформлювати постановою, яка повинна відповідати вимогам ст. 110 КПК України. З огляду на викладене вважаємо слушною думку Д.С. Кроткова, що під кримінальними процесуальними рішеннями у дослідчому кримінальному провадженні, слід розуміти владні волевиявлення слідчого, прокурора, направлені на досягнення призначення кримінального судочинства у рамках задач початкового етапу кримінального процесу, які витікають зі встановлених обставин та відповідають приписам закону [93, с. 8].

3.2. Оцінка доказів на етапі притягнення особи до кримінальної відповідальності

На певному етапі досудового розслідування у слідчого чи прокурора логічно виникає ймовірне судження про вчинення кримінального правопорушення певною особою. Такі ситуації можуть бути пов'язані з тим, що особа затримана на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; щодо неї необхідно обрати один з запобіжних заходів, або у матеріалах кримінального провадження вже містяться докази для її підозри у вчиненні кримінального правопорушення. Отже, в означених вище випадках особа невідкладно має бути повідомлена про підозру та набути процесуального статусу, якій надає їй можливість стати суб'єктом права на захист (ст. 42 КПК України) [78, с. 239].

До моменту притягнення особи до кримінальної відповідальності слідчий повинен встановити обставини, які входять до предмету доказування у кримінальній справі у такому об'ємі, щоб їх було достатньо для висновку про наявність конкретного злочину і його кваліфікації у відповідності з кримінальним законом. Для цього необхідно встановити і відобразити у процесуальному рішенні (постанові про притягнення як обвинуваченого,

повідомленні про підозру) об'єктивні і суб'єктивні ознаки злочину. Законність і обґрунтованість акту при притягнення особи до кримінальної відповідальності у всіх випадках обставин, необхідних для правильної кримінально-правової оцінки вчиненого особою злочину. Вимога законності і обґрунтованості притягнення до кримінальної відповідальності не звільняють слідчого від подальшої перевірки висунутих обвинуваченим версій про відсутність події злочину, про його невинуватість. У процесі подальшого провадження по справі обставини злочину можуть уточнюватись і доповнюватись, вони можуть бути спростованими[113, с. 87].

Прийняття слідчим рішення про притягнення особи як обвинуваченого передуює формування його внутрішнього переконання, тобто спрацьовує наведена раніше схема (структура елементів внутрішнього переконання): знання – віра у знання – готовність прийняття рішення. Внутрішнє переконання є моральною підставою для рішення, що приймається, важливою морально-психологічною гарантією її правильності і справедливості [16, с. 70].

Таким чином, рівень переконаності слідчого, прокурора, який необхідний для прийняття рішення про повідомлення особі про підозру залежно від підстав такого повідомлення, буде різним, з огляду на достатність інформації, яка перебуває в їхньому розпорядженні. Якщо особі повідомлено про підозру на підставі її затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, то «обґрунтованість» підозри за такої підстави буде мінімальною, оскільки, як було зазначено вище, підозра у такому разі обґрунтовується лише фактом затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Що ж до рівня обґрунтованості підозри у випадку, коли слідчому, прокурору вже відомо про факт вчинення кримінального правопорушення певною особою і повідомлення про підозру здійснюється на підставі наявності достатніх докази для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення та/або з підстави обрання щодо особи одного із запобіжних заходів, варто зауважити, що рівень переконаності, необхідний для такого повідомлення за відповідними підставами

та відповідно до стандарту доказування «обґрунтована підозра» буде також різним[209, с. 239].

В.О. Гринюк підстави повідомлення про підозру, залежно від їх змісту, пропонує класифікувати на дві групи: формальні та юридичні. До формальних підстав повідомлення про підозру можна віднести такі, які передбачені пунктами а, б ч. 1 ст. 276 КПК, а юридичною підставою науковець вважає наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Зазначена юридична підстава для підозри є прямою, оскільки у слідчого, прокурора на досудовому розслідуванні зібрано достатню кількість доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. У зазначених посадових осіб склалось внутрішнє переконання, що саме ця конкретна особа підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення [45, с. 122-123].

Привертає свою увагу формулювання законодавцем поняття «підстав» повідомлення про підозру, оскільки вказаний термін законодавець назвав «випадками». Слушною є думка Т.В. Лукашкіної про некоректність такого найменування – «випадки», адже у КПК повинні бути вказані підстави для прийняття такого рішення, у той час поняття, «як підстава прийняття цього рішення», у КПК не згадується [102, с. 33]. Погоджуємось з пропозицією про необхідність внесення змін до ст. 276 КПК, у назві й тексті якої слово «випадки» в усіх відмінках слід замінити словом «підстави» у відповідних відмінках [9, с. 68].

Приєднуємось до думки, що під випадками (підставами) повідомлення особі про підозру слід розуміти наявність таких явищ, за яких певній особі обов'язково повідомляється про підозру і які є їх причиною та приводом [246, с. 199].

Одним з випадків повідомлення особі про підозру є затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні

злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності НАБУ.

Слід відзначити, що конструкція ст. 208 КПК щодо надання права здійснювати затримання без ухвали слідчого судді «уповноваженій службовій особі» викликала певні дискусії у практиці та науці. Аналізуючи погляди вчених, вважаємо, що варто погодись що уповноваженою особою слід визнати працівників органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України та інших правоохоронних органів, до компетенції яких відповідним законом віднесено затримання [91, с. 327; 92, с. 517].

Відповідно до ч. 2-3 ст. 278 КПК письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню. З огляду на викладене, важливо з'ясувати час з якого починається відлік двадцяти чотирьох годин для вручення повідомлення про підозру.

У відповідності до ч. 5 ст. 208 КПК про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, обов'язково складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених статтею 104 цього Кодексу, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання. На практиці ж час фактичного затримання особи (година і хвилини вказані у протоколі) й беруться за основу для початку такого відліку. Разом з тим, законом не визначено, яким чином здійснюється підрахунок часу у разі здійснення законного затримання на підставі ст. 207 КПК.

Так, у ч. 1 ст. 209 КПК визначено, що особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. З огляду на викладене, вважаємо, що у цьому випадку час затримання особи повинен відраховуватись з моменту, коли особа затримана на підставі ст. 207 КПК була передана уповноважена службова особа. При повідомленні особі про підозру у випадку (підстави) передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК доказів ще замало, знання слідчого, прокурора на цьому етапі ще є невизначеними, неповними, уривчастими, а висновок про вчинення кримінального правопорушення певною особою можна зробити лише на підставі того, що вона затримана на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Але у будь-якому випадку виникаюча підозра – це попередній висновок про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, припущення, яке має бути перевірено та оцінено у сукупності зі всіма доказами перш ніж обґрунтувати в обвинувальному акті твердження про вчинення цього кримінального правопорушення конкретною особою[78, с. 239].

При цьому окрім затримання особи на місці вчинення злочину, для прийняття рішення про повідомлення про підозру необхідно провести хоча б мінімальну кількість СРД, оцінити здобуті докази та покласти їх в основу повідомлення про підозру. У разі ж повідомлення про підозру виключно на підставі затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення можна ставити під сумнів законність та обґрунтованість цього процесуального рішення.

Аналізуючи положення КПК вважаємо, абсолютно не логічним випадком повідомлення особі про підозру пов'язане з обрання доособи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів.

Згідно ч. 2 ст. 177 КПК, окрім інших, підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення. У п. 10 ч. 1 ст. 178 КПК зазначено, що при вирішенні питання

про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у статті 177 цього Кодексу, слідчий суддя зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 194 КПК під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, зобов'язаний встановити, чи доводять надані докази обставини, які свідчать про наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення.

Аналіз наведених приписів КПК дає підстави стверджувати, що на момент обрання запобіжного заходу особа повинна перебувати у процесуальному статусі підозрюваного. Для прикладу зазначимо, що Одеський апеляційний суд ухвалою від 13.03.2019 (справа № 520/3915/19 1-кк/520/2565/19) відмовляючи у задоволенні апеляційної скарги прокурора на ухвалу слідчого судді, якою відмовлено у застосуванні до підозрюваного запобіжного заходу, зазначив, що під час апеляційного перегляду оскаржуваної ухвали слідчого судді встановлено, що до клопотання про обрання запобіжного заходу не долучена копія повідомлення про підозру. Не надано повідомлення про підозру прокурором і апеляційному суду. При цьому суд не погодився з доводами прокурора, про що ні сам підозрюваний, ні його захисник не заперечували факту вручення повідомлення про підозру та фактично підтвердили його вручення [244].

За таких обставин вважаємо, що положення п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК на практиці не можуть бути застосовані, а тому їх необхідно вилучити зі сфери правового регулювання. Неможна погодитись...існують й інші, але треба змінити п.1 та 7 ч.1 ст.184 КПК. Найбільш об'ємним випадком повідомлення особі про підозру є наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Якщо попередні два випадки пов'язані більше з оперативністю досудового розслідування, коли у слідчого, прокурора ще тільки починає формуватись переконання про причетність особи до кримінального правопорушення, то повідомлення у цьому випадку має зовсім інше значення.

У свою чергу, варто звернути увагу на те, що наявність достатніх доказів

для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення виступає водночас як самостійною підставою для повідомлення особі про підозру (яка передбачає найвищий рівень переконаності у необхідності прийняти рішення про повідомлення особі про підозру), так і складовою частиною таких підстав повідомлення про підозру як затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення та (необхідність) обрання до особи одного з передбачених законом запобіжних заходів. Річ у тім, що без наявності обґрунтованої підозри не можливо затримати особу або обрати до неї запобіжний захід (оскільки такі дії будуть незаконними), а, як було зазначено, обґрунтованість підозри зумовлюється вагомістю (яка передбачає та охоплює собою достатність доказів) наявних доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Таким чином, наявність достатніх доказів для «підозри» є необхідною умовою для повідомлення про підозру також з таких підстав, як затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення та обрання запобіжного заходу. Однак «достатність доказів» у відповідних випадках повідомлення про підозру буде зумовлюватись різним ступенем вагомості інформації, яка становить основу для рівня переконаності, що необхідний для прийняття рішення про повідомлення про підозру [209, с. 239].

Вирішення питання про достатність доказів для повідомлення особі про підозру законодавець залишив на розсуд правозастосувача. Оскільки достатність – це оцінна категорія, у кожному кримінальному провадженні за внутрішнім переконанням слідчий, прокурор вирішує питання про достатність доказів для підозри, обґрунтування якої (тобто її зміст) покладено в основу процесуального акту (рішення) [9, с. 69].

Як слушно з цього приводу зазначає О.В. Фараон кількість доказів наявність яких саме потрібна для повідомлення особи про підозру попередньо визначити неможливо. Ніякі докази для слідчого не мають наперед встановленої сили. У кожному кримінальному провадженні питання про достовірність доказів для правильного висновку про винуватість особи потрібно вирішувати виходячи

з конкретних обставин кримінального провадження та під достатніми доказами щодо повідомлення особи про підозру слід розуміти достовірні відомості, зібрані, перевірені й оцінені слідчим у встановленому законом порядку, які у своїй сукупності приводять до єдиного висновку на цей момент розслідування про те, що конкретна особа вчинила кримінальне правопорушення, передбачене Кримінальним кодексом України, і не підлягає звільненню від відповідальності за нього [246, с. 201]. Аналогічний погляд на достатність доказів щодо повідомлення особі про підозру має й Н.П. Черняк [250, с. 559]. На думку О.В. Гринюка для повідомлення про підозру є достатнім такий обсяг доказів, який із високим ступенем вірогідності вказує на те, що кримінальне правопорушення вчинене конкретною особою. Під достатністю доказів для здійснення повідомлення особи про підозру необхідно розуміти таку системну сукупність достовірних відомостей, які дозволяють слідчому чи прокурору дійти висновку про вчинення конкретною особою кримінального правопорушення. Таку сукупність доказів на законодавчому рівні встановити неможливо, оскільки питання про підозру повинно вирішуватись індивідуально в кожному кримінальному провадженні, виходячи з його конкретних обставин [45, с. 123].

З точки зору А.Р. Тумаянц встановити «мінімальний обсяг» таких даних складно, але можливо. Вказана сукупність не може бути менше тієї системи доказів, яка дає підстави для застосування елементу примусу, закладеного в діях і рішеннях, що викликають необхідність появи фігури підозрюваного [237, с. 301; 238, с. 170]. Як зазначає А.І. Палюх прокурор, слідчий повинен зібрати такі докази, щоб кожну обставину, що має значення для провадження, було встановлено не одним доказом, а їх сукупністю, при чому будь-який з них, відповідав усім вимогам доказів, покладених в основу підозр, мають об'єктивно вказувати на ті фактичні обставини провадження, що стали обґрунтуванням підозри, не будучи спростованим іншим таким самим доказом, і немає інших версій, що інакше пояснюють сутність розслідуваного діяння і винне ставлення до нього притягнутої особи, а також не створено передумов для закриття кримінального провадження [155, с. 483; 153, с. 140].

Заслужує на увагу думка А-М.Ю. Ангелюк проте, які саме докази або яку їх кількість слід вважати «достатніми», а також який повинен бути алгоритм дій у випадку коли слідчий оцінив зібрані докази як достатні для оголошення підозри, а прокурор вважає інакше [3, с. 20]. Вважаємо, що у такому випадку перевага оцінки доказів при прийнятті процесуального рішення залишається за прокурором, який у подальшому буде підтримувати обвинувачення у кримінальному провадженні. При цьому якщо на думку прокурора підстав недостатньо, він зобов'язаний надати вказівки слідчому щодо проведення необхідних процесуальних дій, або провести їх особисто. Якщо у прокурора є реальні підстави припускати, що існують якісь обставини, що можуть похитнути сформоване в нього переконання, то він зобов'язаний утриматися від повідомлення особі про підозру і продовжувати розслідування, поки це припущення не буде перевірено. Прокурор приймаючи рішення про повідомлення особі про підозру, повинен виходити з того, що з наявної сукупності доказів впливає один і тільки один висновок: злочин вчинила притягнута особа [155, с. 482].

Важливу роль у вирішенні питання про наявність достатніх доказів повідомлення особі про підозру відіграє внутрішнє переконання слідчого, прокурора у вчиненні кримінального правопорушення саме цієї особи. Висновок слідчого, прокурора про наявність достатніх доказів для повідомлення особи про підозру являє собою результат оцінки визначеної сукупності доказів. Проте докази повинні оцінюватися не інакше як за внутрішнім переконанням [246, с. 201-202].

Таким чином вимога достатності доказів до моменту притягнення особи як обвинуваченого означає, що у розпорядженні слідчого повинна бути така сукупність доказів, яка будучи не повною, приводить тим не менше, до обґрунтованого висновку про винуватість особи, яка притягується і виключає у даний момент розслідування протилежного висновку [73, с. 106]. При цьому у таких рішеннях мотивування має імпліцитний характер: відповідно до вимог закону на підтвердження своїх висновків слідчий не наводить у них докази, але

їх наявність розуміється, мається на увазі і безпосередньо впливає на формулювання висновків, що мають правовий характер [116, с. 12].

Рішення про повідомлення про підозру повинно прийматися без зволікань з моменту зібрання достатньої кількості доказів, які дають підстави для слідчого та прокурора проводити в ході подальшого досудового розслідування відповідні дії для збирання доказів винуватості у вчиненні кримінального правопорушення конкретною особою. Доказами, достатніми для повідомлення про підозру, повинні визнаватись будь-які докази, отримані законним шляхом, які об'єктивно можливо було отримати на даній стадії розслідування, та які дають можливість зробити припущення про вчинення певною особою кримінального правопорушення [185, с. 182].

Також доцільно звернути увагу на той факт, що у випадку повідомлення особи про підозру наприкінці досудового розслідування особу, яка фактично підозрювалася стороною обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, щодо якої слідчий, прокурор збирали докази вини та фактично щодо якої тривало досудове розслідування без вручення повідомлення про підозру, було позбавлено можливості захищатися від підозри у вчиненні цього кримінального правопорушення. Отже, несвоєчасне повідомлення особи про підозру в кримінальному провадженні порушує право підозрюваного на захист, позбавляє можливості збирати й подавати докази, отримувати копії процесуальних документів та реалізовувати інші права [147, с. 403]. При затягуванні з повідомленням про підозру сторона захисту фактично позбавляється можливості здійснити захист від підозри та не функціонує закладений законодавцем механізм реалізації права на захист підозрюваного. Особливо це яскраво проявляється в тому випадку, коли після повідомлення про підозру одразу прокурор або слідчий за його дорученням повідомляє передбачених ч. 1 ст. 290 КПК України осіб про завершення досудового розслідування та надає доступ до матеріалів досудового розслідування. У зазначеному випадку чинне законодавство не передбачає можливості оскарження таких дій до слідчого судді [45, с. 123-124].

Погоджуючись з недопустимістю затягування з повідомлення про підозру також варто відзначити, що це є порушенням п. в ч.3 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка визначає, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше право мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту.

Також вважаємо, що однієї з властивостей підозри є її обґрунтованість. Хоча положення Глави 22 КПК не містять такої вимоги як обґрунтованість підозри, проте, як нами вже зазначалось така вимога міститься у ст.ст. 177-178, 194 КПК. Варто підкреслити що питання обґрунтованості підозри набуло ще більшої актуальності у зв'язку з тим, що Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» п. 10 ст. 303 КПК доповнено положенням, яке дозволяє оскаржувати повідомлення про підозру [177]. І хоча закон прямо не визначає можливості скасування повідомлення про підозру, сформована судова практика свідчить, що необґрунтована підозра підлягає скасуванню.

На практиці відсутність законодавчого визначення обґрунтованості підозри заповнюється за рахунок рішень ЄСПЛ, у яких міститься роз'яснення вказаного поняття, зокрема в рішеннях «Фокс, Кембел і Хартлі проти Сполученого Королівства» від 30.08.1990 [193], «Лабіта проти Італії» від 06.04.2000 [192], «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28.10.1994 [194] і «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21.04.2011 [190] зазначено, що наявність «обґрунтованої підозри» передбачає існування фактів та інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача в тому, що ця особа могла вчинити злочин, хоча те, що може розглядатись як «обґрунтоване», залежить від усіх цих обставин. Аналогічного підходу дотримався ЄСПЛ у справі «К.-Ф. Проти Німеччини» від 27.11.1997, додавши, що факти, які породжують підозру, не обов'язково мають такий саме рівень з'ясовності, який потребується на пізнішому етапі кримінального розслідування [195].

Варто відзначити, що вказані роз'яснення ЄСПЛ досить активно

використовуються й національними судами. Так, нами були проаналізовані ухвали апеляційних судів України, за результатами розгляду апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів, якими скасовано повідомлення про підозру. Проведений аналіз засвідчив, що слідчими суддями у переважній більшості повідомлення про підозру саме через їх необґрунтованість.

З огляду на викладене, вважаємо слушною думку, що для повідомлення особі про підозру необхідно зібрати докази, що встановлюють такі обставини вчиненого злочину, без наявності яких неможливо скласти законне й обґрунтоване повідомлення про підозру. Необхідний такий обсяг доказів, без якого не можливо прийняти правильне рішення про наявність (або відсутність) підстав для кримінального переслідування особи, викритої у вчиненні кримінального правопорушення [155, с.478].

У науці кримінального процесу окремі науковці також визначають різні критерії обґрунтованості підозри. Так, О.В. Расторгуєв виділяє суб'єктивний та об'єктивний критерії «обґрунтованої підозри». Перший означає, що підозра має бути добросовісною, тобто особа, яка виконала затримання, має щиро підозрювати затриманого у вчиненні злочину, другий – що об'єктивно існують дані про причетність особи до вчинення правопорушення. Такими даними можуть бути дії самого «підозрюваного», наявність документів, показання очевидців [185, с. 181]. Є.Воротинцев важчає, що підозра повинна бути інформативною та під її інформативністю пропонує розуміти ступінь смислово-змістовного навантаження підозри, що закладається слідчим, прокурором шляхом викладення змістовно-факультативної та змістовно-концептуальної інформації про кримінальне правопорушення та причетність особи до його вчинення, адресованої підозрюваному в межах кримінального провадження [32, с. 96].

Разом з тим, у разі відсутності у слідчого, прокурора переконання про винуватість особи до вчиненого кримінального правопорушення повідомлення про підозру прийняте не буде. При цьому рівень переконаності, необхідний для прийняття рішення відповідно до стандарту доказування «обґрунтована

підозра», зумовлений правовим змістом рішення, яке слід прийняти, або дією, яку необхідно вчинити (затримати особу, повідомити про підозру, звернутися з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, прийняти ухвалу про застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження тощо) і рівнем обґрунтованості підозри, який залежить від вагомості доказів, що його підтверджують [9, с. 70].

При цьому вважаємо, що підозра не може бути обґрунтованою якщо вона не заснована на достатній сукупності доказів. Такої ж думки дотримуються й окремі науковці. Так, І.І. Холондович вважає, що для обґрунтованого повідомлення про підозру повинна бути зібрана лише та достатня сукупність доказів, яка достовірно встановлює ті обставини, з-поміж яких підлягають доказуванню в кримінальному провадженні ті, без яких не можна визначити склад злочину, висунути підозру певній особі, винній у його вчиненні [248, с. 135]. Втім, вважаємо правильною думку, що рівень переконаності слідчого, прокурора, необхідний для про повідомлення особі про підозру залежно від підстав такого повідомлення, буде різним, з огляду на достатність інформації, яка перебуває в їхньому розпорядженні. Якщо особі повідомлено про підозру на підставі її затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, то «обґрунтованість» підозри за такої підстави буде мінімальною, оскільки, підозра у такому разі обґрунтовується лише фактом затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Що ж до рівня обґрунтованості підозри у випадку, коли слідчому, прокурору вже відомо про факт вчинення кримінального правопорушення певною особою і повідомлення про підозру здійснюється на підставі наявності достатніх докази для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, варто зауважити, що рівень переконаності, необхідний для такого повідомлення за відповідними підставами та відповідно до стандарту доказування «обґрунтована підозра» буде також різним [209, с. 239].

Разом з тим, обґрунтована підозра не є «статичною» категорією, а, навпаки,

вона наділена «динамічним» триваючим характером. Погоджуючись з І.І.Холондович вважаємо, що обґрунтованість підозри не може бути незмінною (статичною). У ході проведення судового розслідування проводяться слідчі (розшукові) дії, в результаті проведення яких зібрані докази або спростовують обґрунтованість підозри, або, навпаки, її посилюють[248, с. 135].Крім цього, безумовно варто погодитись із твердженням про те, що на рівень «обґрунтованості» підозри для застосування заходу забезпечення кримінального провадження неабиякий вплив здійснює наявність таких «складових» частин, як: доведення перед судом вагомості та достатності наявних доказів, які підтверджують підозру особи у вчиненні кримінального правопорушення та оцінювання судом відповідних доказів. Ці «складові» частини забезпечують якісно вищий рівень обґрунтованості підозри як стандарту доказування у кримінальному провадженні [209, с. 240].

Аналогічну правову позицію має й ЄСПЛ. Зокрема у рішенні Великої палати ЄСПЛ від 28.11.2017 «Мерабішвілі проти Грузії» зазначено, що збереження обґрунтованої підозри того, що затриманий вчинив злочин, є обов'язковою умовою для дійсності його тривалого затримання. Але коли національні судові органи вперше вивчають, «негайно» після затримання, чи варто застосовувати до затриманого досудове тримання під вартою, такої підозри більше недостатньо, а органи влади повинні також надати інші відповідні та достатні підстави для виправдання затримання [188]. Аналогічний погляд на зміну обґрунтованості підозри маємо погляд і ми. Безумовно, в ході проведення досудового розслідування, здійснюється не тільки збирання нових доказів, а й перевірка та підтвердження вже здобутих доказів новими. У свою чергу нові докази або підтверджують, чим посилюють раніше здобуті докази, або їх спростовують, тобто послаблюють. Відповідно за результатами здобутих доказів оцінці підлягають усі докази у їх сукупності та взаємозв'язку з іншими доказами та як наслідок результат такої оцінки впливає на рівень обґрунтованої підозри, яка збільшується, зменшується.

При цьому рівень переконаності підозри не може дорівнювати

обвинувальному акту. На цьому зокрема наголошено у рішенні ЄСПЛ «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 23.10.1994. Так, суд зазначив, що факти, які є причиною виникнення підозри не повинні бути такими ж переконливими, як і ті, що є необхідними для обґрунтування вироку чи й просто висунення обвинувачення, черга якого надходить на наступній стадії процесу кримінального розслідування [194].

Не визначено на практиці процесуальну форму повідомлення про підозру, що у свою чергу викликає суперечки між науковцями з цього приводу.

Проведений нами аналіз наукових джерел дає можливість поділити вчених на три групи, які повідомлення про підозру розуміють як:

- процесуальне рішення;
- процесуальну дію [повідомлення];
- припущення про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення

І.Г. Івасюк вважає, що підозра – це кримінальне процесуальне рішення, яке приймається в обов'язковому порядку за результатами розумової діяльності слідчого, прокурора щодо оцінки доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою [74, с. 77]. Ю.П. Аленін та О.В. Гринюк повідомлення про підозру розглядають як одне із найважливіших процесуальних рішень, яке прокурор або слідчий за погодженням з прокурором приймає до закінчення розслідування у кримінальному провадженні, у якому на підставі зібраних під час досудового розслідування доказів певна особа набуває статусу підозрюваного [2, с. 162]. А.І. Палюх під повідомленням про підозру вважає одним із важливих процесуальних рішень під час здійснення кримінального провадження в стадії досудового розслідування [155, с. 112]. При цьому, науковець зазначає, що повідомлення особі про підозру в теорії кримінального процесу може тлумачитись як важливе процесуальне рішення, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням із прокурором; як процесуальна дія; як інститут кримінального процесуального права; як форма повідомлення в кримінальному провадженні; як процесуальний акт [155, с. 114–117].

Разом з тим, визначення правової природи повідомлення про підозру тільки як процесуального рішення є неповним, оскільки аналіз положень Глави 22 КПК дозволяє зробити висновок, що повідомлення про підозру є кримінальним процесуальним актом, який включає і кримінально-процесуальне рішення і кримінально-процесуальну дію [56, с. 187]. Є.І. Воротинцев вважає, що повідомлення про підозру є таким процесуальним документом, що поєднує в собі ознаки постанови як процесуального рішення та повідомлення [32, с. 92]. На думку В.Н. Кубльського повідомлення про підозру – це процесуальна дія, зміст якої полягає у складанні письмового повідомлення про підозру та його вручення особі [94, с. 62]. І.А.Щербак вважає, що структура та зміст положення Глави 22 КПК також дають можливість говорити про подвійний зміст «повідомлення про підозру», адже у ст. ст. 276, 278 КПК, закріплюється зміст останнього як процедури, а у ст. 277 – як процесуального документу, що має відповідну форму та зміст [275, с. 416].

Цікавим є підхід науковців, які повідомлення про підозру вважають припущенням про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення. Так, на думку І.О. Марочкіна під підозрою розуміють обґрунтоване припущення про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, яке формалізоване в повідомленні про підозру та має бути перевірено з метою його спростування або підтвердження. Підозра є першим офіційним обґрунтованим припущенням, попереднім висновком про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення, яке має бути перевірено та оцінено в сукупності з усіма доказами, перш ніж обґрунтувати в обвинувальному акті твердження про вчинення особою даного кримінального правопорушення [118, с. 878]. А.Р. Туманянц підозрою у вчиненні кримінального правопорушення розуміє як обґрунтоване достатніми доказами припущення слідчого або прокурора щодо причетності особи до злочину, як повинно бути оформлено у, передбаченому законом порядку та яке підлягає подальшій перевірці з метою її підтвердження чи спростування [238, с. 169].

На наш погляд повідомлення про підозру є процесуальним рішенням,

оскільки воно у повній мірі відповідає усім його ознакам, наведеним у попередніх розділах. Таку ж думку підтримують більшість опитаних нами слідчих та прокурорів. У зв'язку з викладеним, приєднуємось до науковців, зокрема О.Ю.Татарова [226, с. 270], О.М. Атаманова [9, с. 68] Ю.П. Аленіна та І.В. Гловюк [2, с. 167], які пропонують внесення змін до КПК про зміну процесуальної форми повідомлення та пропонують оформлювати його постановою.

Варто відзначити, що в науці обговорюються питання надання права слідчому самостійно приймати рішення про повідомлення особі про підозру, що фактично є аналогією з притягненням як обвинуваченого за КПК 1960 року. Зокрема О.В. Фараон зазначає, що враховуючи завантаженість прокурорів, слідчі витрачають значну частину робочого часу на здійснення погодження повідомлення про підозру, що не сприяє покращенню якості досудового розслідування у кримінальних провадженнях. Тому слідчий повинен самостійно приймати рішення про повідомлення про підозру, а прокуророві направляти копію цього рішення для перевірки його законності[245, с. 115-116]. Підтримуючи таку ж думку О.О.Лисецький пише, що на практиці виникають ситуації, коли прокурор зволікає з погодженням повідомлення про підозру, не ставлячи слідчого до відома про причини такого ігнорування. На думку науковця вирішити цю проблем у може покладення на прокурора особистої відповідальності за проведення цієї процесуальної дії шляхом обмеження на законодавчому рівні терміном, не більше 72 годин, ознайомлення прокурора зі змістом письмового повідомлення про підозру. У разі незгоди прокурора зі складеним повідомленням про підозру, він упродовж вказаного часу повинен письмово повідомити про це слідчого, навівши мотиви такої відмови [100]. Ми не можемо погодитись з таким підходом, оскільки у першому випадку прокурор втрачає функцію «процесуального фільтру» незаконного та необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності та має лише єдину можливість усунути допущені слідчим порушення, або ніші недоліки, шляхом закриття кримінального провадження, у другому ж випадку прокурор замість аналізу та

оцінки доказів для прийняття відповідного рішення, повинен витратити час на написання мотивованої відповіді слідчому про незгоду з прийнятим рішенням замість аналізу наявних доказів та визначення пропозицій щодо подальшого досудового розслідування.

Дослідження повідомлення про підозру без дослідження стадій кримінального провадження буде не повним, оскільки відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК притягнення до кримінальної відповідальності - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Законодавець нормативно закріпив лише дві стадії, прямо даючи їх визначення у ст. 3 КПК, а саме «досудове розслідування» [п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК] і «притягнення до кримінальної відповідальності» [п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК], чітко наголошуючи, що це стадії кримінального провадження. Будь-якої згадки про інші стадії кримінального процесу в КПК немає. Тобто, даючи в ст. 3 КПК визначення основних термінів, законодавець був не послідовним, чим створив ситуацію неоднозначного трактування системи стадій кримінального процесу [необґрунтованого розширення або звуження; віднесення того чи іншого правового інституту до категорії стадії], що призвело до порушень субординаційних зв'язків і певної логіко-функціональної підпорядкованості між стадіями як структурними елементами кримінального процесу [99, с. 240].

Такий підхід законодавця до визначення стадією кримінального провадження притягнення особи до кримінальної відповідальності не знайшов підтримки серед науковців. Л.М. Гуртієва аналізуючи вказане рішення органу конституційної юрисдикції притягнення до кримінальної відповідальності пропонує розглядати не як стадію кримінального провадження, а як етап кримінального переслідування [57, с. 103].

Позиція законодавця щодо закріплення притягнення до кримінальної відповідальності як самостійної стадії кримінального провадження України є нелогічною, непослідовною та дискусійною, оскільки суперечить теоретичним положенням науки кримінального процесуального права щодо розуміння поняття,

ознак стадії кримінального процесу. Щоб обґрунтувати дану точку зору вважаємо за необхідне проаналізувати основні теоретичні положення щодо поняття, ознак стадії кримінального процесу [57]. Разом з тим поділ процесу на стадії сприяє також більш змістовному дослідженню всіх обставин доведення, що мають значення для справи на кожному етапі її руху, забезпечує наступність розвитку кримінального процесу, створює умови для контролю за роботою органів дізнання, досудового слідства, судді, колегіального суду з боку прокурора і вищого суду [21, с. 59].

На думку О.Р. Михайленка, поділ стадій процесу на досудові та судові провадиться відносно суб'єктів – державних органів, які здійснюють кримінально-процесуальну діяльність [129, с. 119]. Д. Суботін вважає, що стадія кримінального процесу характеризується такими ознаками (властивостями): формальна (інституційна) відокремленість; індивідуалізованість та безпосередність завдань; взаємопов'язаність стадій між собою; визначеність кола суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності та порядку їх діяльності в кожній стадії; визначеність певних часових меж провадження; специфічність процесуальних засобів, що можуть використовуватися; особливість змісту та форми внутрішньостадійних і підсумкових процесуальних рішень [225, с. 62]. З точки зору А.В. Столітнього варто визначити такі ознаки, що одночасно виконують роль критеріїв виокремлення, притаманні всім стадіям кримінального провадження: безпосередні завдання; своєрідність процесуальної форми; коло суб'єктів і процесуальних засобів діяльності; характер кримінальних процесуальних відносин; чітко визначені процесуальні підстави; підсумкові рішення та процесуальні акти [218, с. 152-153].

Окрім аналізу властивостей стадій кримінального провадження окремі науковці пропонують власні їх визначення. Так, Ю.Ю. Бражнік вважає, що наукове поняття стадії кримінального процесу базується на основних його ознаках, які визначають можливий спосіб встановлення фактичних обставин вчинення злочину, прийняття слідчим постанови, а слідчим суддею ухвали по матеріалах кримінальної справи. Важливою ознакою стадії процесу є наявність

самостійної галузі права, інституту кримінального судочинства, що регулює порядок досудового та судового провадження[21, с. 58]. На думку Д. Суботіна стадію кримінального процесу необхідно розглядати як формально відокремлений етап кримінально-процесуальної діяльності, що здійснюється у визначені законом процесуальні строки, характеризується власними безпосередніми завданнями, певним колом учасників, специфічним процесуальним порядком провадження, який завершується прийняттям певного підсумкового процесуального рішення, пов'язаного з подальшим (за межами даної стадії) спрямуванням кримінального провадження або його закриттям [225, с. 62-63].

Юридичне значення акту повідомлення особи про підозру полягає також і в тому, що на стадії досудового розслідування настає певний етап, пов'язаний з тим, що в процесі розслідування зібрано достатньо доказів для підозри конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення. Ця підозра вперше чітко сформульована в офіційному документі — письмовому повідомленні особи про підозру. В ньому слідчий, прокурор викладає висновок про наявність і суть кримінального діяння, вчиненого конкретною особою. Прийняте рішення щодо повідомлення про підозру ще не означає, що мета розслідування досягнута і його можна завершити, оскільки потрібно ще допитати підозрюваного з приводу підозри, перевірити його показання, виконати інші слідчі і процесуальні дії, наслідком чого можлива також і зміна, доповнення повідомлення про підозру [2, с. 162-163].

Л.В. Юрченко та А.Г. Зарубіна пишуть, що КПК процедурі повідомлення про підозру присвячена ціла глава, чим підкреслюється значимість цього інституту. До того ж законодавець приділяє особливу увагу йому в зв'язку з тим, що з моменту повідомлення про підозру кримінальна процесуальна діяльність переходить до нової стадії кримінального провадження – початку притягнення до кримінальної відповідальності п. 14 ст. 3 КПК. Кримінальна відповідальність - кримінально-правове поняття, пов'язане з кримінальним покаранням особи[277. с. 242]. Не погоджуючись з таким підходом приєднуємось до думки

А.В. Андрейчука, який вважає, що повідомлення про підозру не відповідає ознакам стадії кримінального провадження, оскільки воно виступає самостійною частиною не кримінального провадження в цілому, а досудового розслідування як однієї із його стадій. У цьому контексті повідомлення про підозру доцільно розглядати як етап досудового розслідування, який включає у себе систему процесуальних дій зі складення письмового повідомлення про підозру, його вручення підозрюваному та роз'яснення останньому його прав, а також зі зміни повідомлення про підозру у випадках, передбачених ст. 279 КПК України[4. с. 266-267]. Аналогічну думку має й І.М. Лузгін, який стадії процесу підрозділяє на етапи розслідування, які мають конкретні взаємопов'язані елементи, систему дій, які поєднуються єдністю завдань, умовами розслідування, специфікою криміналістичних прийомів [101, с.86].

На наш погляд притягнення до кримінальної відповідальності є етапом стадії досудового розслідування з початком якого у кримінальному провадженні з'являється нова сторона, яка має відповідні права та обов'язки.

3.3. Оцінка слідчим і прокурором доказів на етапі складання обвинувального акту

Кримінальний процесуальний кодекс визначає три форми закінчення досудового розслідування, зокрема закриття кримінального провадження; звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

У ході визначення форми закінчення досудового розслідування та встановлення наявності підстав для складання відповідного процесуального рішення чітко простежується взаємозв'язок між достатністю доказів і формуванням внутрішнього переконання слідчого, прокурора. Він полягає у тому, що наявність достатньої сукупності доказів забезпечує формування

внутрішнього переконання щодо форми закінчення досудового розслідування та наявності підстав для складання того або іншого процесуального рішення [72, с. 238].

У своєму дослідженні ми приділимо увагу саме зверненню до суду з обвинувальним актом, оскільки саме така форма закінчення досудового розслідування свідчить про те, що слідчий, прокурор зібрали достатньо доказів для пред'явлення особі обвинувачення для його доведення перед судом з метою піддати винувату особу кримінальному покаранню.

Складання обвинувального акта передбачає не лише винесення рішення та його офіційне оформлення. Така форма закінчення досудового розслідування передбачає значний спектр процесуальних дій, які має виконати слідчий або прокурор до складання обвинувального акта [75, с. 78]. Процес оцінки доказів здійснюється в ході усього досудового розслідування злочинів, однак найбільш повна і всебічна оцінка кожного доказу проходить саме на етапі закінчення досудового розслідування. Важливим тут являється і той факт, що у подальшому при направленні обвинувального до суду у службової особи, яка проводить досудове розслідування, не буде можливості усунути будь-які недоліки, і всі неусувні сумніви, у тому числі в плані достатності доказів, будуть тлумачитись на користь підсудного [89, с. 4-5]. До моменту прийняття рішення про направлення обвинувального акту до суду повинні бути досліджені усі без виключення обставини, які підлягають доказуванню. Це означає, що сторона обвинувачення повинна володіти необхідними доказами, які встановлюють суттєві сторони події злочину, вину обвинуваченого і мотиви злочину, пом'якшуючі та обтяжуючі обставини та інші обставини, які характеризують особу обвинуваченого, наслідки злочину [73, с. 106].

Відповідно до ч. 1 ст. 290 КПК визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. При цьому, як ми уже зазначали, згідно п.

З ч. 1 ст. 276 КПК повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадку наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Законодавець ні в одному ні в іншому випадку не визначає меж такої достатності, а повністю її визначення передає правозастосувача. Як пише О.В. Капліна обвинувальний акт складається слідчим та/або прокурором коли зібрано достатньо доказів для того, щоб передати його до суду, коли сторона обвинувачення впевнена, що проведеним досудовим розслідуванням встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, процес доказування завершений, повно та всебічно встановлені та досліджені обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [78, с. 239].

Н.В. Профатілова вважає, що докази, визнанні достатніми для складання обвинувального акту, являються об'єктивною основою для обґрунтованого твердження про винуватість обвинуваченого у вчиненні злочину, наявності події злочину, інших обставин предмету доказування [183, с. 103]. Варто погодитись з думкою Н. Боржецької, що достатньою для складання обвинувального акта повинна визнаватись та сукупність доказів, на підставі яких слідчий встановлює наявність чи відсутність всіх фактів і обставин, що підлягають доказуванню. Для вирішення питання про те, які обставини мають бути встановлені, потрібно керуватись ст. 91 КПК із врахуванням особливостей, передбачених статтями 485, 505 КПК [20, с. 79].

На завершальному етапі досудового розслідування переконання лежить в основі аналітичної роботи слідчого і в психологічному аспекті, характеризуються у правильності підсумкових висновків, які ґрунтуються на неупередженому дослідженні наявних по кримінальному провадженні доказів, в їх повноті, належній, сукупній та відповідному зв'язку з діяннями особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. Ще раз оцінюється кожний доказ окремо та в сукупності з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття рішення про складання слідчим обвинувального акту, який разом з матеріалами

кримінального провадження впливають на підсумкове переконання прокурора, з яким останній приходить в судове засідання [17, с. 17]. Визнання ж прокурором і слідчим того, що зібрані під час досудового слідства докази є достатніми для складання обвинувального акта, є процесом з'ясування наявності підстав для його складання – першим етапом прийняття процесуального рішення. Таке визнання повинно бути сформоване не лише у слідчого, а й у прокурора, що підтверджується формулюванням п. 5 ч. 2 ст. 219 КПК «обвинувальний акт має містити ... виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими». Визнання того, що зібрані під час досудового слідства є достатніми для його складання, відображає тверду переконаність прокурора і повинно відображати тверду переконаність слідчого як особи, що повинна скласти обвинувальний акт, у винуватості особи [20, с. 79].

Відповідно до ч. 4 ст. 110 КПК обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. З огляду на викладене слушною є думка, що остаточне процесуальне рішення – обвинувальний акт, яким закінчується кримінальне провадження завжди повинен призводити до обґрунтування висновку щодо обставин, які є фактичною підставою для складання та ухвалення вироку судом [69, с. 50]. При цьому вважаємо, що визнання доказів достатніми для складання обвинувального акту тісно пов'язане з поняттям межам доказування. При цьому на завершальному етапі розслідування вони визначаються інакше. У цей момент ймовірні висновки слідчого, прокурора повинні перетворитись у висновки достовірні. Відповідно цьому набуває специфіку визначення необхідної і достатньої сукупності доказів. [73, с. 106]. Межі доказування при закінченні досудового розслідування складання обвинувального висновку, пише О.І. Бойченко, пов'язані вимогою наявності достатніх доказів для того, щоб вважати установленними обставини, які підлягають доказуванню. Специфіка указаної вимоги полягає у тому, що достатні докази виступають тут в якості обов'язкового компоненту, який обґрунтовує достовірність висновків органів досудового розслідування. Сказане означає, що

кожна з обставин, яка входить до предмету доказування, на момент закінчення досудового розслідування складанням обвинувального висновку повинно бути обґрунтованим достатніми доказами. За таких умов межі доказування, досягнуті шляхом достатніх доказів, визначають грані єдино вірного, достовірного знання про те, що наявні обставини, які мають значення для правильного вирішення кримінальної справи. При цьому важливо, що межі доказування розповсюджуються стосовно кожної з указаних обставин [18, с. 20-21]. На думку В.М. Зінченка достатніми доказами повинна однозначно встановлюватися не лише винуватість підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, але й інші обставини, які складають предмет доказування [72, с. 238].

З огляду на викладене варто погодитись з Б.Ю. Головком, який вважає, що за своїми ознаками (завданнями, колом учасників, процесуальними засобами здійснення діяльності, процесуальною формою, характером процесуальних дій, підсумковими процесуальними рішеннями) закінчення досудового розслідування виступає у вигляді самостійного етапу, що втілюється в особливий порядок процесуальної діяльності учасників кримінального провадження, зміст якого визначається фактичними та юридичними підставами ухвалення підсумкового процесуального рішення на цьому етапі [35, с. 97]. У науці окрім достатності доказів для складання обвинувального акту, виділяють й інші підстави. Зокрема, Н. Боржецька «достатність доказів» для складання обвинувального акта визначає як фактичну підставу для його складання, а юридичною (правовою) підставою для складання обвинувального акта, на думку авторки, є передбачене кримінальним процесуальним законом повноваження слідчого на складання обвинувального акта (п. 7 ч. 2 ст. 40, ч. 1 ст. 291 КПК) за наявності до того фактичних підстав та умов щодо правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність [20, с. 79]. При цьому юридичною підставою для складання обвинувального акта слід вважати передбачене кримінальним процесуальним законом повноваження слідчого, прокурора на складання обвинувального, за наявності до того фактичних підстав та умов у провадженнях щодо правопорушень, передбачених законом України

про кримінальну відповідальність, а фактичною підставою, для складання обвинувального акта є «достатність доказів» [20, с. 78-79]. В.М. Юрчишин з цього приводу зазначає, що підставою для обвинувального акта можуть слугувати лише докази, які беззаперечно підтверджують вчинення кримінального правопорушення підозрюваним. У зв'язку з цим виконання прокурором функції обвинувачення, при наявності передбачених законом обставин, які виключають розслідування і тягнуть за собою його закриття, неприпустиме [278]. При цьому основою прийняття підсумкових процесуальних рішень є достовірне встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [222, с. 507].

Особливість оцінки доказів прокурором при затвердженні обвинувального висновку в конкретних стадіях процесу полягає у тому, що об'єктом оцінки, як правило, служать письмові матеріали справи [228, с. 344]. При цьому на момент надання матеріалів кримінального провадження стороні захисту усі матеріали кримінального провадження є систематизованими та надаються у підшитому вигляді. Лише після здійснення слідчим систематизації матеріалів досудового розслідування прокурор, переконавшись у достатності зібраних доказів для складання обвинувального акта, відповідно до ч. 1 ст. 290 КПК може приступити до виконання обов'язку із повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування або ж доручити здійснити ці дії слідчому, після чого відбувається процедура відкриття матеріалів іншій стороні, що передбачена ст. 290 КПК [20, с. 81]. Процедура аналізу обвинувального акта прокурором складається з двох частин: вивчення самого кримінального провадження та вивчення висновків, які були сформовані на основі наявних доказів. При такій перевірці прокурор повинен впевнитися, що усі наявні у провадженні докази являються належними, допустимими та достатніми, а висновки, які були зроблені на основі цих доказів, є обґрунтованими [236].

Разом з тим, на наш погляд, на цьому етапі оцінка доказів прокурором не закінчується, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 290 КПК сторона захисту за запитом

прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. Оскільки відповідно до ч. 3 ст. 93 КПК сторона захисту є повноцінним суб'єктом збирання доказів, прокурор зобов'язаний направляти запит стороні захисту для ознайомлення із зібраними нею доказами.

Цей обов'язок продиктований тим, що зібрані стороною захисту докази не завжди відомі слідчому, прокурору. В силу різних обставин сторона обвинувачення могла не зібрати ті докази, що мають значення для кримінального провадження. У свою ж чергу сторона захисту більше обізнана з обставинами вчиненого кримінального правопорушення та відповідно може їх зібрати щоб використати у суді для доведення невинуватості. За таких обставин перш ніж перейти до складання обвинувального акту, прокурор, а також слідчий, якщо він складатиме обвинувальний акт, зобов'язані здійснити оцінку усіх, наданих підозрюваним, його захисником, докази за правилами ст. 94 КПК України, надати ним належну правову оцінку в результаті якої з'ясувати їх узгодженість чи суперечливість з доказами сторони обвинувачення, зрозуміти, які докази надані стороною захисту можуть вплинути на кваліфікацію інкримінованого кримінального правопорушення, яким чином вони впливають на ті обставини, які прокурор вважав доведеним, на момент повідомлення про завершення досудового розслідування, чи не вбачаються підстави для закриття кримінального провадження, або звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності тощо. Тільки після ознайомлення з доказами сторони захисту, прокурором, та слідчим, завершується процес оцінки доказів на стадії досудового розшування та розпочинається складання обвинувального акту.

Відповідно до ч. 1 ст. 291 КПК обвинувальний акт складається слідчим, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути

складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим. Прийняття прокурором рішення про затвердження обвинувального акта і направлення кримінального провадження до суду означає солідаризацію прокурора з висновками органів досудового розслідування. Затверджуючи обвинувальний акт прокурор бере на себе всю повноту відповідальності за правильність розслідування кримінального провадження [139, с. 66]. Затвердження прокурором обвинувального акта означає те, що він твердо переконаний у винуватості підозрюваного і необхідності передати обвинувальний акт щодо останнього суду. І цю оцінку прокурор дає насамперед як сторона обвинувачення [153, с. 69].

При цьому варто відзначити, що обвинувальний акт має важливе значення, оскільки його передача до суду свідчить про зміну процесуального статусу особи з підозрюваного на обвинуваченого. З огляду на цю процесуальну обставину приєднуємось до висловленої в науці думки, що призначення обвинувального акта, підготовленого прокурором за результатами діяльності у досудовому розслідуванні, виражається в тому, що цим актом обвинуваченого заздалегідь повідомляють про те, в чому він конкретно обвинувачується, на чому ґрунтується це обвинувачення і від чого йому потрібно буде захищатися в суді. Цим актом також повідомляється суд про сутність обвинувачування, що буде розглядатися ним у судовому засіданні [278]. Процесуальне значення обвинувального акту, пише К.А. Садчікова, полягає в тому, що він встановлює межі подальшого судового розгляду, стосовно особи (осіб), яким оголошено про підозру. Як завершальний процесуальний документ досудового розслідування, обвинувальний акт має ряд особливостей, які відрізняють його від інших процесуальних рішень, якими завершується кримінальне провадження [постанов про закриття справи за реабілітуючими, нереабілітуючими підставами, про направлення матеріалів до суду для застосування примусових заходів медичного характеру] як за формою так і за своїм функціональним призначенням [202].

Підсумковий обвинувальний документ, будучи процесуальним актом досудового слідства, повинен відповідати і вимогам, що ставляться до нього,

питання про які розглянуте в теорії кримінального процесу досить докладно. У цьому контексті автор аргументовано показує, що обвинувальний акт повинен бути законним, обґрунтованим, мотивованим, своєчасним і справедливим. Більше того, він повинен відповідати вимогам всебічності, повноти й об'єктивності, а з позиції мови і стилю повинен бути визначеним, грамотним, логічним і відбивати високу культуру оформлення [46, с. 13]. Законність обвинувального акту означає, що він відповідає вимогам кримінального процесуального закону, який визначає: фактичні і юридичні підстави його складання; належних осіб, у компетенцію яких входить складання цього документу; його форму та зміст. Крім того, обвинувальний акт визначається також відповідністю його приписами матеріального права. Тому, обвинувальний акт не може ґрунтуватися на припущеннях, і не може зводити лише посиланнями на джерела доказів [202].

Погоджуємось з Л.Г. Матієк, яка вважає, що відповідальність за якість та обґрунтованість обвинувального акта законом покладено виключно на прокурора, а враховуючи, що обвинувач у кримінальному провадженні є незмінним, його відповідальність набуває ще й «особистого» характеру. Отже, при вивченні, погодженні, складанні та направленні обвинувального акта до суду прокурор зобов'язаний забезпечити відповідність обвинувального акта критеріям прийнятності: під якими слід вважати не лише відповідність документа формі, змісту, обвинуваченню та процедурі національного законодавства, а також відповідність його європейським пріоритетам і стандартам справедливості, визначеним у положеннях Конвенції та практиці ЄСПЛ [125, с. 192]. Не визначає кримінальний процесуальний кодекс і структури обвинувального акта, однак відповідно до ч. 2 ст. 291 КПК обвинувальний акт має містити такі відомості найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості викривача

(прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); 4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора; 5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення; 6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання; 7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 7-1) підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими; 8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування); 8-1) розмір пропонованої винагороди викривачу; 9) дату та місце його складення та затвердження.

Проаналізувавши вказані положення КПК, дослідивши думки різних науковців щодо структури обвинувального акту можна стверджувати, що він складається з наступних частин: вступної, описової, мотивувальної, резолютивної та заключної. Вступна частина містить вихідну інформацію, необхідну для правильного сприйняття всього документа. Вона включає в себе такі частини: гриф затвердження, дату та місце його затвердження, прізвище, ім'я, по батькові прокурора, який його затвердив (прокурор, який здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у вказаному кримінальному провадженні та включений у групу прокурорів згідно з постановою про призначення групи прокурорів). Гриф затвердження в разі якщо прокурор склав його самостійно не є необхідним. Заголовок повинен містити назву документа, найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер [67, с. 66].

Варто зауважити, що п. 4 ч. 2 ст. 291 КПК, який вимагає вказати прізвище, ім'я по батькові та займані посади слідчого та прокурора, проте як правило ці відомості зазначаються в інших частинах обвинувального акта. Так, зазначена інформація щодо слідчого міститься в самому кінці обвинувального акта разом із його підписом. Відомості щодо прокурора, як правило, міститься поряд з його

підписом, який затверджує даний документ перед вступною частиною. Ст. 291 КПК, не вимагає дотримання певної послідовності викладення відомостей, які повинні його містити. Тому такі структурні зміни відбуваються в межах чинного законодавства [235, с. 222-223]. Також на практиці на грифі затвердження прокурором обвинувального акту ставиться відтиск гербової печатки відповідного органу прокуратури. При цьому, деякі суди у разі відсутності відтиску гербової печатки повертають обвинувальний акт прокурору. Вважаємо, що відсутність відтиску гербової печатки на обвинувальному акті не є порушенням ст. 291 КПК та може бути підставою для повернення обвинувального акту прокурору. Такої ж думки притримуються окремі апеляційні суди, зокрема у проаналізованими нами ухвалах судів апеляційної інстанції[162, 163, 164] скасовано ухвали судів першої інстанції про повернення обвинувального акту прокурору через відсутність у ньому відтиску гербової печатки.

Зазначаючи елементи, з яких складається описова частина, закон не дає їхнього вичерпаного переліку і не визначає порядку та послідовності викладу, оскільки передбачити всі модифікації викладення цих матеріалів у законі неможливо. Слід зазначити, що складання обвинувального акту значною мірою є творчим процесом, і вимагає від слідчого високої загальної і професійної культури. Від його вміння послідовно викласти обставини події і доказовий матеріал, логічно описати вчинене діяння, залежить переконливість цього акту [202].

Відповідно п. 5 ч. 2 ст.291 КПК обвинувальний акт має містити відомості стосовно викладу фактичних обставин кримінального правопорушення, які слідчий чи прокурор вважають встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення. Зазначені відомості викладаються в описовій частині обвинувального акту, яка на наш погляд, є найбільш складною [202]. Також в описовій частині містяться: анкетні відомості кожного обвинуваченого

(прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості законного представника, якщо такий є; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими; правова кваліфікація кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність [67, с. 66-67].

Погоджуємось з О. Тобасом, що описова частина обвинувального акта складає центральну, найбільш об'ємну його частин. І тут найголовнішим є викладення саме фактичних обставин кримінального правопорушення, про що йдеться у п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК, бо правильне їх викладення має велике значення не тільки для аргументації висновків слідчого, прокурора але і для дослідження обставин вчиненого кримінального правопорушення в суді, а також для реалізації прав підозрюваного на захист. Також до описової частини обвинувального акта можна віднести обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання та розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Також до описової частини обвинувального акта варто віднести відомості, що характеризують особу підозрюваного, хоча це прямо і не передбачено ст. 291 КПК. Так, ст. 91 КПК зазначає, що крім усіх інших обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, уповноважена особа, яка проводить досудове розслідування, повинна встановити обставини, які характеризують особу обвинуваченого. Судовий розгляд кримінального правопорушення проводиться лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта (ч. 1 ст. 337 КПК). Таким чином усі ці відомості повинні бути відображені в обвинувальному акті [235, с. 223]. Л. Європіна вважає, що виклад фактичних обставин кримінального правопорушення має відповідати вимогам п. 2 ч. 3 ст. 374, ст. 475 КПК та, має містити дані про всі елементи складу злочину (суб'єкт, об'єкт, суб'єктивну і об'єктивну сторони), а також описувати конкретні обставини справи і дії

кожного з підозрюваних. Обсяг цієї частини обвинувального акта порівняно з формулюванням обвинувачення у будь-якому випадку має бути більшим. Залежно від обставин вчинення конкретного злочину, при викладенні його фактичних обставин, має бути зазначено, які вимоги та якого саме нормативного акта особою порушено, на якій території вчинено злочин (від цього залежить, у тому числі, і подальше визначення підсудності провадження) [67, с. 67]. Крім того, у виклад фактичних обставин повинен викладатись у хронологічній послідовності вчинення обставин злочину, які прокурор вважає доведеним, зокрема момент виникнення умислу на вчинення злочину, момент його реалізації, спосіб підшукування знарядь вчинення злочину та співучасників, розкриття способу використання знарядь, розподіл ролей та роль кожного із співучасників. При цьому обов'язково у цій частині обвинувального акту повинні міститись посилання на відповідні положення нормативних актів, які регулюють певні спільні відносини, та у чому полягає їх порушення.

Мотивувальна частина містить: формулювання обвинувачення; відомості про обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням із зазначенням суми у гривнях; підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими; розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування); наявність чи відсутність цивільного позову у кримінальному провадженні. Мотивувальна частина обвинувального акта повинна відповідати змісту його описової частини. Якщо у справі притягнуто до відповідальності декілька обвинувачених, обвинувачення формулюється окремо щодо кожного з них [67, с. 68; 239, с. 78]. В обвинувальному акті кінцеве формулювання обвинувачення в матеріально-правовому та процесуальному сенсі висловлює впевненість слідчого у винності конкретної особи та являється завершенням діяльності слідчого [а при затвердженні – і прокурора] під час досудового розслідування. Це означає, що даний акт констатує досягнення цілей кримінального провадження: кримінальне правопорушення розкрито, винна

особа виявлена за допомогою зібраних доказів, остаточно сформульоване обвинувачення [236]. Термін «формулювання» трактується як стисла і точна словесна форма вираження думки, поняття, судження тощо. Тому під формулюванням обвинувачення слід розуміти стислу і точну форму вираження твердження про винуватість конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення [43, с. 29].

Формулювання обвинувачення має відповідати вимогам п. 2 ч. 3 ст. 374, ст. 475 КПК України та містити дані про місце, час та спосіб вчинення злочину, форму вини особи, мотиви вчинення кримінального правопорушення, відобразити всі істотні обставини злочину і посилатися на ознаки злочину, передбачені диспозицією частини статті (статтею) КК України, за якою особі висунуто обвинувачення. Формулювання обвинувачення є свого роду висновком щодо незаконних дій особи і не має відрізнятися від змісту повідомлення про підозру, погіршувати становище обвинуваченого порівняно зі становищем підозрюваного внаслідок встановлення додаткових обтяжувальних обставин, перекваліфікацією на закон про більш тяжкий злочин чи посилення на сукупність злочинів. При викладенні обвинувачення слідчий чи прокурор мають утримуватись від термінології, що стверджує винуватість особи, адже відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину до тих пір, поки її вина не буде встановлена судом. Проте має бути збережений баланс між використанням термінології та докладним формулюванням обвинувачення. Відповідно до практики ЄСПЛ, лише детальне пред'явлення обвинувачення із конкретизацією дій особи надає можливість реалізувати її право на захист та може бути запорукою справедливого судового рішення [239, с. 78-79].

Резолютивна частина містить підсумок сформульованого обвинувачення, яке полягає у констатації конкретної частини статті Особливої частини [за необхідності й Загальної] КК України, які визначають певне діяння, о інкримінується особі, як суспільно небезпечне. Заключна частина включає: дату, місце складання і затвердження, займану посаду, прізвище, ім'я, по батькові

слідчого, який склав цей документ; дату і місце затвердження обвинувального акта, займану посаду, прізвище, ім'я, по батькові прокурора, який його затвердив [239, с. 79; 67, с. 69]. Важливим є й те, що до обвинувального акта долучаються додатки, які передбачені у ч. 4 ст. 291 КПК України: 1) реєстр матеріалів досудового розслідування; 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування; 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалу досудового розслідування; 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного [258, с. 219]. Надання інших документів до суду до початку розгляду забороняється. Цим положенням законодавець вирішив дисциплінувати учасників кримінального провадження при залученні таких матеріалів, які можуть вплинути на об'єктивність суду в той же час не маючи реальної доказової цінності чи не відповідаючи вимогам належності та допустимості. Згідно з ч. 1 ст. 317 КПК документи, інші матеріали надаються суду вже під час судового провадження його учасниками, додаються до обвинувального акта і в своїй сукупності складають матеріали кримінального провадження і можуть іменуватися кримінальною справою [235, с. 226].

Згідно ч. 1-2 ст. 283 КПК обвинувальний акт у будь-якому разі повинен бути складений у максимально-короткий строк. Відповідно зволікання зі складанням обвинувального акта суттєво порушує права учасників кримінального провадження, передусім підозрюваного, що суперечить ст. 3 КПК. Тож, складання обвинувального акта може бути розцінено як порушення засади розумних строків, що передбачена ст. 28 КПК [34, с. 279]. При цьому варто відзначити, чи охоплюється стоками досудового розслідування складання обвинувального акта після закінчення ознайомлення сторін кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування. Так, ч. 3 ст. 219 КПК визначає, що строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290

КПК, не включається у строки досудового розслідування. Така законодавча конструкція цього положення закону свідчить, що після закінчення ознайомлення з матеріалами кримінального провадження починається продовження обрахунку строку досудового розслідування.

Вважаємо, що у такому випадку, після повідомлення про закінчення досудового розслідування, досудове розслідування є повністю закінченим та відповідно його строки більше не можуть обраховуватись. А тому ч. 3 ст. 219 КПК необхідно доповнити відповідним положенням.

Висновки до розділу 3

За результатами проведеного дослідження оцінки доказів слідчим і прокурором на різних етапах досудового розслідування приходимо до наступних висновків.

Доказування на етапі початку кримінального провадження суттєво відрізняється від доказування на стадії досудового розслідування, одна немає ніяких підстав з правової точки зору вважати, що пізнання обставин злочину на цьому етапі не є доказуванням. Воно має всі ознаки процесуального доказування, хоча й здійснюється у специфічній процесуальній формі з використанням властивих цій стадії засобів пізнання й обґрунтування відповідних процесуальних рішень. Шляхом внесення змін до КПК необхідно «легалізувати» усталену практику про відмову у внесенні відомостей до ЄРДР заяв і повідомлень, які не містять ознак кримінальних правопорушень.

У разі внесення відомостей про кримінальне правопорушення ЄРДР прокурором, відповідно до ч. 7 ст. 214 КПК України він зобов'язаний з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування. У цьому випадку положення ч. 5 ст. 36 КПК щодо визначення підслідності не застосовуються, оскільки вони поширюються на уже розпочаті кримінальні провадження.

Рішення про внесення відомостей до ЄРДР та відмову у цьому слід оформлювати постановою. З огляду на положення ч. 2 ст. 278 КПК щодо обов'язку вручення особі не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання повідомлення про підозру, вважаємо, відлік цього часу повинен починатись з фактичного часу затримання вказаного у протоколі процесуальної дії, а у разі затримання особи на підставі ст. 207 КПК час затримання повинен відраховуватись з моменту, коли особа була передана уповноваженій службовій особі.

Доведено, що положення п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК на практиці не можуть бути застосовані, а тому їх необхідно вилучити зі сфери правового регулювання. Обґрунтовано тезу, що у разі розбіжності поглядів слідчого і прокурора на достатність доказів для повідомлення особі про підозру, перевага оцінки доказів при прийнятті цього процесуального рішення залишається за прокурором, який у подальшому буде підтримувати обвинувачення у кримінальному провадженні. У свою чергу прокурор він зобов'язаний надати вказівки слідчому щодо проведення необхідних процесуальних дій, або провести їх особисто.

Рішення про повідомлення про підозру повинно прийматися без зволікань з моменту зібрання достатньої сукупності доказів, які дають можливість здійснити повідомлення про підозру. Несвоєчасне повідомлення особи про підозру в кримінальному провадженні порушує право підозрюваного на захист, позбавляє можливості збирати й подавати докази, отримувати копії процесуальних документів та реалізовувати інші права.

Доведено, що обґрунтованість підозри не є статичною категорією. Навпаки, вона наділена динамічним, триваючим характером. У ході проведення досудового розслідування, здійснюється не тільки збирання нових доказів, а й перевірка та підтвердження вже здобутих доказів новими. У свою чергу нові докази або підтверджують, чим посилюють раніше здобуті докази, або їх спростовують тобто послаблюють. Відповідно за результатами здобутих доказів оцінці підлягають усі докази у їх сукупності та взаємозв'язку з іншими доказами та як наслідок результат такої оцінки впливає на рівень обґрунтованої підозри, яка збільшується,

зменшується.

Аналіз наукових джерел дав можливість поділити вчених на три групи, які повідомлення про підозру розуміють як: процесуальне рішення; процесуальну дію (повідомлення); припущення про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення.

На етапі відкриття матеріалів кримінального провадження стороні захисту оцінка доказів прокурором не закінчується, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 290 КПК сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати доступ до відомостей, які вона намір використати як докази у суді. Тільки після ознайомлення з доказами сторони захисту, прокурором, та слідчим, завершується процес оцінки доказів на стадії досудового розшування та розпочинається складання обвинувального акту.

За результатами аналізу положень КПК, дослідивши думки різних науковців щодо структури обвинувального акту доведено, що він складається з наступних частин: вступної, описової, мотивувальної, резолютивної та заключної.

Обґрунтовано висновок, що складання обвинувального акту після закінчення ознайомлення сторін кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування стоками досудового розслідування не охоплюється, оскільки після повідомлення про закінчення досудового розслідування, досудове розслідування є повністю закінченим та відповідно його строки більше не можуть обраховуватись.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз й вирішено наукове завдання з опрацювання та наукового обґрунтування оцінки доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. Основними результатами дослідження є такі:

1. Різновидами рішень слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування є: внесення відомостей до ЄРДР; постанова; письмові вказівки прокурора; клопотання прокурора, слідчого за погодженням з прокурором; письмове повідомлення про підозру; обвинувальний акт. Водночас юридичною їх властивістю (залежно від різновиду) є наявність вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частини з прийняття правового рішення для досягнення завдань кримінального провадження.

2. Сутність оцінки доказів слідчим, прокурором полягає у здійсненні за їх внутрішнім переконанням, відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства на предмет повноти, всебічності та неупередженості дослідження усіх обставин кримінального провадження. На висновок оцінки щодо достатності доказів впливають вимоги, які закон висуває щодо прийняття таких процесуальних рішень, а також зовнішні та внутрішні аспекти. Перші не залежать від волі та поглядів слідчого і прокурора (рішення ЄСПЛ, судова практика), другі – це логічно розумові та психологічні процеси, які виникають у результаті розумової діяльності слідчого, прокурора та формуються в ході здійснення доказової діяльності.

3. Внутрішнє переконання слідчого, прокурора щодо оцінки доказів має п'ять складових елементів: а) правосвідомість; б) професійні знання; в) моральну обґрунтованість; г) внутрішню волю; д) внутрішню впевненість у правильності зроблених висновків. На формування внутрішнього переконання слідчого, прокурора впливає і момент, з якого вони починають брати участь у кримінальному провадженні, з'являючись на певному етапі стадії досудового

розслідування.

4. Рішення слідчого можна вважати законним, якщо дотримано такі вимоги: а) слідчий, який прийняв таке рішення, законодавчо уповноважений на його прийняття; б) прийняття зазначеного рішення передбачене законом; в) рішення винесене за наявності визначених законом підстав, та з дотриманням передбачених умов; г) прийняте рішення містить достатнє обґрунтування, яке не викликає сумнівів, та вмотивованість; д) складений за результатами прийнятого рішення документ містить усі передбачені законом реквізити. Вимога обґрунтованості, як один з елементів правових властивостей процесуальних рішень слідчого і прокурора, притаманна майже всім рішенням, яких би питань вони не стосувалися. Такими елементами слід вважати: 1) обставини, щодо яких приймається рішення, встановлено з достатньою повнотою; 2) процесуальні джерела доказів щодо зазначених обставин враховано в достатній кількості; 3) докази, які є підставою для прийняття такого рішення, відповідають вимогам допустимості, належності, достовірності й достатності; 4) висновки, що містяться в мотивувальній та резолютивній частинах рішення, враховують наведені докази.

Вмотивованість відображає відповідні доводи за результатами досліджених процесуальних джерел доказування і здійсненої оцінки доказів, пояснює, чому саме встановлення цих обставин вимагає керуватися тією чи іншою нормою процесуального, матеріального права, в силу яких визнано необхідність прийняття саме такого процесуального рішення.

5. Належність доказу, як один із критеріїв їх оцінки, свідчить про наявність об'єктивного зв'язку отриманих відомостей з досліджуваними у справі фактами та обставинами, які, відповідно до визначених законом вимог встановлені з належного джерела, належним суб'єктом доказової діяльності та за належною правовою процедурою, і за підсумками оцінки можуть не лише підтверджувати, а й спростовувати існування зазначених фактів чи обставин. Доказ є допустимим, коли достовірно встановлено, та перевірено, що: а) процесуальне джерело, з якого отримано доказ, передбачене законом; б) доказовою діяльністю

займався уповноважений на це законом суб'єкт кримінального провадження; в) під час здійснення доказової діяльності були дотриманні строки та передбачений законом порядок збирання і отримання доказів; г) дотримані процесуальна форма й законодавчі вимоги щодо фіксації ходу та результатів проведення процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень. Достатність, як певна система таких доказів, залежить від двох чинників, що можуть на неї впливати: по-перше, яке проміжне чи підсумкове рішення під час кримінального провадження приймається; по-друге, відсутність певної сукупності доказів виключає можливість здійснювати їх оцінку з точки зору достатності, а інколи відсутність будь-яких інших, які б могли доповнити, підтвердити або спростувати доказ, недостатньо для обґрунтування певного правового висновку та, як наслідок, прийняття процесуального рішення.

Існує два аспекти взаємозв'язку доказів: процесуальний – має місце під час оцінки декількох доказів з точки зору дотримання логічного, послідовного взаємозв'язку таких властивостей доказів, як належність, допустимість, достовірність та достатність; матеріальний – який полягає у ланцюжковому послідовному взаємозв'язку отриманих фактів (доказів) щодо об'єктивної дійсності, які встановлюють визначені законом обставини, що підлягають доказуванню та мають значення для досудового розслідування.

6. Доцільно передбачити в положеннях чинного КПК України дослідчу (початкову) стадію кримінального провадження, оскільки після надходження заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення на етапі внесення відомостей до ЄРДР також відбувається дослідницьке пізнання обставин кримінального правопорушення у специфічній пізнавальній формі за всіма ознаками доказової діяльності, притаманній цьому етапу, і здійснюється така оцінка слідчим, прокурором щодо отриманих фактичних даних з прийняттям відповідного рішення. Нелогічно є підстава повідомлення особі про підозру у зв'язку з обранням щодо неї одного з передбачених КПК України запобіжних заходів, а тому положення п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК необхідно вилучити зі сфери правового регулювання.

На сьогодні національне законодавство з питань дослідчого кримінального провадження щодо здійснення огляду місця події, затримання підозрюваної особи та освідування затриманої особи до внесення відомостей до ЄРДР є абсолютно недосконалим, що в подальшому призводить і до визнання доказів недопустимими, а тому потребує свого відповідного вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенов В.В. Проверка сообщения о преступлении как форма уголовно-процессуального доказывания: автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.09 / Моск. ин-т МВД РФ. Москва, 2004. 22.
2. Аленін Ю.П., Гловюк І. В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 161-169.
3. Ангеленюк А-М. Ю. Процесуальне керівництво у кримінальному провадженні та самостійність слідчого під час досудового розслідування. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: зб. тез науково-практичного семінару [01 грудня 2017 року]*, Львів / Львівський державний університет внутрішніх справ. С. 19-22.
4. Андрейчук А.В. Правова природа повідомлення про підозру. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 [3]. 2013. С. 259–270.
5. Андрущенко М. Т. Познание и вера / М. Т. Андрущенко. Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1990. – 164 с.
6. Андрушко П. П. Поняття доказів у кримінальному судочинстві, їх достовірності, належності та допустимості. *Адвокат*. 2011. № 5. С. 9–18.
7. Антонов К. В., Тертишник В.М. Доказове право: концептуальні аспекти, новації та колізії. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2015. № 1. С. 7-12.
8. Артемова Д.И., Молева Г.В., Фомин А.А. Теория судебных доказательств и доказывания: Учеб. Пособие / под общ. ред. д-ра юрид. наук, доц. А. А. Фомина. Пенза: Изд-во ПГУ, 2012. 340 с.
9. Атаманов О.М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 113, 4 [Лют 2020], С. 64-79.
10. Баев О.Я. Уголовно-процессуальное доказательство: атрибутивные

признаки и качество. *Российский журнал правовых исследований*. № 1 [2] 2015 - russianjls.ru/downloads/N2A34.pdf.

11. Басай Н. М. Визнання доказів недопустимими в кримінальному процесі України: підстави, процесуальний порядок і правові наслідки: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса: 2012. 20 с.

12. Басай Н. М. Процесуальний порядок визнання доказів недопустимими у стадії порушення кримінальної справи. *Правова держава*. 2012. № 15. С. 209-214.

13. Белкин А. Р. Теория доказывания. Москва.: Норма, 1999. 429 с.

14. Белкин Р.С. Собрание, исследование и оценка доказательств. Сущность и методы /. Москва : Наука, 1966. 295 с.

15. Березина Л.В. Доказывание в стадии возбуждения уголовного дела по УПК Российской Федерации : автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.09 / Саратов. юрид. ин-т МВД РФ. Саратов, 2003. 25 с.

16. Берназ В.Д. Рішення слідчого [криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти]: монографія / В.Д Берназ, С.М.Смоков; МВС України. Одеський юрид. ін-т НУВС. Одеса, 2005. 150с.

17. Берназ В.Д. Правові та психологічні аспекти оптимізації формування переконання слідчого у кримінальному провадженні як основа оцінки доказів. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 11-21.

18. Бойченко О.И. Пределы доказывания по уголовным делам: автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.09. Краснодар, 2017. 27 с.

19. Бондарь В.А. Законность и обоснованность процессуальных решений следователя. *Права граждан, правоохранительная деятельность в России и Украине: состояние и перспективы развития*: материалы международной научно-практической конференции адъюнктов, аспирантов и магистров. Белгород: Изд-во Белгород. юрид. ин-та, 2003, Ч. 1. С. 121-129

20. Боржецька Н. Підстави та умови складання обвинувального акта. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 77-83.

21. Бражнік Ю.Ю. Генезис, поняття, завдання та структура стадії у кримінальному процесі. *Форум права*. 2012. № 3. С. 56–60 http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_3_11.pdf[11.04.2020].
22. Брянская Е.В. Аргументирующая сила доказательств при рассмотрении уголовных дел в суде первой инстанции: монография. Иркутск: Изд-во ИГУ, 2015. 193 с.
23. Вапнярчук В. В. Щодо концепцій недопустимості доказів. *Право і суспільство*. 2016. № 5, ч. 1. С. 162–167.
24. Вапнярчук В. В. Сутність внутрішнього переконання в кримінальному процесуальному доказуванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 31[3]. С. 78-81.
25. Вапнярчук В. В. Сутність початку досудового розслідування за новим КПК України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 177-186.
26. Вапнярчук В.В. Сутність, зміст та механізм формування внутрішнього переконання як результату оцінки доказування. *Юрист України*. 2014. № 4. С. 103-110.
27. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 408 с.
28. Вирок Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 02.04.2018 [Справа № 201/5699/16к]<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73100933>
29. Власов В.И. Об ошибках в оценке доказательств при производстве предварительного расследования и их процессуальных последствиях. *Проблемы борьбы с преступностью*. Вып. 2. Томск : Изд-во Томск. ун-та / ред.: А. Л. Ременсон, В. Д. Филимонов, М. К. Свиридов, 1979. С. 60-62
30. Волошина В. К. Щодо змісту принципу вільної оцінки доказів у кримінальному процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 198-204.
31. Волошина В.К. Принцип вільної оцінки доказів та його роль в

доказуванні. *Актуальні проблеми держави та права: збірник наукових праць*. Вип.69. / ред. кол.: С.В. Ківалов та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. О.: Юрид. літ., 2013. С. 331-336.

32. Воротинцев, Є. Інформативність письмового повідомлення про підозру в системі змагального кримінального судочинства України. *Вісник прокуратури*. 2014. № 1. С. 90-96.

33. Глинська Н.В. Обґрунтування рішень у кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Х. 2003. 238 с.

34. Гловюк І., Торбас О. Прокурор у системі суб'єктів, уповноважених на закінчення досудового розслідування. *Право України*. № 3, 2020 р. С. 270-283.

35. Головка Б. Ю. Структура кримінального провадження та її значення для кримінальної процесуальної діяльності прокурора [на прикладі етапу закінчення досудового розслідування]. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 [79]. С. 91-99.

36. Городецька М.С. Цільове призначення процесуальних рішень слідчого. *Слідча діяльність: проблеми теорії та практики: матеріали наук.-практ. конф. та круг. столу* [м. Дніпропетровськ, ДДУВС, 22 і 26 трав. 2008 р.]. Д. : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2008. С. 147-149 .

37. Грень Н. М. Справедливість як основа права на справедливий суд. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Юридичні науки. 2015. № 824. С. 233-237.

38. Гречуха В. Письменные указания прокурора следователю. *Социалистическая законность*. М.: Известия, 1982, № 8. С. 41-42

39. Григів О.Д. Вказівка прокурора як одна з форм процесуального керівництва досудовим розслідуванням та обов'язковість її виконання. *Проблеми порівняльного правознавства: зб. тез наук. доп. III міжнар.наук.конф. «Компаративістські читання»* / Львів.держ.ун-т внутр. справ, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Укр. асоц. порівнял. правознавства. Львів. Львів. держ. ун-т внутр. Справ, 2011. с. 271-274.

40. Гриненко С.О., Микитенко В.В. Процесуальна регламентація рішень щодо початку кримінального провадження. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали пост. діючого наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. / Служба безпеки України, Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. ун-ту "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого", НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2014. Вип. 6. С. 34-36.

41. Гринів О. Вказівка прокурора як форма процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Університетські наукові записки*. 2016. № 1. С. 205-212.

42. Гринів О.Д. Вказівка прокурора як одна з форм процесуального керівництва досудовим розслідуванням та обов'язковість її виконання. *Проблеми порівняльного правознавства*: зб. тез наук. доп. III міжнар. наук. конф. "Компаративістські читання" / Львів. держ. ун-т внутр. справ, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Укр. асоц. порівнял. правознавства. – Львів. Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. С. 271-274.

43. Гринюк В. О. До питання про обґрунтованість обвинувачення в обвинувальному акті. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 25-31.

44. Гринюк В. О. Спростування стороною захисту підозри [первинного обвинувачення] під час досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 34-39.

45. Гринюк В. Окремі питання повідомлення особи про підозру як початок реалізації функції обвинувачення. *Право України*. 2013. № 11. С. 120–126.

46. Гришин Ю.О. Закінчення досудового слідства зі складанням обвинувального акта: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2000. 19 с.

47. Гришина Е.П. Достоверность доказательств и способы ее обеспечения в уголовном процессе. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Моск. гос. юрид. академия. Москва, 1996. 213 с.

48. Грищенко Ю., Гантів А., Чечерський В. Внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявами, повідомленнями про вчинене кримінальне правопорушення: проблемні питання прокурорської практики. *Вісник прокуратури*. 2017. № 6. С. 19-24.

49. Громов В., Лаговьер Н. Уголовно-судебные доказательства: теория доказательств и практика применения норм доказательственного права / под ред. и с предисл. А. Я. Вышинского. Москва: Юридическое изд-во НКЮ РСФСР, 1929. 139.

50. Грошевий, Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі: наук.-практ. посіб. / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. Київ: Вид. Фурса С.Я., 2006. 272 с.

51. Грошевой Ю. М. Законность и обоснованность приговора советского суда: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харьков. юрид. ин-т. Харьков, 1965. 21 с.

52. Грошевой Ю. М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве. Харьков. «Вища школа», 1975. 144 с.

53. Грошевой Ю. М. Теоретические проблемы формирования убеждения судьи в советском уголовном судопроизводстве: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харьков. юрид. ин-т. Харьков, 1975. 34 с.

54. Грошевой Ю. М. Функции профессионального правосознания судьи в механизме принятия решения по уголовному делу. *Проблемы социалистической законности*. Вып. 10. Х.: Вища шк., 1982. С. 60-69.

55. Гузела М. Проблема визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні. *Вісник Львівського національного університету*. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 423-434.

56. Гуртієва Л. М. Поняття та правова природа повідомлення про підозру у кримінальному провадженні України. *Митна справа*. 2014. № 6[2.1]. С. 185-190.

57. Гуртієва Л. М. Система стадій кримінального провадження України. *Митна справа*. 2015. № 5[2]. С. 99-104.

58. Дворянкина Т. С. Руководство совестью, как требование, предъявляемое к оценке доказательств. *Актуальные проблемы борьбы с преступностью*: материалы второй науч.-практ. конф. молодых ученых / Ген. прокуратура Российской Федерации, НИИ проблем укрепления законности и правопорядка. - Москва : НИИ ГП РФ, 2003. С. 96

59. Денисюк С.Ф. Процес доказування на досудовому слідстві: криміналістичне забезпечення. *Форум права*. 2011. № 2. С. 227-231. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_37

60. Деєв М.В. Достатність доказів у кримінальному процесі України: Дис... канд. наук: 12.00.09/ 2007, 218 с.

61. Дзьобань О.П., Мануйлов Є.М. Справедливість як правова цінність: концептуалізація феномену. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. № 1. С. 102–113.

62. Дикарев, И. Значение совести при оценке доказательств присяжными заседателями. *Законность*. 2007. № 11. С. 20-22.

63. Дрозд В.Г. Актуальні проблеми регламентації строків досудового розслідування в контексті законодавчих змін. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 2. С. 259–265.

64. Дроздович Н.Л. Проблеми визначення поняття внутрішнє переконання судді у кримінальній процесі України. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 224-229.

65. Дубинский А.Я. Киев, 1984. 46 с.

66. Дубинский А.Я. Правовые и организационные проблемы исполнения процессуальных решений следователя. автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.09. Киев, 1984. 46 с.

67. Європіна Л. Обвинувальний акт у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3[15]. С. 61–72.

68. Єні О.В. Внутрішнє переконання прокурора як необхідна умова його

процесуальної діяльності у кримінальному провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. № 2 [6]. С. 1–13.
URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12yovukp.pdf>

69. Заклюка А.В. Докази та доказування на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09.Київ, 2016. 205 с.

70. Закон Грузії Уголовно-процесуальний кодекс Грузії № 1772-Іс от 09.10.2009. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf.
[дата звернення 22.01.2018].

71. Захаров П. С. Допустимість доказів у кримінальному процесі України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2008. Число 2. С. 92-95.

72. Зінченко В. М. Достатність доказів у ході закінчення досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 237–240. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/63>[11.04.2020].

73. Исмакаев Л.П., Шейфер С.А. Пределы доказывания и обоснованность процессуальных решений следователя. *Актуальные вопросы реализации уголовной ответственности*. Межвузовский сборник статей. Куйбышев: Изд-во Куйбышев. ун-та, 1988. С. 100-112.

74. Івасюк І. Г. Інституту «повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України. *Митна справа*. 2013. № 4 [2.2]. С. 74-79 .

75. Іващенко, В.О. Проблемні питання закінчення досудового розслідування зверненням до суду з обвинувальним актом. *Правові горизонти*. 2019. Вип. 15 [28]. С. 76-80.

76. Кайло І.Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 218 с.;

77. Капліна О. В. Роль тлумачення норм кримінального процесуального права в забезпеченні законності правозастосовної діяльності. *Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання*: тези доп. та повідомл. учасників наук.-практ. конф., м. Харків, 30 вер. 1 жовт. 2015 р. Харків, 2015. С.

105–112.

78. Капліна О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238-242.

79. Карпенко В.М. Оценка доказательств следователем и дознавателем: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.09. Всерос. науч.-исслед. ин-т МВД РФ. Москва, 2007. 26 с.

80. Кіпер О.О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 228 с.

81. Клейман Л.В. Установление относимости доказательств при расследовании преступлений: диссертация... канд. юрид. наук: 12.00.09. - Красноярск, 2001. 219 с.

82. Климчук М.П. Обґрунтованість кримінально-процесуальних рішень як елемент засади законності. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8, № 2. С. 55-60;

83. Кожевников А.О. Прокурорский надзор за исполнением законов органами, осуществляющими оперативно-розыскную деятельность, дознание и предварительное следствие. Екатеринбург, 2006, 164 с.

84. Комісарчук Ю. А. Поняття та зміст кримінально-процесуального доказування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 333-343.

85. Конюшенко Я. Ю. Доказування на досудовому провадженні у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Акад. упр. МВС України. К., 2010. 20 с.

86. Король В. В., Мельник В. М. Пізнавальна та посвідчувальна діяльність слідчого як структурні елементи кримінально-процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 33[2]. С. 148-152.

87. Костенко Р.В. Оценка уголовно-процессуальных доказательств:

Монографія. М.: Юрлітінформ, 2010. - 152 с

88. Котюк І.І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2008. 37 с.

89. Кочкина М.А. Оценка достаточности доказательств на этапе окончания предварительного расследования по уголовному делу: дисс... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2015. 197 с.

90. Крикливець Д.Є. Щодо можливості запровадження асиметричної оцінки доказів у кримінальному судочинстві. *Право і суспільство*. № 4, 2017 р. с. 239-244.

91. Кримінальний процес: підручник за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки. Х.: Право, 2013. 824 с.

92. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т. / Національна академія правових наук України; за заг. ред.: В. Я. Тація, В. П. Пшонки, Портнова А. В. Х. : Право, 2012. 768 с.

93. Кротков Д.С. Уголовно-процессуальные решения и субъекты их принятия в стадии возбуждения уголовного дела: дисс... канд... юрид... наук: 12.00.09. Рос. ун-т дружбы народов. Москва, 2011. 200 с.

94. Кубальський В.Н. Повідомлення про підозру: правозастосовні аспекти. *Судова апеляція*. 2017. № 1. С. 60-66.

95. Кузьмин Г.А. О сущности и форме процессуальных решений следователя. *Закон и право*. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002, № 1. С. 12-14.

96. Кузьміна В.Ю. Механізм використання презумпцій у ході доказування в кримінальній справі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. Випуск 39. С.178-183.

97. Кузьмічова А.Ю. Оцінка доказів зібраних до порушення кримінальної справи. *Вісник вищої ради юстиції*. № 4, 2010. 74-78.

98. Ланцедова Ю.О., Хомченко О.В., Бузун О.О. Допустимість доказів у кримінальному процесі. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 51. С. 81-88.

99. Леоненко М. І. Особливості стадійної побудови кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. Серия: Юридические науки. 2013. Т. 26 [65]. № 1. С. 238-242.

100. Лисецький О.О. Повідомлення про підозру: межі активності слідчого. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: наук.-практ. конф. [м. Київ, 24 листоп.2017 р.]*. Київ, 2017. С.43–45.
URL:

<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3411/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20Microsoft%20Office%20Word24.PDF>[11.04.2020].

101. Лузгин И. М. Об особенностях оперативно-розыскных действий и их месте в криминалистике. М. : Госюриздат, 1960. 180 с.

102. Лукашкина Т. В. Доказывание как этап правоприменительного процесса. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції [27 листопада 2013 р., м. Одеса] / відповід. за випуск Ю. П. Аленін*. Одеса: Юридична література, 2013. С. 30-36.

103. Лупинская П. А. Достаточная совокупность доказательств как гарантия законности решений. *Гарантии прав личности в социалистическом уголовном праве и процессе*. Вып. 4. Ярославль: Ярослав. гос. ун-т / Ярослав. гос. ун-т, 1979. С. 48-53.

104. Лупинская П.А. Достаточная совокупность доказательств - необходимое условие законности решений следователя. *Укрепление законности в деятельности следователей в свете Конституции СССР*. Тезисы выступлений на научно-практической конференции. М.: Изд-во Всесоюз. ин-та по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1979. С. 16-18

105. Лупинская П.А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: учебник. М. Юристъ, 2003, 797 с.

106. Луцик В., Кордіяка Т. Повноваження прокурора, спрямовані на

усунення порушень закону в ході досудового розслідування [за законодавством України та Польщі]. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. N 3. С. 87-94.

107. Ляш, А. О. Оцінка доказів та їх процесуальних джерел за новим КПК України. *Адвокат*. 2013. N 3. С. 11-14.

108. Мамедов О.Я. Оценка допустимости доказательств на досудебном производстве по уголовным делам: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.09 Волгогр. акад. МВД России. Волгоград, 2007. 26 с.

109. Манаев Ю.В. Взаимосвязь законности, обоснованности и справедливости процессуальных решений следователя. Этика предварительного следствия. Труды Высшей следственной школы МВД СССР. Волгоград: НИИРИО ВСШ МВД СССР, 1976, Вып. 15. С. 36-40.

110. Манаев Ю.В. Законность и нравственность процессуальных решений следователя. Задачи следственного и экспертного аппаратов МВД СССР по дальнейшему укреплению социалистической законности. Материалы научно-практической конференции. Волгоград: Изд-во ВСШ МВД СССР, 1983. С. 101-105.

111. Манаев Ю.В. Законность и обоснованность процессуального решения следователя о применении меры пресечения. История органов внутренних дел и борьба с преступностью. Труды Высшей следственной школы МВД СССР. Волгоград: НИИРИО ВСШ МВД СССР, 1976, Вып. 11. - С. 135-155.

112. Манаев Ю.В. Законность процессуальных решений следователя. *Правоведение*. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1982, № 5. С. 92-98.

113. Манаев Ю.В. Обоснованность процессуальных решений следователя. *Советское государство и право*. М.: Наука, 1978, № 5. С. 84-88

114. Манаев Ю.В. Социалистическая законность и законность процессуальных решений следователя. XXVI съезд КПСС и проблемы уголовно-процессуальной и организационной деятельности органов предварительного следствия. Сборник научных трудов. Волгоград: Изд-во ВСШ МВД СССР, 1982. С. 10-19.

115. Маркина Е.А. Допустимость доказательств как гарантия правосудия и прав личности в современном российском уголовном процессе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 : Москва, 2000 187 с.

116. Марочкін О. І. Мотивування процесуальних рішень слідчого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків: 2014. 20 с.

117. Марочкін О. І. Особливості мотивування процесуальних рішень слідчого. *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, м. Харків, 16 трав. 2014 р. Харків, 2014. Вип. 5. С. 83–86.

118. Марочкін О. І. Процесуальні рішення слідчого як вираження його кримінальних процесуальних функцій. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. "Правова доктрина України", Харків, 20–21 листоп. 2013 р. Нац. акад. прав. наук України. Харків, 2013. С. 876–880.

119. Марочкін О. Системоутворюючі елементи мотивування рішень слідчого. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2010. № 2. С. 114–119.

120. Марочкін О.І. Щодо питання мотивування кримінальних процесуальних рішень. *Право і суспільство*. № 1, 2017 р. С. 252-258.

121. Марочкін О.І. Щодо системи процесуальних рішень слідчого. *Проблеми законності*: акад. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій ; редкол. В. Тацій та ін. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 110. С. 255-263.

122. Марочкін, О.І. Нормативні властивості процесуальних рішень слідчого. *Юридична осінь 2009 року*: Тези доповідей та наукових повідомлень міжнародної науково – практичної конференції молодих учених та здобувачів / За заг. ред. А.П. Гетьмана. Х.: Нац. юр. акад. України, 2009. С. 302-305.

123. Марочкін, О.І. Поняття процесуальних рішень слідчого та їх

класифікація. *Юридична осінь 2013 року*: зб. тез доповідей та наук. повідомл. учасників всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів 14 листопада 2013 / за заг. ред. А.П. Гетьмана. Х.: НУ «Юридична академія України ім. Я.Мудрого»: Право, 2013. – С. 414-418.

124. Марчак В.Я. Поняття та юридико-психологічні особливості формування внутрішнього переконання судді. *Європейські перспективи*. 2013. № 5. С. 83-88.

125. Матієк Л. Г. Критерії прийнятності обвинувального акта прокурора. *Прокуратура України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 травн. 2016 р. Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 191-193.

126. Машукова Д.А. Классификация процессуальных решений следователя. материалы Всероссийской научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых "Перспектива - 2002". В 5-ти томах. Нальчик: Изд-во Каб.-Балк. ун-та, 2002, Т. 4.

127. Мирошниченко Т. М. Окремі аспекти правового регулювання оцінки доказів у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 29[2]. С. 181-185.

128. Мирошниченко, Т. М. Щодо питання правової регламентації оцінки доказів у кримінальному процесі. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: перший харків. кримін. процес. полілог [присвяч. 50-річчю каф. крим. процесу Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого та 85-річчю від дня народж. Ю. М. Грошевого], [Харків, 16 груд. 2016 р.] / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримін. процесу. Харків: Право, 2017. 2016. 1. С. 124-130.

129. Михайленко А.Р. О сущности и значении стадии советского уголовного процесса. *Вопросы уголовного процесса*. 1977. Вып. 1. С. 114–120.

130. Михайленко А.Р. Сущность ошибок следователя при принятии процессуальных решений и роль прокурора в их устранении. *Основные направления деятельности советской прокуратуры*: межвузовский сборник

научных трудов. Свердловск: Изд-во Свердл. ун-та, 1988. - С. 108-111.

131. Михеєнко М. М. Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні: вибрані твори / упоряд. В. Шибіко, М. Михеєнко. К.: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.

132. Морозова Т.А. Свободооценкидоказательств в стадиипредварительного расследования: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нижегор. акад. МВД России. Нижний Новгород, 2007. 22 с.

133. Муравин А.Б. Мотивировка процессуальных решений следователя. Проблемы социалистической законности. *Республиканский междуведомственный научный сборник*. Харьков: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1986, Вып. 17. С. 78-82

134. Муравин А.Б. О правовых свойствах процессуальных решений следователя. *Проблемы правоведения*. Республиканский межведомственный научный сборник. Киев: Вища шк. Изд-во при Киев. ун-те, 1986, Вып. 47. С. 101-105.

135. Муравин А.Б. Проблемы мотивировки процессуальных решений следователя. автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1987. 18 с.

136. Національна асоціація адвокатів України: веб-сайт <https://unba.org.ua/publications/1088-oberezhnishe-iz-zapobizhnim-zahodom.html>[дата звернення 09.08.2019].

137. Нечаева Т.Г. Оценка следователем допустимости доказательств на стадии возбуждения уголовного дела: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.09 Моск. ун-т МВД РФ. Москва, 2007. 23 с.

138. Новикова Е.А. Полномочия следователя по доказыванию на стадии возбуждения уголовного дела: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.09 Воронеж. гос. ун-т. Воронеж, 2009. 24 с.

139. Нор В., Луцик В. Правові засоби прокурорської діяльності згідно з новим Законом України "Про прокуратуру". *Право України*. 2015. № 6. С. 60-69.

140. Нор В.Т. Проблеми теорії і практики судових доказів / упоряд.: В.В. Луцик, А. А. Павлишин. Харків: Право, 2015. С. 90-142.

141. Нор В.Т. Проблеми теорії і практики судових доказів. Львів: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1978. 110 с.

142. Омаров, А. А. Інститут підслідності в кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків. 2017. 19 с.

143. Орлик Д. Прокурор як суб'єкт збирання доказів. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2014. № 4. С. 107-112.

144. Осетрова О. С. Дотримання процесуальної форми як критерій допустимості доказів. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 127-137.

145. Осетрова О. С. Перевірка та оцінка недопустимості доказів у кримінальному провадженні. *Митна справа*. 2015. № 3[2]. С. 93-97.

146. Осетрова О.С. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. акад. внутр. справ. - . Київ, 2016. 216 с.

147. Отаров А.А. Использование доказательств в процессуальных решениях по уголовным делам: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.09 Рост. юрид. ин-т МВД РФ - Ростов-на-Дону, 2007. 29 с.

148. Офіс Генерального прокурора.
www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151871.

149. Павлишин А. Окремі питання допустимості доказів за кримінальним процесуальним кодексом України. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2014. Випуск 59. С. 356–364. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vlnu_yu_2014_59_51.pdf.

150. Павлишин А., Слюсарчук Х. Стандарти доказування та формування знання у кримінальному провадженні. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2015. Вип. 62. С. 199–209.

151. Павлова Н.В. Допустимість у суді доказів, отриманих до набрання

чинності КПК України 2012 року. *Науковий вісник Донецького юридичного інституту*: Збірник наукових праць. 2016. №3 [71]. С.217-221.

152. Пальчикова Н.В. Теоретические и практические проблемы доказывания в стадии возбуждения уголовного дела: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.09 Рос. ун-т дружбы народов. Москва, 2013. 32 с.

153. Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 206 с.

154. Палюх А. І. Особливості реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень під час доказування на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2015. № 3. С. 310-318.

155. Палюх А.І. Участь прокурора в доказуванні при повідомленні про підозру під час досудового розслідування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 837. С. 476-483.

156. Панова А. В. Еволюція поняття «допустимість доказів» у кримінальній процесуальній доктрині та законодавстві України. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 126. С. 176-184.

^{157.} Панова А.В. Визнання доказів недопустими у кримінальному провадженні: монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 256 с.

158. Пастернак Ю. Б. Методологічні проблеми доказування у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ: 2011. 19 с.

159. Пичкалева Г.И., Радутная Е.С. Роль и значение письменных указаний прокурора на первоначальном этапе расследования убийств. Укрепление законности в уголовном судопроизводстве. *Сборник научных трудов*. М.: Изд-во Всесоюзного ин-та по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1986. С. 90-97

160. Платонов К. К. О системе психологи. М.: «Мысль», 1972. 216 с.

161. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: моногр. Х., 2007. 576 с.

162. Постанова Верховного Суду від 05.07.2018 [справа № 234/11703/15-к]URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75215506>[дата звернення 12.12.2019 р.]

163. Постанова Верховного суду від 12.03.2019 [справа № 664/506/16-к]URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/80555667>[дата звернення 11.10.2019 р.].

164. Постанова Верховного Суду від 15.02.2018 [справа № 239/621/15-к]URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72269232>[дата звернення 01.10.2019 р.].

165. Постанова Верховного суду від 17 грудня 2019 року[справа № 235/6337/18]: URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86468617>[дата звернення 22.01.2020].

166. Постанова Верховного Суду від 26.02.2019[справа № 759/10445/16-к]URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/73627832>[дата звернення 22.01.2020].

167. Постанова Верховного Суду від 29.01.2019 [справа № 466/896/170]URL:<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79601140>[дата звернення 22.01.2020].

168. Постанова Верховного Суду від 30.05.2019 [справа № 164/1457/16-к]URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/82261840>[дата звернення 22.01.2020].

169. Постанова іменем України від 01.11.2018 р.[справа № 536/1048/16-к]: URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77684989>[дата звернення 20.01.2020].

170. Постанова Іменем України від 03.05.2018 року[справа № 569/11930/15-к]URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/73868748>[дата звернення 03.01.2020].

171. Постанова іменем України від 12.02.2019 року[справа № 159/451/16-к]URL:<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224144>[дата звернення 20.01.2020].

172. Постанова Іменем України від 14 червня 2018 рокусправа № 690/579/16-к. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74777582>[дата звернення 03.01.2020]

173. Постанова Іменем України від 23 жовтня 2018 року[справа № 686/5214/15].URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=10

0820&c=edit&_c=fo#[дата звернення 02.12.2019].

174. Постанова Іменем України від 24 січня 2019 року [справа № 711/8744/13-к]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79516834> [дата звернення 03.01.2020].

175. Постанова іменем України від 8 лютого 2018 року [Справа №754/5978/16-к]: URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72243400> [дата звернення 23.01.2020].

176. Притула А. М. Допустимість доказів. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 6. С. 170-176.

177. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n274> [дата звернення 25.04.2020].

178. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> [дата звернення 27.11.2019].

179. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих [розшукових] дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, МВС, СБУ, адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0114900-12> [дата звернення 27.11.2019].

180. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 № 570: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> [дата звернення 21.12.2019].

181. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова Пленуму спеціалізованого суду України з розгляду

цивільних і кримінальних справ 11.12.2015 № 13.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>[дата звернення 14 січня 2021 р.].

182. Про судову експертизу URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>[дата звернення 05.01.2020]

183. Профатилова Н.В. Оценка следователем достаточности доказательств при принятии основных процессуальных решений по уголовным делам. М.: Юрлитинформ, 2009. 176 с.

184. Рабінович П., Ратушна Б. Загальнотеоретичні проблеми права на належне доказування в українському судочинстві [у світлі практики Страсбурзького суду]. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3. С. 7-19.

185. Расторгуєв О. В. Повідомлення про підозру: проблеми прийняття процесуального рішення. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2019. № 2 [51]. С. 181–182. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/13797>. doi: 10.18372/2307-[дата звернення 14 січня 2021 р.].

186. Резник Г. М. Внутреннее убеждение при оценке доказательств: монография. Москва: Юрид. лит., 1977. 120 с.

187. Рибалка О. В. Значення кримінально-процесуального доказування. *Адвокат*. 2011. № 10. С. 15-21.

188. Рішення Великої палати ЄСПЛ від 28.11.2017 «Мерабішвілі проти Грузії» [заява № 72508/13]URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/69ea0c9b5d4ac971e96c_file.pdf[дата звернення 21.03.2020].

189. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Гефген против Германии».URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/5592512/5592512.htm>[дата звернення 24.04.2020].

190. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Нечипорук и Йонкало против Украины»: URL: <https://precedent.in.ua/2016/05/06/netchyporuk-y-jonkalo-protuv-ukraynu-2/>[дата звернення 25.04.2020].

191. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Шабельника проти України» від 19 лютого 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457[дата звернення 25.04.2020].

192. Рішення Європейського суду з прав людини «Лабіта проти Італії» [заява № 26772/95] від 6 квітня 2000 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58559> [дата звернення: 25.04.2020].

193. Рішення Європейського суду з прав людини «Фокс, Кембелл і Хартлі проти Сполученого Королівства» [заява № 12244/86; 12245/86; 12383/86] від 30 серпня 1990 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57721> [дата звернення: 25.04.2020].

194. Рішення Європейського суду з прав людини «Мюррей проти Сполученого Королівства»[заява № 14310/88] від 28 жовтня 1994 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57895> [дата звернення: 25.04.2020].

195. Рішення Європейського суду з прав людини від 27 листопада 1997 р. «К.-Ф. Проти Німеччини»: URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58119> [дата звернення: 25.04.2020].

196. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України [справа про депутатську недоторканність] від 27 жовтня 1999 року N 9-рп/99: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99>[дата звернення 25.04.2020].

197. Рішення КСУ N 12-рп/2011 від 20.11.2011: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11> [дата звернення 25.04.2020].

198. Рожнова В. В. Недопустимість доказів у кримінальному провадженні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 301-306.

199. Ряполова Я.П. Процессуальные действия, проводимые в стадии возбуждения уголовного дела: правовые, теоретические и организационные основы: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.09. Моск. гос.

юрид. акад. им. О.Е. Кутафина. Москва, 2013. 27 с.

200. Ряшко О. В. Деякі проблемні питання щодо значення та умов допустимості отримання доказів у кримінальному процесі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. серія юридична. 2013. Вип. 4. С. 428-436.

201. Савонюк Р. Ю. Слідчий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. акад. внутр. справ України. К., 2002. 18 с.

202. Садчікова К. А. Значення висновку експерта при складанні обвинувального акту. *Форум права*. 2015. № 4. С. 244–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_44[дата звернення 11.04.2020].

203. Сергеева Д. Б. Належність доказів за новим КПК України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією [теорія і практика]*. 2013. № 3[спец. вип.]. С. 234-239.

204. Сердюк В. П. Внутрішнє переконання у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 6[3]. С. 134-137.

205. Скоромний Д.А. Етапи прийняття кримінальних процесуальних рішень. *Вісник Асоціації кримінального права України*. № 2[9], 2017, С. 218-234.

206. Сливчиков А.А. Письменные указания прокурора по уголовному делу. *Закон и практика*. Чита, 2006, № 1 [17]. С. 56-58

207. Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 24 с.

208. Слюсарчук Х. Р. Співвідношення термінів "стандарти доказування" та "стандарти переконання". *Право і суспільство*. 2016. № 1[2]. С. 164-170.

209. Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування «обгрунтована підозра» у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 42. -С. 238-241.

210. Смоков С.М. Внутрішнє переконання слідчого і його роль при прийнятті процесуальних рішень: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09.

Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2002. 19 с.

211. Смуригін О. Оцінка доказів на досудових стадіях кримінального процесу. *Юридична Україна*. 2010. № 5 [89]. С.105-111.

212. Смуригін, О. Оцінка доказів як елемент процесу доказування. *Вісник прокуратури*. 2008. № 1. С. 44-49.

213. Соркин В.С. Особенности процессуального доказывания в уголовном судопроизводстве: Монография. Гродно: ГрГУ, 2002. 95с.

214. Спирин А.В. О необходимости предоставления прокурору права давать указания следователю. *Вестник Московского университета МВД России*. М.: Изд-во Моск. ун-та МВД России, 2014, № 6. С. 153-156

215. Стахівський, С. Внутрішнє переконання, оцінка доказів та їх процесуальних джерел. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 7. С. 127-128.

216. Стахівський, С. Оцінка доказів та їх процесуальних джерел у кримінальному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 6. С. 135-138.

217. Столітній А. В. Вказівки прокурора у кримінальному провадженні як форма здійснення процесуального керівництва. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квіт. 2015 р. / Громад. орг. "Правовий світ". Дніпропетровськ : ГО "Правовий світ", 2015. С. 126-127.*

218. Столітній А. В. Місце досудового розслідування у системі стадій кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 36[2]. С. 151-154.

219. Стоянов М. Зв'язок властивостей доказів у кримінальному судочинстві України. Сучасний вимір держави та права. Миколаїв: Іліон / за ред. В. І. Терентьев та ін., 2008. С. 477-478.;

220. Стоянов М. М. Властивість належності доказів: поняття та зміст. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 204-209.

221. Стоянов М. М. До питання визначення властивостей доказів у

кримінальному процесі. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса, 2008. Вип. 44. С. 208-213.

222. Стоянов М. М. Достовірність доказів у кримінальному провадженні: аналіз нормативного регулювання. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу [м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.] / відп. за вип. В. М. Др'омін; НУ "ОЮА". Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса: Фенікс, 2013. Т. 2. С. 506-508.

223. Стоянов М.М. Концепції допустимості доказів: проблеми теорії, нормативної регламентації та правозастосовної практики. *Часопис Академії адвокатури України*. № 4, 2009, С. 1-5.

224. Стоянов, М. М.. Властивості доказів у кримінальному процесі України: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса: 2010. 20 с.

225. Суботін Д. Стадія як елемент системи кримінального процесу. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 4. С. 60–63.

226. Татаров О. Ю., Мірковець Д. М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації. *Митна справа*. 2015. № 1[2.2]. С. 265-271.

227. Теория доказательств в советском уголовном процессе /авт. кол.: Р. С. Белкин, А. И. Винберг, А. Я. Дорохов и др. ;Ред. кол.: Н. В. Жогин [отв. ред.] и др. Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. -2-е изд., испр. и доп. М.:Юрид. лит.,1973. 735 с.

228. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Часть общая / Белкин Р.С., Винберг А.И., Дорохов В.Я., Звирбуль В.К., и др.; Редкол.: Жогин Н.В. [Отв. ред.], Злобин Г.А., Каминская В.И., Карпец И.И., Кочаров Г.И., Миньковский Г.М. - М.: Юрид. лит., 1966. 584 с.

229. Теорія доказів: підручник / Антонов К. В., Сачко О. В., Тертишник В. М., Уваров В. Г./ за заг. ред. д.ю.н, професора В. М. Тертишника. К.: Алерта, 2015. 294 с.

230. Терентійов В.О. Конституційні засади прийняття процесуальних рішень у кримінальному судочинстві. *Процесуальні гарантії дотримання*

конституційних прав громадян у кримінальному судочинстві. Донецьк: ДЮІ МВС при ДонНУ, 2005. С. 205-210.

231. Терехин В.В. Допустимость доказательств в уголовном процессе : методологический, правовой, этический аспекты: автореферат дис. ... доктора юридических наук : 12.00.09 / В.В. Терехин. Нижний Новгород, 2016. 52 с.

232. Ткачук О. С. Визнання доказів допустимими за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2013. № 1. С. 86-91.

233. Толмосов В.И. Собираение доказательств правомочным субъектом – гарантия полученного доказательства допустимым. *Вестник Самарской гуманитарной академии*. Серия «Право» № 1: 2007. С. 146-151.

234. Толочко О.М. Гуманізація доказування у кримінальному провадженні // *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 187-178.

235. Торбас О. Загальна характеристика структури обвинувального акта за чинним КПК України. *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 221-226.

236. Торбас О.О. Повноваження прокурора на стадії досудового розслідування при затвердженні обвинувального акта. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2013. № 4. С. 171–174.

237. Туманянц А. Р. Інститут підозри у кримінальному процесі та проблеми його реформування. *Університетські наукові записки*. 2011. № 3. С. 300-305.

238. Туманянц, А. Р. Інститут підозри у кримінальному процесі та його значення за новим КПК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 19 жовт. 2012 р. / СБУ, Ін-т підгот. юрид. кадрів для СБУ Нац. ун-ту "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х. : ТОВ "Оберіг", 2012. Вип. 4. С. 168-172.

239. Тунтула О.С. Лагода К.О. Обвинувальний акт: вимоги до складання та основні причини повернення судом // *Юридичні могилянські читання : пошук рішень з актуальних проблем сучасної правової науки*: тези доп. Всеукр. наук.-

практ. конф. 19 квітня 2019 р., м. Миколаїв / Чорном. нац. унт. ім. Петра Могили, 2019. С. 77-80.

240. Тютюнник В. В. Інститут допустимості доказів як гарантія ухвалення законного та обґрунтованого вироку суду: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. 2015. 220 с.

241. Тютюнник В. В. Проблеми визначення поняття допустимості доказів у кримінальному Провадженні. *Юрист України*. 2015. № 3-4. С. 103-109.

242. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Беларусь № 295-З от 16.07.1999. URL: <http://kodeksy.by/static/ugolovno-processualnyu-kodeks.pdf>. [дата звернення 22.01.2020].

243. Уголовно-процесуальный кодекс Российской Федерации N 174-ФЗ от 18.12.2001. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901802257>. [дата звернення 22.01.2020].

244. Ухвала Одеського апеляційного суду від 13.03.2019 [справа № 520/3915/19 1-кц/520/2565/19]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80765461>. [дата звернення 22.01.2020].

245. Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2016. 248 с.

246. Фараон О. В. Випадки повідомлення про підозру. *Право і суспільство*. 2015. № 3[3]. С. 198-202.

247. Фараон О. Зміна повідомлення про підозру в аспекті ст. 279 Кримінального процесуального кодексу України. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. - С. 402-406.

248. Холондович І. І. Необґрунтованість підозри як одна з підстав її оскарження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Випуск 40, т. 3. С. 130–133.

249. Чернега І. Л. Місце допустимості серед інших властивостей доказів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». - Херсон, 2014. - Вип. 3. - Т. 3. - С. 230-234.

URL:<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4504/Chernega%20Misce%20dopust%20most%20sered%20inshih%20vlastivostej%20dokaz%20v.pdf?sequence=1&isAllowed>[дата звернення 22.01.2020].

250. Черняк Н. П. Процесуальні особливості повідомлення особі про підозру. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 555-561.

251. Чича Р. П. Щодо форми прийняття слідчим процесуальних рішень, у яких реалізуються дані про особу підозрюваного. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Право. 2013. №1082, вип. 16. С. 225-228.

252. Чорнобай О. Доведення [доказ] і спростування як види аргументації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 855. С. 264-273.

253. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2007. 211 с.

254. Чорноусько М. В. Здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням: теорія та практика: монографія. К.: Алерта, 2017. 294 с.

255. Чупрікова І. Л. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса: 2016. 20 с.

256. Чупрікова І.Л. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 191с.

257. Шакиров И. А. Некритическое мышление и гносеология сомнения. *Вестник Башкирского университета*. 2008. Т. 13. № 1. С.135 – 137.

258. Шепітько І.І. Обвинувальний акт: сутність, зміст та значення для судового розгляду. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Частина 2. С. 216-221.

259. Шепітько, В. Психологія судової діяльності: проблеми теорії та практики. *Вісник Академії правових наук України*. 2004 р. №3 [38]. Х.: Право,

2004. С. 161-169.

260. Штурмак О. Л. Критерії оцінки належності та допустимості доказів у кримінальному судочинстві України. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності*: Тези доп. та повідомл. наук.-практ. конф., Київ, 3 квіт. 2009 р. К.: Атіка / Київ. нац. ун-т внутр. справ, Асоц. процесуалістів України, 2009. С. 816-819.

261. Шульгін С. Провокація [підбурювання] особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 96-102.

262. Шульгін С. Поняття обґрунтованості підозри в кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 295-303.

263. Шульгін С. Винесення слідчим, прокурором постанови, не передбаченої КПК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 292-295.

264. Шульгін С. Поняття процесуального рішення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 206-210.

265. Шульгін С. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 208-214.

266. Шульгін С. Роль та значення сумніву у внутрішньому переконанні слідчого, прокурора під час оцінки ними доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 251-256.

267. Шульгін С. О. Достатність доказів як підстава прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором. *Право та державне управління*. № 2 [35] том 2, 2019. С. 109-116.

268. Shulhin Serhii WRITTEN INSTRUCTIONS OF A PROSECUTOR AS A SPECIAL FORM OF HIS PROCEDURAL DECISION IN CRIMINAL PROCEEDINGS. *Európska Veda. Vedecký časopis /European science: Scientific journal*, Ročník 4, 1/2020, Podhájská, pp.105-109.

269. Шульгін С. Використання матеріалів контррозвідувальної діяльності як доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 313-318.

270. Шульгін С.О. Взаємозв'язок як самостійна властивість доказів за КПК України. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників: матеріали Х [ювілейної] Всеукр. наук. конф. студ. і асп. [м. Харків, 22 трав. 2019 р.] / редкол.: О. В. Бабаєва, О. І. Бережний, І. Л. Беспалько та ін. Харків: Юрайт, 2019. С. 77-79.*

271. Шульгін С.О. Процесуальні рішення слідчого та прокурора, які містяться у протоколі. *Trends of modern science: Materials of the XV International scientific and practical Conference [2019, May 30 - June 7, 2019] Political science. History. Law. Public administration. Philosophy.: Sheffield. Science and Education. С. 53-57.*

272. Шульгін С.О. Правова природа повідомлення про підозру Правове забезпечення оперативно-службової діяльності. *Актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.- практи. семінару [м. Харків, 23 трав. 2019 р.] / редкол.: С. О. Гриненко [голов. ред.] та ін. Харків: Право, 2019. Вип. 10. С. 249-252.*

273. Шумило М. Є. Докази досудового і судового провадження в КПК України: співвідношення та їх функціональне призначення / М. Є. Шумило // *Право України*. - 2013. - N 11. - С. 206-215.

274. Шумило М. Є. Досудові і судові докази у КПК України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 82-86.

275. Щербак І.А. Повідомлення про підозру: актуальні питання. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року] / За ред. О.Г. Турченко. Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 413-417.*

276. Щур К. С. Роль внутрішнього переконання слідчого під час оцінки доказів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 71. С. 474-481.

277. Юрченко Л. В., Зарубіна А. Г. Притягнення до кримінальної відповідальності як стадія кримінального провадження. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. 2012. Серия «Юридические науки». Т. 25 [64]. 2012. № 2. С. 238 – 243.

278. Юрчишин В. М. Процесуальні повноваження прокурора у підготовці та оформленні обвинувального акта. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2014. Вип. 2. С. 237-252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2014_2_24. [27.03.2020].

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Шульгін С. Провокація (підбурювання) особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 96-102.

2. Шульгін С. Поняття обґрунтованості підозри в кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 295-303.

3. Шульгін С. Винесення слідчим, прокурором постанови, не передбаченої КПК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 292-295.

4. Шульгін С. Поняття процесуального рішення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 206-210.

5. Шульгін С. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 208-214.

6. Шульгін С. Роль та значення сумніву у внутрішньому переконанні слідчого, прокурора під час оцінки ними доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 251-256.

7. Шульгін С. О. Достатність доказів як підстава прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором. *Право та державне управління*. № 2 (35) том 2, 2019. С. 109-116.

8. Shulhin Serhii WRITTEN INSTRUCTIONS OF A PROSECUTOR AS A SPECIAL FORM OF HIS PROCEDURAL DECISION IN CRIMINAL PROCEEDINGS. *Európska Veda. Vedecký časopis /European science: Scientific*

journal, Ročník 4, 1/2020, Podhájská, pp.105-109.

9. Шульгін С. Використання матеріалів контррозвідувальної діяльності як доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 313-318.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Шульгін С.О. Взаємозв'язок як самостійна властивість доказів за КПК України. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників: матеріали Х (ювілейної) Всеукр. наук. конф. студ. і асп.* [м. Харків, 22 трав. 2019 р.] / редкол.: О. В. Бабаєва, О. І. Бережний, І. Л. Беспалько та ін. Харків: Юрайт, 2019. С. 77-79 (очна участь).

11. Шульгін С.О. Процесуальні рішення слідчого та прокурора, які містяться у протоколі. *Trends of modern science: Materials of the XV International scientific and practical Conference (2019, May 30 - June 7, 2019) Political science. History. Law. Public administration. Philosophy.:* Sheffield. Science and Education. С. 53-57 (заочна участь).

12. Шульгін С.О. Правова природа повідомлення про підозру Правове забезпечення оперативно-службової діяльності. *Актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.- практи. семінару* (м. Харків, 23 трав. 2019 р.) / редкол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2019. Вип. 10. С. 249-252 (очна участь).

Аналіз результатів опитування (прокурори).

Участь опитування взяли прокурори Головної військової прокуратури Генеральної прокуратури України, прокурори місцевих прокуратур Волинської області.

Всього опитано 62 прокурори.

У наданих респондентам опитувальниках були поставлені такі питання.

1. Чи впливають висновки щодо застосування норм права, викладені у постановях Верховного Суду на оцінку Вами доказів та прийняття процесуальних рішень?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>так</i>	57
<i>ні</i>	5

2. Яким чином при оцінці доказів Ви враховуєте судові рішення, яке набрало законної сили у справі іншої юрисдикції, яким вирішене правове питання, що стосується розслідуваного Вами кримінального провадження?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) як преюдиціальний акт [ч. 1 ст. 90 КПК];</i>	27
<i>б) керується принципом обов'язковості судових рішень [п. 9 ч. 2 ст. 129, ст. 129-1 Конституції України, ст. 21 КПК];</i>	12
<i>в) не використовуєте судові рішення, здійснюєте оцінку доказів на загальній підставах;</i>	23

3. У разі суперечності між показаннями підозрюваного та висновком судової експертизи, який доказ Ви покладете в основу прийнятого Вами процесуального рішення?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) висновок експертизи*;</i>	59
<i>б) показання підозрюваного**</i>	
*надано 2 відповіді «а», однак вказано про оцінку доказів у сукупності з показаннями	
**надано 1 відповідь «б», зазначено, що сумніви тлумачаться на користь підозрюваного	

4. Чи застосовуєте Ви на практику Європейського суду з прав людини? Якщо так, то у яких процесуальних рішеннях [процесуальних актах]? Якщо ні, поставте прочерк.

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>так</i>	17
<i>ні</i>	45

5. Коли На Вашу думку фактичні дані стають доказами у кримінальному провадженні?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) після їх закріплення у порядку передбаченому КПК України;</i>	39
<i>б) після їх закріплення у порядку передбаченому КПК України, їх оцінки слідчим, прокурором та покладення основу будь-якого процесуального рішення;</i>	16
<i>в) на досудових стадіях кримінального провадження відсутні докази, а є фактичні дані – майбутні джерела доказів у суді;</i>	7
<i>г) після оцінки фактичних даних судом у нарадчій кімнаті на стадії судового розгляду</i>	

6. Чи Варто на Вашу думку передбачити у КПК України винесення слідчим, прокурором постанови про визнання доказів недопустимими на стадії досудового розслідування?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) ні;</i>	51
<i>б) так, надати таке право слідчому</i>	2
<i>в) так, надати таке право слідчому, прокурору;</i>	6
<i>г) так, надати таке, право прокурору</i>	3

7. Яким чином Ви використовуєте докази на стадії досудового розслідування з'ясувавши їх недопустимість?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) виносите відповідну постанову;</i>	2
<i>б) не використовуєте їх у доказуванні;</i>	60
<i>ваш варіант</i>	-

8. Чи вправі слідчий прокурор затримувати особу в порядку ст. 208 КПК України до внесення відомостей до ЄРДР?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) так;</i>	33
<i>б) ні</i>	29

9. Чи вправі слідчий/прокурор проникнути до житла чи іншого володіння особи в порядку ч. 3 ст. 233 КПК до внесення відомостей до ЄРДР?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) так;</i>	20
<i>б) ні</i>	42

10. Чи достатньо одного дуже переконливого доказу, який не викликає сумнівів [наприклад повного визнання вини підозрюваним] для повідомлення особі про підозру?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) так;</i>	9
<i>б) ні</i>	53

11. Чи являється на Вашу думку повідомлення про підозру процесуальним рішенням?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) так;</i>	58
<i>б) ні</i>	4

12. Чи є, на Вашу думку, клопотання адресовані слідчому судді [про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, про проведення слідчих дій, тощо] процесуальним рішенням?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) так;</i>	31
<i>б) ні</i>	31

Аналіз результатів опитування (слідчі).

Участь опитування взяли слідчі Головної військової прокуратури Генеральної прокуратури України, слідчі Головного слідчого управління Служби Безпеки України, слідчі територіального управління Державного бюро розслідування, розташованого у місті Львові.

Всього опитаний 21 слідчий.

1. Чи впливають висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду на оцінку Вами доказів та прийняття процесуальних рішень?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
так	21
ні	

2. Яким чином при оцінці доказів Ви враховуєте судові рішення, яке набрало законної сили у справі іншої юрисдикції, яким вирішене правове питання, що стосується розслідуваного Вами кримінального провадження?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) як преюдиціальний акт [ч. 1 ст. 90 КПК];</i>	11
<i>б) керуєтесь принципом обов'язковості судових рішень [п. 9 ч. 2 ст. 129, ст. 129-1 Конституції України, ст. 21 КПК];</i>	5
<i>в) не використовуєте судові рішення, здійснюєте оцінку доказів на загальній підставах;</i>	5

3. У разі суперечності між показаннями підозрюваного та висновком судової експертизи, який доказ Ви покладете в основу прийнятого Вами процесуального рішення?

За результатами опитування отримано наступні результати:

Запропоновані варіанти відповідей	Кількість наданих відповідей
<i>а) висновок експертизи;</i>	20
<i>б) показання підозрюваного</i>	
<i>Не надано відповіді, дописано [докази не мають наперед встановленої сили]</i>	1

4. Чи застосовуєте Ви на практику Європейського суду з прав людини? Якщо так, то у яких процесуальних рішеннях [процесуальних актах]? Якщо ні, поставте прочерк.

За результатами опитування отримано наступні результати:

так	13
ні	8

5. Коли На Вашу думку фактичні дані стають доказами у кримінальному провадженні?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>а) після їх закріплення у порядку передбаченому КПК України;</i>	10
<i>б) після їх закріплення у порядку передбаченому КПК України, їх оцінки слідчим, прокурором та покладення основу будь-якого процесуального рішення;</i>	10
<i>в) на досудових стадіях кримінального провадження відсутні докази, а є фактичні дані – майбутні джерела доказів у суді;</i>	
<i>г) після оцінки фактичних даних судом у нарадчій кімнаті на стадії судового розгляду</i>	1

6. Чи Варто на Вашу думку передбачити у КПК України винесення слідчим, прокурором постанови про визнання доказів недопустимими на стадії досудового розслідування?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>а) ні;</i>	14
<i>б) так, надати таке право слідчому</i>	1
<i>в) так, надати таке право слідчому, прокурору;</i>	6
<i>г) так, надати таке, право прокурору</i>	

7. Яким чином Ви використовуєте докази на стадії досудового розслідування з'ясувавши їх недопустимість?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>а) виносите відповідну постанову;</i>	1
<i>б) не використовуєте їх у доказуванні:</i>	19
<i>ваш варіант</i>	1 відповідь надано з наступним коментарем: «Ураховую для внутрішнього переконання. для прийняття рішення про закінчення досудового розслідування»

8. Чи вправі слідчий прокурор затримувати особу в порядку ст. 208 КПК України до внесення відомостей до ЄРДР?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>a) так;</i>	11
<i>б) ні</i>	10

9. Чи вправі слідчий/прокурор проникнути до житла чи іншого володіння особи в порядку ч. 3 ст. 233 КПК до внесення відомостей до ЄРДР?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>a) так;</i>	14
<i>б) ні</i>	7

10. Чи достатньо одного дуже переконливого доказу, який не викликає сумнівів [наприклад повного визнання вини підозрюваним] для повідомлення особі про підозру?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>a) так;</i>	4
<i>б) ні</i>	17

11. Чи являється на Вашу думку повідомлення про підозру процесуальним рішенням?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>a) так;</i>	18
<i>б) ні</i>	3

12. Чи являється на Вашу думку клопотання адресовані слідчому судді [про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, про проведення слідчих дій, тощо] процесуальним рішенням?

За результатами опитування отримано наступні результати:

<i>a) так;</i>	12
<i>б) ні</i>	9

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України

Чинна редакція	Редакція з урахуванням пропонованих змін і доповнень
Кримінальний процесуальний кодекс України [Відомості Верховної Ради України [ВВР], 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88]	
<p>Стаття 42. Підозрюваний, обвинувачений</p> <p>1. Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.</p> <p>...</p>	<p>Стаття 42. Підозрюваний, обвинувачений</p> <p>1. Підозрюваним є особа, щодо якої у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, винесено постанову про залучення до кримінального провадження як підозрюваного, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо винесено постанову про залучення до кримінального провадження як підозрюваного, однак її не вручено внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.</p> <p>...</p>
Відсутня	<p>Стаття 69-1. Допит експерта на стадії досудового розслідування.</p> <p>1. Слідчий, прокурор має право викликати експерта для допиту для роз'яснення наданого ним висновку.</p> <p>2. Перед початком допиту експерта, слідчий, прокурор встановлює його особу, роз'яснює права і обов'язки, передбачені ст. 69 цього кодексу та попереджає про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку.</p> <p>3. У разі залучення експерта стороною захисту, за наявності</p>

відповідного клопотання, його допит є обов'язковим. Такий допит проводиться за обов'язкової участі сторони, що заявила таке клопотання, її захисника, представника.

4. Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше експертів для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках, що стосуються одного і того самого предмета чи питання дослідження.

5. Експерту можуть бути поставлені запитання щодо наявності у нього спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань [освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо], дотичних до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку.

6. За результатами допиту експерта складається протокол, який повинен відповідати вимогам ст. 104 цього кодексу.

7. Слідчий суддя здійснює допит експерта за правилами ст. 356 цього кодексу.

Стаття 89. Визнання доказів недопустимими

1. Суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

2. У разі встановлення очевидної

Стаття 89. Визнання доказів недопустимими

1. Суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

У випадках передбачених цим

<p>недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.</p> <p>3. Сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими.</p>	<p>кодексом, прокурор визнає доказ недопустимими, про що виносить постанову.</p> <p>2. У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.</p> <p>3. Сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими.</p>
<p>Стаття 90. Значення рішень інших судів у питаннях допустимості доказів</p> <p>1. Рішення національного суду або міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, має преюдиціальне значення для суду, який вирішує питання про допустимість доказів.</p>	<p>Стаття 90. Значення рішень інших судів у питаннях допустимості доказів</p> <p>1. Рішення національного суду або міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або інші обставини, що є предметом конкретного кримінального провадження, має преюдиціальне значення для слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, при вирішенні вирішує питання про допустимість доказів.</p>
<p>Стаття 95. Показання</p> <p>...</p> <p>3. Свідок зобов'язаний давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду, а експерт - слідчому судді та суду в установленому цим Кодексом порядку.</p>	<p>Стаття 95. Показання</p> <p>...</p> <p>3. Свідок, експерт зобов'язаний давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду.</p> <p>...</p>

...	
<p>Стаття 98. Речові докази</p> <p>1. Речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.</p> <p><i>{Частина перша статті 98 із змінами, внесеними згідно із Законом № 314-VII від 23.05.2013}</i></p> <p>2. Документи є речовими доказами, якщо вони містять ознаки, зазначені в частині першій цієї статті.</p>	<p>Стаття 98. Речові докази</p> <p>1. Речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.</p> <p><i>{Частина перша статті 98 із змінами, внесеними згідно із Законом № 314-VII від 23.05.2013}</i></p> <p>2. Документи є речовими доказами, якщо вони містять ознаки, зазначені в частині першій цієї статті.</p> <p>3. Про приєднання до кримінального провадження речових доказів, слідчий, прокурор вносить постанову.</p> <p>4. Якщо буде встановлено, що матеріальні об'єкти не відповідають критеріям, передбаченим частиною 1 цієї статті, прокурор вносить постанову про невизнання речовим доказом та цією постановою вирішує питання про їх повернення особі, у якої вони були вилучені або власнику.</p> <p>5. Спір про належність матеріальних об'єктів, що підлягають поверненню, вирішується у порядку цивільного судочинства. У такому випадку річ зберігається до набрання рішенням суду законної сили.</p>
Стаття 99. Документи	Стаття 99. Документи

<p>...</p> <p>2. До документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати:</p> <p>1] матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації [у тому числі електронні];</p> <p>2] матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;</p> <p>3] складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;</p> <p>4] висновки ревізій та акти перевірок. Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.</p> <p>3. Сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа - його відображення, якому надається таке ж значення, як документу.</p> <p>...</p>	<p>...</p> <p>2. До документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати:</p> <p>1] матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації [у тому числі електронні];</p> <p>2] матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;</p> <p>3] складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;</p> <p>4] висновки ревізій та акти перевірок. Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.</p> <p>3. Сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа - його відображення, якому надається таке ж значення, як документу.</p> <p>Резервні копії технічних носіїв інформації зафіксованої</p>
--	--

	<p>процесуальної дії, що зберігаються окремо, мають значення оригіналу та приймаються судом на загальних підставах, за умови їх виготовлення у спосіб, передбачений ч. 3 ст. 107 цього кодексу.</p> <p>...</p>
<p>Стаття 107. Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження</p> <p>...</p> <p>3. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.</p> <p>...</p>	<p>Стаття 107. Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження</p> <p>...</p> <p>3. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.</p> <p>Виготовлення резервної копії здійснюється шляхом копіювання з оригіналу, про що складається протокол, який повинен відповідати вимогам статей 104-106 цього кодексу</p> <p>...</p>
<p>Стаття 110. Процесуальні рішення</p> <p>...</p> <p>5. Постанова слідчого, прокурора складається з:</p> <p>1] вступної частини, яка повинна містити відомості про: місце і час прийняття постанови; прізвище, ім'я, по батькові, посаду особи, яка прийняла постанову;</p> <p>2] мотивувальної частини, яка повинна містити відомості про: зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови; мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилання на положення цього Кодексу;</p> <p>3] резолютивної частини, яка повинна містити відомості про: зміст прийнятого процесуального</p>	<p>Стаття 110. Процесуальні рішення</p> <p>...</p> <p>5. Постанова слідчого, прокурора повинна бути, законною, обґрунтованою та мотивованою. Законною є постанова, винесена уповноваженою службовою особою органу досудового розслідування, прокуратури у межах свої повноважень, передбачених цим Кодексом.</p> <p>Обґрунтованою є постанова, винесена слідчим, прокурором на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені зібраними у ході проведення досудового розслідування доказами, дослідженими та оціненими відповідно до вимог статті 94 цього</p>

рішення;
місце та час [строки] його виконання;
особу, якій належить виконати постанову;
можливість та порядок оскарження постанови.

6. Постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписується службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення.

7. Постанова слідчого, прокурора, прийнята в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковою для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вона стосується.

Кодексу.

Вмотивованою є постанова, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави що привели до необхідності прийняття саме такого рішення.

Постанова слідчого, прокурора складається з:

складається з:

1] вступної частини, яка повинна містити відомості про:

місце і час прийняття постанови;
прізвище, ім'я, по батькові, посаду особи, яка прийняла постанову;

2] мотивувальної частини, яка повинна містити відомості про:

зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови;

мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилання на положення цього Кодексу;

3] резолютивної частини, яка повинна містити відомості про:

зміст прийнятого процесуального рішення;

місце та час [строки] його виконання;
особу, якій належить виконати постанову;

можливість та порядок оскарження постанови.

6. Постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписується службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення.

Постанова слідчого, прокурора набирає законної сили після її підписання. Якщо постанова слідчого, у випадках визначених цим Кодексом, потребує погодження прокурора, така постанова набирає законної сили з моменту її затвердження прокурором.

7. Постанова слідчого, прокурора, прийнята в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковою для виконання

	<p>фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вона стосується.</p> <p>Невиконання законної постанови слідчого, прокурора тягне за собою відповідальність визначену законом.</p>
<p>Стаття 209. Момент затримання</p> <p>1. Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.</p>	<p>Стаття 209. Момент затримання</p> <p>1. Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.</p> <p>2. Особа, затримана на підставі статті 207 цього кодексу є затриманою з моменту її передачі уповноваженій особі.</p>
<p>Стаття 219. Строки досудового розслідування</p> <p>...</p> <p>3. Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження, а також строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу, не включається у строки, передбачені цією статтею.</p> <p>...</p>	<p>Стаття 219. Строки досудового розслідування</p> <p>...</p> <p>3. Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження, а також строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу, а також час витрачений на складання обвинувального акту, не включається у строки, передбачені цією статтею.</p> <p>...</p>
<p>Стаття 276. Випадки повідомлення про підозру</p> <p>1. Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, у випадках:</p> <p>1] затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи</p>	<p>Стаття 276. Підстави залучення до кримінального провадження як підозрюваного</p> <p>1. Постанова про залучення до кримінального провадження як підозрюваного обов'язково вноситься у порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, за</p>

<p>безпосередньо після його вчинення;</p> <p>2] обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів;</p> <p>3] наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.</p> <p>Особливості повідомлення про підозру окремії категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу.</p> <p>2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа [особа, якій законом надано право здійснювати затримання] зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені статтею 42 цього Кодексу.</p> <p>3. Після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.</p>	<p>наступних підстав:</p> <p>1] затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;</p> <p>2] наявності достатньої сукупності доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.</p> <p>Особливості залучення до кримінального провадження як підозрюваного окремої категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу.</p> <p>2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа [особа, якій законом надано право здійснювати затримання] зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені статтею 42 цього Кодексу.</p> <p>3. Після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.</p> <p>4. Підозра повинна обґрунтованою. Визначення обґрунтованості підозри здійснюється з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.</p>
	<p>Стаття 277. Зміст постанови про залучення до кримінального провадження як підозрюваного</p> <p>1. Постанова про залучення до кримінального провадження вноситься прокурором або слідчим за погодженням з прокурором.</p> <p>Постанова про залучення до кримінального провадження як підозрюваного має відповідати вимогам до постанови, визначеним у</p>

статті 110 цього кодексу, а також містити такі відомості:

1] прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює виносить постанову;

2] анкетні відомості особи [прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, або реєстрації, громадянство], яка залучається до кримінального провадження як підозрюваний;

3] найменування [номер] кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення;

4] правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті [частини статті] закону України про кримінальну відповідальність;

5] стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших обставин, які підлягають доказуванню;

7] права підозрюваного;

8] підпис слідчого, прокурора, який підписав/затвердив постанову та здійснив повідомлення.

2. У разі підозри особи у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями, або пунктами, частинами однієї статті Кримінального кодексу України, у постанові зазначаються дії, які інкримінуються особі, за кожною з них окремо.

У разі залучення у кримінальному провадженні декількох осіб як підозрюваних, щодо кожної з них виноситься окрема постанова.

Стаття 278. Вручення письмового повідомлення про підозру

Стаття 278. Вручення постанови про залучення до кримінального

<p>1. Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.</p> <p>2. Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання.</p> <p>3. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.</p> <p>4. Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті [частини статті] закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.</p>	<p>провадження як підозрюваного</p> <p>1. Постанова про залучення до кримінального провадження як підозрюваного вручається в день її винесення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.</p> <p>Після виконання дій щодо вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень особа вважається такою, якій належним чином вручена постанова.</p> <p>2. Постанова про залучення до кримінального провадження затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання.</p> <p>3. У разі якщо особі не вручено постанову про залучення до кримінального провадження після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.</p> <p>4. Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті [частини статті] закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.</p>
<p>Стаття 279. Зміна повідомлення про підозру</p> <p>1. У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову</p>	<p>Стаття 279. Зміна і доповнення постанови про залучення до кримінального провадження як підозрюваного.</p> <p>1. У разі виникнення у ході досудового розслідування обставин для зміни або доповнення підозри, прокурором або слідчим за погодженням з прокурором виносить нову постанову про залучення до</p>

<p>підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.</p>	<p>кримінального провадження як підозрюваного.</p> <p>2. Якщо постанова про залучення до кримінального провадження як підозрюваного винесена прокурором, винести нову постанову може тільки прокурор.</p> <p>3. Якщо в ході проведення досудового розслідування, у якому щодо особи винесено постанову про залучення як підозрюваного, будуть встановлені підстави визначені цим кодексом для закриття кримінального провадження, прокурор у постанові про закриття кримінального провадження зазначає про скасування дії постанови про залучення для кримінального провадження як підозрюваного.</p>
<p>Стаття 550. Доказова сила офіційних документів</p> <p>...</p> <p>2. Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, не потребують легалізації і визнаються судом допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.</p> <p>...</p>	<p>Стаття 550. Доказова сила офіційних документів</p> <p>...</p> <p>2. Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, а також їх переклад здійснений у передбаченому цим кодексом порядку, не потребують легалізації і визнаються допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.</p> <p>...</p>

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

Володимир КОВБАСА

_____ 2020 року

АКТ

впровадження у наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Про впровадження у наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертаційного дослідження Шульгіна Сергія Олександровича «Оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі:

- голови: декана факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента Обшалова С.В.
- членів комісії: завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Дарагана В.В.
завідувача кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Чаплинського К.О.

відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження Шульгіна Сергія Олександровича «Оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування» на здобуття наукового

ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Основні результати наукового дослідження використовуються у науково-дослідницькій роботі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ з метою подальшої розробки проблемних питань досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Результати дисертації відображаються у наступних наукових публікаціях (статтях і тезах доповідей):

Шульгін С.О. Провокація (підбурювання) особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 96–102.

Шульгін С.О. Поняття обґрунтованості підозри в кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 295–303.

Шульгін С.О. Винесення слідчим, прокурором постанови, не передбаченої КПК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 292–295.

Шульгін С.О. Поняття процесуального рішення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 206–210.

Шульгін С.О. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 208–214.

Шульгін С.О. Роль та значення сумніву у внутрішньому переконанні слідчого, прокурора під час оцінки ними доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 251–256.

Шульгін С.О. Достатність доказів як підстава прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором. *Право та державне управління*. № 2 (35). Том № 2. 2019. С. 109–116.

Shulhin Serhii Written instructions of a prosecutor as a special form of his procedural decision in criminal proceedings. *Európska Veda. Vedecký časopis. European science : Scientific journal*, Ročník 4, 1/2020, Podhájka, PP.105-109.

Шульгін С.О. Використання матеріалів контррозвідувальної діяльності як доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 313–318.

Шульгін С.О. Взаємозв'язок як самостійна властивість доказів за КПК України. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників : матеріали X (ювілейної) Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і асп.* (м. Харків, 22 трав. 2019 р.) / ред. кол.: О. В. Бабаєва, О. І. Бережний, І. Л. Беспалько та ін. – Харків : Юрайт, 2019. С. 77–79.

Шульгін С.О. Процесуальні рішення слідчого та прокурора, які містяться у протоколі. *Materials of the XV International scientific and practical Conference Trends of modern science – 2019 (May 30 - June 7, 2019 Political science. History. Law. Public administration. Philosophy. : Sheffield. Science and Education*. 2019. С. 53–57.

Шульгін С.О. Правова природа повідомлення про підозру Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: *Актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійно діючого наук.- практ. семінару (м. Харків, 23 трав. 2019 р.) / ред. кол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. – Харків : Право, 2019. – Вип. 10. С. 249–252.

Наукові публікації відповідають планам науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ на 2020-2021 рр. та загальноуніверситетській науковій темі «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0112U003551), затвердженої 28.05.2012 р.

Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також були враховані відділом організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень на замовлення Головного Управління Національної поліції в Дніпропетровській області.

Голова комісії:

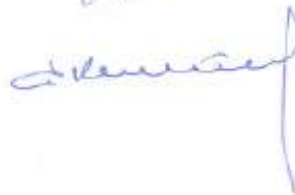

Сергій ОБШАЛОВ

Члени комісії:

Валерій ДАРАГАН

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Одеського
державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

Володимир ГРОХОЛЬСЬКИЙ

2020 року

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шульгіна Сергія Олександровича «Оцінка доказів слідчим і прокурором
при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на
стадії досудового розслідування» у наукову діяльність Одеського
державного університету внутрішніх справ**

Комісія у складі:

1) начальника відділу організації наукової роботи ОДУВС, кандидата юридичних наук Домброван Н.В. (голова комісії);

2) професора кафедри кримінального процесу ОДУВС, доктора юридичних наук, професора Гарасенка В.Є.;

3) провідного наукового співробітника відділу організації наукової роботи ОДУВС, доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Воронова І.О.,

склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Шульгіна Сергія Олександровича на тему: «Оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність використовуються у науково-дослідницькій роботі Одеського державного університету внутрішніх справ з метою подальшої розробки проблемних питань оцінки доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні.

Результати дисертації відображаються у наступних наукових публікаціях:

Шульгін С.О. Провокація (підбурювання) особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 96–102.

Шульгін С.О. Поняття обґрунтованості підозри в кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 295–303.

Шульгін С.О. Винесення слідчим, прокурором постанови, не передбаченої КПК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 292–295.

Шульгін С.О. Поняття процесуального рішення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 206–210.

Шульгін С.О. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 208–214.

Шульгін С.О. Роль та значення сумніву у внутрішньому переконанні слідчого, прокурора під час оцінки ними доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 251–256.

Шульгін С.О. Достатність доказів як підстава прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором. *Право та державне управління*. № 2 (35). Том № 2. 2019. С. 109–116.

Shulhin Serhii Written instructions of a prosecutor as a special form of his procedural decision in criminal proceedings. *Európska Veda. Vedecký časopis. European science*. Scientific journal, Ročník 4, 1/2020, Podhájka, PP.105-109.

Шульгін С.О. Використання матеріалів контрозвідувальної діяльності як доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 313–318.

Шульгін С.О. Взаємозв'язок як самостійна властивість доказів за КПК України. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників*: матеріали X (ювілейної) Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і асп. (м. Харків, 22 трав. 2019 р.) / ред. кол.: О. В. Бабаєва, О. І. Бережний, І. Л. Беспалько та ін. – Харків: Юрайт, 2019. С. 77–79.

Шульгін С.О. Процесуальні рішення слідчого та прокурора, які містяться у протоколі. *Materials of the XV International scientific and practical Conference Trends of modern science – 2019 (May 30 - June 7, 2019 Political science. History. Law. Public administration. Philosophy.* : Sheffield. Science and Education. 2019. С. 53–57.

Шульгін С.О. Правова природа повідомлення про підозру Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: *Актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 23 трав. 2019 р.) / ред. кол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. – Харків: Право, 2019. – Вип. 10. С. 249–252.

Вказані матеріали впроваджені у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ і використовуються з метою подальшої розробки актуальних проблемних питань оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства в Україні.

Голова комісії:

Наталія ДОМБРОВАН

Члени комісії:

Владислав ТАРАСЕНКО

Ігор ВОРОНОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

Володимир КОВБАСА

2020 року

АКТ

**впровадження в освітній процес
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
результатів дисертаційного дослідження**

Про впровадження в освітній процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертаційного дослідження Шульгіна Сергія Олександровича «Оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі:

голови: начальника навчально-методичного відділу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Акімової О.О.

членів комісії: завідувача кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Чаплинського К.О.
завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Дарагана В.В.
професора кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Пирого І.В.

склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження Шульгіна Сергія Олександровича «Оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування» на здобуття наукового

ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність у вигляді наукових статей і тез доповідей на науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема:

Шульгін С.О. Провокація (підбурювання) особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 96–102.

Шульгін С.О. Поняття обгрунтованості підозри в кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 295–303.

Шульгін С.О. Винесення слідчим, прокурором постанови, не передбаченої КПК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 292–295.

Шульгін С.О. Поняття процесуального рішення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 206–210.

Шульгін С.О. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 208–214.

Шульгін С.О. Роль та значення сумніву у внутрішньому переконанні слідчого, прокурора під час оцінки ними доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 251–256.

Шульгін С.О. Достатність доказів як підстава прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором. *Право та державне управління*. № 2 (35). Том № 2. 2019. С. 109–116.

Shulhin Serhii Written instructions of a prosecutor as a special form of his procedural decision in criminal proceedings. *Evropska Veda. Vedecký časopis. European science : Scientific journal*, Ročník 4, 1/2020, Podhájka, PP.105-109.

Шульгін С.О. Використання матеріалів контррозвідувальної діяльності як доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 313–318.

Шульгін С.О. Взаємозв'язок як самостійна властивість доказів за КПК України. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників : матеріали X (ювілейної) Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і асп. (м. Харків, 22 трав. 2019 р.) / ред. кол.: О. В. Бабаєва, О. І. Бережний, І. Л. Беспалько та ін. – Харків : Юрайт, 2019. С. 77–79.*

Шульгін С.О. Процесуальні рішення слідчого та прокурора, які містяться у протоколі. *Materials of the XV International scientific and practical Conference Trends of modern science – 2019 (May 30 - June 7, 2019 Political science. History. Law. Public administration. Philosophy. : Sheffield. Science and Education*. 2019. С. 53–57.

Шульгін С.О. Правова природа повідомлення про підозру Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: *Актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.- практи. семінару (м. Харків, 23 трав. 2019 р.) / ред. кол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. – Харків : Право, 2019. – Вип. 10. С. 249–252.*

Зазначені наукові статті і тези доповідей внесені до списку літератури робочих програм навчальних дисциплін: «Криміналістика» і «Організація розслідування кримінальних правопорушень» та використовуються під час підготовки курсантів й слухачів до семінарських та практичних занять з зазначених навчальних дисциплін.

Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та можуть використовуватися в освітньому процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ при підготовці фахівців для підрозділів кримінальної поліції, превентивної діяльності, органів досудового розслідування та навчально-наукового інституту заочного навчання та підвищення кваліфікації.

Голова комісії:

Олена АКИМОВА

Члени комісії:

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ

Валерій ДАРАГАН

Ігор ПИРИГ